

Aurel CAIA

Prof. univ. dr.
Universitatea Agronomică
și de Medicină Veterinară
Iași

Petru MAGAZIN

Prof. univ. dr.
Universitatea Agronomică
și de Medicină Veterinară
Iași

Gavril ȘTEFAN

Asist. univ. drd.
Universitatea Agronomică
și de Medicină Veterinară
Iași

ECONOMIE AGRARĂ

026052

EDITURA "ION IONESCU DE LA BRAD"
IAȘI, 1998

Coperta și subcoperta: *Constantin CROITORU*

Referenți științifici: **Prof.dr. Costache SECRIERU**
 Universitatea "Al. I. Cuza", Iași
Prof.dr. Ioan Valeriu CIUREA
 Universitatea Agronomică și de Medicină Veterinară
 "Ion Ionescu de la Brad", Iași

CAI A, AUREL

Economie agrară / Aurel Caea, Petru Magazin, Gavril Ștefan –
 Iași: Editura "Ion Ionescu de la Brad", 1998
 252 p.; 20 cm
 Bibliogr.
 ISBN: 973-98424-1-0

I. Magazin, Petru
 II. Ștefan, Gavril

338.43(498)

C 15

ISBN: 973-98424-1-0

© Editura "Ion Ionescu de la Brad" Iași

PREFAȚĂ

Anii de după 1989 au însemnat pentru întreaga economie românească implementarea unor reforme de structură în plan economic și social.

Promoțiile de studenți de după 1990 s-au bucurat, pe lângă o temeinică pregătire tehnologică, de noi principii de organizare a activităților economice din agricultură, corespunzătoare noii filozofii politice și economice care fundamentează sistemul economic pe care vrem să-l construim în România.

Construirea noului sistem economic necesită parcurgerea unei etape de tranziție, care poate fi mai îndelungată sau mai scurtă, în funcție și de gradul de pregătire a elitei manageriale, ce se formează în învățământul superior românesc.

Cele mai profunde transformări structurale din România post-revoluționară s-au manifestat în ramura agriculturii și în viața rurală. Din acest motiv, conținutul pregătirii viitorilor specialiști manageri agricoli a trebuit revizuit, completat și diversificat în funcție de noile structuri economice agrare și de evoluția lor în viitor.

În acest context, pregătirea economică temeinică a specialiștilor agricoli și cunoașterea de către aceștia a noii legislații agrare este, după părerea noastră, mai mult decât necesară.

Lucrarea de față, elaborată pe baza programei analitice, pentru specializarea agricultură și horticultură își propune să răspundă cerințelor de instruire a studenților ce vor activa la diverse nivele de decizie privind agricultura privată din România.

Pornind de la aceste obiective, manualul tratează în primele capitole problemele de bază ale strategiei și politicii agrare, privind rolul și funcțiile multiple ale agriculturii. Sunt prezentate particularitățile producției agricole și necesitatea cunoașterii lor de către specialiștii din domeniu. De asemenea, sunt tratate problemele economice ale fotosirii raționate ale resurselor materiale și umane de producție, subliniindu-se locul și rolul acestora în realizarea unei agriculturi moderne, intensive, de mare productivitate și cu o ridicată eficiență economică. În acest sens sunt analizate căile utilizării raționale a pământului, a activelor fixe, circulante și a resurselor de muncă.

În continuare sunt clasificate conceptele privind organizarea științifică a agriculturii ca ramură a economiei (dezvoltarea multilaterală, repartitia teritorială, zonarea producției agricole, concentrarea și specializarea acesteia).

În două capitole distincte sunt tratate problemele privind necesitatea cooperării în agricultură și procesele de integrare specifice acestei ramuri.

În finalul lucrării sunt abordate aspecte privind valorificarea producției agricole, cheltuielile de producție, costurile și rentabilitatea, criteriile de apreciere, indicatorii de calcul și factorii de creștere ai eficienței economice a producției agricole.

Apreciem că manualul, prin conținut și forma sa actuală, poate fi de un real folos și altor categorii de specialiști agricoli, inclusiv a celor din producție.

Sperăm ca în viitor să putem elabora un al doilea volum ce să cuprindă problemele de eficiență economică a principalelor ramuri de producție agricolă și categorii de produse.

Suntem conștienți de faptul că manualul de față nu a reușit să răspundă complet tuturor problemelor ce apar în legătură cu construirea noului sistem economic, bazat pe proprietatea privată, concurenței și economiei de piață. Soluțiile propuse pentru rezolvarea multiplelor fenomene economice ce apar în ramura agriculturii nu au un caracter absolut, fapt pentru care vom fi recunoscători cititorilor pentru sugestiile și propunerile de îmbunătățire. În orice caz, cursul va trebui permanent actualizat, având în vedere marea mobilitate a fenomenelor economice și sociale ce se manifestă în agricultura românească, inclusiv ca urmare a integrării ei europene.

Autorii

AGRICULTURA RAMURĂ A ECONOMIEI

- 1. *Importanța, locul și funcțiile agriculturii în economie*
- 2. *Integrarea agriculturii în economie*
- 3. *Structura de ramură a agriculturii*
- 4. *Particularitățile agriculturii ca ramură economică*

1.1. IMPORTANȚA, LOCUL ȘI FUNCȚIILE AGRICULTURII ÎN ECONOMIE

1.1.1. Agricultură - ramură primară a economiei

În cadrul procesului general al dezvoltării societății se disting etape în care au loc schimbări esențiale determinate de fenomenul de diviziune a muncii.

Dacă ne referim la trecutul îndepărtat, este de presupus că preocuparea tuturor membrilor societății (oamenilor) era relativ aceeași, activitatea limitându-se la simplul fapt de a culege ceea ce se producea în mod natural. În această perioadă oamenii se deplasau periodic de pe un teritoriu pe altul, în funcție de existența resurselor de hrană.

Odată cu creșterea numerică a populației și cu stabilirea pe o perioadă mai îndelungată sau definitivă a unor triburi pe anumite teritorii, producția naturală nu mai satisface cerințele și a apărut necesitatea acoperirii deficitului pe baza activității oamenilor. Acest moment, consemnează primele începuturi ale activității conștiente ale omului, aceea de a îmblânzi și crește animale și de a cultiva plante (de a lucra pământul). Tot în această perioadă se presupune că au apărut conflicte pentru stăpânirea teritoriilor care asigurau hrana. Această epocă este caracterizată de faptul că aceiași indivizi se preocupau și de procurarea (confeccionarea) uneltelor (extrem de simple la început) și de cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Pe plan social, această perioadă este considerată ca *etapa diviziunii muncii invidului*.

Mai târziu, când populația sporește și mai mult, când cerința de hrană crește, se simte nevoia confecționării unui număr mai mare de unelte și mai perfecționate. Drept urmare, apare necesitatea ca o parte din indivizi (membrii societății) să se ocupe în exclusivitate sau aproape în exclusivitate de producerea uneltelor iar o altă parte să le folosească în cultivarea plantelor (lucrarea pământului) și creșterea animalelor. Acest moment consemnează *începuturile diviziunii sociale a muncii*.

Din punct de vedere economic, cele două fenomene sociale pot fi considerate, primul ca moment al apariției agriculturii iar cel de-al doilea ca începutul dezvoltării agriculturii.

Rezultă, așadar, că *agricultura reprezintă ramura primară a economiei* iar dezvoltarea ei începe odată cu momentul când este sprijinită de alte ramuri, de ramurile producătoare de mijloace de producție și materialele necesare agriculturii, transporturi, construcții etc.

1.1.2. Importanța agriculturii în economie

Din aprecierile și preocupările contemporane privind dezvoltarea agriculturii pe plan mondial, semnificativ este faptul că s-au creat organisme, organizații, instituții internaționale și naționale specializate și care militează pentru folosirea rațională și protecția resurselor utilizate de către agricultură. Între acestea, *Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (F.A.O.)* se impune ca arie de cuprindere și ca funcții, având următoarele principale scopuri: studierea și elaborarea unor programe globale sau zonale cu privire la nevoile de alimente ale populației globului, pornind de la faptul că aceasta este în continuă creștere, pe de-o parte, precum și cerința de sporire și îmbunătățire a rației alimentare, ca urmare a creșterii veniturilor populației în condițiile dezvoltării economice, pe de altă parte; studii privind mobilizarea tuturor resurselor și folosirea lor rațională pentru producerea hranei, precum și descoperirea altora noi; studii privind echitatea distribuirii produselor și stabilirea prețurilor cunoscând că în țările dezvoltate, mai puțin de 1/2 din venitul personal se folosește pentru mijloacele de subzistență, în unele țări sub 1/3, cu tendința de scădere iar în cele subdezvoltate se folosește și peste 2/3, uneori cu tendința de creștere (de cele mai multe ori această valoare, de peste 2/3, este mult mai mică decât 1/3 din țările dezvoltate); studii privind dinamica cererii de alimente, aspectele calitative și structura acestora; studii privind crearea unor rezerve mondiale, pe baza participării statelor bogate care dispun de surplusuri față de cerințele interne, rezerve care se folosesc în anii în care în anumite zone (țări) se produc calamități sau în țările cu condiții nefavorabile și în care se manifestă permanent și intens fenomenele de subnutriție, malnutriție și foamete.

Organizații cu preocupări asemănătoare au în vedere anumite zone geografice iar în cadrul statelor există organizații centrale specializate (ministere)

și locale, care se ocupă de problemele agriculturii și alimentației. În România de aceste probleme la nivel central se ocupă *Ministerul Alimentației și Agriculturii (M.A.A.)*, în cadrul căruia sunt organizate direcții și servicii specializate. În profil teritorial sunt, de asemenea, organizate *Direcții Generale pentru Alimentație și Agricultură (D.G.A.A.)* la județe iar la comune *Centre Agricole (C.A.)*, care au ca scop elaborarea de studii privind dezvoltarea agriculturii, folosirea rațională și protecția resurselor, îndrumarea tehnică, protecția fitosanitară și zoo-veterinară, organizarea producerii și distribuirii mijloacelor biologice de reproducție etc.

1.1.3. Locul agriculturii în economie

Cu privire la locul agriculturii în economie au fost elaborate numeroase teorii și păreri, unele diametral opuse. Sistematizându-le, rezultă două tendințe care își dispută prioritatea: una se referă la faptul că agricultura deține rolul principal în economie, ca urmare a faptului că pământul este unica sursă de bogății naturale iar agricultura singura ramură productivă (se obține mai mult decât se investește); cea de-a doua tendință evidențiază faptul că agricultura are rol secundar în economie, teorie motivată de faptul că ritmul de dezvoltare și nivelul productivității muncii sunt mai reduse decât în alte ramuri (ramuri neagricole) că agricultura nu se poate dezvolta fără sprijinul celorlalte ramuri, în special fără ajutorul industriei care-i asigură mijloacele de producție și diferite materiale, transporturile, construcțiile etc.

Cele mai noi păreri, bazate pe ample analize științifice, evidențiază faptul că, într-adevăr, agricultura nu se poate dezvolta fără sprijinul celorlalte ramuri dar, totodată, că celelalte ramuri își datorează existența ca urmare a prezenței agriculturii în economie (sub aspectul că asigură mijloacele de subzistență), că între toate ramurile economiei se stabilesc raporturi de reciprocitate. În ceea ce privește ritmurile și nivelurile de dezvoltare ale ramurilor, ele sunt în aceeași măsură determinate de nevoia producției și serviciilor, precum și de particularitățile acestora, cât și de influența fiecăreia dintre ele asupra celorlalte.

Concepțiile mai noi cu privire la locul și rolul agriculturii în economie, în care se încadrează și concepția școlii românești de economie agrară, evidențiază rolul hotărâtor al agriculturii în dezvoltarea economică, fără a minimaliza rolul celorlalte ramuri.

Practica țărilor înaintate din punct de vedere economic demonstrează de altfel acest lucru: în toate aceste țări (sunt și excepții - ex. Japonia, Elveția, Suedia) agricultura reprezintă o ramură principală, țările respective sunt relativ autonome sub aspectul produselor agricole, iar o însemnată parte din producție face obiectul pieței mondiale.

Importanța agriculturii în economie mai poate fi apreciată și ca urmare a faptului că reprezintă ramura primară, că ea a dat naștere celorlalte ramuri, așa cum s-a arătat mai sus.

Referitor la determinarea locului agriculturii în economie, problema devine tot mai complicată în condițiile revoluției tehnico-științifice, ca urmare a fenomenului de integrare a ramurilor. Cu toate acestea, există suficiente și veridice criterii de a stabili locul fiecărei ramuri în cadrul economiei, folosind diferiți indicatori cu ajutorul cărora putem cuantifica diferite fenomene. După natura și conținutul lor, acești indicatori se referă la forțele de producție sau la producția însăși. Din prima grupă fac parte pământul, investițiile, fondurile fixe, forța de muncă etc., iar din cea de-a doua grupă produsul intern brut (PIB), venitul național, venitul net, profitul și alții.

1.1.4. Funcțiile economico-sociale ale agriculturii

Importanța agriculturii ca ramură și locul ei în economie pot fi apreciate și pe baza funcțiilor economico-sociale pe care le îndeplinește. Cea mai importantă funcție o constituie *furnizarea mijloacelor de subsistență (hrana) pentru întreaga populație*, respectiv pentru toate ramurile. Se știe că omenirea continuă să folosească și în prezent, ca hrană, în mod direct, unele produse care se produc în mod natural (fructe, semințe, tulpini, frunze, rădăcini de plante, animale care se vânează și produse ale acestora) sau ca materii prime nealimentare pentru confecționarea diferitelor obiecte. De asemenea, este cunoscut faptul că datorită dezvoltării științei și tehnicii se realizează numeroase și mari cantități de produse, în special nealimentare, pe cale sintetică (ex: mase plastice din care se confecționează o gamă foarte largă de produse, inclusiv de îmbrăcăminte, determinând reducerea suprafețelor cultivate cu plante textile și a efectivelor de animale de la care se folosesc blănurile, lâna sau părul); în prezent, se renunță tot mai mult la produsele sintetice datorită nocivității lor, precum și caracterului limitat, neregenerabil al materiilor prime din care provin. Din păcate sporește producția și consumul de produse alimentare sintetice (sucuri, vitamine, glucide ș.a.).

A doua funcție a agriculturii constă în *asigurarea industriilor prelucrătoare (ușoară, alimentară) cu materii prime*, contribuind în acest fel la dezvoltarea economiei în general.

În al treilea rând, agricultura asigură *forța de muncă pentru alte ramuri*, pe măsura înzestrării ei cu mijloace de producție și a dezvoltării celorlalte ramuri, în care se creează noi locuri de muncă.

O importantă funcție a agriculturii este și aceea că *achiziționează mijloace de producție, materiale și servicii din celelalte ramuri ale economiei*, ca urmare a proceselor de intensivizare, de diversificare, colaborare și integrare.

Agricultura este o importantă ramură *aducătoare de devize pe baza producției marfă* destinată pieței mondiale.

În sfârșit, agricultura asigură, *într-o măsură însemnată, dezvoltarea altor ramuri ale economiei prin transferarea pe diferite căi* (impozite, taxe, politica prețurilor etc.) a unei părți din acumulări.

1.2. INTEGRAREA AGRICULTURII ÎN ECONOMIE

Fenomenul de integrare a agriculturii în economie reprezintă un proces permanent, de lungă durată, complex, diferențiat în timp și spațiu. Privit din punct de vedere istoric (evolutiv) distingem trei etape ale fenomenului de integrare a agriculturii în economie: etapa industrializării, etapa comercializării și etapa capitalizării agriculturii. Fiecare din ele se caracterizează prin aspecte specifice:

1.2.1. Industrializarea agriculturii

Odată cu dezvoltarea economică în general, inclusiv a agriculturii, are loc o modificare a structurii produsului intern brut, în sensul că din valoarea totală a acestuia, care sporește ca valoare absolută în toate ramurile, ponderea lui crește sau scade față de PIB realizat pe întreaga economie. În ceea ce privește agricultura, în condițiile dezvoltării economiei, tendința este de scădere. Acest fapt este urmarea ritmului mai lent de dezvoltare a agriculturii, care la rândul lui este determinat, așa cum vom vedea, de particularitățile agriculturii ca ramură economică. Totodată, realizarea producției agricole în condițiile de intensivizare, este urmarea folosirii într-o măsură mai mare a mijloacelor și materialelor produse în ramurile neagricole, respectiv a procesului de integrare. Astfel, dacă la începutul secolului al XIX-lea, în Europa, valoarea acestor mijloace și materiale reprezenta circa 5,0 % din totalul cheltuielilor pentru realizarea producției agricole, în prezent aceasta a ajuns în unele cazuri la 50,0 % și chiar mai mult (ex: producția de sere).

În această perioadă are loc, totodată, transferul din agricultură către ramurile neagricole a unei însemnate părți din suprafața de teren și a forței de muncă. Acest fenomen se realizează pe măsura înzestrării agriculturii cu mijloace de producție realizate în special în industrie, respectiv a procesului de intensivizare, deci a creșterii productivității muncii. Momentul în care se declanșează acest proces și ritmicitatea desfășurării lui se diferențiază mult în timp și spațiu.

1.2.2. Comercializarea agriculturii

Transformarea agriculturii tradiționale (economie naturală) într-o agricultură de piață are în vedere trei aspecte fundamentale: sporirea ponderii producției marfă, până la cuprinderea în întregime a producției realizate; reducerea autoconsumului, până la excluderea acestuia (în condițiile de specializare producătorul agricol devine cumpărător de produse agricole ca și populația neagricolă); reducerea autoaprovizionării cu mijloace de producție, materiale și servicii și procurarea acestora într-o măsură tot mai mare din afara agriculturii (din ramurile neagricole).

În cadrul Uniunii Europene (U.E.) - mare exportator de unele produse agricole, dar și importator de alte produse - politicile agricole comunitare stipulează necesitatea unei aprovizionări suficiente din surse proprii dar, în același timp, la prețuri accesibile pentru consumatori.

1.2.4.3. Productivitatea. Productivitatea muncii agricole, ca nivel, constituie cel mai mare succes al politicilor agricole ale țărilor dezvoltate economic. Productivitatea muncii agricole a înregistrat ritmuri chiar mai mari decât ritmul înregistrat în unele ramuri neagricole. Cu toate acestea, productivitatea agricolă a rămas la un nivel încă modest în raport cu media pe economie. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie evoluția productivității muncii din agricultura României din perioada 1965 - 1985. Potrivit unor calcule estimative, rezultă că productivitatea muncii în agricultură a sporit de circa 7 ori, față de numai 3,5 ori în industrie, spre exemplu, deci de două ori mai rapid. Cu toate acestea, la sfârșitul perioadei (1985), productivitatea muncii din agricultură este de patru ori mai mică decât cea din industrie. Menționăm că ritmul mai rapid de creștere a productivității muncii din agricultura României, în perioada menționată, s-a datorat în principal scăderii numerice (la aproape jumătate) a forței de muncă din această ramură dar și înzestrării ei cu mijloace de producție.

Menționăm, de asemenea, că nivelul productivității muncii în agricultură este influențat și de mărirea exploatațiilor agricole. Astfel, productivitatea muncii în agricultura S.U.A. este de două ori mai mare (mărirea medie a exploatațiilor agricole depășește 150 ha), decât în agricultura Japoniei (mărirea medie a exploatațiilor agricole este de 2 ha).

1.2.4.4. Obiectivul ameliorării balanței comerțului cu produse. Balanța comerțului exterior cu produse agricole diferă mult de la o țară la alta și se modifică permanent în timp. În acest sens, fiecare țară este interesată să realizeze o balanță pozitivă, acționând în direcția sporirii producției și a competitivității acesteia pe piața mondială. Totodată, se acționează prin subvenționarea agriculturii și sistemele vamale. Folosind toate pârghiile cunoscute, țările din U.E. au înregistrat succese deosebite în acest sens. În perioada 1970 - 1985, de exemplu, la grâu exporturile comunitare au crescut de circa 5 ori, balanța fizică a comerțului cu acest produs trecând de la un deficit de 22 mil. tone în 1976, la un excedent de 17 mil. tone în 1985; la zahăr, de la un import net de 1 mil. tone în 1970, U.E. a devenit cel mai mare exportator mondial, cu un excedent de 4,6 mil. tone în 1986 etc.

Dacă avem în vedere toate aceste evoluții, ca urmare a politicilor de subvenționare și a evoluției înregistrate în nivelul producției agricole din țările dezvoltate, rezultă necesitatea obiectivă ca în toate țările, inclusiv în România, să se folosească aceste mecanisme de stimulare a producției.

1.3. STRUCTURA DE RAMURĂ A AGRICULTURII

Economia, precum și fiecare ramură a acesteia, se încadrează într-o structură specifică nivelului lor de dezvoltare și a profilului. Pentru a înțelege mai bine structura de ramură a economiei și a agriculturii, prezentăm câteva caracteristici ale ramurii. Ramura economică reprezintă un ansamblu de unități (întreprinderi, instituții, organizații etc.) care, prin caracterul lor, funcțiile economico-sociale pe care le îndeplinesc, prin producția pe care o realizează și prin forma, conținutul și scopul ei, acestea se aseamănă între ele.

Pentru a delimita ramurile se folosesc anumite principii sau criterii, între care amintim pe următoarele mai importante: mediul în care se desfășoară activitatea; materia primă și mijloacele de producție folosite; tehnologiile utilizate; caracterul forței de muncă și modul de organizare a muncii; forma, conținutul și scopul producției obținute și altele. Din prezentarea lor rezultă că principiile sau criteriile care stau la baza delimitării ramurilor pot fi comune pentru mai multe ramuri sau sunt specifice numai anumitor ramuri.

În evoluția lor, ramurile manifestă tendința de proliferare și diversificare, pe de o parte, precum și de integrare, pe de altă parte. Factorii care determină apariția de noi ramuri se referă, fie la descoperirea de noi resurse (materii prime), pe baza cărora se obțin produse finite diferite ca formă, conținut, scop față de cele cunoscute (obișnuite), fie la stabilirea unor tehnologii noi de prelucrare a materiilor prime cunoscute, pe baza cărora se pot obține, de asemenea, produse total diferite față de cele realizate anterior.

Pe baza cunoașterii criteriilor de delimitare a ramurilor, a factorilor care determină evoluția lor se poate stabili structura de ramură a economiei, a fiecărei ramuri în parte. Așadar, economia cuprinde totalitatea ramurilor, acestea putându-se grupa în funcție de aceleași criterii sau se pot individualiza (fig. 1.1.).

Ramurile direct productive sunt considerate acelea în care se obțin bunuri materiale iar cele indirect productive acelea în care producția este reprezentată de bunuri spirituale sau servicii către populație. Datorită faptului că activitatea din cadrul fiecărei ramuri se întrepătrunde cu activitatea din cadrul altor ramuri, în sensul integrării ramurilor în economie, fenomen care se adâncește tot mai mult, atributele de "productivă" sau "neproductivă" își pierd tot mai mult din sens și importanță. Astfel, în activitatea științifică, ramură considerată neproductivă sau indirect productivă, au loc activități de testare a noilor produse și tehnologii, conferindu-i caracterul productiv. La fel în ramurile direct productive (industrie, agricultură etc.), pe lângă activitatea de bază destinată producerii bunurilor materiale, au loc multe alte activități (cercetare, instruire profesională etc.) cu caracter așa-zis neproductiv.

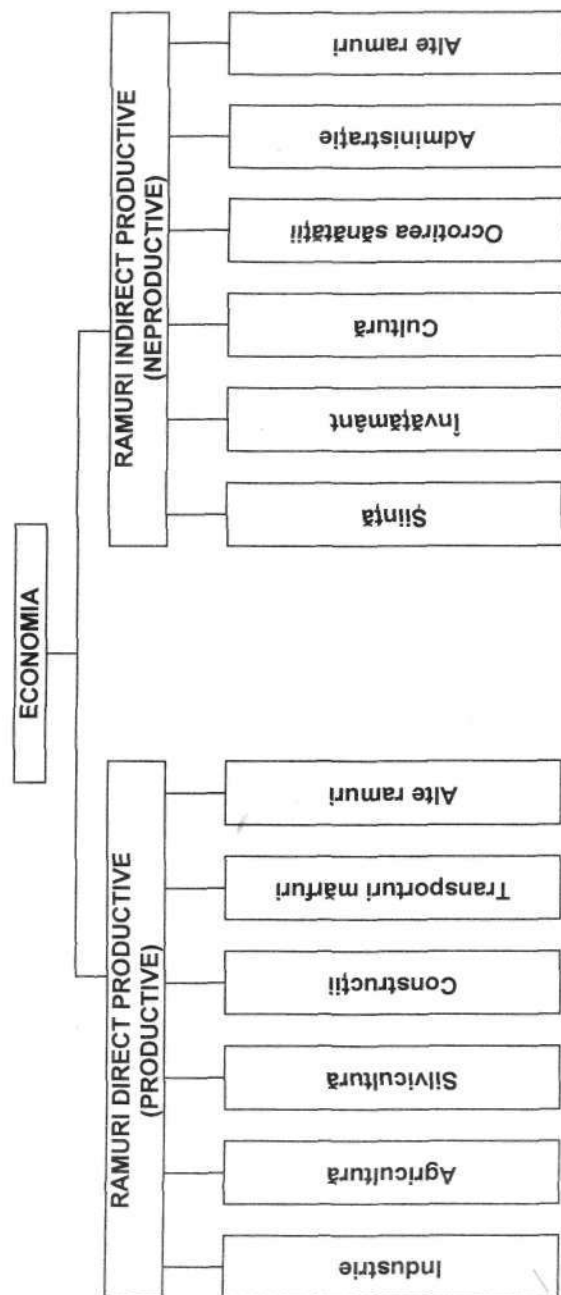

Fig. 1.1. Structura de ramură a economiei

Folosind aceleași criterii cu ajutorul cărora s-a stabilit structura de ramură a economiei, la care se adaugă și altele (în agricultură grupa de specii sau specia de plante sau animale), putem determina o structură specifică în cadrul fiecărei ramuri, inclusiv în agricultură (fig. 1.2).

Ca și economia în ansamblul ei, agricultura se subîmparte în două mari grupe de ramuri (ramuri ale producției vegetale și ramuri de creșterea animalelor sau zootehnice) în cadrul cărora se disting ramuri de sine stătătoare. În cadrul procesului de proliferare și diversificare a ramurilor, în condițiile de intensificare, perfecționare, specializare și continuă modernizare a producției agricole, se manifestă tendința apariției de noi ramuri. Așa de exemplu, pentru a obține lână, carne sau piețele de la specia ovine se cresc rase diferite, se folosesc tehnologii diferite de creștere, rezultatele de producție și economice sunt diferite.

Cunoscând că resursele pentru existența diferitelor ramuri pot fi comune sau specifice și că productivitatea ramurilor este diferită, cunoașterea structurii ne permite stabilirea raportului de dezvoltare dintre ramuri, pornind de la cerințele pieței pentru fiecare produs în parte, folosind activitatea de marketing.

Potrivit aspectelor prezentate în legătură cu structura de ramură a agriculturii, se poate încerca și o definiție a acesteia ca ramură economică. Astfel, după scop, agricultura reprezintă ramura economică în care se produc bunuri materiale reprezentând mijloace de subsistență (hrană) pentru societate (în cea mai mare parte), precum și materii prime pentru producerea diferitelor produse nealimentare, pe de altă parte.

Dacă avem în vedere activitatea care se desfășoară în agricultură, ea reprezintă ramura în care omul cultivă plante și crește animale folosind diferite mijloace de producție și tehnologii specifice acestora, diferențiate în timp și spațiu.

1.4. PARTICULARITĂȚILE AGRICULTURII CA RAMURĂ ECONOMICĂ

Ca ramură economică, agricultura se deosebește fundamental de celelalte ramuri ale economiei, nu numai prin rolul, locul, funcțiile și structura ei, ci și prin anumite particularități specifice.

O primă particularitate a agriculturii este aceea că reprezintă ramura în care energia cinetică a soarelui este transformată în energie potențială, în procesul de fotosinteză, de către plantele verzi, sub forma materiei organice - singura accesibilă organismului omenesc.

În al doilea rând, agricultura folosește pământul (stratul de la suprafață - solul) ca principal mijloc de producție, mărimea suprafeței și însușirile solului influențând în mod direct structura, cantitatea, calitatea și eficiența economică a producției agricole.

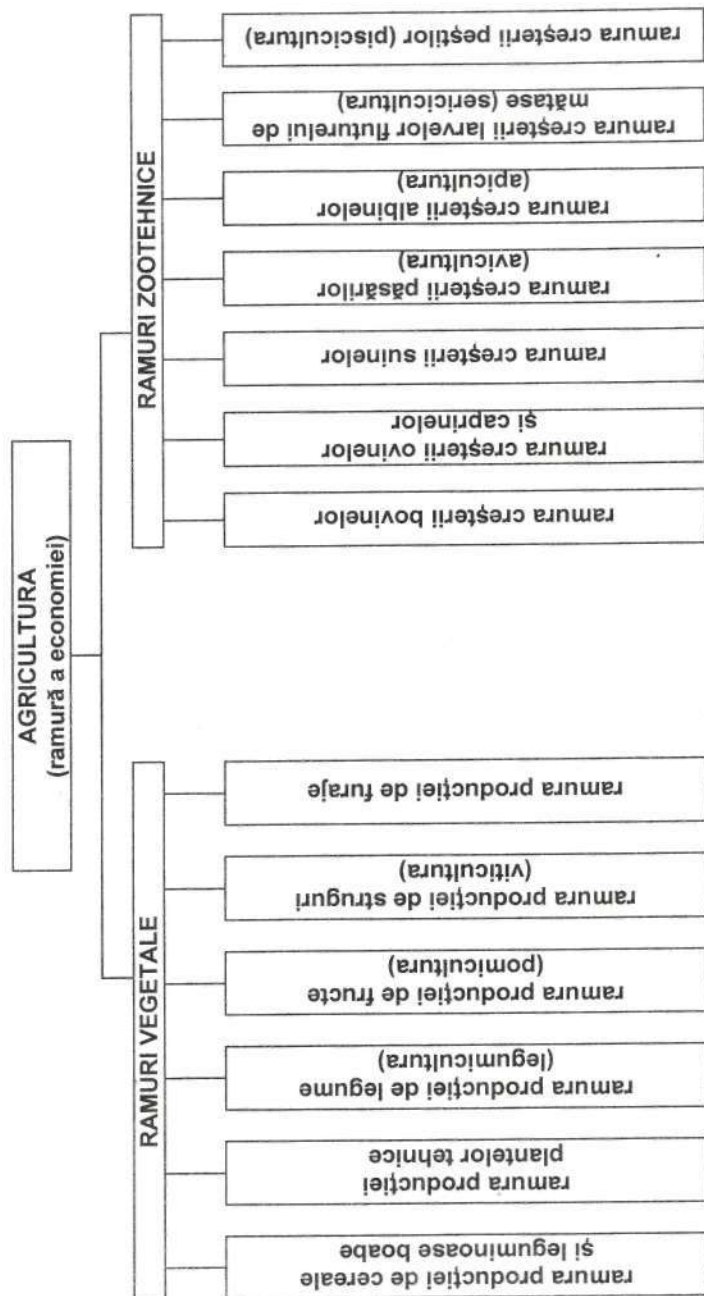

Fig. 1.2. Structura de ramură a agriculturii

Agricultura, spre deosebire de alte ramuri ale economiei, folosește organismele vii (plantele și animalele) ca mijloace de producție.

Din această particularitate decurg altele care imprimă agriculturii un caracter specific. Astfel, reproducția economică se împletește intim cu reproducția biologică, aceasta din urmă fiind specifică fiecărei specii, soi și rase sau hibrid.

Neconcordanța dintre perioada sau timpul de producție și timpul de muncă reprezintă o altă particularitate a agriculturii determinată de prezența organismelor vii.

Neconcordanța dintre momentul și durata de efectuare a cheltuielilor de producție și momentul recuperării lor se constituie, de asemenea, într-o particularitate a agriculturii.

Prezența organismelor vii ca mijloace de producție în agricultură, impune ca o parte din produsul finit (semințe de plante, animale de reproducție) să se folosească pentru reluarea procesului de producție în ciclul următor.

Independent de voința omului (în mod obiectiv) în agricultură se obține producția secundară care reprezintă ponderea majoritară și care nu poate fi transformată în bunuri de consum pentru om decât prin intermediul altor ramuri.

Tot particularitate a agriculturii se consideră și faptul că realizarea producției are loc sub influența directă a factorilor naturali.

Fiecare particularitate în parte, precum și ansamblul lor reprezintă tot atâția factori care deosebesc agricultura de celelalte ramuri ale economiei, de care trebuie ținut seama în organizarea și desfășurarea activității, în scopul obținerii rezultatelor dorite.

Particularitățile prezentate au caracter obiectiv și de aceea cunoașterea lor, respectiv a efectului pe care-l au ele asupra producției agricole (mărimea, sortimentul, calitatea și eficiența economică), reprezintă o cerință pentru lucrătorii din agricultură.

Astfel, cunoscând capacitatea de fotosinteză a fiecărei specii și soi sau hibrid de plantă, precum și cerințele de hrană ale omului față de forma și conținutul produselor finite care se obțin de la acestea, se poate stabili raportul de dezvoltare dintre diferite ramuri și culturi, respectiv structura de ramură a agriculturii. De asemenea, însușirile genetice ale plantelor și animalelor, pe specii, ne orientează asupra ameliorării pentru a produce aceleași cantități de produse și cu însușiri calitative noi, cu resurse mai puține.

În legătură cu cea de-a doua particularitate, omul cunoscând mărimea (întinderea) pământului și însușirile sale productive (fertilitatea), precum și diferențierile dintre diferitele soluri (corelate cu formele de manifestare ale celorlalți factori naturali care acționează asupra producției agricole - temperatură, precipitații, vânturi, hidrologia solului), va acționa cu mijloace și tehnologii diferite, de la caz la caz, astfel ca pe ansamblu să se asigure producția solicitată de piață. De subliniat este faptul că pământul fiind limitat ca întindere (suprafață)

impune, în mod obiectiv, dezvoltarea agriculturii pe calea intensivă iar aceasta se realizează pe baza mai multor măsuri, în primul rând pe baza creșterii capacității productive (fertilității) a solului, crearea de noi soiuri, rase și hibrizi cu productivitate mai mare, tehnologii intensive de creștere a animalelor și de cultivare a plantelor etc.

În ceea ce privește folosirea organismelor vii, consecințele care decurg din această particularitate imprimă agriculturii anumite aspecte iar agricultorul (fermierul), prin mijloacele și măsurile cu care intervine, va urmări promovarea celor pozitive și anihilarea sau înlăturarea celor negative. Astfel, din produsul finit obținut în cadrul unui ciclu de producție, o parte (mai mică în ramurile vegetale și mai mare în ramurile animale) se utilizează pentru a relua procesul de producție în noul ciclu. Așadar, omul poate alege exemplarele (indivizii) cele mai reprezentative scopului urmărit, acțiune cunoscută sub denumirea de selecție. În condițiile unei agriculturi bazate pe folosirea științei și tehnicii înaintate, producerea materialului biologic de reproducție are loc în unități specializate, în care se folosesc tehnologii specifice.

Neconcordanța dintre timpul de muncă și timpul de producție provoacă nefolosirea mijloacelor de producție și a forței de muncă perioade îndelungate de timp în cursul anului iar neconcordanța dintre investirea și recuperarea cheltuielilor de producție impune existența, la începutul procesului de producție, a unor mari sume de bani (capital) pentru a putea susține procesul de producție pe toată durata lui. Cunoscând aceste particularități, conducătorul producției va acționa în direcția dezvoltării multilaterale a agriculturii și pentru îmbinarea în așa fel a ramurilor încât timpul de muncă și momentul obținerii produsului finit, respectiv terminarea ciclului de producție să nu coincidă calendaristic (să nu se suprapună) pe ramuri. În cazul când producția din cadrul unei ramuri se poate obține eșalonat (verdețuri, fructe, lapte), se poate proceda la o specializare îngustă.

De asemenea, în legătură cu dependența agriculturii de factorii naturali, producătorul agricol va proceda în primul rând la intensificarea, la zonarea și repartizarea teritorială, la profilarea, specializarea și concentrarea producției, astfel încât între formele de manifestare ale factorilor naturali și cerințele plantelor și animalelor față de aceștia să se stabilească o relație pozitivă.

PĂMÂNTUL PRINCIPAL MIJLOC DE PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ

- 1. Aspectele care caracterizează pământul ca principal mijloc de producție în agricultură
- 2. Particularitățile pământului ca mijloc de producție
- 3. Căile folosirii raționale a pământului în agricultură
- 4. Aridizarea pământului

La realizarea producției agricole participă trei categorii de factori: *naturali*, *economici* și *sociali* iar rezultatele obținute - cantitativ, calitativ și sub aspectul eficienței economice - sunt direct dependente de modul în care se îmbină factorii amintiți, de rezultanta acțiunii acestora.

Pe de altă parte, fiecare categorie de factori se distinge net de celelalte, iar omul îi poate influența într-o măsură mai mică (factorii naturali) sau mai mare (factorii economici și sociali), dirijându-i sau modelându-i în sensul de a corespunde scopului urmărit.

Realizarea producției agricole nu se poate concepe în afara factorilor naturali iar în anumite condiții aceștia pot avea chiar rolul hotărâtor. Modul în care producția agricolă se supune factorilor naturali îmbracă multiple și diverse forme. Dominanta din acest punct de vedere o reprezintă faptul că manifestarea diferită a factorilor naturali poate constitui un grad mai accentuat sau mai redus de favorabilitate pentru diferitele ramuri ale agriculturii (specii de plante și animale), până la limita de excludere a unora dintre ele din anumite zone. Acest principiu ne conduce la concluzia că, cu cât factorii naturali sunt mai favorabili pentru anumite ramuri agricole (plante sau animale), pe un anumit teritoriu, cu atât ramurile (speciile) respective vor deține o pondere mai mare în structura producției și vor determina zonarea, profilarea și specializarea producției agricole.

Toți factorii naturali influențează producția agricolă dar efectul lor este diferit în funcție de frecvența și intensitatea cu care se manifestă, influența fiecăruia din ei fiind în raport direct cu forma și gradul de manifestare a celorlalți. În mod obișnuit, efectul factorilor naturali asupra producției agricole este dat de rezultanta obținută din manifestarea lor. În cazul când unii din aceștia domină,

influența lor este semnificativ vizibilă și aparțin, de regulă, climei: temperatură, precipitații, nebulozitate, vânturi. Omul poate interveni sporind efectul pozitiv sau diminuând efectul negativ al manifestării factorilor naturali, dar numai în mică măsură. Este cunoscut faptul că împotriva secetei se acționează prin irigații, împotriva inundațiilor prin desecări și îndiguiri, împotriva vânturilor prin perdele de protecție, împotriva temperaturilor scăzute prin adăposturi (sere, solarii) împotriva eroziunii prin înțeleniri, asolamente speciale, amenajări antierozionale etc.

La nivel global însă, influențarea factorilor naturali nu se poate realiza decât în mică măsură și pe spații restrânse. Cât privește fiecare factor în parte, posibilitățile de influențare și efectul produs se încadrează între limite foarte largi. În primul rând, se impune observația că poziția omului față de factorii naturali se diferențiază. Asupra factorilor de climă, omul poate interveni în mică măsură iar efectul este limitat, nesemnificativ la scară globală. Factorii de climă nu sunt îngrădiți de hotare sau acțiuni impuse de om.

Alta este situația în cazul folosirii pământului ca factor natural de producție.

2.1. ASPECTELE CARE CARACTERIZEAZĂ PĂMÂNTUL CA PRINCIPAL MIJLOC DE PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ

2.1.1. Pământul - factor natural de producție

Spre deosebire de climă, asupra pământului omul poate influența în mai mare măsură, determinând consecințe vizibile asupra producției agricole. În primul rând, asupra pământului, omul își exercită dreptul de a-l stăpâni, de a-l vinde și cumpăra (este marfă), de a-l folosi în diferite scopuri, de a-i schimba modul de folosință etc.

De aceea, atât mijloacele, formele și metodele cu care se acționează în cele două cazuri (sol și climă) sunt diferite iar efectul asupra producției agricole și asupra agriculturii ca ramură economică este, de asemenea, diferit.

Întrucât pământul - stratul de la suprafață, solul - reprezintă condiția esențială a practicării agriculturii (cultivării plantelor) el este considerat *principalul mijloc de producție* în această ramură. Pământul reprezintă mijloc de producție și pentru alte ramuri ale economiei, dar contribuția lui la obținerea producției are o însemnătate mult mai redusă sau nu influențează deloc.

Pentru agricultură atributul de principal mijloc de producție mai rezultă, așa cum s-a mai spus, în primul rând din faptul că sortimentul, mărimea, calitatea și eficiența economică a producției agricole sunt direct dependente de mărimea suprafeței folosită de agricultură, de însușirile calitative ale solului (structura mecanică, chimică, biologică) și capacitatea productivă a acestuia (nivelul fertilității).

Atributul de principal mijloc de producție al pământului, pentru agricultură, mai derivă și din faptul că în această ramură el reprezintă obiect al muncii. Astfel, numeroase lucrări agricole care reprezintă cerința de creștere și dezvoltare a plantelor, se efectuează asupra solului. Din totalul volumului de lucrări în ramurile vegetale se estimează că, circa 2/3 se execută asupra solului și numai 1/3 asupra plantelor.

De asemenea, în sol au loc în mod permanent acțiuni fizico-mecanice, chimice și biologice care influențează direct și nemijlocit creșterea și dezvoltarea plantelor, respectiv producția agricolă, conferindu-i astfel atributul de mijloc (unealtă) de muncă.

2.1.2. Pământul ca resursă pentru agricultură

Din analiza structurii suprafeței totale a Terrei rezultă că suprafața folosită în agricultură, reprezintă o pondere foarte redusă, ceea ce impune folosirea ei rațională, intensivă (fig. 2.1.).

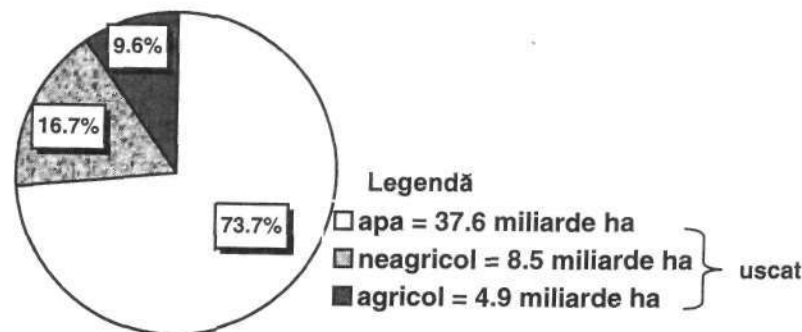

Fig. 2.1. Structura suprafeței Terrei (Total=51,0 miliarde ha=100,0)
Sursa: Anuar FAO (date prelucrate)

Într-adevăr, folosirea de către agricultură a unei suprafețe de mai puțin de 5 miliarde ha, respectiv 1/3 din suprafața uscatului și doar 10,0 % din suprafața totală a Terrei este de natură să ne oblige la concluzia că potențialul natural (pământul) pentru producerea mijloacelor de subsistență este limitat.

Dacă ne raportăm numai la suprafața uscatului, apreciată la 13,4 miliarde hectare, rezultă că la scară mondială asistăm la o împărțire relativ uniformă între cele trei mari categorii de folosință: agricol, păduri, arid sau neproductiv, în care se includ pustiurile, așezările omenești, căile rutiere de comunicații, aeroporturi, terenuri sportive etc. (fig. 2.2).

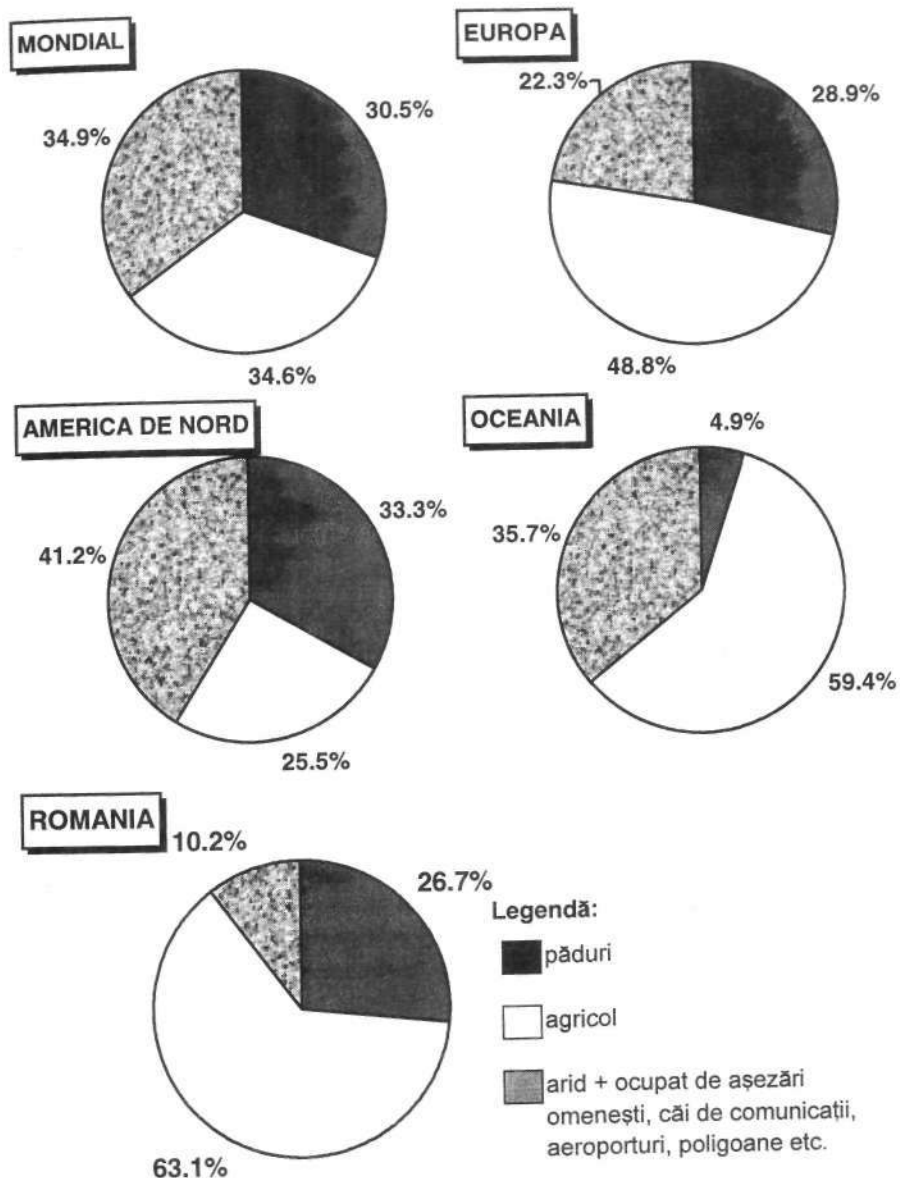

Fig. 2.2. – Structura suprafeței uscatului –

*Sursa: Anuar FAO (date prelucrate)

Potrivit datelor furnizate de către F.A.O., evoluția structurii suprafeței pe cele trei categorii înregistrează, în ultimul timp, o tendință negativă: *suprafața aridă este în creștere iar agricolul și pădurile în scădere*. Fenomenul de aridizare este urmarea atât a acțiunii factorilor naturali, cât și a omului. Există chiar păreri potrivit cărora unele manifestări negative ale factorilor naturali (deșertificarea, seceta, fenomenul de seră etc.) sunt stimulate de acțiunile omului. Pentru a ilustra influența omului asupra reducerii terenului agricol prezentăm exemplul unor țări din Extremul Orient. În toate cazurile factorii care au determinat fenomenul se referă, în principal, la industrializare, extinderea transporturilor și creșterea populației, fiecare necesitând suprafețe apreciabile, suprafețe care, în marea lor majoritate, afectează agricolul.

În Coreea de Sud, Japonia și Taiwan, spre exemplu, suprafața agricolă s-a redus la aproape jumătate (de la 7,9 mil.ha la 4,1 mil.ha) într-o perioadă relativ scurtă de timp (circa 40 de ani), cu un ritm mediu anual de 1,2 %. Același fenomen se manifestă în China după lansarea programului de industrializare a țării (1978), care va afecta mari suprafețe agricole necesare amplasării celor un milion de fabrici, extinderea căilor de comunicații și a locurilor de parcare pentru cele 3 milioane de mijloace de transport rutier care se produc anual, suprafața necesară construirii locuințelor pentru populația ce se va angaja în activitatea industrială și de transport. După anul 2000 se apreciază că și în China baza asigurării mijloacelor de subsistență, în special cerealele, o va constitui importul, fapt deja prezent în economia celor trei țări menționate mai sus.

Comparând media mondială privind structura uscatului pe cele trei categorii de folosință, aceasta se diferențiază mult în profil teritorial.

Referindu-ne la extreme și considerând că situația cea mai favorabilă este în cazul când agricolul deține ponderea cea mai mare, iar terenul arid (neproductiv) ponderea cea mai mică, rezultă că pe continentul insular (Oceania) este cea mai bună structură, agricolul deținând aproape 60,0 % din suprafața uscatului. La polul opus se află America de Nord unde numai un sfert din suprafața uscatului se folosește ca agricol iar terenul arid reprezintă peste 41,0 %. În Europa, structura pe cele trei categorii de folosință este mai apropiată de media mondială și superioară tuturor celorlalte continente întrucât suprafața aridă reprezintă doar ceva mai mult de 1/5 din total iar agricolul aproape jumătate.

Folosind același criteriu de apreciere a pământului ca resursă naturală pentru agricultură, reiese că în România situația este mult superioară față de media mondială și Europa: agricolul deține aproape 2/3 din suprafața totală a fondului funciar iar terenul arid numai 10,2 %.

De asemenea, din suprafața agricolă mondială (4,9 miliarde ha), mai puțin de o treime, respectiv 1,5 miliarde ha (30,6 %) este utilizată ca teren cultivat (arabil și plantații) iar restul de peste 2/3 adică 3,4 miliarde ha (69,4 %) se folosește ca pajiști naturale (tab. 2.1. și fig. 2.3.).

Și în cazul aprecierii pământului ca sursă naturală pentru agricultură, folosind raportul dintre terenul cultivat (categorie superioară) și pajiștile naturale, constatăm diferențieri mari între media mondială și diferite zone geografice, continente, țări.

Tabelul 2.1.

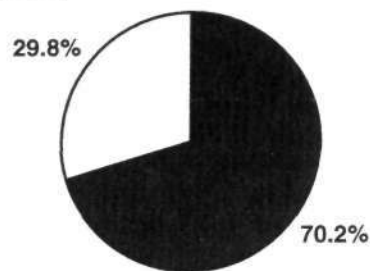
Structura fondului funciar pe categorii de folosință

Specificare	Total suprafață mil.ha	Agricol % din total	Cultivat % din:		Pajiști naturale % din:		Păduri % din total	Alte terenuri % din total
			Total	Agricol	Total	Agricol		
Total mondial	13406,3	33,0	10,1	30,8	22,9	69,2	28,9	38,1
din care:								
Asia+URSS	4997,6	32,0	12,5	39,1	19,5	60,9	29,5	38,5
%	36,5	35,6	45,2	-	31,3	-	37,3	36,8
Africa	3114,1	33,7	6,7	19,9	27,0	80,1	19,8	46,5
%	22,7	23,3	15,1	-	27,0	-	15,6	27,7
America Centrală și de Nord	2427,7	25,5	11,2	43,7	14,3	53,3	33,3	41,2
%	17,7	13,3	19,1	-	11,0	-	19,7	19,4
America de Sud	1783,0	26,6	5,0	18,8	21,6	81,2	50,3	23,1
%	13,0	10,6	6,5	-	12,3	-	22,7	7,9
Oceania	890,0	59,4	5,4	9,2	54,0	90,8	4,9	36,7
%	6,5	11,0	3,5	-	15,4	-	1,1	6,1
Europa fără URSS	499,9	48,8	29,7	60,9	19,1	39,1	28,9	22,3
%	3,6	5,4	10,6	-	3,1	-	3,6	2,1

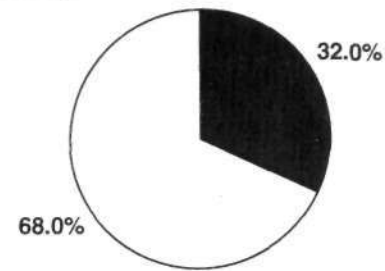
Sursa: Anuar FAO (date prelucrate)

Pe continente, terenul cultivat reprezintă, din agricol, ponderi cuprinse între 9,7 % (Oceania) până la 62,3 % (Europa). În România, raportul dintre cele două categorii de folosință este mult mai favorabil terenului cultivat (arabil și plantații): 68,0 % față de 62,6 % în Europa și numai 29,8 % media mondială.

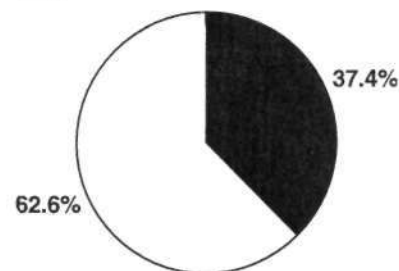
MONDIAL

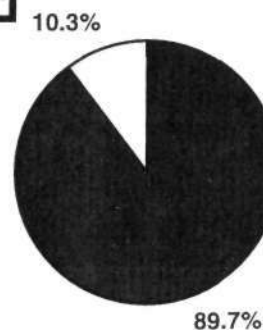
ROMANIA

EUROPA

OCEANIA

Legendă

■ pajiște naturală

□ cultivat

Fig. 2.3. – Structura terenului agricol

Sursa: Anuarul FAO (date prelucrate)

Raportându-ne la scară globală, putem afirma că fără a se ajunge la ponderea maximă a terenului agricol și în cadrul acestuia a terenului cultivat, studiile efectuate estimează că rezerva potențială a pământului este departe de a fi epuizată, că în anumite zone și țări aceste categorii pot spori, chiar până la dublarea lor. Asemenea estimări trebuie apreciate însă relativ, întrucât ele nu au în vedere consecințele ecologice pe termen lung iar pe de altă parte investițiile aferente redării agriculturii a unor suprafețe depășesc deseori cu mult posibilitățile țărilor sau zonelor beneficiare și nici nu există certitudinea rentabilității producției ce s-ar obține pe asemenea terenuri.

Dacă la ponderea pe care o ocupă suprafața agricolă și în special cea cultivată se adaugă favorabilitatea condițiilor zonale de climă, putem aprecia potențialul natural de producție al agriculturii și indirect, gradul de asigurare a cerințelor societății cu mijloace de subsistență.

Ca principal mijloc de producție în agricultură, pământul se diferențiază și după relief, gradul de asigurare cu apă și nivelul apei freactice, după structura mecanică, chimică și biologică, fiecare din aceste aspecte reprezentând tot atâția indici de apreciere ai favorabilității pentru unele sau alte ramuri ale agriculturii.

2.1.3. Categoriile de folosință ale fondului funciar

Un alt criteriu de apreciere a pământului ca principal mijloc de producție în agricultură se referă la modul în care este folosit (fig. 2.4.).

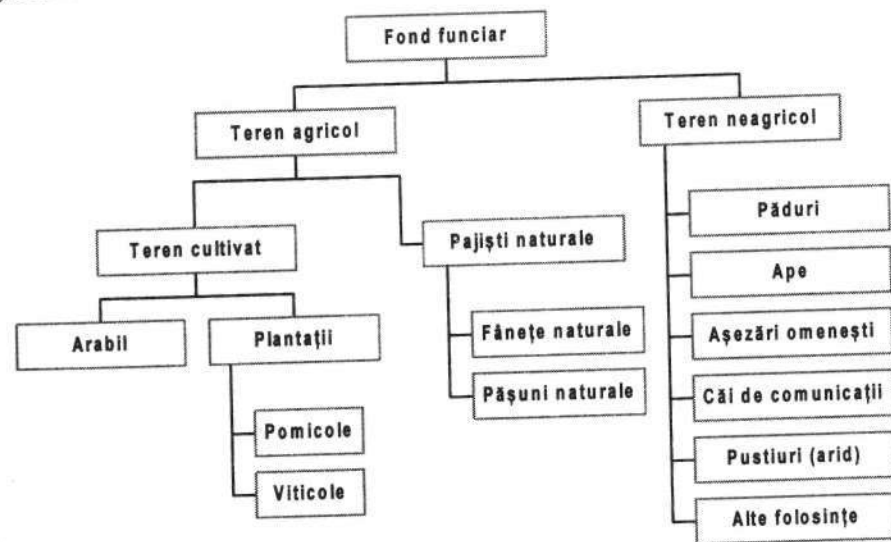

Fig. 2.4. - Categoriile de folosință ale fondului funciar

Din acest punct de vedere pământul poate fi împărțit în două mari categorii: *agricol* și *neagricol*. În cadrul fiecăreia dintre acestea există categorii de folosință caracterizate prin anumite însușiri și servind diferitelor scopuri. Astfel, în cadrul terenului neagricol se includ: pădurile, apele, așezările omenești, căile de comunicație, aeroporturile, poligoanele militare, pustiurile etc.

La rândul lui, terenul agricol se împarte în două mari categorii: *terenul cultivat* și *pajiștile naturale*. Terenul cultivat include categoriile arabil și plantații (pomicele, viticole și de hamei) iar pajiștile cuprind fânețele și pășunile naturale.

Fiecare categorie de folosință a terenului agricol se deosebește de celelalte prin două aspecte principale: modul *cum se acționează asupra solului* (cu mijloace de producție, cu materiale, cu sisteme de agricultură practicate) și *acoperirea vegetativă*.

Asupra terenului arabil se acționează cu diferite mijloace și unelte, poziția stratului de la suprafață se modifică anual sau chiar de mai multe ori pe an. Acoperirea vegetativă (cu aceeași specie) este foarte variată (numărul speciilor de plante care se cultivă pe terenul arabil este relativ mare).

Pajiștile naturale se deosebesc de arabil prin aceea că asupra solului se acționează superficial, cu mașini și unelte simple, solul nu-și schimbă poziția iar acoperirea vegetativă este neschimbată ca structură (compoziție floristică) vreme îndelungată.

Plantațiile se aseamănă cu terenul arabil în ceea ce privește acțiunile care se întreprind asupra solului și cu pajiștile naturale în ceea ce privește acoperirea vegetativă.

Categoriile de folosință ale fondului funciar, în general, ale terenului agricol în special, se deosebesc între ele și din punct de vedere al efectului pe care îl au asupra producției obținute. Superioritatea unei categorii față de alta se apreciază după mai multe criterii, între care se impun următoarele trei: numărul și structura produselor care se obțin; importanța produselor, respectiv valoarea lor de întrebuințare, adică efectul acestora în procesul consumului; valoarea producției raportată la unitatea de suprafață.

Analizate sub aspectele de mai sus, rezultă superioritatea categoriei arabil (ocupă primul loc), urmată de plantații și pajiști naturale. Modificarea în timp și spațiu a structurii modului de folosință a fondului funciar reprezintă o necesitate, dacă avem în vedere modificările privind cererea de produse agricole (alimentare și nealimentare) pentru societate. Raportul dintre diferitele categorii de folosință ale fondului funciar (structura pe categorii de folosință) reprezintă un criteriu important de apreciere a modului în care este folosit acesta. Vom aprecia, așadar, că pământul este mai rațional folosit atunci când domină agricolul iar în cadrul acestuia categoriile superioare (arabilul și plantațiile).

2.1.4. Capacitatea productivă a terenului agricol

Ca principal mijloc de producție în agricultură pământul comportă și aspecte de ordin calitativ. Între acestea, *fertilitatea* reprezintă aspectul principal, de ea depinzând *nivelul, calitatea și eficiența economică a producției agricole*, pe de o parte, precum și efectul intervenției omului în scopul creșterii fertilității, pe de altă parte.

Fertilitatea evidențiază productivitatea pământului (solului) prin care înțelegem acea însușire de a oferi plantelor soluțiile nutritive necesare creșterii și dezvoltării lor.

Fertilitatea poate fi apreciată din două puncte de vedere și anume: *cantitativ* - atunci când o exprimăm prin conținutul în soluții nutritive a solului, raportat la unitatea de greutate sau volum; *calitativ* - atunci când se ia în considerare gradul de accesibilitate al acestor soluții pentru plante, adică forma sub care se găsesc în sol și care determină nivelul producției raportat la unitatea de suprafață.

În ambele cazuri, fertilitatea se poate exprima sub alte două forme, fiecare din ele prezentând importanță pentru organizatorul producției agricole. Din punct de vedere cantitativ, *fertilitatea poate fi exprimată în formă naturală*, adică rezultată din acțiunea factorilor naturali (temperatură, precipitații, regimul hidric, acoperirea vegetativă, vânt, relief etc.) și *în formă artificială*, aceasta fiind rezultatul intervenției omului care acționează asupra solului cu mijloace și unelte de producție, cu amenajări tehnice, cu sisteme de agricultură practicate, cu asolamente, cu structuri ale producției vegetale, tehnologii de cultivare a plantelor etc.

Întrucât în momentul când terenurile sunt luate în cultură nu mai este cu putință să delimităm exact efectul intervenției naturii și a omului în formarea fertilității solului, rezultatul acțiunii comune determină formarea așa-numitei *fertilități economice*.

Sub aspect calitativ, fertilitatea se exprimă, de asemenea, sub alte două forme: *absolută* și *relativă*, ambele măsurându-se cu ajutorul producției care se obține pe unitatea de suprafață.

În cazul fertilității absolute se ia în considerare producția medie fără a ține seama de intervențiile succesive (anuale) ale omului. Așadar, vom spune că un sol are fertilitate absolută mai mare dacă producția medie (la o anumită cultură), folosind aceeași tehnologie de cultivare, este mai mare.

În cazul fertilității relative, se ține seama de intervențiile pe care le face omul în scopul creșterii fertilității, nivelul acesteia stabilindu-se în funcție de sporul de producție obținut la unitatea fizică sau valorică cheltuită suplimentar.

Fertilitatea relativă prezintă cea mai mare importanță, pentru că atunci când acționăm asupra creșterii fertilității vom dirija cheltuielile cu prioritate asupra solurilor care au fertilitatea relativă mai mare (sunt mai receptive la intervenția omului), deoarece ele asigură rentabilitatea cea mai mare a investițiilor. Fertilitatea relativă și diferențierea ei pe culturi constituie un factor deosebit de important în procesul zonării și repartizării teritoriale a producției agricole, precum și la fixarea prețurilor din agricultură, inclusiv a prețului pământului.

De asemenea, cu ajutorul fertilității relative putem determina și pragul rentabilității investițiilor pe care le facem cu scopul creșterii capacității productive a solului. Acesta este considerat momentul în care valoarea investițiilor se suprapune cu valoarea producției suplimentare.

Stabilirea nivelului fertilității se realizează cu ajutorul bonității economice a solurilor și în funcție de aceasta, se repartizează speciile, soiurile și hibridii de plante în teritoriu.

2.2. PARTICULARITĂȚILE PĂMÂNTULUI FOLOSIT CA PRINCIPAL MIJLOC DE PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ

În afară de aspectele la care ne-am referit, pământul, ca principal mijloc de producție în agricultură, se caracterizează și prin unele particularități specifice, deosebindu-l fundamental de toate celelalte mijloace de producție, așa cum particularitățile agriculturii o deosebesc de celelalte ramuri ale economiei.

Pământul este un *produs al naturii*, solul formându-se sub acțiunea factorilor naturali, respectiv extragerea substanțelor minerale din circuitul geologic și solidificarea lor în stratul de la suprafață sub formă de materie organică (humus).

Pământul este *limitat ca întindere* (suprafață), dar structura pe categorii de folosință poate fi modificată, în sensul creșterii ponderii unor categorii în detrimentul altora.

Pământul este *neuniform* în ceea ce privește relieful, structura mecanică, chimică și biologică, fertilitatea, asigurarea cu apă, nivelul apei freatice etc. Toate aceste aspecte pot fi modificate de către om în sensul sporirii favorabilității lor pentru practicarea agriculturii sau al deteriorării acesteia.

Pământul este *imobil*, adică nu se poate muta dintr-un loc în altul, dintr-o zonă geografică în alta, particularitate care imprimă agriculturii anumite caractere.

Pământul *nu poate fi înlocuit cu alt mijloc de producție*. Deocamdată el constituie singurul mediu de cultivare a plantelor, excepție făcând doar unele plante ce pot fi cultivate în alt mediu (ex: algele - în apă), dar care nu pot asigura nici pe departe producția vegetală necesară societății.

În sfârșit, pământul *nu se uzează* - indiferent de modul în care este utilizat. În condiții de utilizare nerațională el poate să-și piardă capacitatea productivă (fertilitatea) dar nu dispare, nu se transformă în altceva (așa cum se întâmplă cu toate celelalte mijloace de producție) iar fertilitatea putându-se reface pe cale naturală. Toate particularitățile, în ansamblul lor, precum și fiecare în parte, influențează în anumit sens folosirea pământului ca principal mijloc de producție, respectiv producția agricolă.

Datorită caracterului limitat al suprafeței agricole și de neînlocuit ca mediu de cultivare a plantelor, de exemplu, rezultă necesitatea dezvoltării agriculturii pe calea intensivă și folosirea rațională a fondului funciar.

Neuniformitatea și imobilitatea pământului imprimă agriculturii caracterul de dezvoltare multilaterală, pe de-o parte (când ne referim la teritorii mari) și de specializare și concentrare (când ne referim la teritorii restrânse), pe de altă parte.

2.3. CĂILE FOLOSIRII RAȚIONALE A PĂMÂNTULUI

Aprecierea modului în care este utilizat fondul funciar are la bază numeroase criterii, fiecare din ele influențând într-o măsură mai mare sau mai mică, având caracter dominant sau de subordonare și diferențiindu-se în funcție de condițiile date.

Dintre criteriile cu semnificație deosebită care ne ajută să apreciem modul în care este utilizat pământul, se impun următoarele: structura socială, structura pe categorii de folosință, structura culturilor pe terenul arabil, nivelul amenajărilor tehnice și structura acestora, nivelul fertilității solului, activitățile tehnice și economico-organizatorice, evaluarea economică a pământului etc.

2.3.1. Structura socială a fondului funciar

Suprafața actuală totală a României este de 23.750 mii ha. În decursul timpului se cunosc mai multe etape care caracterizează structura socială a fondului funciar: etapa premergătoare primei reforme agrare din România (1864); etapa de după 1864 până la al doilea război mondial; etapa de după al doilea război mondial până în 1990; etapa post revoluționară.

Până la începutul sec. al XIX-lea pământul era, în general, sub jurisdicție domnească. Domnitorul atribuia boierilor o parte din pământ cu dreptul de a-l stăpâni și folosi, drept răsplătă pentru fapte de arme și atașament față de domnitor. Aceste "donatii" cuprindeau anumite localități, terenul agricol și pădurile aferente lor. Pământul boieresc era lucrat de țărani, cărora li se acorda o suprafață de arătură și îmaș, după nevoi.

O însemnată parte din pământuri aparținea țăranilor liberi (răzeși în Moldova și moșneni în Muntenia), care îl stăpâneau în devălmășie, cea mai veche formă de proprietate țărănească din Principatele Române, formă care s-a deteriorat în timp. Potrivit statisticilor vremii, studiilor și cercetărilor elaborate ulterior (ex: *N. Axenciuc: Evoluția economică a României*) gospodăriile aparținând obștiilor reprezentau 34,0 % din totalul gospodăriilor țărănești și dețineau 42,2 % din suprafața totală a acestora. În unele provincii ponderile acestea erau și mai mari: în Oltenia ponderea gospodăriilor care aparțineau obștiilor era de 45,6 % iar a suprafeței de 59,9 %.

În sfârșit, o altă parte din pământul țării era în stăpânirea mănăstirilor (inclusiv de la muntele Athos). După *Giurăscu C.C.*, 25,0 % din agricolul Țărilor Românești era al mănăstirilor, la care se adăugau suprafețe însemnate de păduri și ape.

În aceeași perioadă, potrivit prevederilor Regulamentului Organic, se stabilește că terenurile care nu sunt în proprietatea unor persoane fizice să formeze averea statului iar înstrăinarea lor nu va mai putea fi făcută numai din porunca

domnitorului (șeful statului) ci și cu aprobarea Obșteștei Adunări (Parlamentul vremii).

A doua etapă a evoluției structurii sociale a fondului funciar din țara noastră este marcată de Legea Secularizării Averilor Mănăstirești din 1863, prin care terenurile proprietate a mănăstirilor devin proprietatea statului român (2,5 mil.ha). Din aceste pământuri și din o parte a moșiilor, pe baza Legii rurale din 1864, s-a efectuat împrumutarea țăranilor, acțiune care s-a perpetuat pe baza completării Legii rurale din 1864 cu alte legi speciale în 1876, 1878, 1881, 1884 și 1889. Potrivit acestor legi, până în anul 1905 s-au creat peste 965 mii gospodării (exploatații) agricole cu o suprafață totală de peste 7,8 mil.ha, revenind, în medie, 8,11 ha pe o gospodărie. Principalul aspect pozitiv, care rezultă din analiza structurii sociale a agriculturii după aplicarea primei reforme agrare (1864), este acela că marea majoritate a terenului agricol se constituie în exploatații proprietate privată a țăranilor, sporind în acest fel interesul pentru folosirea rațională a pământului. În același timp, reforma agrară a determinat un grad accentuat de diferențiere a proprietăților (gospodăriilor) agricole după mărime, polarizând marea majoritate a acestora în grupa gospodăriilor mici (peste 3/4 cu suprafața sub 5 ha). Noua structură socială a deschis larg drumul agriculturii către economia de piață dar, totodată, a adus prejudicii agriculturii și agricultorilor sub aspectul practicării unei agriculturi performante, specifice economiei de piață.

Un alt aspect nedorit care s-a petrecut în agricultură, potrivit prevederilor unora din legile care au urmat după 1864 (ex: Legea din 1878), este și faptul că s-au vândut și s-au arendat moșii străinilor care nu aveau interesul să folosească rațional pământul ci doar să obțină profituri cât mai mari. Drept urmare, o parte din aceste terenuri au fost degradate, până la scoaterea lor din circuitul agricol. Astfel, după acordarea dreptului de împământenire (a deveni cetățean român) a evreilor (1878) veniți în număr mare din Pocuția și Rusia, numai în 5 ani (1884) s-au vândut acestora, în Moldova, 14 mari moșii, totalizând peste 16 mii fălci (circa 23 mii ha), cu 10 galbeni hectarul. Așa se explică de ce alte legi (1884), prevedeau vânzarea de teren din domeniile statului numai la români, având ca scop și românizarea unor localități (orașe și târguri) din Moldova, întrucât exista tendința ca străinii să domine.

După anul 1896 au apărut legi speciale pentru vânzarea pământului din proprietatea statului, potrivit cărora sătenii puteau cumpăra loturi de 6 - 10 - 25 ha, cu plata în 60 ani și cu o dobândă anuală de numai 4,0 % pentru credite. Astfel, s-au vândut 526,2 mii ha. În total, între 1864 - 1906, s-au vândut din domeniile statului 1,54 mil.ha cultivabile. Statisticile consemnează că la începutul sec. al XX-lea, Statul deținea o suprafață de circa 1,4 mil. ha, din care peste 350 mii ha cultivabile. Din suprafața cultivabilă, 54 mii ha erau administrate de diferite ministere, 59 mii ha erau administrate de familia regală pentru nevoile de

protocol (în total familia regală folosea 32 mii ha din proprietatea publică) iar restul era în cea mai mare parte (peste 90 %) arendat, în bună măsură străinilor. Așa se explică poziția fermă exprimată de *B.P. Hașdeu* (1871) care spunea că: "Moșiile statului trebuie arendate numai țăranilor, prin asociațiuni agricole și nu marilor capitaliști din țară sau străini". El continuă scriind că: "statul trebuie să aibă în fiecare județ o moșie, pentru a deveni model pentru țăranii. Arendarea să se facă pe 99 de ani, arenda plătinându-se o treime până la o doime la început și restul în următorii 20 ani, ceea ce ar oferi aendașului sentimentul de proprietate". Cu toate acestea, domeniile statului nu au fost arendate obștilor țărănești decât în foarte mică măsură (în perioada 1902 - 1906 doar 21,5 mii ha, adică 9,0 % din domenii), restul intrând pe mâna arendașilor individuali, străini de neam (în Moldova în principal evrei), care n-au cultivat pământul, ci l-au jefuit.

Și în scrieri mai recente (*I. Belei*, "Suntem cu toții cuprinși de grija cea mare") se consemnează printre altele că "Răscoalele izbucneau (referire la Răscoala din 1907) pentru că în vechea Românie problema agrară nu fusese rezolvată. Repartiția pământului exprima un mare dezechilibru social, marea proprietate (peste 100 ha), deținea aproape jumătate din terenul arabil, mijlocia proprietate (10 - 100 ha) aproape nu exista (4,01 % din total gospodării agricole); că existau numai gospodării mici (5 - 10 ha) și foarte mici (sub 5 ha), care reprezentau peste 95 % din total". Autorul continuă comentariul, afirmând că: "România era țara cu arendăria cea mai răspândită din Europa, păstrarea arendașilor, de regulă, de altă etnie decât română, accentua tragic exploatarea muncii țăranului".

În timpul bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz din 1917, regele Ferdinand a promis țăranilor din tranșee că după încheierea ostilităților toți combatanții vor primi pământ. Astfel, în 1918 s-a hotărât exproprierea marilor proprietăți (nu în totalitate), indiferent de posesori (a doua Lege rurală din România) iar aplicarea ei s-a declanșat în 1921. Împroprietărirea țăranilor pe baza acestei legi este considerată ca fiind cea mai mare reformă din istoria Europei, ea afectând peste 6,0 mil. ha (până la 1.01. 1929), din care peste 2,0 mil. ha în vechiul regat. Din terenul expropriat 26,0 % provenea din proprietatea statului.

După Reforma din 1921, numărul total al gospodăriilor agricole sporește la aproape 3,3 mil. (de peste 3,4 ori mai multe decât în 1864), în timp ce suprafața sporește numai de 2,5 ori (de la 7,8 mil. ha la 19,8 mil. ha), fapt care a determinat scăderea suprafeței medii a unei gospodării (de la 8,1 ha la 6,0 ha). Procesul de fărâmițare a pământului, ca urmare a aplicării reformelor agrare s-a accentuat și mai mult în perioada interbelică, pe baza aplicării Legii vânzării-cumpărării pământului și a Legii moștenirii asupra pământului.

Prin Decretul-Lege din 1.X. 1940, statul român preia proprietățile rurale evreiești și împroprietărește românii refugiați din teritoriile cotate. La începutul anului 1941 statul deținea 1,2 mil. ha teren, din care 420 mii ha agricol. În perioada interbelică evoluția gospodăriilor agricole din România se manifestă în ambele sensuri, respectiv o parte din gospodării (mici și foarte mici) dispar și apar altele noi, se modifică structura pe categorii de mărime.

După aplicarea Reformei agrare din 1945, gradul de fărâmițare a pământului se accentuează și mai mult, marea proprietate privată practic este desființată, determinând o nouă structură. Sintetizând evoluția structurii sociale a agriculturii românești, în funcție de mărimea medie a unei gospodării (exploatații), în întreaga perioadă de după prima reformă agrară (1864) și până după al doilea Război mondial, respectiv ultima reformă agrară (1945), asistăm la două tendințe generale (tab. 2.2.).

În primul rând este vorba de proliferarea numărului de gospodării agricole. Astfel, după aplicarea primei reforme agrare (1864) s-au creat peste 965,0 mii gospodării pentru ca după reforma din 1921 să rezulte aproape 3,3 mil. gospodării (2,6 mil. fără Basarabia) iar după ultima reformă (1945) numărul gospodăriilor să ajungă la 3,1 milioane (peste 3,2 ori mai multe decât în 1905). Întrucât suprafața care a revenit gospodăriilor agricole nu a urmat aceeași evoluție ca numărul de gospodării, asistăm la o reducere a suprafeței medii ce revine pe o exploatație: 8,11 ha după aplicarea primei reforme agrare 6,02 ha (74,2 %) după aplicarea celei de-a doua reforme (6,32 ha - 77,9 % fără Basarabia) și 4,71 ha (58,1 %) după aplicarea reformei agrare din 1945. Este evident faptul că toate reformele au determinat accentuarea fenomenului de fărâmițare a pământului și se manifestă la toate categoriile de exploatații, cu excepția celor din grupa de mărime 5 - 10 ha, la care suprafața medie sporește cu peste 20,0 % (de la 6,47 ha la 7,85 ha).

A doua tendință în evoluția structurii sociale a agriculturii României, mai puțin semnificativă, este aceea de polarizare către exploatația viabilă din punct de vedere economic, specifică economiei de piață. Din analiza structurii pe grupe de gospodării rezultă scăderea cu 1,6 % a ponderii gospodăriilor mici (sub 5 ha) și cu 0,3 % a gospodăriilor mari (peste 50 ha) și creșterea ponderii exploatațiilor cu suprafața de 5 - 50 ha cu aproape 2,0 %. Acest proces (tendință) va fi întrerupt de evenimentele politico-sociale care au urmat în țara noastră după 1949 când s-a elaborat programul de cooperativizare a agriculturii. Desigur, aplicarea reformelor agrare constituie acțiuni deosebite în ceea ce privește drepturile omului, dar a adus și prejudicii agriculturii, economiei în general. Consecințele negative rezultate în urma aplicării reformelor, asupra folosirii terenului agricol, se concretizează în numeroase aspecte între care menționăm următoarele: reducerea suprafeței cultivate prin creșterea numărului de unități iar în cadrul acestora a numărului de parcele despărțite de haturi (răzoare); haturile constituiau puternice focare de infestare cu agenți patogeni și dăunători; micile ogoare (parcele) împiedica folosirea cuccerilor științifice și a aplicării tehnicii înaintate; menținerea unei structuri a culturilor necorelate cu favorabilitatea factorilor de producție pentru că fiecare proprietar urmărea să-și asigure din producția proprie toate sau aproape toate produsele necesare, după sistemul economiei naturale; accelerarea procesului de eroziune a solului pe terenurile în pantă, ca urmare a parcelării loturilor perpendicular pe curbele de nivel și a efectuării tuturor lucrărilor în același sens etc.

Tabelul 2.2.

Structura gospodăriilor agricole din România după mărimea suprafeței în perioada 1864 - 1948

Categorii exploatații	1905			1930*			1948**											
	Suprafață		Supr./expl. ha	Suprafață		Supr./expl. ha	Suprafață		Supr./expl. ha									
	mii ha	%		mii ha	%		mii ha	%										
Până la 5 ha	745,0	77,21	2016	25,76	2,71	33,4	2460	74,9	5535	28,02	2,25	37,4	2343	75,6	6023	41,3	2,57	54,8
5 - 10 ha	175,9	18,23	1138	14,53	6,47	79,8	560	17,1	3955	20,03	7,06	117,3	551	17,8	4324	29,7	7,85	166,7
10 - 50 ha	36,3	3,76	696	8,89	19,16	236,3	235	7,2	3895	19,72	16,57	275,2	188	6,1	3290	22,6	17,50	371,5
50 - 100 ha	2,4	0,25	167	2,13	69,38	855,5	12,8	0,4	895	4,53	69,92	11,6 ori	14	0,5	940	6,4	67,14	14,3 ori
100 - 500 ha	3,3	0,34	816	10,43	246,34	30,4 ori	9,5	0,3	2095	10,61	220,53	36,6 ori	-	-	-	-	-	-
Peste 500 ha	2,1	0,21	2994	38,26	1445,66	178,3 ori	2,7	0,1	3375	17,09	1250,0	20,8 ori	-	-	-	-	-	-
TOTAL	965,0	100,0	7827	100,0	8,11	100,0	3280	100,0	19750	100,0	6,02	100,0	3096	100,0	14577	100,0	4,71	100,0

Sursa: V. Avenciuc. Evoluția economică a României, vol. III Agricultura (pentru anii 1905 și 1948). Enciclopedia României (pentru anul 1930)

* inclusiv Basarabia

** După aplicarea reformei agrare din 1945, este lichidată marea proprietate privată, foștilor mari proprietari lăsându-li-se o suprafață de 50 ha.

Cea de-a treia etapă în evoluția structurii fondului funciar din România este marcată de cooperativizarea agriculturii după modelul sovietic, cu cele trei tipuri de proprietate: de stat, cooperatistă și privată. Procesul de cooperativizare a avut un caracter silit și s-a realizat într-un timp istoric extrem de scurt (a început în anul 1949 și s-a încheiat în 1962). Noua structură socială s-a menținut până în anul 1990. În această perioadă, marea majoritate a țărănimii a fost inclusă în cooperativele agricole de producție. În ceea ce privește pământul, din cele circa 15 mil. ha teren agricol 4,5 mil. ha (aproape 30,0 %) a aparținut statului, peste 9,0 mil. ha (aproape 61,0 %) a aparținut sectorului cooperatist al agriculturii și numai 1,5 mil. ha (sub 10,0 %) din zona montană, în majoritate pajiști naturale, s-au menținut în proprietate privată (gospodăriile țărănești).

Din suprafața proprietate obștească a cooperativelor, membrilor cooperatori li s-au repartizat în folosință personală circa 920 mii ha (10,0 %, de regulă cultivabil). Constituirea unităților de stat și cooperatiste a determinat un înalt grad de concentrare a pământului, ceea ce a permis extinderea pe mari suprafețe a amenajărilor tehnice, folosirea mijloacelor mecanizate de mare randament, dezvoltarea în masiv, pe mari suprafețe, a pomiculturii și viticulturii, folosirea asolamentelor și a rotației culturilor etc. Dar prin pierderea interesului agricultorilor față de proprietate, rezultatele socio-economice s-au dovedit, ulterior, nesatisfăcătoare. La sfârșitul perioadei, suprafața medie a unei unități de stat depășea 5.000 ha iar a unei unități cooperatiste era de circa 2.000 ha. Etapa postrevoluționară (după 1989), se caracterizează printr-o schimbare radicală a structurii sociale a agriculturii. În urma aplicării Legii 18/1991 a fondului funciar a fost lichidat sectorul cooperatist, specific regimului socialist de tip sovietic, s-a redus sectorul de stat și s-a reconstituit sectorul privat.

În noua structură socială a agriculturii (după I. Bold), pământul (terenul agricol) este deținut în proporție de peste 12,0 % de sectorul de stat iar restul de aproape 88,0 % de sectorul privat, aparținând la peste 3,5 milioane gospodării agricole. Din suprafața agricolă aparținând sectorului privat circa 13,0 % se lucrează în societăți agricole cu personalitate juridică și peste 10,0 % în asociații familiale. Statisticile recente consemnează că din totalul actualilor proprietari de teren agricol, circa 30,0 % sunt persoane în vârstă (peste 60 ani), cu capacitate redusă de muncă, circa 30,0 % sunt moștenitori care locuiesc în alte localități decât cele unde se află pământul (majoritatea în urban) și numai aproximativ 40,0 % reprezintă rurali, cu capacitate deplină de muncă. Este firesc să admitem că asemenea structură a proprietarilor atrage după sine neajunsuri în folosirea rațională a pământului, principalul mijloc de producție din agricultură.

Este firesc, de asemenea, să admitem necesitatea unor acțiuni (mișcarea cooperatistă,arendarea, vânzarea-cumpărarea) și tipuri de exploatații agricole care să constituie forma corespunzătoare diferitelor etape, respectiv forme viabile din punct de vedere economic.

Actuala structură a gospodăriilor agricole, după mărimea suprafeței, este pe departe de a răspunde acestui deziderat: gospodăriile cu suprafața medie până la 3 ha reprezintă aproape 3/4 (74,2 %) din total, cele cu suprafața medie cuprinsă între 3 - 5 ha reprezintă 1/6 din total iar cele a căror suprafață medie depășește 5 ha reprezintă abia 10,0 %. Mai adăugăm faptul că această structură se diferențiază mult în profil teritorial. I. Otiman, de exemplu, citează cazul Munteniei unde gospodăriile cu suprafața până la 2 ha reprezintă peste 85 %, în timp ce, în Banat, doar ceva mai mult de 40 %. Ponderea cea mai mare (peste 1/3) a gospodăriilor agricole se concentrează în grupa 1 - 3 ha.

Sintetizând aspectele și ideile cu care se confruntă structura socială a agriculturii României, considerăm că viitorul va consfinți privatizarea ca formă unică de proprietate asupra terenului agricol și mărimea optimă a exploatației agricole ca formă generală de organizare, întrucât alte forme s-au dovedit neviabile din punct de vedere economic și au devenit perimate în timp.

În ceea ce privește forma de proprietate, încă la Revoluția Franceză (1789), referitor la drepturile omului, s-a consfințit că "proprietatea (privat-particulară) reprezintă un drept inviolabil și sacru" al fiecărui cetățean. De asemenea, în Declarația universală asupra drepturilor omului adoptată de Adunarea Generală a O.N.U., la 10 decembrie 1948, în art. 17/1 se stipulează: "Fiecare individ are dreptul de a avea o proprietate a sa personală". Așadar, dreptul de proprietate privată este firesc să se aplice și asupra pământului folosit ca principal mijloc de producție în agricultură.

Experiența de veacuri a demonstrat, totodată, că și în domeniul formelor de organizare a producției agricole au existat teorii și practici diferite dar au dăinuit acelea care au asigurat cele mai bune rezultate.

În Declarația finală adoptată la Conferința Mondială asupra reformei agrare și dezvoltării rurale de la Roma (1979), spre exemplu, se consemnează că "Strategiile dezvoltării rurale nu pot fructifica pe deplin dacă populația agrară și îndeosebi cea parte a populației mai puțin înstărită, nu este atrasă în mod activ la elaborarea politicilor și a programelor și mai ales la crearea instituțiilor, respectiv a formelor cooperatiste de organizare, capabile să stimuleze participarea".

Formele de asociere au în vedere diferite activități: aprovizionare cu mijloace de producție și materiale din afara agriculturii; desfacerea producției agricole obținute; asociere pentru folosirea în comun a pământului, a altor mijloace de producție, care rămân în proprietatea asociațiilor; asociere pentru apărarea drepturilor agricultorilor etc.

O condiție esențială a trănicioei exploatației agricole o constituie mărimea optimă a acesteia, mărime care se modifică permanent în timp și spațiu, în funcție de condițiile date (zona geografică, gradul de înzestrare a agriculturii cu bază tehnico-materială, sistemele de agricultură practicate, structura producției pe ramuri ale agriculturii și raportul dintre acestea, gradul de specializare și concentrare a producției, politicile și programele agrare adoptate etc.).

Caracteristica principală a acestui fenomen, privită din punct de vedere al folosirii pământului ca principal mijloc de producție în agricultură, o constituie tendința de creșterea a suprafeței medii ce revine pe o exploatație. Acest proces se realizează, așa cum s-a mai menționat, pe baza vânzării-cumpărării pământului, pe baza arendării și a asocierii proprietarilor agricoli. Exemplele care confirmă această tendință, precum și efectul pozitiv asupra agriculturii și agricultorului sunt numeroase și diferențiate în timp și spațiu. Astfel, într-o perioadă relativ scurtă de timp (40 ani), suprafața medie a unei exploatații agricole din unele țări ale Uniunii Europene, a sporit semnificativ (tab. 2.3.).

Tabelul 2.3.

Evoluția suprafeței medii a exploatațiilor agricole în câteva țări din U.E. în perioada 1950 - 1990 (ha)

Țara	Anii		
	1950	1990	%
Spania	8,75	20,1	229,7
Franța	14,2	43,8	308,5
Austria	17,8	57,0	320,2
Italia	2,3	9,4	417,8
Germania	6,0	29,3	488,3
Anglia	18,0	109,0	605,6

Sursa: I. Bold și A. Crăciun. Exploatația agricolă. Ed. Mirton, Timișoara, 1995 (date prelucrate)

Rezultă clar că atât mărimea medie (2,3 ha - Italia și 18 ha - Anglia în 1950), cât și ritmul de creștere a acesteia (2,3 ori în Spania și peste 6 ori în Anglia în 1990 față de 1950) se diferențiază foarte mult dar fenomenul de sporire a suprafeței este general.

Am arătat că mărimea optimă determină și rezultate economice superioare. Următoarele exemple confirmă veridicitatea fenomenului. În Franța, spre exemplu, exploatațiile agricole a căror suprafață medie este mai mare decât media pe întreaga agricultură reprezintă circa 1/5 din total exploatații, dar ele dețin peste 1/2 din suprafața agricolă a țării și produc peste 3/4 din producția agricolă totală.

La scară mai redusă, dar cu aceeași semnificație, este și exemplul Olandei: exploatațiile cu suprafață medie mai mare decât media pe total agricultură reprezintă circa 5,0 %, suprafața agricolă a acestora peste 25,0 % iar producția realizată de ele (valoric) aproape 40,0 % din producția totală a agriculturii Olandei.

La aceeași concluzie ajungem și în cazul agriculturii Belgiei dacă analizăm evoluția exploatațiilor agricole. În perioada 1970 - 1987, numărul total al

exploatațiilor scade la aproape jumătate (57,4 %), în timp ce numărul exploatațiilor cu suprafața medie până la 5 ha scade la 38,1 % iar al celor cu suprafață de peste 50 ha sporește la aproape dublu (176,3 %). Este evident faptul că se manifestă tendința de concentrare a pământului, de sporire a ponderii unităților cu suprafața medie mai mare și de restrângere a numărului de unități cu suprafața medie mică.

Din exemplele prezentate, putem aprecia că fenomenul se manifestă pretutindeni.

Evoluția mărimii medii a exploatațiilor agricole din România urmează aceeași cale. Exceptând perioada când în țara noastră au dominat relațiile de producție socialiste, în perioada interbelică, precum și după aplicarea Legii Fondului Funciar (Legea 18/1991) fenomenul de concentrare a pământului, respectiv de creștere a suprafeței medii a unei exploatații este prezent. Chiar prevederea legii menționate ca titlurile de proprietate să nu depășească 10 ha, indiferent de numărul moștenitorilor, are în vedere probabil o mărime a exploatației potrivită pentru etapa respectivă.

Conținutul acestei legi și mai ales modul în care se aplică au determinat însă numeroase litigii, mari nedreptăți etc., toate cu consecințe nedorite atât în prezent, cât și pe termen lung pentru agricultor, pentru agricultură și pentru economia națională.

2.3.2. Structura fondului funciar pe categorii de folosință

Referindu-ne la aceleași etape istorice, ca și în cazul structurii sociale a agriculturii României, rezultă mari diferențieri și în ceea ce privește structura fondului funciar pe categorii de folosință (tab. 2.4.).

Potrivit statisticilor vremii, în secolul trecut suprafața agricolă reprezenta în jur de 50,0 % din întreaga suprafață iar din aceasta mai puțin de 1/3 era teren cultivat (arabil și plantații), restul de peste 2/3 fiind reprezentat de pajiști naturale, asemănător proporției mediei mondiale din zilele noastre.

Pătrunderea relațiilor de producție capitaliste în economia României (trecerea de la economia naturală la economia de piață) a imprimat producției agricole un tot mai pronunțat caracter comercial, ceea ce a determinat desțelenirea în masă a pajiștilor naturale și transformarea lor în câmpuri cultivate, în special cu cereale. În preajma Primului Război Mondial și în primii ani de după război categoria agricol a sporit ca pondere la circa 2/3 din total fond funciar, fiind reprezentată în majoritate de terenul cultivat. După anul 1922 s-au efectuat defrișări masive de păduri, refăcându-se astfel pajiștile naturale. În anii care au urmat asistăm la un proces lent de modificare a structurilor pe categorii de folosință a fondului funciar, cu tendința de creștere a ponderii categoriilor superioare.

Tabelul 2.4.

Structura fondului funciar pe categorii de folosință - %

Specificare	1859 ¹⁾	1865	1938	1985	1995
Agricol-% din total fond funciar	55,3	48,3	63,2	63,2	61,8
Cultivat-% din agricol	22,2	45,0	70,6	70,7	67,08
Arabil-% din agricol	20,2	40,3	67,3	66,5	63,18
Plantații-% din agricol	2,0	4,7	3,3	4,2	3,90
Pomicole-% din agricol	-	3,0	1,6	2,2	1,95
Viticole-% din agricol	-	1,7	1,7	2,0	1,95
Pajiști naturale-% din agricol	77,8	55,0	29,4	29,3	32,92
Fânețe-% din agricol	-	15,1	11,4	9,3	10,09
Pășuni naturale-% din agricol	-	39,9	18,0	20,0	22,83

¹⁾ În Moldova și Muntenia

Sursa: Anuarele Statistice ale României (date prelucrate)

Din analiza structurii fondului funciar, pe categorii de folosință, rezultă că în perioada de după cel de-al doilea Război Mondial nu au avut loc modificări esențiale, față de perioada interbelică. Scăderea ponderii terenului arabil este justificată de creșterea ponderii plantațiilor, care s-au extins în special în zonele de deal și coline, asigurând în acest fel o folosire mai rațională a terenului în pantă.

Analiza atentă a situației actuale a structurii fondului funciar pe categorii de folosință din țara noastră, evidențiază faptul că limitele între care se încadrează fiecare categorie se diferențiază mult în profil teritorial (zone, județe etc.) și că nu mai pot suporta modificări esențiale nici pe ansamblul țării și nici pe teritorii mai restrânse (fig. 2.5.).

Astfel, terenul cultivat (arabil și plantații) deține peste 2/3 din total agricol la nivelul întregii agriculturi, pondere care se menține în zona de deal și coline, dar care crește la peste 84,0 % în zona de șes și coboară la mai puțin de jumătate în zona montană.

Detaliind analiza la nivel de județe, diferențierea dintre cele două categorii de folosință se adâncește și mai mult: în județul Iași (zona de deal) terenul cultivat deține circa 75,0 % din agricol; în județul Ialomița (zonă de șes) sporește la aproape 97,0 %, în timp ce în județul Harghita (zona montană) coboară la mai puțin de 70,0 %.

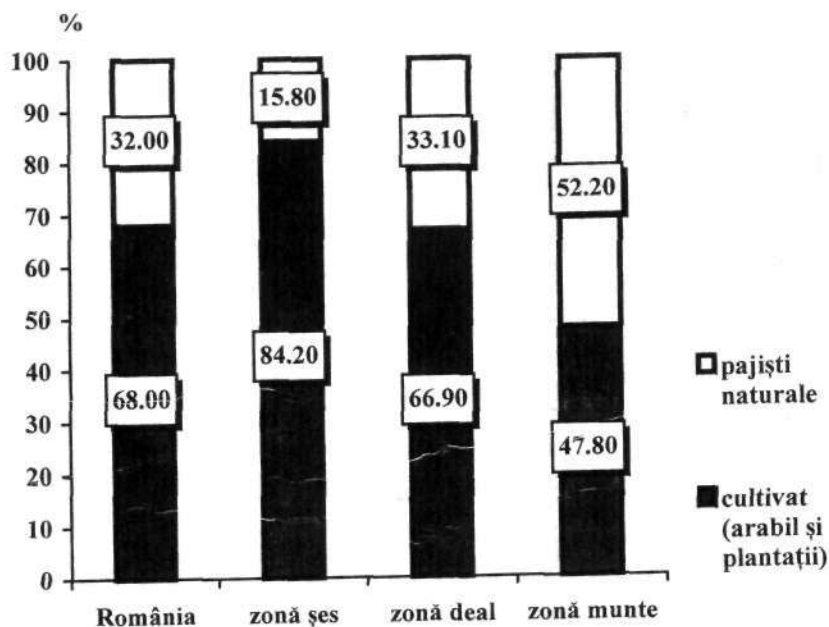

Fig. 2.5. Structura terenului agricol din România, pe zone naturale
- % față de total -

Sursa: Anuarul statistic al României (date prelucrate)

2.3.3. Structura suprafețelor cultivate

Un alt criteriu care ne ajută la aprecierea folosirii fondului funciar și al nivelului de intensivitate al agriculturii îl reprezintă structura suprafețelor cultivate cu diferite plante (specii) sau grupe de plante, știut fiind că unele din acestea au un pronunțat caracter extensiv (cereale) iar altele au caracter intensiv (plantele tehnice, alimentare), sau că unele sunt prășitoare iar altele nu, că unele sunt anuale (majoritatea) iar altele perene, fiecare aspect influențând diferit asupra folosirii pământului.

Astfel, față de secolul trecut când cerealele ocupau peste 97,0 % din suprafața arabilă, situație care se menține aproximativ asemănătoare și în primele decenii ale secolului XX, pe măsura dezvoltării economiei țării noastre, a sporirii producției agricole pentru piață, are loc o modificare treptată a structurii culturilor în favoarea celor intensive. Această modificare se realizează într-un ritm mai rapid după al doilea Război Mondial, ca urmare a procesului mai accentuat de intensivizare a agriculturii, de concentrare a producției agricole, a pământului în

primul rând, de specializare și de adâncire a caracterului comercial al producției (tab. 2.5.).

Tabelul 2.5.

Structura suprafeței cultivate, pe grupe de specii - % din arabil

Specificare	1865	1938	1985	1995
Cereale boabe	97,4	81,1	64,7	69,9
Leguminoase boabe	1,2	1,1	2,8	0,7
Tehnice	1,4	2,4	14,3	10,6
Alimentare	0,0	2,4	6,1	5,5
Furajere	0,0	6,3	10,8	13,0
Nelucrat	...	6,7	1,3	0,9

Sursa: Anuarul Statistic al României (date prelucrate)

Fiind categoria superioară și reprezentând ponderea majoritară în structura agricolului, terenul arabil evidențiază, în cea mai mare parte, tendința de folosire rațională a principalului mijloc de producție din agricultură. Este semnificativă în acest sens scăderea treptată a ponderii suprafeței cultivate cu cereale de la 97,4 % în 1865 la 81,1 % în 1938 și la mai puțin de 2/3 (62,9) % în 1985 și sporirea în aceeași perioadă a ponderii suprafețelor cultivate cu specii intensive de la mai puțin de 3,0 % în secolul trecut, la aproape 1/4 (peste 23,0 %) în 1985.

Caracterul de intensivizare a agriculturii, implicit de sporire a eficienței economice a folosirii terenului arabil, rezultă și din ponderea de peste 10 % a suprafeței cultivate cu plante furajere (1989), față de o suprafață infimă în secolul trecut, acestea asigurând dezvoltarea ramurilor zootehnice și modificarea raportului dintre producția vegetală și cea zootehnică, în favoarea acesteia din urmă. De asemenea, creșterea randamentului pe unitatea de suprafață, este urmarea procesului de intensivizare a agriculturii, implicit a folosirii pământului.

În perioada postbelică, până în 1990, evoluția structurii suprafețelor cultivate s-a realizat, după cum se știe, pe seama caracterului planificat și ultracentralizat al economiei. Sub aspectul folosirii pământului ca principal mijloc de producție din agricultură, structura culturilor s-a îmbunătățit continuu dar n-a contribuit, în aceeași măsură, la satisfacerea cerințelor consumatorilor. Este cunoscut faptul că deși cantitățile de produse realizate erau de natură să satisfacă nevoile de consum interne, unele produse (nu puține) nu se găseau pe piață sau erau supuse regimului de raționalizare și cartelare.

În perioada de după 1989 structura culturilor în arabil s-a deteriorat: a sporit ponderea culturilor cerealiere de la mai puțin de 65,0 % la aproape 70,0 % și a scăzut ponderea culturilor intensive; o însemnată suprafață continuă să nu fie lucrată, fie datorită lipsei de mijloace, fie datorită nerepartizării sau nelucrării de către noii proprietari.

Deteriorarea folosirii raționale a terenului arabil este ilustrat și de alte aspecte: aplicarea unor tehnologii rudimentare; neefectuarea la timp sau chiar deloc a unor lucrări; calitatea lucrărilor lasă uneori de dorit; folosirea într-o măsură tot mai redusă a mijloacelor de fertilizare și de prevenire și combatere a bolilor și dăunătorilor; lipsa sau calitatea precară a mijloacelor mecanizate; nefuncționarea instalațiilor de irigații; neîntreținerea lucrărilor antierozionale și hidroameliorative, precum și distrugerea acestora; lipsa combustibililor sau aprovizionarea cu mare întârziere a acestora etc.

Pe lângă cele de mai sus, o influență hotărâtoare asupra deteriorării structurii culturilor în defavoarea celor intensive a avut-o politica prețurilor, total defavorabilă producătorului agricol, în special pentru culturile energofage (sfeclă zahăr, floarea soarelui, legume). În acest sens, ilustrativ este faptul că în timp ce, în perioada 1990 - 1997, prețurile la produsele industriale cumpărate de agricultori au crescut de peste 13 ori, din care la mijloacele chimice de fertilizare a solului de peste 14 ori, la energie de peste 15 ori etc., prețurile la produsele agricole au crescut numai de 9,8 ori, din care la cele energofage, menționate mai sus, creșterile au fost și mai mici.

În legătură cu structura culturilor facem mențiunea că ea se diferențiază pe zone și microzone, diferențieri determinate de mărimea exploatațiilor, suprafața ce revine pe o persoană și pe un activ din agricultură, sistemul de agricultură practicat, nivelul randamentelor și a costurilor etc. Structura culturilor reprezintă un element esențial care diferențiază nivelul veniturilor și rentabilitatea producției raportată la unitatea de suprafață.

Din analiza evoluției structurii culturilor rezultă că tendința în ceea ce privește folosirea terenului arabil este pozitivă, dar actuala situație nu ne îngăduie să apreciem că s-a realizat o structură optimă, atât la nivel național, cât și pe zone și în unitățile de producție. În acest sens, menționăm ponderea încă exagerată pe care o dețin cerealele, pe de o parte, precum și prezența într-o proporție inadmisibilă a prășitoarelor pe terenurile în pantă (uneori mai mare decât în zona de câmpie), pe de altă parte. Aceste aspecte determină consecințe negative privind eroziunea solului, amplificate, după aplicarea Legii nr. 18, de lucrările care se efectuează perpendicular pe curbele de nivel în zonele de deal și submontane. În final, consecințele se concretizează în menținerea unei productivități scăzute a terenurilor și a eficienței economice a producției agricole.

2.3.4. Amenajările tehnice

Amenajările tehnice reprezintă o cale importantă de folosire rațională a pământului, principalul mijloc de producție din agricultură. Ele se referă la acțiunile de prevenire și combatere a eroziunii solului și la lucrările hidrotehnice și constituie un important element al bazei tehnico-materiale a agriculturii. În întreaga lume aceste probleme preocupă într-o măsură tot mai mare pe specialiști, organisme specializate naționale și internaționale, guverne și au ca scop folosirea rațională a fondului funciar și conservarea acestuia, intensificarea agriculturii ca ramură de producție.

Potrivit studiilor efectuate până în prezent, prevenirea și combaterea eroziunii în România se impun pe o suprafață de circa 10 mil. ha, adică 2/3 din total agricol. Pe baza generalizării unor lucrări agrotehnice paralel cu curbele de nivel, pe terenurile în pantă, a stabilirii unei anumite structuri a culturilor și a rotației acestora pe terenurile cultivate, precum și a efectuării unor lucrări speciale (terasări, captări de izvoare de coastă, înțelenirii și împăduririi, schimbarea categoriilor de folosință etc.), fenomenul de eroziune, local poate fi anihilat și chiar eliminat. El continuă totuși să se manifeste, atrăgând după sine menținerea unor producții medii nesatisfăcătoare, cheltuieli mari cu fertilizarea solului și în final o eficiență economică scăzută a producției agricole, precum și aridizarea solului.

Lucrările hidrotehnice se referă, în principal, la desecări, regularizări ale cursurilor de apă și îndiguiri, construirea unor bazine de retenție și în mod deosebit amenajările pentru irigații. Potrivit studiilor estimative din țara noastră, asemenea amenajări ar fi necesare pe aproximativ 1/3 din suprafața agricolă. Amenajările hidrotehnice efectuate până în prezent și-au dovedit, în bună parte, atât necesitatea cât și eficiența economică, în condițiile respectării cerințelor tehnice de execuție și folosirii corespunzătoare a incintelor amenajate. Acestea se concretizează în producții mai mari, constante și mai eficiente din punct de vedere economic, comparativ cu cele obținute pe terenurile neamenajate.

Efectuarea lucrărilor de amenajări tehnice necesită ample studii, mari investiții și un timp îndelungat până la înlăturarea fenomenelor negative care se manifestă în acest domeniu.

2.3.5. Activități economico-organizatorice

Folosirea rațională a fondului funciar mai poate fi apreciată și în funcție de criterii cu caracter economico-organizatoric: lucrări de organizare a teritoriului; stabilirea asolamentelor, diferențiat pe zone și profilul producției; sistemul de agricultură practicat; stabilirea mărimii optime a unităților de producție (în care suprafața joacă un rol important), diferențiat în funcție de zonă, de nivelul

intensivizării și gradul de specializare, de tipurile de exploatații și înzestrarea tehnică a acestora; întocmirea și întreținerea cadastrului funciar; efectuarea lucrărilor de bonitare economică a terenului agricol, de cartare agropedologică și agrochimică; elaborarea proiectelor de amenajare și folosire în complex a unor formațiuni naturale (bazine hidrografice); zonarea, repartizarea teritorială, specializarea și concentrarea producției; ameliorarea terenurilor nisipoase, sărăturoase, acide; efectuarea periodică a unor lucrări speciale (scarificare, subsolaj) pe anumite terenuri etc.

Din studiile efectuate până în prezent rezultă că în țara noastră, ca și pe plan mondial, există încă însemnate rezerve de a spori contribuția solului la creșterea producției agricole, la îmbunătățirea structurii pe ramuri și a calității produselor, la creșterea eficienței ei economice. Asemenea rezerve se referă, în principal, la creșterea și menținerea capacității productive a solului iar mijloacele și căile cu care se acționează se diferențiază mult în timp și spațiu.

2.3.6. Evaluarea economică a pământului

Evaluarea economică, respectiv prețul pământului reprezintă un criteriu important de apreciere a folosirii fondului funciar în general și se impune atenției și prin actualitatea sa, atât pentru utilizarea rațională a principalului mijloc de producție din agricultură, cât și pentru circulația pământului între proprietari (vânzare-cumpărare) sau arendarea acestuia.

În procesul de evaluare, circulație și folosire a pământului se au în vedere anumite concepte specifice acestui mijloc de producție. Astfel, *renta funciară* reprezintă venitul pe care-l aduce o suprafață de teren și care este însoțită total sau parțial de producătorul agricol, în virtutea dreptului de proprietate asupra pământului, respectiv a capitalului investit pentru ca pământul să devină și să se mențină mijloc de producție.

În condițiile agriculturii de tip intensiv, renta funciară este alcătuită din diferite forme și sporește pe măsura creșterii gradului de intensivizare (investiții succesive de capital, management etc.)

Renta funciară reprezintă venitul suplimentar încasat de producătorii agricoli care dispun de terenuri mai fertile, situate mai favorabil față de unitățile cu care colaborează din amonte și avalul agriculturii, situate mai avantajos față de unitățile comerciale, turistice etc., terenuri cu capacitate superioară de reacție la alocarea suplimentară și succesivă de factori de producție (fertilitate relativă) sau a diferențelor manageriale ale celor ce folosesc pământul. În acest fel, renta funciară este determinată de numeroase condiții de producție și apare în forma concretă numai în cazul existenței unor diferențieri de condiții.

Prețul pământului este echivalent cu dobânda unui capital depus în bancă pe o perioadă de timp determinată și care este egal cu renta pe care ar aduce-o

terenul respectiv în aceeași perioadă de timp. De aceea, prețul pământului apare ca rentă funciară capitalizată. În acest caz, prețul pământului este influențat de rata dobânzii, care poate avea valori extrem de variate, în funcție de conjunctura economică.

Prețul pământului oscilează, ca mărime, în mod proporțional cu mărimea profitului și a ratei profitului și se diferențiază în funcție de modul de folosință, relief, zonă, fertilitate, amplasare în teritoriu etc.

Ținând seama de toate considerentele la care ne-am referit în legătură cu folosirea rațională a pământului - principalul mijloc de producție din agricultură, conchidem că există încă importante resurse neutilizate în acest scop. Dintre acestea o influență mai mare, atât pe termen scurt cât și pe termen lung, considerăm că o au: constituirea unor exploatații de mărime optimă viabile din punct de vedere economic, specifice economiei de piață; continuarea studiilor și efectuarea permanentă a lucrărilor de bonitare economică a solurilor și stabilirea profilului producției în conformitate cu acestea și altele.

Ansamblul de acțiuni menționate sunt de natură să asigure o mai bună utilizare a pământului, în sensul de a asigura menținerea și creșterea fertilității solului, precum și protecția acestuia.

2.4. ARIDIZAREA PĂMÂNTULUI

În legătură cu folosirea rațională a fondului funciar se impun și unele aprecieri de ordin global dar care au implicații locale directe asupra producției agricole, atât sub aspectul producerii, cât și al redistribuirii acesteia. Este vorba de fenomenul de aridizare, al cărui consecințe asupra folosirii pământului ca principal mijloc de producție în agricultură și în final asupra producției, pot deveni dramatice. Cauzele care determină acest fenomen sunt *NATURA*, prin formele de manifestare a diferiților factori și *OMUL*, prin activitate economică, inclusiv agricultura. Potrivit unor estimări de dată recentă, rezultă că din întreaga suprafață a deșerturilor (circa 5,0 miliarde ha), aproximativ 1/5 se datorează acțiunii omului. Asemenea probleme, deși sunt cunoscute încă cu mult timp în urmă, asupra lor se acordă atenție și au devenit o preocupare oficială abia în ultimele decenii. Extinderea fenomenului de aridizare a pământului are loc concomitent cu fenomenul general al poluării și degradării mediului, care poate pune în pericol însăși viața pe *TERRA*.

Numeroase sunt consecințele privind prezența fenomenului de aridizare și previziunile referitoare la urmările ce decurg din manifestarea lui, aspecte înscrise în diverse documente elaborate de reuniuni internaționale și naționale.

În raportul Comisiei mondiale pentru mediu și dezvoltare intitulat "*Viitorul nostru al tuturor*", publicat în aprilie 1987, spre exemplu, insistându-se asupra necesității dezvoltării internaționale, atât pentru asigurarea stabilității

ecosistemelor de care depinde economia mondială, cât și pentru promovarea unor raporturi economice echitabile și sprijinirea eforturilor de eliminare a fenomenului subdezvoltării, se consemnează: "Noi (contemporanii) împrumutăm de la generațiile care vor veni un capital ecologic, știind precis că nu-l vom mai putea nicicând restitui. Ele vor avea tot dreptul să ne reproșeze că am fost așa de risipitori, dar nu vor putea niciodată să recupereze ceea ce le datorăm (pentru că noi nu vom mai fi). Acționăm astfel pentru că noi nu avem de dat socoteală nimănui: generațiile viitoare nu votează acum, nu au nici o putere politică sau financiară, nu se pot ridica împotriva deciziilor noastre, pentru că ele încă nu s-au născut".

Referitor la pământ, folosit ca principal mijloc de producție în agricultură, este semnificativă concluzia-apel exprimată în lucrarea "*Starea lumii - 1984*", în care se arată că: "Între 1950 - 1973, cererea mondială de cereale s-a dublat, fiind stimulată atât de creșterea populației, cât și de sporirea veniturilor acesteia. Ea se va dubla încă o dată până la sfârșitul secolului, dacă se vor confirma prognozele privind creșterea populației și a veniturilor. Această sporire fără precedent, de patru ori, a cererii mondiale de alimente (cereale) într-un interval de 50 de ani exercită în multe părți ale lumii o asemenea presiune asupra solului, încât acesta nu o mai poate suporta".

Numeroase studii estimează pericolul mare ce decurge din utilizarea nerațională a fondului funciar, din exploatarea lui intensivă, fără a ține seama de fenomenul de aridizare care se manifestă lent dar neîntrerupt. Numeroși specialiști apreciază că fenomenul de aridizare poate avea consecințe mult mai grave asupra existenței vieții pe pământ decât epuizarea resurselor energetice convenționale și chiar decât amenințarea cu arma nucleară. Aceasta nu înseamnă altceva decât alarmarea omenirii față de pericolul "*Creșterii economice*" cu orice preț. Asemenea politici promovează despăduririle, superpescuitul și suprapășunatul, extinderea fără control a suprafețelor agricole, în special cultivate, exploatarea intensivă a pământului etc.

În cele ce urmează prezentăm succint, la scară mondială, principalele aspecte ale fenomenului de aridizare: agenți ai aridizării; cauzele care provoacă aridizarea (eroziunea) pământului; dimensiunile fenomenului de aridizare; consecințele aridizării asupra capacității de producție a solului și în final, asupra producției agricole și securității alimentației, asupra stării economico-sociale în general.

2.4.1. Agenții aridizării pământului

Pentru a ne da seama în ce direcții și cu ce mijloace trebuie să intervenim se impune să cunoaștem frecvența și intensitatea cu care acționează diferiți factori ai aridizării. Se apreciază că, cel mai activ dintre ei este *apa*. Astfel, se estimează că marile fluvii ale lumii transportă în oceane uriașe cantități de sol: fluviul Galben (Asia) - 1,6 miliarde tone anual; Gangele (Asia) - 1,5 miliarde tone; Amazoanele (America de Sud) - 363 milioane tone; Mississippi (America de Nord) - 300

milioane tone; Irrawaddy (Asia) - 299 milioane tone; Kasi (Asia) - 172 milioane tone; Mc Kong (Asia) - 170 milioane tone; Nil (Africa) - 111 milioane tone. Numai aceste 8 fluvii din Asia, America de Nord, America de Sud și Africa contribuie la aridizarea solului cu o cantitate de aproape 4,5 miliarde tone sol fertil, respectiv jumătate din solul despuiat de pe terenul cultivat.

Dunărea transportă anual 59 mil.tone material aluvionar care se depune în Deltă, material provenit de pe terenurile în pantă care alcătuiesc bazinul hidrografic al acestui fluviu european, precum și bazinele râurilor care se varsă în Dunăre.

Raportând cifrele de mai sus la totalul bazinelor hidrografice și luând în considerare zonele pe care le parcurg marile cursuri de apă, cu afluenții lor, se poate estima că 2/3 - 3/4 din volumul total al eroziunii se datorează scurgerilor de apă, solul erodat ajungând în oceane și mări.

Cel de-al doilea agent este *vântul*, care acționează, de asemenea, pe întregul glob, dar cele mai mari ravagii le întâlnim în zonele secetoase, cu vânturi de mare intensitate și frecvență. Observațiile și cercetările în acest domeniu consemnează chiar o sincronizare între frecvența și intensitatea vânturilor, pe de o parte și momentul când se execută lucrări de bază asupra solului (anotimp), adică atunci când nu este acoperit cu vegetație, pe de altă parte. În asemenea situații "*norii*" de praf care se ridică în atmosferă circulă pe mii și zeci de mii de km, "*aterizând*" în cele din urmă, în marea majoritate, tot în oceane.

În afara efectului direct al celor doi agenți naturali care provoacă eroziunea solului la nivel global și cu caracter permanent, activitățile desfășurate de om în procesul de intensivizare a producției agricole poate stimula fenomenul de eroziune. Chiar dacă acesta se manifestă local și de intensitate mai redusă, fenomenul poate deveni alarmant, uneori cuprinzând întinderi foarte mari de pământ.

2.4.2. Cauzele aridizării pământului

Cauza generală (cauza cauzelor) a degradării solului este folosirea lui nerațională, peste capacitatea lui productivă, cauză impusă de presiunile exercitate asupra agricultorilor de a produce tot mai mult. Una din cauzele directe care favorizează eroziunea solului este cultivarea terenurilor în pantă. Paradoxal, dar tocmai în zonele cu asemenea terenuri se manifestă și fenomenul de suprapopulare. În intenția de a preveni fenomenul de eroziune, au fost introduse sisteme de agricultură bazate pe terasarea terenului. Cu toate acestea, fenomenul a continuat să se manifeste, este adevărat mai lent, dar cheltuielile pentru construcția și întreținerea teraselor, apoi pentru refacerea fertilității nu s-au dovedit întotdeauna rentabile. Cu alte cuvinte, cultivarea terenurilor în pantă, cu fertilitate redusă, devine o necesitate riscantă, mai ales când lucrările se

efectuează perpendicular pe curbele de nivel. În S.U.A., spre exemplu, în perioada de după cel de-al doilea Război Mondial, unde se cereau cantități de furaje tot mai mari pentru asigurarea produselor de origine animală, s-a renunțat pe mari suprafețe la sistemul de asolamente triennale (porumb, grâu, trifoi) și s-a trecut la monocultură. Drept urmare, dacă în condițiile asolamentului se pierde anual numai 6,8 t/ha sol, în condițiile monoculturii de cereale păioase (ex: grâu), cantitatea de sol erodat a sporit la 25,25 t/ha iar în cazul monoculturii de prășitoare (ex: porumb) la 39,35 t/ha (de 5,8 ori mai mult decât în primul caz). Exemple asemănătoare întâlnim în toate zonele geografice cu terenuri în pantă.

O altă cauză a aridizării pământului cultivat (din zonele secetoase), o constituie reducerea substanțială a suprafețelor lăsate nelucrate (pârloagă), cu scopul de a se reface fertilitatea și a se "odihni", precum și a numărului de ani pentru refacere, din zona temperată. În S.U.A., asemenea fenomen este concretizat în scăderea cu aproape un milion ha în anii '70 (în acest caz, agentul principal al eroziunii este vântul). Același lucru s-a întâmplat în zonele secetoase din fosta U.R.S.S., unde suprafața de pârloagă s-a redus cu circa 1/3.

Un sistem asemănător, denumit sistemul de cultivare migratoare a pământului, se practică în zonele umede de la tropice. Datorită stratului superficial de sol, epuizarea are loc în doi-patru ani iar refacerea se realizează prin "odihna" solului, aproximativ în 20 - 25 ani, datorită invadării cu vegetație luxuriantă care se descompune continuu. Dar aceeași presiune, pentru producerea unor cantități mari de produse, a impus prelungirea perioadei de folosință și reducerea perioadei de refacere. Un exemplu concludent în aceste sens îl constituie studiul efectuat de Banca Mondială în Nigeria, în perioada 1950 - 1974: suprafața cultivată a sporit de 2,5 ori iar perioada de refacere naturală a fertilității în cadrul sistemului migratoriu de cultivare a pământului s-a redus de la 10 - 15 ani, la numai 5 ani. Drept urmare, cele două măsuri - sporirea suprafețelor și reducerea perioadei de refacere a fertilității - n-au fost anulate de intervenția cu mijloace chimice de fertilizare, folosirea unor specii și soiuri de înaltă productivitate și extinderea irigațiilor. Numeroase alte studii și observații atestă că în toate zonele globului luarea în cultură a unor terenuri cu fertilitate scăzută și reducerea perioadei de refacere pe cale naturală a acestora, duce la scăderea conținutului de materii organice și a capacității de retenție a apei, adică la aridizarea solului.

Folosirea vreme îndelungată a unor utilaje de mare capacitate (greutate) din țările cu exploatații agricole de mari dimensiuni constituie o altă cauză a degradării solului, fenomen petrecut în special pe terenurile terasate și în zonele secetoase (cu stratul fertil subțire). În asemenea cazuri reducerea capacității productive a solului se datorează, în principal, distrugerii structurii care, la rândul ei, provoacă reducerea substanțelor fertilizante.

Folosirea în exces sau nerațional a irigațiilor se înscrie, de asemenea, ca o cauză a aridizării pământului. Este cunoscut faptul că pentru a asigura o producție agricolă vegetală cât mai constantă și în creștere, în special în țările în curs de dezvoltare, au fost amenajate mari lacuri de acumulare, având ca scop principal irigațiile. Reacția imediată în bazinele hidrografice respective a fost extinderea suprafețelor cultivate, pe seama despăduririlor, fără a se prevedea și măsurile de amenajare a versanților contra eroziunii. Drept urmare, în asemenea cazuri, are loc fenomenul de colmatare a lacurilor. Potrivit studiilor efectuate asupra unor mari lacuri din zonele aride (Aswan - Egipt, Mangla - Pakistan, Ambuklao - Filipine, Matumbulu - Tanzania) se apreciază că, datorită lipsei măsurilor de prevenire a eroziunii pe versanții aparținând bazinelor hidrografice, precum și intensificării despăduririlor și deștelenirilor menite să asigure creșterea suprafețelor cultivate, durata de folosire a lacurilor se reduce mult, în unele cazuri chiar la jumătate față de perioada înscrisă în proiecte. Un exemplu concludent ni-l oferă situația din India, unde raportul dintre ritmul real de colmatare și cel prevăzut în proiectele elaborate pentru înființarea lacurilor de acumulare, este de-a dreptul alarmant: Nizam Sugar - 16,46; Maithan - 8,74; Panchet - 4,81; Tungaghada - 4,19; Ramganga - 4,01; Mavurakshi - 3,72. Colmatarea lacurilor (lipsa apei) determină abandonarea terenurilor limitrofe care devin aride.

Consecințe nedorite se înregistrează și în cazul folosirii în exces a mijloacelor chimice care, în mod lent dar sigur, distrug microorganismele din sol și odată cu aceasta se reduce humusul, adică are loc aridizarea solului.

2.4.3. Dimensiunile fenomenului de aridizare

Referitor la dimensiunile fenomenului de eroziune a pământului este greu de estimat cu precizie pierderile de sol fertil, precum și pagubele rezultate din realizarea unor randamente scăzute pe terenurile degradate. Între pionierii care au evaluat aceste dimensiuni se numără geologul *Sheldon Judson*, care în 1968 estima că volumul anual de sol transportat de râuri și fluvii în mări și oceane a sporit de la circa 9 miliarde tone înaintea cultivării pământului în sistem intensiv, la 24 miliarde tone în prezent. Alte calcule și estimări evidențiază că, din totalul de sol erodat, circa jumătate are loc în numai 4 țări: India - 4,7 miliarde tone, pe aproape 140 milioane ha, respectiv 33,6 tone/ha/an; China - 3,3 miliarde tone, pe circa 100 milioane ha, cu 33,0 tone/ha/an; fosta Uniune Sovietică - 2,3 miliarde tone, pe aproape 250 milioane ha, cu 9,2 tone/ha/an și Statele Unite - 1,5 miliarde tone, pe 165 milioane ha, cu 9,0 tone/ha/an.

Caracterul alarmant al aridizării rezultă din faptul că, pe măsura trecerii timpului și a intensificării avertismentelor adresate, fenomenul nu se diminuează ci, dimpotrivă crește. În acest context, pornind de la aprecierea că adâncimea medie mondială a stratului fertil ar fi de 17,5 cm sau 4480 tone/ha, rezultă că pe

cele aproximativ 1,24 miliarde ha cultivate ar exista aproape 3472 miliarde tone sol fertil. Continuând calculele pe baza ritmului de eroziune actuală, estimat la 0,7 % anual sau 7,0 % într-un deceniu, înseamnă că peste un secol și jumătate, fără a ține seama de refacerea fertilității, întreaga suprafață cultivată s-ar transforma în pustiu, înseamnă că omenirea ar fi lipsită de mijloacele de subsistență. Desigur, asemenea calcule sunt de natură să sporească atenția întregii omeniri, a celor care cultivă pământul în primul rând, a guvernelor de necesitatea preocupării pentru estomparea fenomenului de aridizare, pentru utilizarea rațională a acestei uriașe bogății naturale.

2.4.4. Consecințele economice ale fenomenului de aridizare

În toate cazurile enumerate pagubele produse de aridizarea solului, atât în mod direct cât și indirect, sunt practic incalculabile. Ele reprezintă valori aproape de necrezut, afectând în mod foarte serios nu numai nivelul producției, dar și eficiența economică a acesteia. În acest sens, deși timide, au fost elaborate unele studii care ne orientează asupra consecințelor economice ale fenomenului. Leon Lyles, inginer agronom din cadrul Departamentului Agriculturii al Statelor Unite, comparând 14 situații referitoare la culturile de porumb și grâu, în statele mari cultivatoare ale S.U.A. ajunge la concluzia că pe terenurile de pe care s-au pierdut 2,5 cm de sol fertil, de exemplu, producția a scăzut cu circa 6,0 %. Pentru menținerea productivității pământului erodat sunt necesare cantități mari de îngrășăminte, acestea sporind pe măsura accentuării gradului de eroziune. Astfel, pe un sol erodat moderat spre grav (din sudul statului Iowa) cantitățile de îngrășăminte față de cele necesare pe un sol erodat ușor spre moderat, au sporit cu 1/5 la potasiu, până la dublu la azot. Același experiment evidențiază sporirea cu aproape 40,0 % a consumului de carburanți pe unitatea de suprafață datorită creșterii volumului de lucrări și a efectuării lor în condiții mai grele, ca urmare a compactării terenului. Desigur, scăderea producției și sporirea cheltuielilor pe unitatea de produs sunt indici cerți care atestă afectarea, din punct de vedere economic, a producției agricole, a agriculturii ca ramură de producție, a profiturilor agricultorilor.

Fenomenul de aridizare a pământului și consecințele economice nefaste ale acestui fenomen sunt prezente și în țara noastră. Potrivit datelor centralizate la ministerul de resort se apreciază că, la nivelul anului 1989, spre exemplu, datorită presiunilor exercitate asupra agriculturii de a se obține producții tot mai mari, anual se pierdeau circa 1,5 milioane tone sol fertil. Extinzând exemplul la o perioadă mai îndelungată, încă de la prima reformă agrară (1864), constatăm că pe măsura accentuării caracterului comercial al producției agricole, în special pe piața mondială a cerealelor, au avut loc adevărate jafuri ale pământului prin despăduririle și deștelenirile în masă a zeci și sute de mii de hectare, multe din

acestea situate pe terenuri în pantă. Publicațiile vremii consemnează că graba transformării în câmpuri cerealiere a terenurilor ocupate de pajiști și păduri s-a datorat, așa cum s-a mai spus, în cea mai mare măsură, arendașilor (în majoritate străini), nesățioși pentru înavuțire.

Aprecierile specialiștilor cu privire la contribuția factorilor natură și om în provocarea degradării mediului, s-ar afla într-un raport de 4:1 dar în cazuri particulare poate fi și invers. Această apreciere reprezintă, totodată, apelul ca omul să găsească soluțiile stăvilirii fenomenului și că acestea se regăsesc, în principal, în aplicarea unor sisteme de agricultură nepoluante. Unele păreri ale specialiștilor, pe baza experimentelor efectuate, îndeamnă la o agricultură biologică, la sisteme de agricultură bazate pe minimum de lucrări, ca măsură generală de prevenire a eroziunii, evitarea mijloacelor grele, evitarea excesului de mijloace chimice, folosirea cu discernământ a irigațiilor, până la scoaterea din circuitul agricol a unor terenuri puternic degradate, a căror refacere nu este posibilă decât prin înțelenire și împădurire. În sprijinul acestei idei, prezentăm ca exemplu tendința de sporire a suprafețelor exploatare cu metode de conservare a solului în agricultura S.U.A.; de la 11,9 milioane ha (10,0 % din suprafața cultivată) la 50,3 milioane ha (34,5 %) într-o perioadă de 11 ani. În publicațiile respective deși nu se stipulează nivelul producției agricole pe terenurile pe care se folosesc metode de conservare a solurilor și nici consecințele economice asupra agricultorilor, cu siguranță însă ele reprezintă soluții viabile de prevenire și combatere a fenomenului de aridizare. Consemnăm, de asemenea, faptul că prevenirea și combaterea fenomenului de aridizare la scară globală nu este cu puțință decât pe baza elaborării unor programe raportate la zone mari și cu participarea tuturor țărilor interesate.

BAZA TEHNICO - MATERIALĂ A AGRICULTURII

- 3.1. Conceptul, importanța și conținutul bazei tehnico-materiale a agriculturii
- 3.2. Activele fixe
- 3.3. Activele circulante
- 3.4. Impactul progresului tehnic asupra nivelului producției

3.1. CONCEPTUL, IMPORTANȚA ȘI CONȚINUTUL BAZEI TEHNICO-MATERIALE A AGRICULTURII

Baza tehnico-materială a agriculturii, respectiv a unei întreprinderi agricole, reprezintă totalitatea bunurilor (pământul, mijloacele de mecanizare, construcțiile productive și administrative, animalele de producție și reproducție, plantațiile, căile de comunicații și mijloacele de transport, semințele, materialul săditor, îngrășămintele, erbicidele, pesticidele, carburanții și lubrifianții, furajele, inventarul mărunț etc.) și drepturilor (garanții, creanțe, etc.) existente la un moment dat și înscrise în bilanțul contabil (tab. 3.1.)

Tabelul 3.1.

Bilanțul contabil - sinteză

Activ	Pasiv
Valoarea bunurilor și drepturilor pe care întreprinderea le deține la un moment dat	Sursele de formare a bunurilor deținute de întreprindere

Baza tehnico-materială reprezintă factorul determinant al intensivității în agricultură, a cărei importanță rezultă din următoarele constatări:

- nivelul de înzestrare cu mijloace de producție și calitatea acestora influențează direct nivelul, calitatea și eficiența economică a producției agricole;
- baza tehnico-materială a agriculturii, în ansamblul ei, acționează direct asupra factorilor naturali, înlesnind favorabilitatea acestora;

- nivelul și gradul de perfecționare a bazei tehnico-materiale a agriculturii determină nivelul de calificare și specializare a forței de muncă precum și concepții noi în organizarea și conducerea producției agricole.

Bunurile care formează baza tehnico-materială a agriculturii pot fi exprimate atât în formă naturală, cât și în formă valorică. În cazul exprimării în formă naturală elementele componente ale bazei tehnico-materiale poartă denumirea de mijloace de producție sau factori de producție (fig. 3.1.).

Când se exprimă sub formă valorică elementele componente ale bazei tehnico-materiale ale agriculturii se numesc fonduri de producție sau active de producție.

În funcție de natura, valoarea, durata și modul de participare la procesul de obținere a unui produs, activele de producție se împart în două mari categorii: fixe și circulante.

Fig. 3.1. Baza tehnico-materială a agriculturii

3.2. ACTIVELE FIXE DIN AGRICULTURĂ

Activele fixe, respectiv mijloacele fixe determină potențialul de producție al unei ramuri economice și se caracterizează prin:

- durata lungă de folosire (sunt utilizate mai multe cicluri de producție);
- în timpul folosirii nu-și modifică forma inițială;
- au valoare mare de inventar;
- își transmit valoarea totală în produsele agricole realizate, în mod treptat,

sub forma cotei de amortisment, care se calculează pe baza relației:

$$A_m = \frac{V_i + R_k - D}{T}$$

în care:

- A_m - cota anuală de amortisment;
- V_i - valoarea inițială de inventar;
- R_k - valoarea reparațiilor capitale;
- D - valoarea reziduală (valoarea mijlocului fix după ce a fost casat);
- T - timpul de folosire a mijlocului fix.

După efectuarea fiecărei reparații capitale, timpul de folosire și cota anuală de amortisment se recalculează. Scopul amortizării constă în crearea treptată pe parcursul utilizării mijloacelor fixe, a fondurilor bănești necesare procurării de noi mijloace fixe sau modernizării celor existente.

Pentru operațiuni economice activele fixe se pot clasifica în mai multe grupe folosind în acest scop diferite criterii:

a) **după destinația economică** se clasifică în: *direct productive*, care participă direct în procesul de producție (ex: tractoarele și mașinile agricole, animale de reproducție, plantațiile) și *indirect productive*, care nu influențează nivelul producției, dar în procesul de producție sunt indispensabile (ex: magazii, construcții de locuit, căi de comunicație);

b) **după modul în care participă la procesul de producție** se clasifică în active fixe *în funcțiune*, *în rezervă*, *în conservare* și *în lichidare*.

Statistica agricolă stabilește următoarele categorii de mijloace fixe: mijloacele energetice; mașinile și instalațiile; construcțiile; animalele de reproducție și producție; mijloacele de transport și căile de comunicație; plantațiile pomi-viticole; amenajările tehnice.

Înzestrarea cu mijloace fixe a agriculturii, respectiv a întreprinderii agricole, necesită studii amănunțite și se realizează ținând seama de următoarele elemente: nivelul de la care se pleacă; posibilitățile naționale de a le produce; importul; structura producției agricole; condițiile de producție; pregătirea forței de muncă; efectul asupra producției (cantitativ, calitativ și economic); experiența acumulată etc.

De asemenea, atât nivelul înzestrării cu mijloace fixe cât și structura acestora, se diferențiază în profil zonal, corespunzător structurii de ramură a agriculturii și sistemelor de agricultură practicate.

3.2.1. Mijloacele energetice

Prin *mijloace energetice* înțelegem acele mijloace care produc energia necesară punerii în funcțiune a diferitelor mașini, instalații, unelte cu care se efectuează lucrările din agricultură.

Principalele surse de energie utilizate în agricultură sunt: energia solară, energia eoliană, energia hidraulică, energia animală, energia mecanică, energia electrică iar în ultimul timp energia nucleară (fig. 3.2.).

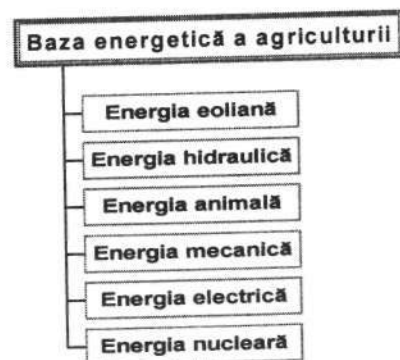

Fig. 3.2. Mijloacele energetice din agricultură

În prezent, se utilizează pe scară largă energia animală, mecanică și electrică, cu tendința vădită de modificare a structurii în favoarea ultimelor două surse, în condițiile creșterii rapide a potențialului energetic total. Potrivit unor estimări, în perioada de după cel de-al doilea război mondial, forța de tracțiune animală, raportată la agricultura mondială, a scăzut la circa jumătate, iar energia mecanică și electrică au sporit de câteva ori. Repartizarea acestora pe zone geografice, continente și pe țări se diferențiază foarte mult. Din totalul energiei mecanice, de exemplu, America de Nord deține peste 1/3, Europa aproape 1/3, deși acestor continente le revin doar 9,7 % și 5,4 % din terenul agricol, respectiv 13,9 % și 10,6 % din terenul arabil. În același timp, în țările aparținând "lumii a treia" forța de tracțiune în agricultură este reprezentată aproape exclusiv de animale.

Schimbări însemnate în ceea ce privește structura potențialului energetic din agricultură s-au produs și în țara noastră. Astfel, raportul între energia animală și mecanică (forme dominante din agricultura României) s-a modificat în mod radical: față de peste 90,0 % energie animală folosită în agricultură în perioada interbelică, aceasta s-a redus la mai puțin de 20,0 % în prezent, energia mecanică deține circa 70,0 % iar cea electrică depășește 10,0 % din totalul potențialului (exprimat în kw oră) folosit în această ramură.

Procesul rapid al modificării structurii bazei energetice a agriculturii este consecința directă a influenței revoluției științifice și tehnice care caracterizează economia mondială, precum și a schimbărilor survenite în structura pe ramuri a agriculturii, în introducerea de tehnologii perfecționate, de tip intensiv, toate acestea determinând, în mod firesc, introducerea mijloacelor mecanizate.

În procesul utilizării în producție fiecare sursă de energie prezintă avantaje și dezavantaje care în final influențează eficiența economică a producției agricole.

3.2.1.1. Energia animală prezintă următoarele caracteristici:

a) **avantaje:** se reproduce în mod natural; poate fi folosită în orice condiții și la orice fel de lucrări.

b) **dezavantaje:**

- putere mică pe unitate fizică;
- întreținerea animalelor (furaje, îngrijire) este costisitoare;
- consumul specific de furaje pe unitatea potențială energetică este mare;
- consumă energie (furaje) și în perioada când nu sunt utilizate;
- randamentul la tracțiune este scăzut, sub 50 % din potențial;
- consum mare de forță de muncă pentru întreținere și folosire.

3.2.2.2. Energia mecanică, se caracterizează prin următoarele:

a) **avantaje:**

- grad de diversificare foarte mare (după nevoi);

- consum specific redus pe unitate de energie;
- productivitate ridicată;
- randament tehnic mare - cca 75 % din potențial;

b) **dezavantaje:**

- nu poate fi folosită pe terenurile cu pante mari și puternic frământate;
- necesită măsuri speciale de protecție în timpul funcționării;
- rețeaua de carburanți este costisitoare și prezintă pericolul incendiilor.

3.2.1.3. Energia electrică, comparativ cu energia animală și energia mecanică se caracterizează prin:

a) **avantaje:**

- ușor de pus în funcțiune;
- se poate folosi în orice condiții de anotimp;
- randamentul tehnic este de peste 90 % din potențial.

b) **dezavantaje:**

- rețelele de transport ale energiei electrice cer cheltuieli foarte mari;
- nu poate fi folosită la lucrările care necesită deplasare pe o suprafață mare.

Potrivit caracteristicilor prezentate pentru fiecare sursă energetică și ținând seama de particularitățile proceselor de producție din agricultură, rezultă necesitatea îmbinării diferitelor surse și nu folosirea lor la întâmplare, aceasta făcându-se în mod diferențiat în funcție de condițiile date.

3.2.2. Mașinile și instalațiile folosite în agricultură

Mecanizarea lucrărilor în agricultură, ca în toate ramurile economiei, influențează direct creșterea productivității muncii iar indirect, prin efectuarea lucrărilor în timpul optim și de calitate superioară (în comparație cu mijloacele simple, manuale), reprezintă și factor de sporire a producției.

Mașinile și instalațiile folosite în agricultură, împreună cu mijloacele energetice formează ceea ce numim mijloacele mecanizate. Datorită numărului mare și diversității acestora, ele se împart în mai multe grupe, având la bază ramurile și lucrările la care se folosesc (fig. 3.3.).

În ramurile vegetale, grupele de mașini, instalații, aparate și unelte au în vedere: pregătirea solului pentru însămânțare (pluguri, grape, cultivatoare, discuri); semănat și plantat (semănători, mașini de plantat); fertilizarea solului; întreținerea culturilor (cultivatoare, prășitori); prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor; irigat; recoltat (secerători, combine); condiționarea, sortarea, conservarea, prelucrarea produselor (trioare, selectoare, uscătoare).

În ramurile zootehnice gruparea este următoarea: mașini, instalații, aparate și unelte pentru prepararea și administrarea furajelor (tocători, mori, uscătoare, benzi rulante); pentru servirea animalelor (de muls, de tuns, incubatoare, adăpători); pentru prelucrarea produselor animale.

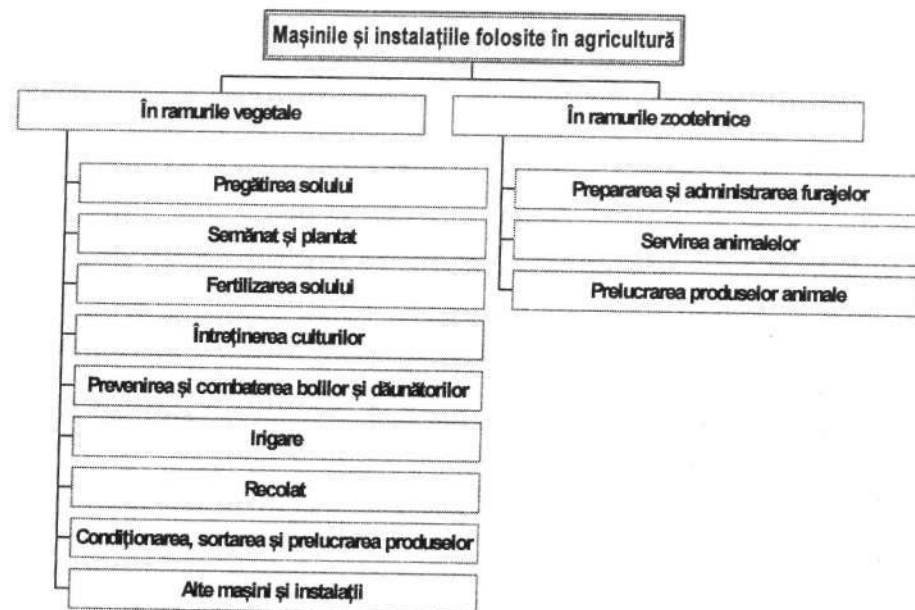

Fig. 3.3. – Mijloacele mecanice din agricultură

În cadrul procesului evolutiv are loc înlocuirea unor mașini cu altele, urmărindu-se în principal:

- efectuarea simultană a mai multor operațiuni;
- executarea într-un timp mai scurt (optim) a lucrărilor;
- efectuarea lucrărilor de calitate mai bună;
- reducerea consumurilor specifice de materiale (piese de schimb, energie, carburanți);
- creșterea productivității muncii;
- creșterea eficienței economice a lucrărilor respective, a producției agricole în general.

Datorită caracterului mai pronunțat al intensificării, specializării și concentrării, în ramurile zootehnice tendința generală în dezvoltarea mașinilor și instalațiilor este de reducere a numărului și înlocuirea lor cu altele de randament mai mare, precum și continua perfecționare.

Creșterea gradului de mecanizare a agriculturii trebuie să se coreleze cu tendința de perfecționare a mijloacelor mecanice în ce privește următorii indici tehnico-economici:

- a) **Universalitatea** - indicator care dă posibilitatea de a efectua un număr mare și variat de lucrări fără a fi nevoie de o mașină pentru fiecare lucrare;

b) **Productivitatea** - se referă la randamentul tehnic, deci la volumul de lucrări ce poate fi executat în unitatea de timp;

c) **Adaptabilitatea** - presupune utilizarea aceluiși mijloc în condiții diferite de executare a lucrărilor, aspect care se manifestă foarte mult în agricultură (ex: tipurile de sol, configurația terenului, adâncimea de lucru, talia plantelor, condițiile climatice etc.);

d) **Concordanța reciprocă** - are în vedere asigurarea efectuării în flux a lucrărilor cu diferite mijloace care să se sincronizeze sub aspectul gabaritelor sau a cerințelor de executare a fiecărei lucrări în parte.

e) **Comoditatea** reprezintă un indice tehnico-economic care include în conținutul lui amplasarea tuturor ansamblelor, subansamblelor și pieselor active ale mijloacelor mecanizate în așa fel încât să poată fi observate ușor și permanent de către conducătorii agregatelor iar în cazul când se produc defecțiuni să se poată interveni cu ușurință pentru remedierea lor.

f) **Fiabilitatea** - prin fiabilitate, în sensul larg al noțiunii, înțelegem comportarea mijloacelor mecanizate sub aspectul duratei de folosință și a păstrării perfecte a însușirilor calitative. Într-o altă exprimare, fiabilitatea reprezintă *menținerea parametrilor proiectați* ai unui tractor sau mașină pe o durată îndelungată de timp, respectiv pe toată durata exploatarea lor. Fiabilitatea se extinde și după intervențiile care s-au făcut la mijloacele mecanizate, fie ca urmare a unor accidente în timpul folosirii, fie din cauza uzurii normale. Cheltuielile aferente acestor intervenții nu trebuie să mărească costurile (cota de amortisment) pe perioada următoare după intervenții, astfel încât eficiența economică a mijloacelor respective să se mențină constantă sau chiar să sporească.

g) **Economicitatea** poate fi considerată ca cel mai complex indicator care caracterizează mijloacele mecanizate. Aspectele pe care le include vizează deopotrivă *proiectarea, construcția și exploatarea*. Creșterea economicității se realizează, în primul rând, pe baza reducerii materialelor de construcție. În al doilea rând, economicitatea presupune folosirea înlocuitorilor de materiale costisitoare cu altele mai ieftine, fără însă a afecta fiabilitatea și calitatea mijloacelor respective. În al treilea rând, creșterea economicității mijloacelor mecanizate se realizează pe baza reducerii consumurilor specifice de carburanți, lubrifianți și piese de schimb în procesul exploatarea.

Totodată, se are în vedere diversificarea mijloacelor mecanizate astfel încât să permită utilizarea în mai mare măsură a capacităților realizate, pe de o parte, precum și efectuarea unui număr mai mare de lucrări, în toate ramurile și zonele, pe de altă parte.

Apreciind ca pozitivă dezvoltarea mijloacelor mecanizate din agricultura României (tab. 3.2.), se impune mențiunea că nivelul de dotare al agriculturii este încă foarte redus. Astfel, *gradul de dotare al agriculturii cu tractoare și mașini agricole*

necesare pentru executarea lucrărilor în perioadele optime, înregistrează următoarele valori: tractoare: 48 %; combine recoltat cereale: 72 %; pluguri: 52 %; semănători: 90 %.

Tabelul 3.2.

Evoluția parcului de tractoare și mașini agricole în România

Specificare	1989	1992	1995	1997
Tractoare	129239	139586	161735	164174
Din care: sector privat	-	32925	83309	94934
Combine pt. păioase	38453	34739	36189	36074
Din care: sector privat	-	630	7831	10656
Pluguri	70708	82003	107401	114714
Din care: sector privat	-	15425	58794	69705
Grape disc	37119	41105	55398	60286
Din care: sector privat	-	6805	30610	37062
Semănători păioase	18347	18342	24377	25735
Din care: sector privat	-	2121	11112	13577
Semănători prășitoare	18111	18918	25980	28180
Din care: sector privat	-	1513	11707	14965
Prese de balotat	16136	20025	15991	13371
Din care: sector privat	-	123	977	1403
Remorci tractor	49990	65794	73111	76451
Din care: sector privat	-	15377	39479	45349

Acest fapt determină ca pe un tractor din agricultura României să revină o suprafață de 3 ori mai mare, comparativ cu suprafața ce revine pe un tractor în U.E.O. (tab. 3.3.).

Experimentele și practica au demonstrat că, cu cât gradul de diversificare este mai accentuat la aceeași înzestrare pe unitatea de suprafață sau cu cât înzestrarea este mai bună, volumul lucrărilor și eficiența economică ce revine pe agregat, tractor și mașină sunt superioare.

Concluzii asemănătoare rezultă și din analiza înzestrării agriculturii cu mijloace energetice (exprimate în CP) în diferite țări. Astfel, în anul 1985, agricultura Italiei dispunea de o înzestrare de 6,2 ori superioară României, Franța de 7 ori, Austria de 9,4 ori iar Germania (R.F.G.) de 12 ori mai mare. Dacă avem în vedere gradul accentuat de diversificare a tractoarelor, în funcție de putere, precum și de specializare a acestora pe ramuri și lucrări, putem aprecia că randamentul este mult sporit iar, economicitatea este superioară în țările menționate, comparativ cu România.

Tabelul 3.3.

Suprafața arabilă ce revine pe un tractor în România și țările U.E.O.

Țara	SAU/tractor -ha-	Tractoare la 100 ha SAU	Raportul România/UEO
Anglia	35,7	2,8	1,6
Belgia	12,2	8,2	4,8
Danemarca	16,9	5,9	3,5
Franța	20,8	4,8	2,8
Germania	8,3	12,0	7,1
Grecia	30,3	3,3	1,9
Italia	12,2	8,2	4,8
Irlanda	34,5	2,9	1,7
Luxemburg	12,2	8,2	4,8
Olanda	10,9	9,2	5,4
Portugalia	58,8	1,7	1,0
Spania	37,0	2,7	1,6
Total UEO	19,6	5,1	3,0
România	58,3	1,7	1,0

Un alt aspect, deosebit de important, care caracterizează înzestrarea agriculturii cu mijloace mecanizate, este reprezentat de existența unei structuri sociale foarte diversificate, de la gospodării de 1 - 2 ha la gospodării de zeci și sute de ha. Asemenea structură socială presupune și dotare tehnico-materială diferită, precum și forme diferite de folosire a bazei materiale a agriculturii.

Un exemplu în acest sens ni-l oferă agricultura Franței care, pe lângă mijloacele mecanizate proprietate privată, folosește și mijloace în proprietate mixtă (a mai multor exploatații) sau se recurge la închiriere, într-ajutorare etc. (tab. 3.4.).

În condițiile actuale și de perspectivă introducerea tehnicii noi în agricultură devine obiectiv necesar pentru progresul acestei ramuri iar factorii creșterii eficienței economice a mecanizării se referă la: optimizarea înzestrării cu mijloace mecanizate; calitatea tractoarelor și mașinilor agricole; prețul mijloacelor mecanizate; creșterea gradului de utilizare a mijloacelor mecanizate; gradul de pregătire profesională și de calificare a forței de muncă.

Pentru calculul eficienței economice a folosirii mijloacelor mecanizate se utilizează 4 categorii de indicatori:

Tabelul 3.4.

Proporția exploatațiilor agricole din Franța care utilizează în colectiv mijloace mecanice la 100 exploatații care utilizează numai mijloace proprii (%)

Felul mijloacelor	Unități specializate în mecaniz. agriculturii	CUMA	Co-proprietate	Întrajutorare	Total	
Tractoare	21	2	3	36	62	
Combine - păioase	355	32	33	46	466	
Combine - porumb	619	50	38	51	761	
Mașini recoltat	sfecă	691	79	162	65	997
	cartofi	25	6	32	22	85
	struguri	228	86	63	72	450
Mașini ptr. însilozare	548	168	65	39	820	
Mașini de balotat	119	46	30	38	233	

*) Sursa: R.G.A., 1988

CUMA - cooperative pentru utilizarea mijloacelor agricole

1. Indicatori tehnico-economici

a) randamentul pe schimb.

$$R = 0,1 \cdot L \cdot V \cdot T_u$$

în care:

0,1 - coeficient de transformare în ha, a.n.;

L - lățimea de lucru în m a mașinii;

V - viteza orară (km/h);

T_u - timpul util de lucru al agregatului.

b) numărul mediu anual de ore de funcționare pe mașină;

c) costul pe C.P.;

d) costurile/lucrare/ha;

e) cheltuieli la 1000 lei venituri;

f) consumul de carburanți și lubrifianți - l/ha;

g) venitul net pe mașină.

2. Indicatori de calitate a lucrărilor executate

3. Indicatori de utilizare a forței de muncă (norma pe schimb și productivitatea muncii)

4. Indicatori de recuperare a investiției în mijloace mecanizate: termenul de recuperare (ani); viteza de recuperare (nr. rotații).

3.2.3. Construcțiile gospodărești, administrative și speciale.

Prin valoarea lor, în prezent sunt preponderente în valoarea totală a activelor fixe din agricultură. În cadrul acestora cea mai mare pondere o au construcțiile gospodărești (adăposturi pentru animale, remize pentru mașini, magazine, ateliere etc.) și construcțiile speciale (serele, răsadnițele, solarile, depozite diverse etc.).

Construcțiile, după funcțiile pe care le îndeplinesc în procesul de producție, se împart în două grupe: *direct productive*, în care au loc procese de producție (adăposturi pentru animale, magazine, silozuri, sere, răsadnițe, ateliere etc.); *indirect productive*, în care se desfășoară activități de conducere, activități sociale, activități culturale, sportive etc. Raportul dintre cele două grupe trebuie să fie în favoarea celor productive iar la alegerea variantei constructive trebuie să se țină seama de următoarele elemente:

- să corespundă scopului privind comoditatea desfășurării proceselor de producție și ale muncii;
- să permită modificări ale funcționalului în funcție de cerințele modernizării tehnologiilor de producție, fără a solicita mari cheltuieli;
- întreținerea să solicite cheltuieli minime;
- investiția specifică raportată la unitatea de suprafață, la unitatea de volum, pe animal furajat, sau pe tona de produs să fie cât mai mică;
- termenul de recuperare a investiției în construcții să aibă valori cât mai mici.

3.2.4. Animalele de producție

Reprezintă cca 20 % din valoarea totală a mijloacelor fixe din agricultura României.

În perioada 1990 - 1997 a avut loc o diminuare substanțială a efectivelor de animale (excepție cabaline), mai ales la speciile bovine și ovine, ceea ce a determinat o diminuare a spațiului folosit, precum și o stagnare a efectuării de noi construcții (tab. 3.5).

Dintre direcțiile de redresare și dezvoltare a acestei categorii de mijloace fixe trebuie să se aibă în vedere, la nivelul tuturor centrelor de decizie următoarele elemente:

- îmbunătățirea calității efectivelor prin organizarea și conducerea pe baze științifice a activității de reproducție a animalelor;
- utilizarea tehnologiilor avansate în creșterea și exploatarea animalelor;
- asigurarea cantitativă și calitativă a furajelor necesare și a structurii pe sortimente a acestora;

Tabelul 3.5..

Evoluția efectivelor de animale în perioada 1989 - 1997 -mii capete-

Specificație	1989	1992	1995	1997
Bovine	6291	3683	3496	3283
Bovine matcă	2468	2025	1983	1826
Ovine	16452	12884	11086	9645
Ovine matcă	9989	9467	8202	6707
Porcine	11671	9851	7960	7133
Scroafe matcă	1023	792	591	529
Păsări	113968	87528	80524	68915
Păsări ouătoare	49390	42396	38575	30421
Cabaline	663	721	806	818
Fam. Albine - mii fam.	1201	753	658	632

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

- organizarea fermelor de elită și a centrelor pilot, care să testeze materialul de reproducție și să urmărească introducerea lui în exploatarea zootehnică specializată;
- asigurarea adăposturilor care să permită utilizarea celor mai adecvate tehnologii de exploatare a animalelor;
- încadrarea fermelor zootehnice cu personal muncitor calificat și cu specialiști, având o temeinică pregătire tehnică și economică.

3.2.5. Mijloacele de transport

Transporturile în agricultură reprezintă o activitate de importanță majoră plecând de la faptul că solicită cheltuieli foarte mari, uneori până la 50 % din totalul cheltuielilor de producție (ex: pomicultura), motiv pentru care la alegerea variantei de transport trebuie luate în considerare următoarele elemente:

- volumul și greutatea produselor care trebuie transportate;
- gradul de rezistență la transport al produselor și materialelor agricole;
- modalitatea de transport a produselor în vrac sau ambalate;
- distanța de transport;
- starea căilor de comunicație;
- costul pe unitatea de produs transportată.

Astfel, pentru transporturile de mare volum și greutate sau la mari distanțe care presupun și căi de comunicație modernizate, de regulă se folosesc mijloace de transport de mare capacitate și cu viteză mare de deplasare, respectiv vapoare, avioane, trenuri, autocamioane și tractoare cu remorci, acționate de energia

mecanică. Pentru aceleași transporturi (de mare volum și greutate) care se efectuează pe distanțe mici și căi de comunicație nemodernizate, se utilizează mijloace de transport cu tracțiune animală. În sfârșit, pentru distanțe mici, în incinta centrelor gospodărești, în zootehnie și cu încărcături reduse se recomandă mijloace de transport acționate de energia electrică.

Din aspectele prezentate mai sus se desprinde concluzia că pentru asigurarea mijloacelor de transport necesare agriculturii, precum și pentru folosirea lor eficientă, se impune optimizarea structurii acestora, pe de o parte și corelarea lor cu mijloacele de transport folosite, în economia națională, pe de altă parte. O altă problemă care trebuie rezolvată se referă la cooperarea între unități sau crearea unor unități specializate care să asigure anumite categorii de transporturi, în anumite perioade, de un anumit volum și greutate, de urgență mai mică sau mai mare, de produse cu diferite grade de perisabilitate etc.

Optimizarea se poate realiza începând cu nivelul unităților de producție și până la nivelul întregii agriculturi, a economiei naționale. În acest fel, mijloacele de transport, a transporturilor în general, vor contribui efectiv la realizarea producției agricole, la eficiența ei economică. În acțiunea de optimizare a structurii și folosirii mijloacelor de transport din agricultură trebuie să se țină seama, de asemenea, de indicii tehnico-economici care le caracterizează:

- durata mare de funcționare;
- multe viteze de deplasare;
- posibilitatea transportării a tot felul de materiale (solide, lichide, ambalate, preambalate, vărsate etc.);
- posibilitatea efectuării transporturilor pe diferite căi de comunicație și în toate anotimpurile etc.

3.2.6. Plantațiile

În funcție de specie (pomi, viță de vie, hamei) se formează ramuri de sine stătătoare ale producției vegetale și se caracterizează prin următoarele aspecte:

- au durată mare de folosință (10 - 50 ani), fapt ce determină ca producția (de fructe spre exemplu) să se caracterizeze printr-o rigiditate ridicată din punct de vedere al sortimentului pe specii și soiuri de la un an la altul;
- necesită un volum relativ mare de investiții pe unitatea de suprafață, a căror recuperare se realizează după un număr mare de ani, în funcție de perioada de la înființare până la intrarea pe rod, de durata de exploatare și eficiența economică a producției;
- durata de folosință a investiției este determinată de sistemul de exploatare (clasic, intensiv, superintensiv), specie, soi, frecvența accidentelor naturale etc;
- în perioada de folosire productivitatea este neuniformă cu implicații asupra acțiunii de amortizare a investiției inițiale;

- prin exploatare nerațională în pomicultură se poate instala fenomenul de periodicitate în rodire;

- plantațiile, în general, folosesc intensiv mijloacele de producție, inclusiv pământul și forța de muncă, comparativ cu celelalte ramuri ale producției vegetale;

- reprezintă filtre naturale contribuind la îmbunătățirea mediului ambiant, precum și perdele de protecție împotriva poluării, incendiilor, furtunilor.

Indicii tehnico-economici cu ajutorul cărora apreciem plantațiile sub aspect economic sunt:

- densitatea la unitate de suprafață;
- producția medie;
- costul de producție;
- profitul pe unitatea de produs și pe unitatea de suprafață;
- cheltuieli la 1000 lei Qm;
- investiția specifică;
- durata de la plantare până la intrarea pe rod;
- durata de exploatare a plantației;
- termenul de recuperare a investițiilor inițiale + a cheltuielilor solicitate cu întreținerea de la plantare până la intrarea pe rod.

3.2.7. Amenajările tehnice

Dacă ținem seama de importanța pe care o au în procesul de intensificare a agriculturii, de extinderea pe care au căpătat-o în ultimul timp, de cheltuielile financiare, materiale și de muncă folosite, amenajările tehnice se înscriu tot mai mult ca o componentă a bazei tehnico-materiale a agriculturii.

Ele se concretizează în amenajările hidrotehnice (irigări, îndiguiri, regularizări ale cursurilor de apă) și în lucrări de combaterea eroziunii solului. Împreună cu ameliorarea terenurilor, amenajările tehnice prezintă mare importanță în creșterea capacității productive și a protecției solului, în sporirea producției agricole, în modernizarea agriculturii, asigurând obținerea unor producții constante și creșterea eficienței economice a acestora.

Importanța amenajărilor tehnice rezultă din însăși preocupările pe plan mondial și ritmul de creștere a suprafețelor amenajate în acest scop, în ultimul timp. Deși se cunosc din timpuri străvechi ca forme de combatere a efectelor negative ale factorilor naturali, sistemele și mijloacele folosite au avut până de curând un caracter sporadic și rudimentar. Abia în sec. al XX-lea și mai ales după cel de-al doilea război mondial, amenajările tehnice reprezintă o bază certă de intensificare și modernizare a agriculturii.

Amenajările pentru irigat, spre exemplu au evoluat într-un ritm rapid, ocupând suprafețe de ordinul a milioane și zeci de milioane hectare în unele țări:

China - 45,4 mil. ha, India - 39,7 mil. ha, Pakistan - 15,3 mil. ha, Iran - 5,7 mil. ha, Indonezia - 5,4 mil. ha, toate din Asia; S.U.A. - 19,8 mil. ha din America de Nord; Mexic - 5,1 mil. ha din America Centrală, fosta U.R.S.S. - 19,5 mil. ha din Europa. Însușind suprafața amenajată pentru irigat din cele 8 țări în care aceasta depășește 5 mil. ha, rezultă 155,9 mil. ha, respectiv 71,0 % din total mondial. În multe țări terenurile irigate dețin o pondere mare din agricolul și arabilul țărilor respective. Astfel, în Pakistan suprafața amenajată pentru irigat reprezintă peste 3/4 din arabil, în Israel aproape 2/3, în China aproape jumătate, în Iran peste 40,0 %, în Italia circa 1/3, în Mexic și în Spania peste 1/5 etc.

Efectul irigațiilor rezultă din faptul că, deși suprafața totală amenajată pentru irigat reprezintă mai puțin de 5,0 % din terenul agricol și doar 16,0 % din terenul cultivat, se apreciază că de pe aceste terenuri se realizează aproape jumătate din producția mondială agricolă, de la plantele cultivate pe terenurile irigate iar aceasta este relativ constantă perioade îndelungate de timp.

Potrivit aceleiași surse (Anuarul F.A.O.), în România amenajarea terenurilor pentru irigat cunoaște un ritm rapid de dezvoltare, în special în perioada de după cel de-al doilea război mondial: față de numai circa 40 mii ha în anul 1950, suprafața amenajată pentru irigat a sporit în 1985 la peste 2,6 milioane hectare și la 3,2 mil. ha în 1991.

Dacă analizăm mărimea suprafețelor irigate din Europa (fără fosta URSS), rezultă că numai Spania are o suprafață amenajată ceva mai mare decât țara noastră (tab. 3.6.).

Tabelul 3.6.

Suprafețele irigate din țările C.E.E.

Țara	Suprafața irigată -mii ha-	% din SAU
România	3102	21,1
CEE, din care:	10912	8,6
Danemarca	430	15,4
Franta	1160	3,8
Germania	330	2,8
Grecia	1190	20,7
Italia	3100	18,0
Olanda	550	27,2
Portugalia	634	14,0
Spania	3360	12,4

În ceea ce privește însă ponderea din SAU irigată, Olanda ocupă primul loc, România plasându-se pe locul trei. Cu toate că România dispune de acest

factor de creștere a producției, efectul folosirii lui nu poate fi considerat ca satisfăcător. Cauzele sunt multiple și diverse (anual nu s-au irigat decât 1,0 - 1,2 mil. ha 30 % din amenajat): lipsa de energie și costul prohibitiv al acesteia; sistemele de irigații au un caracter extensiv și randament de utilizare redus (în timp ce în țările dezvoltate densitatea de conducte este de 60 - 90 m²/ha, la noi este de numai 18,5 m²/ha); pierderile de apă din canale sunt de-a dreptul catastrofale, ajungând la 50 %, în timp ce, în țările vest-europene, Israel, SUA, ele nu depășesc 10 - 20 % etc.

În ceea ce privește repartizarea terenurilor irigate pe categorii de folosință ale fondului funciar și pe culturi, în România, s-a avut în vedere receptivitatea acestora la condițiile de irigare, precum și eficiența economică. La sfârșitul anului 1985, suprafața totală amenajată pentru irigat reprezenta circa 18,0 % din terenul agricol. Pe categorii de folosință, ponderile reprezentau sub 1,0 % la pajiști naturale, aproape 13,0 % la plantații (10,0 % la plantații pomicole și 15,0 % la plantații viticole) și mai mult de 1/5 pe terenul arabil.

Ponderea suprafeței amenajate pentru irigat ce revine diferitelor culturi în arabil și ponderea suprafeței irigate a culturilor respective era următoarea în anul 1985:

- porumb - 26,0 % din suprafața irigată și 23,0 % din suprafața cultivată cu porumb;
- grâu - 20,0 %, respectiv 21,0 %; plante de nutreț (majoritatea leguminoase perene) - 13,0 % și 31,0 %;
- legume - 8,0 % și 75,0 %;
- soia - 6,7 %, respectiv 55,0 %;
- floarea soarelui - 6,0 % și 35,0 %;
- sfecla de zahăr - 4,0 %, respectiv 37,0 % etc.

Necesitatea extinderii irigațiilor rezultă din însuși nivelul producției care se obține pe unitatea de suprafață și costurile mai reduse pe unitatea de produs, comparativ cu producțiile și costurile obținute pe terenurile neirigate, în condițiile în care sunt respectate cu rigurozitate tehnologiile impuse de acest sistem. În general, la toate culturile, producția medie pe terenurile irigate este cu cel puțin 20,0 % mai mare și constantă (cu amplitudinea variației producției medii mai redusă) iar costul de producție pe tonă cu peste 20,0 % mai mic față de cel realizat pe terenurile neirigate.

Pe mari suprafețe, cu efecte pozitive, au fost efectuate și alte amenajări tehnice: desecări, îndiguiri, regularizări ale cursurilor de ape, lucrări de artă pe terenurile supuse eroziunii, ameliorarea terenurilor acide, sărăturoase etc., toate acestea aducându-și aportul la conservarea, ameliorarea și la păstrarea și creșterea potențialului productiv al solului iar în final la creșterea producției agricole și a eficienței economice a acesteia.

Datorită condițiilor naturale, pe de o parte, precum și modului de exploatare a pământului în trecut, pe de altă parte, situația actuală privind productivitatea terenurilor agricole din țara noastră poate fi apreciată ca necorespunzătoare. Există încă mari suprafețe supuse fenomenelor de inundații și eroziune, în zona de câmpie se manifestă fenomenul de secetă iar pe terenurile nisipoase, acide sau sărăturoase se impun măsuri de ameliorare. Toate aceste fenomene determină o producție inconstantă de la an la an și un ritm lent de sporire a acesteia. Realizările de până acum în domeniul amenajărilor tehnice s-au dovedit eficiente dar incomplete pentru combaterea fenomenelor negative și înlăturarea efectului lor. Studiile efectuate în acest sens evidențiază necesitatea efectuării integrale a acestor lucrări, precum și respectarea unor condiții de executare și exploatare a amenajărilor tehnice. Se are în vedere că amenajările tehnice necesită un volum mare de investiții, ceea ce impune ca realizarea lor să asigure o înaltă eficiență tehnică și economică, caracterizată prin următoarele aspecte principale:

- durată mare de funcționare și menținerea permanentă a calităților funcționale;
- menținerea pe cât posibil a aceleiași suprafețe agricole în incinta amenajată sau chiar creșterea acesteia;
- să permită procesul de diversificare a producției (modificarea structurii), în special prin introducerea în incinta amenajată a ramurilor de bază ale agriculturii (a ramurilor de înaltă eficiență economică);
- să asigure un spor de producție cât mai mare și constant, pentru ca amortizarea investițiilor să se realizeze într-o perioadă scurtă de timp pe toată durata și în mod uniform;
- investiția specifică să fie cât mai mică sau diferența dintre valoarea sporului de producție și investiția specifică să fie cât mai mare;
- cheltuielile pentru întreținerea și exploatarea amenajărilor, inclusiv cele necesare refacerilor periodice sau remedierii deteriorărilor accidentale, să fie cât mai reduse.

Realizarea întregului volum de amenajări tehnice și de ameliorare a terenurilor nisipoase, acide, sărăturoase din România este justificată de potențialul relativ scăzut al solului (sub 50 puncte AETA pe terenul arabil).

În urma efectuării amenajărilor se apreciază că potențialul productiv al solului va crește cu peste 50,0 % (la peste 75 puncte AETA), fapt care va permite o repartitie mai echilibrată a culturilor pe zone și o îmbunătățire a structurii acestora. Menționăm, totodată, costul ridicat al amenajărilor tehnice datorită caracterului energofag al terenurilor agricole din România. Potrivit unor studii și calcule efectuate în acest sens rezultă că din suprafața totală agricolă și arabilă mai puțin de 1/6 se încadrează la categoria cu consum energetic scăzut și moderat, peste 40,0 % la categoria cu consum energetic ridicat și tot peste 40,0 % cu consum energetic foarte ridicat.

Din cele prezentate în legătură cu amenajările tehnice, rezultă necesitatea și eficiența efectuării lor în vederea eradicării fenomenelor negative, acestea urmând a se realiza numai pe baza unor studii și cercetări minuțioase privind volumul și eşalonarea lor în timp și spațiu, pentru a asigura efectul economic dorit.

3.3. ACTIVELE CIRCULANTE DIN AGRICULTURĂ

Activele circulante cuprind mijloacele de producție care se caracterizează prin:

- valoare mică raportată la unitatea fizică;
- se folosesc, de regulă, un singur ciclu de producție cu unele excepții: gunoiul de grajd, aricii din lemn și altele);
- își modifică forma și conținutul inițial, prin participarea lor la obținerea producției;
- își transmit integral valoarea în produsul realizat pe fiecare ciclu de producție.

Activele circulante, respectiv mijloacele circulante cuprind: materiale consumabile (semințe și material de plantat, îngrășăminte, pesticide, carburanți și lubrifianți, furaje, medicamente, ambalaje etc.), unelte de lucru, producția finită destinată vânzării dar nevândută, obiecte de inventar, creanțe la clienți și debitori, disponibil la bancă, banii din casa unității.

Dintre mijloacele circulante care influențează direct nivelul producției agricole, respectiv eficiența economică a acesteia, o importanță deosebită o au mijloacele biologice de reproducție și mijloacele chimice.

3.3.1. Mijloacele biologice de reproducție

Mijloacele biologice de reproducție prezintă o mare variabilitate ca specii, pe de o parte, precum și în interiorul fiecărei specii ca soiuri sau rase și hibrizi, pe de altă parte. De aceea, producătorul agricol trebuie să cunoască temeinic însușirile acestor mijloace, comportarea lor față de condițiile date și de a le folosi cu maximum de eficiență, respectiv în mod diferențiat de la o zonă la alta, de la o perioadă de timp la alta, de la un scop la altul.

Dacă ne referim, în general, la evoluția mijloacelor biologice de reproducție putem afirma că principala lor caracteristică o constituie sporirea productivității (potențialul productiv raportat la unitatea fizică) și îmbunătățirea calității produselor ce se obțin ca urmare a procesului de specializare a producției prin soiuri, rase și hibrizi.

Din cercetările întreprinse pe plan mondial se apreciază că, atât în ramura vegetală cât și în creșterea animalelor, între mijloacele biologice de reproducție (rase, soiuri sau hibrizi), pe de o parte și tehnologiile aplicate în cultura plantelor

sau creșterea animalelor, pe de altă parte, se stabilește un raport care asigură sporirea producției de la o etapă la alta. În ultimul timp cercetările în domeniul ameliorării și creării de noi soiuri, rase și hibrizi cunoaște un ritm rapid, urmărindu-se creșterea potențialului productiv, accentuarea gradului de specializare și îmbunătățirea calității produselor, astfel ca ele să satisfacă cât mai deplin cerințele de consum.

Dacă ne referim numai la ultimul secol, numeroase sunt exemplele care atestă progresele făcute în acest domeniu. În ramurile vegetale, producțiile medii raportate la unitatea de suprafață sau în ramurile zootehnice la animal furajat, în general, s-au dublat iar în anumite cazuri au sporit de mai multe ori. Obținerea unor producții medii diferențiate se datoresc, în primul rând, folosirii unor soiuri, rase și hibrizi cu potențial diferit. În cazul folosirii mijloacelor biologice cu același potențial când se obțin rezultate diferite, cauzele constau în neutilizarea potențialului genetic ca urmare a necunoașterii sau folosirii greșite a tehnologiilor de cultivare a plantelor și de creștere a animalelor, prezenței acestora în zone cu condiții naturale mai puțin favorabile, precum și practicării, în anumite cazuri, a unor sisteme de agricultură necorespunzătoare cerințelor biologice ale plantelor sau animalelor respective.

Constatările de mai sus pot fi confirmate și de rezultatele practice obținute în diferite zone sau țări (tab. 3.7.).

Tabelul 3.7.

Dinamica producției medii la unele culturi (kg/ha)

Cultura	Țările CEE			România				
	1961-1965	1990-1995	%	1961-1965	1990-1995	%	% față de CEE	
							1961-1965	1990-1995
Grâu	3300	5600	169,7	1450	2680	184,8	43,0	47,9
Porumb	2800	6500	232,1	1770	4140	233,9	63,2	63,7
Sfeclă zahăr	37800	52000	137,6	14890	22280	149,6	39,4	42,8
Tomate	21300	32000	150,2	14334	29473	205,6	67,3	92,1

Ritmurile de creștere a producției în cele două cazuri sunt aproximativ asemănătoare, fiind cuprinse între 137,6 % la sfecla de zahăr și 232,1 % la porumb în țările membre ale C.E.E. și între 149,6 % la sfecla de zahăr și 205,6 % la tomate în România. Nivelul producției este însă mult inferior în România, comparativ cu cel din țările membre ale C.E.E., la unele culturi (grâu, sfeclă de zahăr) reprezentând chiar mai puțin de jumătate. Randamentele la hectar realizate în România după anul 1990 sunt determinate, printre altele, de folosirea în măsură

tot mai mare a semințelor și materialului de plantat necertificat, cu potențial de producție scăzut (tab. 3.8.).

Tabelul 3.8.

Consumul de sămânță certificată în perioada 1990 - 1997

Specificare	1990	1994	1997
Grâu de toamnă	320029	235721	259856
Orz	163817	53598	65005
Orzoaică	23762	13158	5800
Ovăz	17919	16110	12902
Porumb	21181	6350	7048
Floarea-soarelui	5402	2405	1820
Soia	36013	13655	7263
Mazăre de câmp	4963	1851	2480
În ulei	5861	850	276
Lucernă	-	-	187
Trifoi	-	-	30
Perene	-	-	63

Noile soiuri, rase și hibrizi se caracterizează, de asemenea, prin creșterea conținutului în elemente dominant-utile, evidențiind aspectul calitativ al ameliorării (ex: sporirea conținutului în ulei, grăsimi, glucide, vitamine, proteine etc.).

Ambele aspecte - *cantitativ* și *calitativ* - caracterizează evoluția mijloacelor biologice folosite în agricultura țărilor înaintate din punct de vedere economic. În prezent ponderea soiurilor, raselor hibrizilor cu însușiri tehnico-economice superioare fiind preponderentă la toate speciile.

Reprezentând un factor indispensabil în realizarea producției agricole, perfecționarea mijloacelor biologice de reproducție trebuie să aibă caracter permanent, fiecare nou soi, rasă sau hibrid să se caracterizeze prin indici tehnico-economici superiori. De altfel, caracteristica principală în procesul ameliorării plantelor și animalelor și în crearea de noi soiuri, rase și hibrizi o constituie sporirea potențialului productiv, rezistența la boli și dăunători, adaptarea la condițiile de mediu, îmbunătățirea calității produselor finite și creșterea eficienței economice a acestora.

Asemenea deziderate se pot realiza dacă avem în vedere plasticitatea biologică a plantelor și animalelor, dezvoltarea geneticii ca știință (ingineria genetică), perfecționarea mijloacelor de investigare a tehnicii experimentale.

Toate acestea permit ca durata pentru crearea unor noi soiuri, rase sau hibridi să se reducă în mod simțitor iar însușirile acestora să se deosebească fundamental de cele ale mijloacelor biologice folosite anterior. Exprimându-ne în general și sintetic, așa cum s-a mai afirmat, la majoritatea covârșitoare a speciilor de plante și animale, soiurile, rasele și hibridi actuali asigură o productivitate de două ori mai mare (în multe cazuri mai mult) față de cele folosite cu câteva decenii în urmă iar calitatea producției (conținutul în substanțe și elemente utile) s-a îmbunătățit în mod simțitor. Așadar, acțiunea de ameliorare și creare de noi soiuri, rase și hibridi constituie un factor important de intensificare a producției agricole, ceea ce impune amplificarea, permanentizarea și perfecționarea lui, prin care să se realizeze noi mijloace de reproducție cu indici tehnico-economici superiori, vizând în special următoarele aspecte:

- creșterea potențialului productiv pe unitatea fizică;
- modificarea raportului între producția principală și cea secundară în favoarea producției principale;

- accentuarea gradului de specializare, fie în sensul modificării raportului în favoarea unuia din produsele principale (când de la specia respectivă se obțin mai multe produse principale), fie prin creșterea conținutului în elementul sau elementele dominante utile, care determină îmbunătățirea calității lui, respectiv efectul în procesul consumului;

- adaptarea organismelor vii la condițiile în care se desfășoară procesele de producție, în sensul încadrării între limite cât mai largi și fără a afecta productivitatea plantelor și animalelor sau calitatea produselor care se obțin de la ele;

- să prezinte însușirea de a se adapta cu ușurință la modificarea tehnologiilor de producție, fără ca producția să se diminueze cantitativ și calitativ;
- să asigure scăderea consumurilor specifice de energie, de mijloace materiale, de materii prime, de muncă și financiare pe unitatea de produs finit, chiar dacă acestea sunt mai mari, raportate la unitatea de suprafață sau pe animal furajat.

Animalele de reproducție folosite ca mijloace de producție, prezintă și unele particularități, între care menționăm pe următoarele:

- pot trece de la funcția de reproducție la funcția de producție sau de consum (în momentul când se sacrifică);

- uzura nu începe în momentul când animalul trece în categoria de producție ci urmează o anumită diagramă (ex: vacile de lapte își sporesc producția până la lactația a V-a, apoi începe să scadă);

- în unele situații producția se poate obține eșalonat, având la bază elaborarea unor planuri de montă și fărăi corespunzătoare etc.

3.3.2. Mijloacele chimice

Mijloacele chimice reprezintă unul din factorii cei mai importanți ai dezvoltării și modernizării agriculturii, participând în mod efectiv la intensificarea acesteia. În afară de efectul direct asupra sporirii producției agricole, prin creșterea fertilității solului, evitarea pierderilor prin prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor și prin acțiunea stimulatивă, mijloacele chimice sporesc și aportul altor factori de producție: mecanizare, amenajări tehnice etc.

Ca și celelalte elemente ale bazei tehnico-materiale ale agriculturii, mijloacele chimice sunt reprezentate de numeroase și diverse produse, ceea ce impune o clasificare a lor (fig. 3.4).

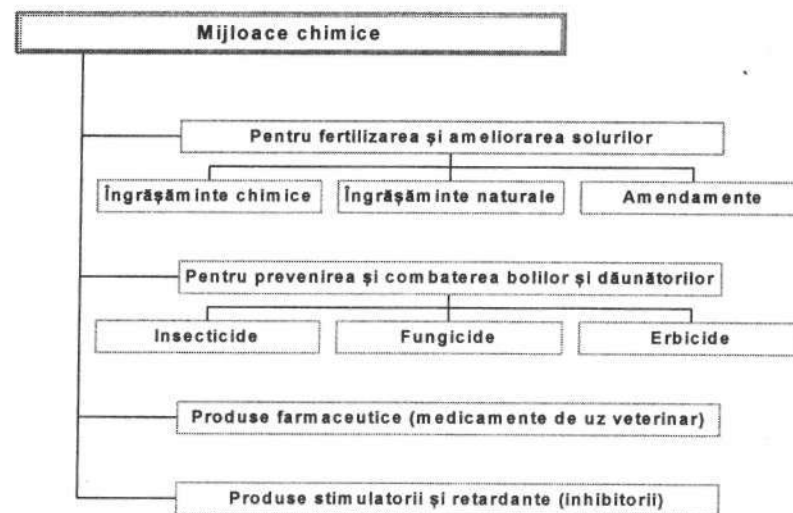

Fig. 3.4 - Mijloacele chimice folosite în agricultură

După scopul pentru care sunt produse, mijloacele chimice care participă direct în procesele de producție agricolă se împart astfel:

- a. - mijloace chimice pentru fertilizarea și ameliorarea solurilor (îngrășăminte chimice și naturale, amendamente);
- b. - mijloace chimice pentru prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor (insecticide, fungicide), precum și pentru combaterea buruienilor (erbicide);
- c. - produsele farmaceutice (medicamente) folosite în zootehnie;
- d. - produse stimulative și inhibitorii (retardante).

Cunoscându-se importanța și recunoscând necesitatea utilizării acestor substanțe, în întreaga lume se produc cantități tot mai mari, diversitatea lor se adâncește tot mai mult, efectul lor este din ce în ce mai mare, ele devin tot mai

mult o componentă de bază în realizarea producției agricole, prezența lor modifică tot mai mult tehnologiile de producție și aspectele generale în organizarea producției agricole.

Producerea și folosirea substanțelor chimice în agricultură se diferențiază pe continente și țări, determinând în mare măsură nivelul producției agricole, calitatea și eficiența ei economică.

a. - **Mijloacele chimice pentru fertilizarea solului.** Îngrășămintele minerale prezintă cea mai mare importanță și reprezintă ponderea cea mai mare din totalul mijloacelor chimice utilizate în agricultură. Caracteristica principală a dezvoltării lor o reprezintă dinamismul și modificarea raportului între diferitele elemente și microelemente componente, forma sub care se produc și se administrează, conținutul în substanță activă etc.

Producerea și folosirea substanțelor chimice pentru fertilizarea solului au la bază nivelul fertilității naturale, cartarea agrochimică, structura culturilor, zona geografică, sistemul de agricultură practicat, precum și eficiența economică a folosirii îngrășămintelor și a producției agricole. În funcție de aceste criterii folosirea are loc în mod diferențiat, urmărindu-se obținerea rezultatelor maxime posibile pentru fiecare condiție dată.

Consumul de îngrășămintă chimice în România, după anul 1989 a înregistrat o scădere cu aproximativ 75 % în anul 1997 față de anul 1989 (tab. 3.9).

Tabelul 3.9

Consum de îngrășămintă minerale în România – tone -

Specificare	UM	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Total NPK, din care:	mii t	1245	1355	464	421	538	479	470	430	329
N	mii t	829	906	275	258	346	313	06	266	235
P ₂ O ₅	mii t	361	354	145	133	164	149	150	147	80
K ₂ O	mii t	55	95	44	30	28	17	14	17	14

Astfel, cantitatea totală de îngrășămintă minerale s-a redus în perioada postrevoluționară, de aproape patru ori, din care la îngrășămintele de azot la mai puțin de 1/3, la cele de fosfor la aproape 1/5 iar la cele de potasiu la circa un sfert.

Desigur, asemenea reduceri au influențat în măsură însemnată randamentele la hectar.

Amendamentele. Se folosesc pe solurile acide (podzolice). La noi în țară acestea sunt răspândite în apropierea zonelor submontane, unde se găsesc și zăcămintele de amendamente. Efectul lor durează 4 - 5 ani, după care tratamentul trebuie repetat. Rezultatele sunt corespunătoare numai în condițiile când amendamentele se administrează împreună cu îngrășămintele minerale sau organice.

b. - **Substanțele chimice folosite pentru prevenirea și combaterea bolilor și dăunătorilor.** Sunt reprezentate de o gamă largă de produse. La anumite intervale de timp ele trebuie înlocuite cu altele, deoarece agenții patogeni și dăunătorii capătă rezistență și efectul lor se diminuează sau chiar se anulează. Fiind substanțe care participă în mare măsură la protejerea culturilor, a produselor finite și reducând consumul de muncă pentru lucrările de întreținere, ele se folosesc în cantități tot mai mari și se extind la toate culturile.

c. - **Produsele farmaceutice** (medicamentele) utilizate în ramurile de creșterea animalelor, precum și biostimulatorii și produsele retardante (inhibitorii) se produc, în general, într-o gamă variată. Pentru prevenirea și combaterea unor epizootii care se răspândesc rapid și pe spații mari (mai multe țări spre exemplu), produsele respective se produc și se folosesc în comun, pe bază de convenții internaționale.

Cantitățile și sortimentul de mijloace chimice, din toate categoriile, se determină în strânsă dependență cu nivelul de dezvoltare a agriculturii, cu structura producției agricole, cu sistemele de agricultură practicate, frecvența și intensitatea diferitelor boli și dăunători și nu în ultimă instanță cu efectul pe care-l au acestea în procesul folosirii lor. În general, dezvoltarea producției de substanțe chimice folosite în agricultură se caracterizează prin sporirea cantitativă, accentuarea diversificării, creșterea conținutului în substanță activă, sporirea efectului în procesul folosirii și a eficienței lor economice.

Ca și alte elemente componente ale bazei tehnico-materiale a agriculturii, produsele chimice trebuie să se caracterizeze prin anumite însușiri tehnico-economice, dintre care mai importante menționăm pe următoarele:

- sporirea randamentului pe unitatea fizică (greutate, volum), respectiv creșterea conținutului în substanță activă;
- îmbunătățirea raportului dintre diferite elemente componente în funcție de scopul urmărit, adică sporirea efectului asupra plantelor sau animalelor la aceeași cantitate de substanță activă folosită;
- creșterea gradului de universalitate, în sensul folosirii aceleiași substanțe pentru mai multe scopuri, în acest fel reducându-se cantitatea folosită și numărul de operațiuni pentru administrarea lor;
- creșterea duratei de stabilitate în forma inițială, pentru a putea fi folosite cu același efect vreme îndelungată;
- forma în care se realizează să permită manipularea și administrarea în orice condiții, fără pierderi și cu același efect;
- să aibă o durată mare de acțiune după administrare, pentru a se evita administrarea într-un număr mare de reprize;
- să aibă mare priză sau o mare capacitate de vehiculare față de obiectul asupra căruia se administrează (sol, plantă, animal), în funcție de diferite condiții date, de modul în care acționează și de scopul urmărit;

- reducerea sau eliminarea totală a efectului nociv, mai ales la substanțele de prevenire și combaterea bolilor și dăunătorilor;
- în procesul utilizării lor, respectiv în contact cu obiectele asupra cărora se administrează, să nu determine producerea (în sol, plantă, animal) unor substanțe toxice.

În legătură cu folosirea mijloacelor chimice în agricultură se impune cunoașterea următoarelor caracteristici: sunt substanțe puternic poluante, fapt pentru care se cer studii minuțioase, atenție și răspundere mare în administrarea lor; se înlocuiesc la intervale relativ scurte de timp pentru că dăunătorii și agenții patogeni capătă rezistență; în condițiile folosirii în cantități mari a substanțelor chimice, prețurile trebuie corelate cu calitatea produselor.

3.3.3. Eficiența economică a utilizării mijloacelor circulante

O semnificație economică deosebită pentru desfășurarea de către fiecare agent economic a unei activități eficiente o are stabilirea cât mai corectă a necesarului de mijloace circulante pe categorii. Acesta trebuie astfel determinat, încât să fie suficient pentru acoperirea nevoilor reclamate de tehnologiile de producție aplicate în perioada respectivă. Stabilirea unui volum de mijloace circulante peste nevoi, imobilizează mijloace financiare ale agenților economici cu implicații negative asupra rezultatelor economice finale (aceste mijloace financiare ies din circuitul economic, deci se degradează din punct de vedere al valorii direct proporțional cu perioada cât sunt imobilizate). În același timp, stabilirea unui volum mai redus de mijloace circulante, sub nivelul cerințelor tehnologice, crează greutăți de ordin tehnic și organizatoric în desfășurarea proceselor de producție ceea ce se concretizează în final în diminuarea eficienței economice a producției obținute.

Baza de calcul a necesarului de mijloace circulante o constituie volumul producției programate prin fișele tehnologice care se întocmesc pe culturi și categorii de animale.

Spre exemplu, pentru stabilirea necesarului de carburanți și lubrifianți se ia în considerare volumul lucrărilor executate mecanizat, exprimate în hectare arătură normală și consumurile specifice în funcție de tipul mașinilor utilizate; pentru stabilirea necesarului de furaje se are în vedere numărul de animale și rația zilnică.

Eficiența economică a utilizării mijloacelor circulante se exprimă, în ansamblu, cu ajutorul indicatorului - viteza de rotație a mijloacelor circulante.

Viteza de rotație este viteza cu care un mijloc circulant trece dintr-o formă funcțională în alta : *bani - materiale pentru producție - producție neterminată - produse finite - bani*. Se exprimă prin durata unui circuit, respectiv timpul parcurs de la avansarea lor ca bani pentru producție până la reîntoarcerea lor în aceeași formă bănească.

Durata în zile a unui circuit (d) se calculează prin împărțirea numărului de zile din perioada de referință la numărul de circuite, respectiv de rotații:

$$d = \frac{T}{C}$$

unde: T - numărul de zile din perioada pentru care facem calculul;

C - numărul de circuite sau coeficientul vitezei de rotație a mijloacelor circulante.

$$C = \frac{P}{S}$$

unde: P - valoarea producției vândute și încasate în perioada de referință;

S - soldul mijloacelor circulante.

$$S = \frac{S_0}{2} + S_1 + \dots + S_{n-1} + \frac{S_n}{2}$$

În agricultură, stocul mediu sau soldul mediu al mijloacelor circulante este mai mare, de regulă, față de alte ramuri ale producției materiale, ca urmare a faptului că aici unele produse se obțin o singură dată pe an.

Creșterea vitezei de rotație a mijloacelor circulante trebuie să stea în centrul atenției agenților economici din agricultură pe considerentul că, prin aceasta se asigură recuperarea la termene mai scurte a fondurilor bănești avansate în producție și totodată realizarea, cu aceeași valoare a mijloacelor circulante, a unor producții și venituri cât mai mari în cursul unui an agricol.

3.4. IMPACTUL PROGRESULUI TEHNIC ASUPRA NIVELULUI PRODUCȚIEI AGRICOLE

Progresul tehnic determină agenții economici să utilizeze cantități crescânde de factori de origine industrială (mașini, instalații, îngrășăminte, produse fitosanitare) deci de consumuri intermediare, fapt ce antrenează o economie de forță de muncă cu implicații directe asupra reducerii timpului necesar pentru obținerea unui produs și asupra reducerii costurilor de producție.

Substituirea factorilor de producție mai puțin performanți cu alții mai performanți, deci înlocuirea unui capital cu altul mai productiv și îmbinarea optimă a acestora determină o deplasare în sens pozitiv a funcției de producție (fig. 3.5.).

În primul caz, creșterea producției (de la y_1 la y_2) este determinată de creșterea proporțională a volumului factorilor de origine industrială (de la x_1 la x_2).

În cazul 2, prin utilizarea de noi factori ameliorați din punct de vedere calitativ (mai performanți) la care se adaugă o mai bună combinație a acestora, fac posibilă apariția unei noi funcții de producție, superioare celei precedente

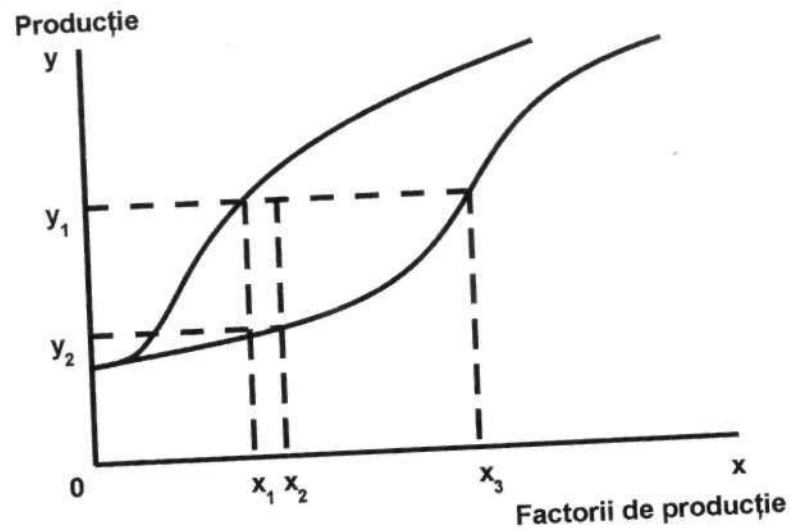

Fig. 3.5. Influența progresului tehnic asupra nivelului producției

(producția crește la y_2 cu un nivel de factori utilizați x_3). Putem astfel spune că substituirea unui factor mai puțin performant cu altul mai performant, datorită progresului tehnic, înseamnă creștere economică pentru că o producție mai mare se obține cu aceeași cantitate de factori.

Care sunt efectele progresului tehnic asupra funcției de producție?

- creșterea productivității muncii, respectiv cu un număr de ore mai mic de muncă se poate realiza o producție echivalentă sau chiar superioară;
- creșterea productivității capitalului investit;
- scăderea costurilor de producție fapt ce permite scăderea prețurilor de vânzare, respectiv lărgirea clientelei, deci producerea în profit și menținerea acestei funcții;

- determină creșterea veniturilor agenților economici, din care o parte revine muncitorilor prin salarii, de unde rezultă creșterea nivelului de trai și creșterea consumului ce antrenează noi debușee pentru agenții economici.

Aprecierea eficienței economice a utilizării factorilor de progres tehnic presupune analiza unui sistem de indicatori care să exprime cât mai exact atât eforturile făcute cu acest proces, cât și rezultatele obținute.

Pentru concretizarea eficienței economice a utilizării factorilor de progres tehnic se pot utiliza următorii indicatori: sporul de producție la hectar sau pe animal; productivitatea muncii; costul de producție sau costul suplimentar de producție; venitul net; profitul și rata rentabilității.

Utilizarea unuia sau altuia dintre acești indicatori nu este de natură să ofere informații suficiente în legătură cu procesul de intensivizare. De pildă, considerând sporul de producție ca indicator de bază al eficienței, putem asista la o creștere nejustificată a cheltuielilor de producție, precum și la o risipă de muncă vie și materializată, care ar duce în ultimă instanță la scumpirea produselor agricole. De asemenea, minimizarea cheltuielilor de producție ar avea efecte negative asupra introducerii progresului tehnic și asupra creșterii producției.

Eficiența economică a intensivizării producției agricole îmbracă trei forme și anume:

a) când valoarea producției suplimentare devansează cheltuielile suplimentare de investiții sau de producție ($V_s > C_s$); în acest caz, sporește masa producției la hectar concomitent cu creșterea sporului de venit net, deci este vorba de o creștere a eficienței economice;

b) când valoarea producției suplimentare crește în același ritm cu cheltuielile suplimentare de investiții sau de producție ($V_s = C_s$), masa producției crește iar sporul de venit net rămâne constant; în această situație nu se poate vorbi de o creștere a eficienței economice;

c) când cheltuielile suplimentare angajate sunt mai mari decât valoarea producției suplimentare ($V_s < C_s$), producția scade sau rămâne la același nivel, în condițiile în care sporul de venit net scade; avem de-a face cu o lipsă de eficiență economică, adică cu pierderi.

Așadar, cheltuielile suplimentare de investiții și de producție pot determina o eficiență economică crescândă a procesului de intensivizare (cazul a), constantă (cazul b) și o situație de neeficiență (cazul c).

Căile de sporire a eficienței economice a utilizării factorilor de progres tehnic pot fi sintetizate după cum urmează:

- creșterea mai rapidă a producției față de sporul suplimentar de resurse alocate;

- creșterea pe toate căile a productivității muncii;

- gospodărirea rațională, eficientă a tuturor mijloacelor de producție;

- îmbunătățirea calității tuturor produselor agricole și sortarea pe calități, care asigură creșterea valorii producției;

- raționalizarea tuturor cheltuielilor de producție efectuate și reducerea costurilor unitare;

- creșterea volumului valorii adăugate, prin reducerea ponderii cheltuielilor materiale din valoarea totală a producției;

- introducerea unui sever regim de economie în toate verigile tehnologice fără a diminua influența lor asupra producției și înlăturarea prin orice mijloace a fenomenului de risipă.

FORȚA DE MUNCĂ ȘI FOLOSIREA EI ÎN AGRICULTURĂ

- 1. Forța de muncă - factor de producție
- 2. Resursele de muncă din agricultură și căile folosirii raționale a acestora
- 3. Productivitatea muncii în agricultură și căile creșterii ei

4.1. Forța de muncă - factor de producție

Capitalul și munca sunt cele două mari resurse ale producției.

În agricultură capitalul este constituit, în principal, din pământ, mijloace financiare și de producție. Munca este o componentă a efortului fizic și a inteligenței umane. Spre deosebire de alte ramuri ale economiei, agricultura este în mare măsură dependentă și de factorii naturali, dintre care condițiile climatice și pământul sunt de primă importanță.

Toate aceste resurse sunt puse în acțiune prin intervenția omului. De aceea, se consideră că munca omenească reprezintă factorul de producție cel mai hotărâtor în toate ramurile, deoarece pune în acțiune toți ceilalți factori, mijloacele de producție și obiectele muncii și le combină de așa manieră încât să rezulte maximum de efect.

Forța de muncă are o dublă semnificație, ea reprezintă, în același timp, o categorie socială și o categorie economică. Sub aspect social, ea reprezintă o categorie a populației iar sub aspect economic un factor de producție.

Populația reprezintă totalitatea persoanelor existente la un moment dat pe un teritoriu strict delimitat (glob, zonă geografică, continent, țară, unitate administrativ-teritorială, localitate) și se împarte în mai multe categorii în funcție de diferite criterii (vârstă, sex, mediu, domeniu de activitate etc.).

După vârstă, populația se împarte în două mari grupe (fig. 4.1.):

a) Populația în vârstă de muncă este reprezentată de persoanele cuprinse între anumite limite de vârstă, limite care se diferențiază în funcție de mai multe

criterii: etapa istorică pe care o parcurge societatea, zona geografică, nivelul dezvoltării economice, speranța de viață, vârsta medie, gradul de civilizație, modul de producție, sex, domeniu de activitate, ramura de producție, condițiile de muncă etc. Populația în vârstă de muncă cuprinde la rândul ei două categorii: populație aptă pentru muncă și inaptă.

b) Populația în afara vârstei de muncă. Este reprezentată de persoanele tinere și vârstnice care nu se încadrează între limitele stabilite pentru populația în vârstă de muncă.

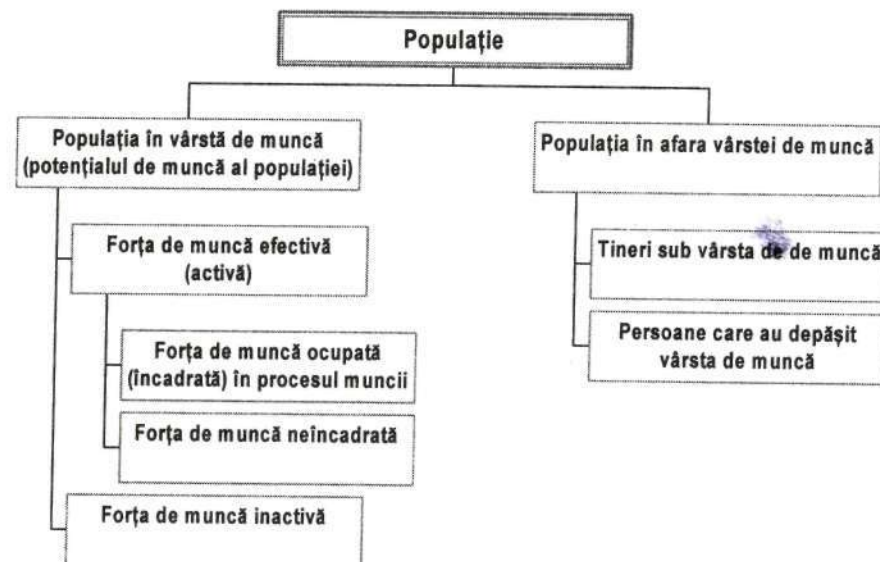

Fig. 4.1. – Structura populației și a forței de muncă

Populația în vârstă de muncă sau potențialul de muncă al populației, la rândul ei, se împarte în: forță de muncă activă sau efectivă și forță de muncă inactivă.

Forța de muncă activă se împarte, de asemenea, în două grupe: forța de muncă ocupată (încadrată) în procesul muncii și forța de muncă inactivă, neîncadrată, care cuprinde persoanele în curs de pregătire (elevi, studenți), în stagiul militar, femei gravide, bolnavi, șomeri etc.

La calcularea resurselor de muncă se are în vedere și segmentul de populație din afara vârstei de muncă, tineri sub vârsta de muncă (ex: sub 16 ani) și unele peste vârsta de muncă (ex: peste 60 ani), în care cazuri transformarea în forță de muncă se calculează cu anumiți coeficienți.

4.1.1. Aspecte care caracterizează evoluția populației și a forței de muncă

În procesul evoluției, atât populația totală, cât și forța de muncă, suferă mutații importante sub aspect numeric și ca structură.

În general, populația și forța de muncă au fost în permanentă creștere numerică ca urmare a dezvoltării economice și a îmbunătățirii condițiilor de viață, dar ritmul de creștere se diferențiază în timp și spațiu.

Față de anul unu al erei noastre, de exemplu, când populația globului se cifra la cca 225 mil. locuitori, în anul 1000 a sporit la 350 mil., cu o rată medie anuală de creștere de 0,06 %. În prezent, populația globului se apropie de 6 miliarde, deci în al doilea mileniu sporește de peste 17 ori, cu o rată medie anuală de peste 1,5 %. Așadar, dacă cu un mileniu în urmă dublarea populației avea loc într-o perioadă de cca 1000 ani, în zilele noastre dublarea se produce în mai puțin de un secol. Așa se explică vehicularea ideii de explozie demografică.

Ritmurile deosebit de alerte privind creșterea populației din ultimul timp și sporurile încă mari prevăzute pentru următorul secol, este demonstrat de timpul necesar înregistrării unui spor de un miliard locuitori. Astfel, pentru a se ajunge la primul miliard de locuitori, omenirii i-au trebuit sute de mii de ani, pentru al doilea miliard 75 ani, pentru al treilea miliard 37 ani, pentru al patrulea 13 ani și pentru al cincilea 11 ani.

Acest proces s-a accelerat pe măsura creșterii ponderii populației cu cea mai mare capacitate de reproducție, categorie care se suprapune cu populația activă, respectiv forța de muncă. Fenomenul este firesc dacă avem în vedere că această categorie a populației asigură bunurile materiale și spirituale ale întregii populații, respectiv condiții mai bune de viață.

Studiile despre populație arată, de asemenea, că pe plan mondial reproducția naturală a populației și a forței de muncă se diferențiază pe zone geografice, continente și țări. Până în prezent, rata anuală de creștere a fost în medie pe glob de cca 2 %, dar paradoxal, ea a fost mai mare în zonele și la popoarele cu un nivel de dezvoltare economică mai scăzut (circa 3 %) și invers (1 %) la popoarele mai bogate.

Rata de creștere a populației nu este constantă nici în timp. Ea are caracter oscilant de la o perioadă la alta. Potrivit studiilor de prognoză a evoluției populației se apreciază că actualul ritm se va stabiliza în prima jumătate a secolului următor în țările dezvoltate economic iar în cele în curs de dezvoltare se va prelungi până spre sfârșitul secolului.

Corelând indicii demografici cu prognozele economice pe termen lung, rezultă că presiunea demografică asupra producției alimentare se va menține încă multă vreme, ceea ce pune în pericol securitatea alimentară.

4.1.2. Evoluția populației României

La nivelul secolului al XVIII-lea populația României nu depășea 1,5 mil. locuitori. În prezent, aceasta depășește 22 milioane. În ultima jumătate de secol, în țara noastră s-a realizat o rată anuală de creștere a populației și a forței de muncă inferioară mediei mondiale. Astfel, în perioada 1930 - 1990 populația sporește de la 14,3 mil. la 23,2 mil., respectiv cu 8,9 mil. persoane (61,2 %), revenind anual o creștere cu 148 mii persoane (90 mii pe ultimii 250 ani) sau cu o rată de 1,0 %, față de aproape 2 % pe plan mondial. După 1990 populația României scade, sporul natural devenind negativ (- 0,7 % în anul 1993), ca și în alte țări vecine (Bulgaria și Ucraina), situându-ne printre puținele țări din lume în această situație. Fenomenul este explicat prin scăderea ratei natalității, dar și prin existența unei rate a mortalității infantile de peste 23,3 ‰, situându-ne pe primul loc din Europa (Germania 7,2 ‰ și în Suedia 3,8 ‰). Dacă rata natalității s-a situat foarte aproape de cea înregistrată în Germania (11,2 ‰), mortalitatea infantilă a fost de peste 3 ori mai mare în mediul rural, unde este cu 24 % mai mare decât în urban.

În aceste condiții, dacă, față de 1930, populația țării a crescut cu aproape 60 %, pentru viitorii 25 ani se prevede o scădere probabilă cu aproape 1,8 mil., respectiv peste 8 % (tab. 4.1.).

Tabelul 4.1.

Proiecții privind populația activă și ocupată a României (1992 - 2020)

Anii	Populația activă	Populația ocupată	
		mii	%
1992	10466	9602	91,7
1995	10682	9809	91,8
2000	10960	10101	92,1
2005	11109	10259	92,3
2020	10393	9701	93,3

Din totalul populației active apte de muncă, potrivit calculelor, se apreciază că, circa 7 - 8 % va fi neocupată (șomeri).

Cele mai importante mutații ale populației și forței de muncă se produc însă din punct de vedere structural: pe medii, domenii de activitate și ramuri, nivel de calificare și grad de specializare, ca urmare a modificărilor privind dinamica și structura economiei și modernizarea acesteia (dezvoltarea culturii, științei, tehnicii etc.) (tab. 4.2.).

Tabelul 4.2.

Structura populației României pe medii sociale, populația activă și raport de dependență economică - nr., %

Anul	Total populație mil.	din care: rurală-%	Populația-%		Raport inactivi/activi -%o-	Populația activă agricolă	
			activă	inactivă		mil.	% din total activi
1956	17,5	68,7	59,7	40,3	674	6,5	61,9
1966	19,1	61,8	54,2	45,8	844	5,5	52,9
1977	21,6	56,4	50,1	49,9	997	3,5	32,4
1992	22,8	45,6	45,9	54,1	1180	3,5	34,5

Este de remarcat că, în perioada 1956 - 1992 populația activă agricolă scade de la circa 62,0 % la mai puțin de 35,0 % din activii pe întreaga economie.

Evoluția și structura populației pe medii nu este urmarea numai a reproducției naturale ci, în primul rând, a exodului populației rurale către urban, ca efect al industrializării forțate, exod în care au migrat în principal tinerii, respectiv populația aptă de reproducție. Înainte de 1989 soldul migratoriu pentru rural a fost de 113,4 mii persoane anual, pentru ca în 1990 să ajungă de 521 mii persoane. Fenomenul de migrare s-a menținut și după 1990 (tab. 4.3.).

Tabelul 4.3.

Migrația populației în România în perioada 1990 - 1995

Anii	Urban			Rural		
	Sosiți	Plecați	Sold	Sosiți	Plecați	Sold
1990	691803	170381	521422	94668	616090	-521422
1995	148333	135833	12500	141158	153658	-12500
Total 1990-1995	1506473	710807	795666	632550	1428216	-795666

Deși fenomenul de migrație rural-urban după 1990, se atenuează, pe cei 6 ani analizați (1990 - 1995), numărul celor plecați din rural este dublu (1,4 mil.) față de al celor plecați din urban (0,7 mil.). Din analiza migrației pe categorii de vârstă rezultă faptul că 89,2 % din cei plecați din rural, au fost cuprinși între 20 și 40 ani și numai 3 % peste 60 ani. Chiar și după 1995 soldul migrator al populației rurale rămâne negativ, deși el este de 40 ori mai mic decât cel din 1990.

În perioada 1948 - 1990 satul a "livrat" aproape 8 mil. persoane (inclusiv sporul natural) către urban. Așa se explică de ce, la un moment dat, rata

reproducției a devenit superioară în urban. Se știe că la sate a rămas, în general, populația vârstnică, trecută de vârsta reproductivă. Pe termen lung, piramida vârstelor din rural își îngustează baza, concomitent cu amplificarea vârfului acesteia (tab. 4.4.).

Tabelul 4.4.

Structura populației pe medii și grupe mari de vârstă

Anul	Total populație -mii-	Din care - %:								
		0-14 ani			15-59 ani,			60 ani și peste		
		Total	Rural	Urban	Total	Rural	Urban	Total	Rural	Urban
1930	14281	33,5	-	-	59,1	-	-	7,4	-	-
1956	17489	27,5	29,8	22,5	62,6	60,0	68,2	9,9	10,2	9,3
1966	19103	26,0	28,7	21,8	61,7	58,1	67,3	12,3	13,2	10,8
1977	21560	25,4	27,1	23,1	60,2	56,2	65,4	14,4	16,7	11,5
1992	22810	22,7	20,9	24,3	60,9	57,0	64,1	16,4	22,1	11,6

Dacă în trecut (1930) grupa de vârstă 0 - 14 ani reprezenta peste 1/3 din populație, în prezent, ea a scăzut la mai puțin de 23 %. În schimb, la grupa peste 60 ani, pe total țară, ponderea a sporit de peste două ori iar în rural depășește 22,0 % și este aproape dublă față de urban.

În ceea ce privește structura populației pe vârste s-au stabilit 4 tipuri de populație (tab. 4.5.).

Tabelul 4.5.

Structura populației pe grupe mari de vârstă - %

Tipul de populație	Grupele mari de vârstă		
	0 - 14 ani	15 - 50 ani	Peste 50 ani
Standard	35,0	50,0	15,0
Progresiv	40,0	50,0	10,0
Staționar	25,0	50,0	25,0
Regresiv	20,0	50,0	30,0

În România, structura pe grupe de vârstă s-a încadrat în tipul standard înaintea celui de al doilea război mondial și a evoluat negativ, apropiindu-se, în prezent, de tipul regresiv (tab. 4.6.).

Fenomenul, datorită cauzelor menționate mai sus, este mult mai accentuat în rural. Tipul regresiv exprimă o populație îmbătrânită, cu capacitate de muncă și

de reproducție redusă. Aceasta se răsfrânge negativ în nivelul productivității muncii, a veniturilor populației, a nivelului de trai, în general.

Tabelul 4.6.

Structura populației pe grupe mari de vârstă - %

Anul	0-14 ani	15-50 ani	Peste 50 ani	Urban			Rural		
				0-14	15-50	Peste 50 ani	0-14	15-50	Peste 50 ani
1930	33,5	50,1	16,4	x	x	x	x	x	x
1992	20,7	51,2	28,1	25,6	52,6	21,8	18,9	44,3	36,8

Fenomenul de diferențiere pe vârste a populației ocupate în agricultură este și mai evident (tab. 4.7.).

Tabelul 4.7.

Structura pe grupe de vârstă a populației ocupată în agricultura României în 1996

Specificare	15-24 ani	25-34 ani	35-49 ani	50-64 ani	peste 65 ani	Total mii	Din care: salariați	Femei din activii agric.
Număr-mii	379	417	692	1049	650	3187	370	1396
%	11,9	13,1	21,7	32,9	20,4	100,0	11,6	43,8

Sursa: P.I. Otiman - Dezvoltarea rurală - 1997

Astfel, persoanele în vârstă de peste 50 ani, care în marea majoritate au fost membri cooperatori, reprezintă peste 53,0 % din activii agricoli. Situația va continua să se mențină și în următorii cel puțin 10 ani, întrucât numărul celor din grupele inferioare de vârstă este în scădere, ca urmare a evoluției nefavorabile a natalității.

Fenomenul de îmbătrânire a populației agricole nu este specific numai României, el reprezintă o trăsătură comună a tuturor țărilor dezvoltate din Europa (tab. 4.8.).

În general, în agricultură rămân cei cu vocație pentru această profesie și revin în această ramură cei ce nu se pot adapta sau realiza în mediul urban, precum și în anumite momente de criză economică, când ramurile neagricole din urban nu pot oferi locuri de muncă suficiente. Scăderea numerică a populației ocupate în agricultură nu se poate întrevădea, decât după relansarea economică generală, a creerii unui surplus de locuri de muncă în ramuri neagricole și a creșterii productivității muncii în agricultură. Sub acest aspect, este cunoscut faptul că în ultimii 20 de ani, în economia națională a României, locurile de muncă în ramurile neagricole nu numai că nu au sporit, ci din contra ele au fost în continuă scădere.

Tabelul 4.8.

Structura populației rurale pe grupe de vârstă

Țara (anul)	0-14 ani	15-64 ani	65 și peste	Pondere a populației ocupate în agricultură față de total economie	
				1989	1993
România ¹⁾ (1995)	20,9	57,0	22,1	27,5	29,8
Danemarca (1981)	26,7	53,8	19,5	5,6	5,4
Franța (1982)	20,8	57,5	21,7	5,8	4,9
Grecia (1981)	23,0	54,9	22,1	24,1	20,3
Polonia (1988)	26,6	61,6	11,8	26,7	26,9
Ungaria (1990)	20,8	58,8	20,4	18,1	18,1
Portugalia (1981)	26,6	57,2	16,2	18,8	11,5

¹⁾ Pentru România, 0 - 14; 15 - 59, 60 ani și peste

Așa se explică creșterea ponderii populației ocupate în agricultura României, în contrast cu țările vest-europene unde fenomenul se manifestă invers. Agricultură, ca urmare a fenomenelor economice și sociale apărute după 1990 în România, a constituit o supapă de protecție a populației neocupate (șomeri). Legea 18/1991 a favorizat în mare măsură absorbția unei însemnate părți din populația rămasă fără loc de muncă în alte ramuri, jucând în acest fel rolul unui factor de protecție socială.

Populația ocupată în agricultura românească are și o modestă pregătire profesională și în general, de educație. Astfel, în prezent, peste 35,0 % din populația ocupată în agricultură are numai școală primară iar 6,4 % nu au absolvit nici o formă de învățământ. Majoritatea acestora fac parte din grupa de populație în vârstă de peste 50 ani. Din totalul populației ocupate în agricultură, doar circa 50 % au absolvit o școală profesională sau gimnazială.

Pe domeniul de activitate, structura forței de muncă din România evoluează în favoarea ramurilor indirect productive (tab. 4.9.).

Tabelul 4.9.

Structura forței de muncă pe domenii de activitate - %

Grupa de ramuri	Anii			
	1950	1965	1985	1992
Ramuri direct productive	88,5	86,2	73,4	71,8
Ramuri indirect productive	11,5	13,8	26,6	28,2

Această tendință este caracteristică îndeosebi țărilor avansate, unde în ramurile de deservire lucrează majoritatea populației ocupate. Un asemenea fenomen nu poate avea loc fără introducerea progresului tehnic și creșterii productivității muncii în ramurile productive, care să asigure aceeași cantitate totală de producție și chiar mai mare, cu un număr tot mai redus de forță de muncă.

Mutații evidente s-au produs și în structura pe ramuri economice, în sensul creșterii ponderii celor ocupați în ramurile neagricole și scăderii ponderii în agricultură (tab. 4.10.).

Tabelul 4.10.

Dinamica și structura populației pe ramuri în România și Franța 1970 - 1988

Specificare	România – mii			Franța – mii		
	1970	1988	%	1970	1988	%
Total ocupați, din care:	9885	11193	113	20900	21601	103
- industrie	2273	4189	184	5860	4684	80
- agricultură	4854	3158	65	2785	1444	52
- comerț-servicii	722	1164	161	5923	7829	133

Din analiza dinamicii și structurii forței de muncă pe domenii și ramuri în România, comparativ cu Franța, într-o perioadă de două decenii, rezultă următoarele concluzii mai importante:

- în ambele țări asistăm la o creștere numerică a populației active, dar în ritm mai rapid în România;
- în ramurile indirect productive, forța de muncă sporește mai mult decât în cele direct productive, în ambele țări;
- în ramurile direct productive tendința este de creștere în România (excepție agricultura) și de scădere cu aproape 30 % în Franța;
- în agricultură, populația activă scade în ambele țări dar într-un ritm superior în Franța;
- în industrie, forța de muncă este în scădere în Franța, în timp ce în România crește;
- diferențierile între cele două țări, referitoare la forța de muncă apar și mai evidente dacă analizăm structura pe domenii și ramuri, evidențiind nivelul mult superior al productivității muncii în economia Franței;
- în agricultură Franța folosea sub 5 % din totalul forței de muncă, în timp ce în România s-a ajuns în anii 1994 - 1995 la aproape 35 %;
- în domeniul serviciilor Franța folosea 36 % din activi în timp ce în România abia după 1994 s-a ajuns la 28 %.

După 1990, gradul de ocupare a populației active în România scade. Astfel, la finele anului 1995, populația ocupată reprezenta 10,0 mil. persoane sau cu 8,1 % mai puțin față de 1989 iar din aceasta, ponderea salariaților scăzând la cca 2/3 față de aproape 73 % în 1989. Rata de activitate a populației totale în 1996 a fost de 48,1, din care 54,8 % la bărbați și 41,7 % la femei. Populația ocupată reprezintă mai puțin de 1/2 din populația totală și peste 90 % din cea activă. Din totalul populației ocupate, aproape 1/5 era formată din specialiști. Șomajul a ajuns în ultimul timp la 10,9 % din populația aptă de muncă (1,2 mil.).

Gradul de ocupare este mai mare în rural față de urban cu aproape 13 % (55,1 % în rural și 41,8 % în urban). Cel mai mare grad de ocupare (rată de activitate) se înregistrează la populația de 40 - 44 ani, respectiv de 89,5 %. Cel mai mare procent de șomaj se înregistrează la grupa de 20 - 29 ani (38,6 %) (Rata șomaj = Nr. șomeri/Pop. activă x 100). Rata șomajului în urban este dublă față de cea din rural.

Evoluția populației și a forței de muncă din România, se înscrie în tendința generală (scăderea ponderii în sectorul primar – agricultură; menținerea și chiar scăderea ponderii în sectorul secundar - industrie și alte ramuri productive; creșterea ponderii în sectorul terțiar - activitate spirituală și servicii) dar este mult inferioară, față de țările dezvoltate din punct de vedere economic.

4.2. RESURSELE DE MUNCĂ DIN AGRICULTURĂ ȘI CĂILE FOLOSIRII RAȚIONALE ALE ACESTORA

4.2.1. Evoluția populației rurale și a forței de muncă din agricultură

După cum s-a văzut, evoluția populației și forței de muncă din agricultură urmează altă cale față de cea din celelalte ramuri ale economiei.

În timp ce forța de muncă, în general, este în continuă creștere în majoritatea ramurilor, atât numeric cât și ca pondere, în agricultură, pe termen lung, aceasta este în scădere (absolut și relativ).

Scăderea populației și a forței de muncă din agricultură și reducerea ponderii acestora, față de totalul populației și a forței de muncă, reprezintă un fenomen pozitiv și se datorează faptului că în agricultură există un excedent de forță de muncă, urmare a faptului că este ramura primară a economiei. Excedentul de forță de muncă se accentuează tot mai mult pe baza înzestrării agriculturii cu mijloace de producție, care asigură creșterea productivității muncii.

Folosirea rațională a forței de muncă din agricultură are în vedere mai multe obiective: folosirea completă a potențialului de forță de muncă; folosirea uniformă în tot timpul anului; folosirea integrală a capacității de muncă.

Evoluția forțelor de producție, inclusiv a populației și a forței de muncă, în profil teritorial, are în vedere mai multe criterii, între care se remarcă următoarele:

- a) tendința de dezvoltare relativ echilibrată a tuturor zonelor țării;
 b) tendința de uniformizare relativă a populației pe teritoriu;
 c) evitarea fenomenului de depopulare a unor teritorii rurale și a supraaglomerării unor localități urbane;
 d) mișcarea populației și forței de muncă pe medii, domenii, ramuri, în condițiile dezvoltării armonioase a ramurilor economiei naționale, în sensul ca acestea să se integreze în economie.

Pornind de la aprecierea generală că forța de muncă are rolul cel mai activ în procesul de producție, că este singurul factor conștient, diminuarea forței de muncă, în agricultură, se realizează ținând seama de două considerente majore:

- a) - echiparea forței de muncă din agricultură cu mijloace de producție;
 b) - crearea de noi locuri de muncă în ramurile neagricole.

Acest fapt rezultă din analiza a două aspecte principale:

- evoluția forței de muncă pe ramuri ale economiei;
 - evoluția populației și a forței de muncă pe medii.

Cele două fenomene se supun principiilor enunțate mai sus privind repartitia în profil teritorial a forțelor de producție, inclusiv a forței de muncă. În ceea ce privește primul aspect, analiza dinamicii și structurii forței de muncă, aceasta atestă atât scăderea numerică cât și a ponderii forței de muncă din agricultură (tab. 4.11.).

Tabelul 4.11

Dinamica și ponderea forței de muncă din agricultură

Specificare	1950	1960	1970	1980	1995
Mii persoane	6208,7	6233,1	4848,6	3048,1	3187
%	100,0	100,4	78,1	49,1	51,3
% din forța de muncă pe economie	74,1	65,4	49,1	29,4	29,2

C. Grigorescu. Probleme Economice, INCE nr. 5-6/1995

Tendința evidentă de scădere a forței de muncă din agricultură, cu aproape 3 mil. persoane, într-o perioadă istorică relativ scurtă (4,5 decenii) și a ponderii acesteia din totalul forței de muncă (29,2 % față de 74,1 %) ne apropie de țările lumii cu o economie dezvoltată: sub 5 % în Franța, Danemarca, Olanda, Suedia, Belgia, R.F.G., Anglia. Fenomenele înregistrate în România după 1989, de creștere a populației ocupate în agricultură, este o situație contradictorie în raport cu modelul economiilor de piață moderne, dar motivate de existența micii proprietăți funciare și a dotării ei necorespunzătoare. Această ramură și-a majorat la un moment dat (1993) ponderea forței de muncă ocupate din totalul pe economie, cu cca 8 %, revenind practic, la proporția anilor '70, cu efect asupra

devansării de către mediul rural a gradului de ocupare din urban. Reducerea populației ocupate în industrie în 1993 față de 1989 cu peste 1,1 mil. angajați s-a realizat îndeosebi pe seama ramurilor prelucrătoare. Sectorul privat deține aproape 1/2 din populația totală ocupată, contribuția cea mai mare revenind agriculturii (71,0 %).

Frânarea fenomenului de depopulare a mediului rural în condițiile migrării forței de muncă spre ramurile neagricole situate, de regulă, în urban, se realizează pe două căi: prin amplasarea ramurilor neagricole în mediul rural și prin crearea de noi centre urbane, precum și extinderea celor existente. Aceasta determină o modificare a raportului dintre populație pe medii și a forței de muncă pe medii și ramuri (tab. 4.12.).

Tabelul 4.12.

Evoluția numerică a populației rurale

Specificare	1950	1960	1970	1978	1996
Populația rurală	12159,5	12491,4	11999,4	11228,3	10223
% din total populație	76,6	67,9	59,2	50,4	45,1
Forța de muncă din agricultură	6208,7	6233,1	4848,6	3344,6	3187
% din total forță de muncă	74,1	65,4	49,1	31,6	29,2

Este evident că menținerea în mediul rural a unei ponderi mult mai mari a populației, comparativ cu cea a forței de muncă din agricultură, explică prezența în mediul rural și a ramurilor neagricole, care ocupă și forța de muncă excedentară sau parțial folosită în agricultură.

Acest fenomen este prezent în întreaga lume, adică agricultorul poate avea activități și în alte ramuri, sau populația ocupată în ramurile neagricole poate avea o însemnată activitate și în agricultură. Din punct de vedere economic, cea mai importantă categorie demografică este populația activă ocupată, persoanele care lucrează în agricultură împărțindu-se în trei categorii: permanenți, care prestează cel puțin jumătate din timpul de lucru; temporari, cei care lucrează între o jumătate și o treime din timpul de lucru; ocazionali, cei care prestează mai puțin de o treime din timpul de lucru al anului.

Cunoscându-se fenomenul de migrare a populației rurale către orașe, numeroase guverne au elaborat programe strategice privind repartizarea teritorială a economiei și a populației, inclusiv forța de muncă, programe adaptate la specificul fiecărei țări. Prezentăm în acest sens unele asemenea programe:

- Program privind atenuarea dezechilibrului între regiuni mai puțin sau mai mult prospere (Regatul Unit);

- Program privind încurajarea unui proces de creștere economică și progres social mai bine echilibrat între regiuni (Canada);

- Program privind asigurarea unui echilibru satisfăcător între regiuni (Danemarca);
- Program privind suprimarea disparităților regionale (Elveția);
- Program privind eliminarea dezechilibrului fundamental, esențial între Nord și Sud (Italia);
- Program privind ameliorarea echilibrului regional (Japonia);
- Program privind asigurarea unei dezvoltări echilibrate în ansamblul țării (Spania) etc.

Exemplele prezentate evidențiază preocuparea față de asigurarea unei dezvoltări echilibrate între regiuni, medii și domenii pe tot cuprinsul țărilor mici și mari, mai bogate sau mai sărace, situate în diferite zone.

Aportul populației ca resursă în procesul de producție economic, din mediul rural, atrage după sine studierea gradului de utilizare a timpului de muncă în agricultură, corelat cu activități neagricole și dimensiunea exploatației agricole. În ceea ce privește proporția de ocupare a timpului de muncă în producția agricolă, el este incomplet în toate țările lumii, dar se diferențiază pe țări și grad de ocupare (tab. 4.13.).

Tabelul 4.13.

Proporția agricultorilor cu timp complet și parțial de lucru
(% din totalul agricultorilor)

Țara	Agricultori cu timp complet de muncă	Agricultori cu timp parțial de muncă		
		Cat.I	Cat.II	Total
Austria	45,8	10,3	43,7	54,2
R.F.G.	45,2	15,3	39,5	54,8
Norvegia	34,4	21,5	44,1	65,6
Elveția	48,6	9,1	42,3	51,4
Japonia	12,5	25,4	52,1	87,5
S.U.A.	45,7	14,3	40,0	54,3
Belgia	56,7	9,1	34,2	43,3
Canada	69,4	10,7	19,9	30,6
Finlanda	63,1	20,1	16,8	36,9
Franța	77,4	5,8	16,8	22,6
Islanda	77,8	-	-	22,2
Italia	62,4	5,0	32,6	37,6
Olanda	75,3	6,3	18,4	24,7

Notă: Categoria I - agricultori pentru care agricultura este principala sursă de venit, dar nu singura;
Categoria a II-a - agricultori pentru care principala sursă de venit este o ocupație extraagricolă.

Astfel, în Olanda, Franța, Islanda, forța de muncă agricolă are cel mai mare grad de ocupare, fără însă a avea caracter complet. În general, 1/4 până la 1/2 din forța de muncă din agricultură este ocupată numai parțial în această ramură. Acest fenomen este prezent și în agricultura României, cu deosebire în cadrul gospodăriilor țărănești mici și mijlocii.

4.2.2. Influența mărimii exploatațiilor asupra folosirii forței de muncă din agricultură

Un alt factor economic obiectiv, care determină gradul de ocupare a timpului de muncă al lucrătorilor agricoli, este cel privind dimensiunea exploatației.

Astfel, cu cât crește mărimea exploatației, cu atât scade ponderea celor ocupați parțial și crește ponderea celor cu timp complet de muncă (tab. 4.14.).

Mărimea exploatației agricole este prin urmare, o cale de folosire completă a forței de muncă din agricultură și o posibilitate de a conserva în acest spațiu un minim de populație activă.

Tabelul 4.14.

Raportul dintre dimensiunea exploatației și ponderea agricultorilor cu timp parțial de lucru (Franța - 1992)

Timpul de exploatație	Dimensiunea exploatației		
	Sub 10 ha	10-30 ha	Peste 30 ha
Cu timp parțial de lucru - %	65	28	9
Cu timp complet de lucru - %	35	72	91

Folosirea rațională a potențialului de forță de muncă din agricultură ridică numeroase aspecte de ordin economic, social, de zonă, ramură, loc de muncă etc.

4.2.3. Particularitățile și căile folosirii raționale a forței de muncă din agricultură

Folosirea forței de muncă în agricultură prezintă și unele particularități, determinate de însăși particularitățile agriculturii ca ramură de producție: caracterul sezonier; specializarea largă; policalificarea; desfășurarea activității pe un spațiu foarte mare; întreruperea procesului muncii datorită unor manifestări nefavorabile ale factorilor naturali (ploi, vânturi); dificultăți în organizarea muncii în timpul nopții; îmbătrânirea și feminizarea forței de muncă etc. Fără a minimaliza influența acestor particularități, este știut că există suficiente și eficiente căi de utilizare rațională a forței de muncă din această ramură. Lipsa de energie și combustibili din etapa actuală, determină chiar un deficit relativ de forță de muncă în agricultură și deci o folosire mai completă a acesteia.

O primă cale, cu caracter general, este reprezentată de reducerea în continuare a forței de muncă din agricultură, care va permite folosirea mai completă (integrală) a potențialului de muncă rămas și asigurarea stabilității la locul de muncă.

O altă cale care vizează folosirea rațională a forței de muncă din agricultură o reprezintă înzestrarea ei cu un volum tot mai mare de mijloace de producție perfecționate, asigurând creșterea productivității muncii. În strânsă legătură cu aceasta, se impune creșterea calificării întregului personal muncitor, specializarea acestuia și asigurarea stabilității la locul de muncă.

Tot ca o măsură generală, care să asigure folosirea rațională a forței de muncă, este dezvoltarea multilaterală a producției agricole, iar îmbinarea ramurilor să se facă în așa fel încât perioadele de lucru să nu se suprapună calendaristic. Aceasta va asigura folosirea mai uniformă a forței de muncă în cursul anului.

Folosirea mai completă și uniformă a potențialului de forță de muncă din agricultură se poate realiza și pe alte căi: prin folosirea ei în mai mare măsură la lucrările de amenajări tehnice, care cer un volum foarte mare de muncă vie și se pot efectua în tot cursul anului; dezvoltarea unor ramuri anexe - agricole și neagricole; prestarea de servicii în alte ramuri ale economiei, în perioadele când forța de muncă este mai puțin solicitată în agricultură; angajarea în perioade libere în alte ramuri sau chiar desfășurarea concomitentă a activității și în alte ramuri decât agricultura. Ilustrăm acest fapt prin structura forței de muncă din agricultura Franței (fig. 4.2.).

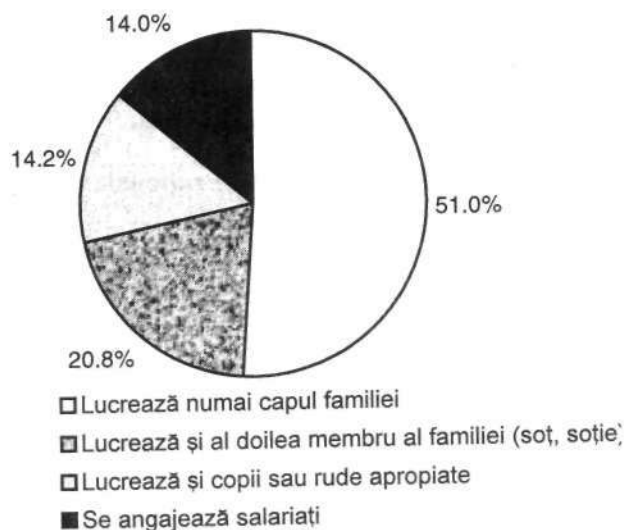

Fig. 4.2. Structura forței de muncă în agricultura Franței

Ponderea pe care o ocupă diferitele categorii de participanți în procesul muncii din agricultura Franței atestă faptul că marea majoritate a lucrărilor se efectuează de către familia proprietarului exploatației și numai pentru o mică parte și în anumite momente (vârf de muncă), se angajează muncă salariată. De asemenea, mai rezultă că forța de muncă din agricultura acestei țări este bine echipată cu mijloace de producție, încât peste jumătate din volumul lucrărilor dintr-o fermă se efectuează de o singură persoană. Așa se explică și nivelul ridicat al productivității muncii. Studiile efectuate evidențiază și faptul că mărimea exploatației determină ocuparea, într-o măsură mai mică sau mai mare, a tuturor membrilor familiei fermierului, precum și gradul de folosire a potențialului de muncă al acesteia. Aceleași aspecte rezultă și din analiza structurii folosirii timpului de muncă de către forța de muncă din agricultura Franței (fig. 4.3.).

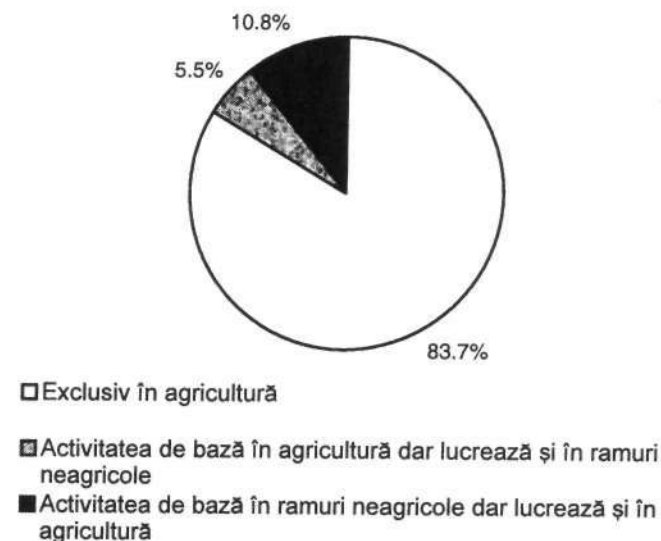

Fig. 4.3. Structura timpului de muncă în agricultura Franței

Din analiza structurii timpului de muncă de către agricultorii francezi rezultă că potențialul de forță de muncă este rațional folosit, că numai datorită caracterului sezonier al activității din perioada de vegetație, o parte din potențial se folosește în ramurile neagricole în anumite perioade iar în altele este atrasă forță de muncă din afară.

Situația este asemănătoare și în cazul raportării la agricultura Uniunii Europene, cu diferențieri pe țări în funcție de mărimea medie a exploatațiilor, numărul membrilor familiei, structura producției, înzestrarea tehnică etc.

Asigurarea participării la muncă, atât sub aspect cantitativ (forța fizică), cât și calitativ (pricepere, disciplină, conștiință, atașament) este hotărâtoare pentru creșterea producției, deoarece în agricultură se cere efectuarea tuturor lucrărilor conform tehnologiilor, în anumite perioade, într-un anumit timp și într-un anumit mod. Altfel, efectul lucrărilor poate fi minim și determină diminuarea producției, deși s-au efectuat cheltuielile materiale, financiare și de muncă necesare.

4.3. PRODUCTIVITATEA MUNCII ÎN AGRICULTURĂ ȘI CĂILE CREȘTERII EI

4.3.1. Conținut și metode de calculare a productivității muncii în agricultură

Productivitatea muncii constituie unul din indicatorii sintetici fundamentali ai activității economice. Din punct de vedere matematic, ea exprimă raportul dintre cantitatea de produse și timpul necesar pentru realizarea ei, respectiv cantitatea de produse realizată în unitatea de timp ($W = Q/T$) sau timpul de muncă necesar pentru obținerea unei cantități de produse, respectiv timpul de muncă consumat pentru obținerea unei unități de produs ($W = T/Q$).

Productivitatea muncii cuantifică eficacitatea cheltuirii muncii (energiei) umane în procesul de producție, determinând mărimea forței productive a muncii, respectiv a capacității forței de muncă de a realiza o cantitate de produs sau de lucrare, în unitatea de timp.

Creșterea productivității muncii se realizează prin mărirea forței productive a muncii, concretizată în modificarea procesului muncii (înzestrarea forței de muncă cu mijloace de producție, calificarea, îmbunătățirea condițiilor în care se desfășoară munca, organizarea bună a muncii etc.), modificare care determină reducerea timpului de muncă pentru realizarea unei unități de produs, sau creșterea cantității de produs realizată în unitatea de timp.

În general, se știe că sporirea producției poate avea loc pe două căi:

- prin creșterea productivității muncii;
- prin mărirea numărului de persoane participante în procesul de producție.

În agricultură, datorită scăderii numerice a forței de muncă, sporirea producției se realizează, de regulă, pe seama creșterii productivității muncii, dar nu ca urmare a creșterii consumului de energie în unitatea de timp (intensitatea muncii) ci a înzestrării forței de muncă cu mijloace de muncă de randament sporit.

Productivitatea muncii în agricultură prezintă și unele particularități, determinate de particularitățile agriculturii ca ramură de producție:

- este influențată de factorii naturali care se diferențiază în timp și spațiu; pentru a elimina influențele anilor cu condiții foarte favorabile și cu condiții total

nefavorabile, datele necesare pentru calcularea productivității muncii se vor referi la media unei perioade mai mari de timp (de regulă 5 ani, minimum 3 ani) iar anii cu rezultate extreme vor fi eliminați;

- se poate calcula numai la sfârșitul ciclului de producție când se obține produsul finit; în timpul anului se poate calcula pentru lucrările efectuate sau pentru produsele care se realizează eșalonat (ex: lapte), în care caz productivitatea muncii are caracter provizoriu;

- nivelul și ritmul de creștere al productivității muncii în agricultură sunt mai scăzute, respectiv mai lente, comparativ cu ramurile neagricole, datorită reproducției biologice, ca proces de producție și influenței factorilor naturali;

- obținerea unei game foarte largi și foarte variate de produse și chiar a mai multor produse (principale și secundare), de la aceeași plantă sau animal, obligă la exprimarea productivității muncii sub mai multe forme: naturală sau fizică, convențională și valorică, rezultând astfel următoarele metode de calcul:

1. Metoda *unităților naturale* - se folosește în situațiile când se calculează productivitatea muncii la un singur produs sau la o singură lucrare. Prin această metodă, productivitatea nu se poate calcula la nivel de întreprindere sau pe întreaga agricultură.

2. Metoda *unităților convenționale* - se folosește în cazul unor grupe de produse sau lucrări asemănătoare, pe care le putem exprima în produse sau unități etalon cu ajutorul unor coeficienți de transformare.

Unitățile folosite pentru produse: Kcal, PBD, UVM etc.

Unitățile folosite pentru lucrări: ha.a.n.; z.p.a.; kwh etc.

3. Metoda *unităților valorice* - se folosește în toate cazurile pentru că orice produs sau lucrare se poate exprima valoric.

Primele două metode prezintă dezavantajul că nu includ în conținutul lor aspectele calitative ale lucrărilor sau produselor.

Cea de-a treia metodă prezintă avantajul că permite calculul productivității muncii pentru orice condiții (produs, ramură, întreprindere, întreaga agricultură), dar are dezavantajul că este influențată de nivelul prețurilor, acestea, la rândul lor, fiind influențate atât de valoare, cât și de valoarea de întrebuințare a produselor, precum și de nivelul de aprovizionare a pieței (cerere și ofertă).

Cel de-al doilea element de calcul al productivității muncii, timpul (T), se poate exprima în zile-om (z.o.) sau ore-om (o.om) iar când nu există evidența acestor unități, se folosește numărul mediu scriptic de personal (nr. de persoane participante la realizarea lucrărilor sau producției respective), volumul salariilor etc.

4.3.2. Căile creșterii productivității muncii în agricultură

Din formula de calcul a productivității muncii rezultă că aceasta depinde de cantitatea sau valoarea producției și a lucrărilor și de mărimea timpului consumat în acest scop.

De aici rezultă concluzia că măsurile sau căile de creștere a productivității muncii în agricultură sunt aceleași pe care le folosim în sporirea producției și îmbunătățirea calității ei, precum și cele de reducere a timpului de muncă necesar pentru obținerea producției sau efectuării unei lucrări. Dintre căile mai importante și mai generale menționăm:

- dezvoltarea și perfecționarea bazei tehnico-materiale, mai ales a mijloacelor mecanizate și chimice, amenajărilor tehnice și mijloacelor biologice de reproducție;
- utilizarea integrală și eficientă a capacității mijloacelor de producție;
- extinderea până la generalizare a unor tehnologii perfecționate de cultivare a plantelor și de creștere a animalelor, diferențiat în profil teritorial și în timp;
- perfecționarea organizării și conducerii producției și a muncii în toate ramurile agricole;
- extinderea formelor de instruire și de educare în spiritul conștiințozității și disciplinei, calificarea și cointeresarea materială a lucrătorilor din agricultură.

În general, productivitatea muncii în agricultură a crescut atât pe seama înzestrării tehnice a forței de muncă, cât mai ales a reducerii numerice a acesteia. Prezentăm în acest sens, evoluția productivității muncii în agricultura României într-o perioadă în care procesul de reducere numerică a forței de muncă a fost intens iar prețurile la produsele agricole au evoluat nesemnificativ (tab. 4.15).

Tabelul 4.15.

Dinamica productivității muncii în agricultura României

Specificare	1965	1975	1985
Valoarea producției agricole (mild.lei)	62,5	93,8	250,0
%	100,0	136,7	400,0
Forța de muncă activă (mil.pers.)	5,5	3,8	3,0
%	100,0	79,2	54,5
Valoarea producției/pers. (mii lei)	11,4	24,7	82,6
%	100,0	172,6	723,5

Deși este vorba de o perioadă relativ scurtă (numai 20 de ani), productivitatea muncii din agricultura României a sporit de peste 7 ori, valoarea

producției sporind de la 11,4 mii lei pe o persoană activă în 1965, la 82,6 mii lei (724,6 %) în anul 1985. La creșterea productivității muncii au contribuit toți factorii iar dacă ne referim la cei doi indicatori de calcul, rezultă că sporirea producției a influențat cu peste 55 % iar reducerea numărului de persoane (forță de muncă) cu aproape 45 %.

În aceeași perioadă, productivitatea muncii în industrie sporește numai de 3,5 ori. Nivelul acesteia este însă mult mai mare, reprezentând în 1965 o valoare, pe o persoană, de 92,4 mii lei (810,5 % față de agricultură) iar în 1985 de 316,2 mii lei, respectiv 342,2 % față de 1965 și 382,8 % față de agricultură.

Făcând raportul între cele două ramuri, rezultă că productivitatea muncii în industrie, față de agricultură, este de peste 8 ori mai mare în 1965 și de aproape 4 ori mai mare în 1985. Ritmul mai rapid al creșterii productivității muncii în agricultură, determinat în mare măsură de scăderea numerică a forței de muncă (fenomen invers petrecut în industrie), face ca diferențele de mărime a productivității muncii din cele două ramuri să se diminueze.

Menționăm că productivitatea muncii în agricultură se diferențiază foarte mult pe ramuri ale agriculturii, pe zone și pe unități de producție.

În unele cazuri (creșterea animalelor în sistem intensiv, producția în sere și solarii, plantații superintensive etc.), unde munca nu se deosebește prea mult de cea din industrie, productivitatea muncii depășește medie pe ansamblul industriei, asemănându-se cu cea din ramurile de vârf ale industriei (construcții de mașini, chimie, electronică etc.).

Cu toate realizările menționate, apreciem că productivitatea muncii în agricultura românească este scăzută comparativ cu nivelurile atinse în țările dezvoltate.

Creșterea productivității muncii în agricultură poate fi asigurată în continuare printr-o dotare corespunzătoare a forței de muncă cu mijloace de producție, ceea ce va determina creșterea producției și scăderea timpului de muncă consumat. Gradul de dotare a forței de muncă este redat, în mod sintetic, de gradul de capitalizare pe agricultor și pe ha, ceea ce se reflectă direct în nivelul producției obținute.

În acest caz agricultorul vest-european, din U.E., spre exemplu, este de 4 ori mai bine dotat cu capital fix și în consecință obține o producție de 2,7 ori mai mare decât un agricultor român (tab. 4.16.).

Gradul de dotare cu mijloace fixe se diferențiază pe țări în funcție de structura producției, condițiile naturale și îndeosebi de nivelul general de dezvoltare economică, reflectat în capacitatea de finanțare și susținere a agriculturii. Efectul benefic al capitalizării raționale a agriculturii se evidențiază, îndeosebi în cazul Olandei, unde gradul de dotare este de 12,7 ori mai mare ca în România, iar valoarea producției pe ha este de 10,5 ori mai mare.

Tabelul 4.16.

Gradul de capitalizare a agriculturii în 1988*

Țările	Capital fix - \$		Producția- \$/ha-	Capitalizarea pe ha față de România	Creșterea producției față de România
	pe un agricultor	pe ha			
U.E.	100340	6536	2179	4,0	2,7
Belgia	106090	7444	4321	4,6	5,3
Danemarca	262780	5673	3087	3,5	3,8
Franța	151700	6061	1955	3,7	2,4
Germania	192443	11304	3193	6,9	3,9
Grecia	10287	2643	2343	1,6	2,9
Italia	49034	6035	3258	3,7	4,0
Olanda	239680	20729	8618	12,7	10,5
Portugalia	20719	2413	976	1,5	1,2
Spania	67950	3398	1103	2,1	1,3
România	7985	1636	821	1,0	1,0

*Sursa: după P.I. Otiman

Efectul folosirii forței de muncă în agricultură, productivitatea muncii acesteia, se mai poate aprecia prin raportarea persoanelor active la întreaga populație sau prin ponderea pe care o ocupă forța de muncă din agricultură din totalul acesteia, pe întreaga economie. La începutul deceniului al X-lea (1991), asistăm la o situație foarte diferită în profil teritorial (tab. 4.17.).

În ceea ce privește primul aspect, România depășește media mondială (10,2 locuitori pe un activ din agricultură, față de 4,9), dar este abia la jumătatea mediei Europei, de patru ori sub media Franței și aproape la jumătate față de țări vecine (Bulgaria, Ungaria).

Situația este asemănătoare și în cazul comparării ponderii populației active din agricultură față de total pe economie. Față de media mondială (46,1 %), România utilizează în agricultură mai puțin de jumătate (19,4 %). Această pondere este însă de aproape două ori mai mare decât media Europei (10,2 %), de circa patru ori mai mare decât în Franța și de aproape 10 ori mai mare decât în Anglia.

Tabelul 4.17.

Numărul de locuitori ce revine pe un activ din agricultură și ponderea forței de muncă din agricultură față de total forță de muncă (1991)

Specificare	Persoane pe un activ agricol	Forță de muncă din agricultură - % față de total pe economie
Mondial	4,9	46,1
Africa	4,2	62,7
America de Nord și Centrală	21,2	10,6
America de Sud	12,6	22,6
Asia	3,7	59,2
Europa	20,4	10,2
Oceania	13,5	16,0
SUA	90,5	2,2
China	2,5	66,7
Anglia	104,1	1,9
Franța	44,0	5,0
Germania	44,4	4,4
Italia	36,4	6,7
Bulgaria	17,2	11,8
Ungaria	18,1	11,0
România	10,2	19,4

Sursa: Anuarul FAO: date prelucrate

Ambele aspecte exprimă un nivel al productivității muncii din agricultura României, inferior celui din alte țări cu condiții comparabile. Totodată, situația actuală atestă existența unor însemnate rezerve de creștere a productivității muncii în agricultura României, care pot fi puse în valoare pe baza folosirii căilor menționate mai sus.

De asemenea, raportarea forței de muncă din agricultură la suprafața agricolă ne orientează asupra nivelului productivității muncii, în sensul că, cu cât suprafața ce revine pe o persoană este mai mare, sau numărul de persoane ce revine pe unitatea de suprafață este mai mic, productivitatea muncii este mai mare. Acest indicator se utilizează în mod curent în țările în care agricultura este

bazată pe gospodăria familială. În Franța, spre exemplu, media membrilor care compun o gospodărie agricolă este 2 iar suprafața unei exploatații 35 ha, revenind 15 - 20 ha pe persoană. La noi în țară, pe o persoană activă din agricultură revine circa 4,5 ha agricol, adică de 3 ori mai puțin, ceea ce denotă o productivitate a muncii mai mică.

Diferențierea nivelului productivității muncii din agricultură în profil teritorial (pe continente și țări), se va menține și în viitor datorită factorilor care îl influențează și care se manifestă diferit în spațiu. Tendința generală este de creștere a productivității muncii în agricultură, ca urmare a procesului continuu de intensivizare a acestei ramuri economice, de perfecționare a actului managerial, de înzestrare a forței de muncă cu mijloace de producție de mare randament etc., la aceasta contribuind, în afară de factorii principali (nivelul producției și cheltuielile de muncă), numeroși alți factori care influențează într-o măsură mai mică sau mai mare, în funcție de condițiile naturale, structura producției, sistemul de agricultură etc.

COOPERAREA ÎN AGRICULTURA ROMÂNIEI

- *5.1. Condițiile social-economice ale apariției mișcării cooperatiste*
- *5.2. Forme primitive și utopice de asociere în agricultura românească*
- *5.3. Începuturile cooperăției moderne în România*
- *5.4. Cooperăția în România după Marea Unire din 1918, până în 1944*
- *5.5. Cooperăția agricolă din România după 1944*

5.1. CONDIȚIILE SOCIAL-ECONOMICE ALE APARIȚIEI MIȘCĂRII COOPERATISTE

În evoluția contemporană a economiei, un fenomen caracteristic pentru toate țările îl constituie creșterea rolului agriculturii în dezvoltarea economică, pe baza propriilor resurse.

Datorită diferențelor naționale în ceea ce privește structura socială din agricultură, unde uneori formele de comună primitivă coexistă alături de cele mai înaintate forme de organizare și integrare capitalistă, nu se poate elabora o "rețetă unică" de dezvoltare a agriculturii pe plan mondial. De aceea, o adevărată reformă în agricultura românească nu se poate opri numai la redistribuirea terenurilor în folosul țăranilor. În România, în ultimii 130 ani a avut loc acest transfer al proprietății, îndeosebi prin legi de împroprietărire și nu ca efect al circulației pământului sub formă de marfă. În consecință, în întreaga perioadă am asistat la o fărâmițare a exploatației agricole, urmată inexorabil de un întreg cortegiu de dezavantaje. Prin aplicarea Legii 18/1991 trebuia să se faciliteze crearea unor exploatații agricole moderne din punct de vedere al structurii sociale, care să permită concomitent modernizarea tehnică a agriculturii. În acest sens, trebuia promovată o politică de punere în funcțiune a unor organizații în serviciul maselor

de agricultori, care să preia activitățile din amonte și aval de agricultură, îndeplinite până atunci de structurile specifice economiei de comandă etatizată.

Dezvoltarea tehnică și economică din ultima jumătate de secol, a provocat profunde modificări în structurile agrare din întreaga lume. Progresul tehnic a pătruns și în agricultură, determinând o creștere a productivității muncii, prin creșterea producției și reducerea numerică a acelor ocupați în această ramură. Diminuarea numerică a forței de muncă și mărirea suprafeței pe o exploatare a creat în vestul Europei noi probleme legate de necesitatea mecanizării producției, acțiune care este sinonimă cu o mare cerere de capital. Pentru depășirea acestor dificultăți, agricultura a căutat soluții privind formele de colaborare la nivelul producției și mai ales la cel al deservirii agriculturii.

Pe această linie, încă din secolul trecut, au luat naștere diferite sisteme (tipuri) cooperatiste. Problema cooperării producătorilor agricoli, în diverse domenii de activitate (producție, desfacere, aprovizionare, credit) a rămas și în secolul al XX-lea problema numărul unu pentru modernizarea agriculturii mondiale.

În toată lumea, alături de marea proprietate (peste 100 ha) coexistă și mica proprietate agricolă (1-10 ha) și s-a dovedit că aceasta, cu toate dificultățile ei financiare și de randament, poate supraviețui dacă nu se confundă cu mica producție arhaică, de subzistență.

Exploatarea pământului în condițiile agriculturii de subzistență nu poate asigura cerințele pieței cu produse agricole ci, cel mult, pe cele ale propriei familii. În aceste condiții, asocierea țăranimii în diversele domenii s-a dovedit în timp un factor de atenuare a crizelor agrare, de integrare pe orizontală și verticală a agriculturii, în ansamblul economiei, cooperarea jucând rolul unui pol integrator.

Pentru a evita o evoluție spre o exploatare de subzistență, mica proprietate când este lipsită de capital de exploatare, ar trebui să funcționeze în sisteme asociaționiste, cu condiția respectării dreptului sacru de proprietate privată asupra pământului și libera circulație a proprietarului în aceste forme de asociere și nu ceea ce au fost CAP-urile de tip comunist.

Politicile agricole din țările cu economie de piață urmăresc constituirea unor exploatații agricole viabile economic, reunind o combinație de factori: organizatorici, tehnici și de gestiune, cât mai eficienți. Pentru a înlătura efectele negative ale subdimensionării fermelor private, chiar în țările capitaliste dezvoltate s-a impus aplicarea unor programe de comasare a terenurilor, cum a fost cazul în R.F. Germania în anii '50 și '90. Concomitent s-a dezvoltat o vastă rețea de cooperative (de aprovizionare, prelucrare, comercializare, creditare, folosirea utilajului agricol și chiar de producție) și s-a declanșat fenomenul de concentrare a proprietății funciare și de constituire a unor exploatații de mărime optimă, fie prin cumpărare de pământ, fie prin arendare.

Cooperația ca idee a solidarității umane se găsește plasată între liberalismul individualist și comunism. Asociaționismul tinde să atenueze concepțiile juridice și economice ale adepților individualismului economic (curentul liberalist) și, în același timp, să prevină și să înlătore utopiile celor ce tind, chiar prin violență, să desființeze dreptul de proprietate, așa cum au făcut-o și comuniștii cominterniști români.

Cooperația este, așadar un factor de transformare socială dar și o nouă formă de întreprindere economică, urmărind să înlătore intermediarii parazitari. Cooperația este inspirată de concepția solidarității umane și cuprinde în programul său toate clasele sociale. Cooperația tinde spre transformarea lentă și firească pe cale evolutivă a ordinii sociale și economice, în timp ce comunismul propagă revoluția și lupta de clasă dusă până la crimă, ca singura modalitate de transformare a societății.

Cooperația în forma ei modernă este un produs al organizației capitaliste moderne a societății, deși își are rădăcinile în gândirea utopiștilor sec. XVII - XIX.

Cooperația modernă datează de la jumătatea secolului trecut sub formă de cooperatie de producție în Franța (1848), cooperatie de credit în Germania (1849) și cooperatie de consum în Anglia (1884). Lichidarea regimului feudal agrar și triumful capitalismului industrial a determinat în secolul al XIX-lea o mare polarizare a societății. De binefacerile noului regim n-aveau să profite decât o minoritate. Muncitorimea ca o reacție la capitalismul "barbar" avea să întemeieze trei mari mișcări: sindicalismul, socialismul și cooperația. Fiecare dintre ele și-au adus contribuția la dezvoltarea ulterioară a societății. Dar, în timp ce primele două au un pronunțat caracter de clasă și devin organe de luptă de clasă, cooperația are caracter predominant economic și sunt organisme de armonie socială.

5.2. FORME PRIMITIVE ȘI UTOPICE DE ASOCIERE ÎN AGRICULTURA ROMÂNEASCĂ

Numeroase studii de istorie comparată arată că primele forme de ajutor reciproc pentru realizarea unor activități economice au apărut în agricultură, probabil în neolitic (5500 - 2500 î.e.n.), iar obștile agricole, ca forme efective de asociere, care îmbinau legăturile de rudenie cu interesele economice, au apărut pe teritoriul nostru național, probabil, în perioada de trecere spre epoca bronzului (2500 - 1800 î.e.n.).

Într-ajutorarea în cadrul unor microgrupuri sociale, pentru ca oamenii să învingă primejdiile și greutățile vieții cotidiene, mai ales a celor provocate de factorii naturali, s-a născut, de fapt, odată cu omul. Întotdeauna oamenii au trăit în comunități și nu izolați, cooperând în vederea realizării unor obiective de interes comun, inclusiv apărarea spațiului geografic locuit. Astfel de asocieri se nasc

adeseori în mod instinctiv, dintr-o necesitate evidentă a celor interesați pentru a se apăra de agresiunea factorilor naturali și sociali. Ca urmare în viața social-economică din România s-au practicat diverse forme de asociere, cum ar fi: folosirea în codevălmășie a pășunii, fâneții și pădurii satului, organizarea de șezători, muncă în clacă, stâna (târta) satului, tovărășiile de muncă ale pescarilor de la Dunăre etc.

O formă specifică de proprietate și folosire a pământului în comun pe actualul spațiu românesc este cel al "obștilor". Obștile agricole constituiau structura economico-organizatorică a statului dac și al primelor organizații statale românești. După secolul al XIV-lea, procesul de individualizare a proprietății, mai întâi asupra uneltelor și vitelor, apare ca un drept de stăpânire privată a familiei asupra casei de locuit și a unor suprafețe de teren din jurul casei, care rămăneau însă sub controlul și proprietatea obștii.

Din a doua jumătate a sec. al XVI-lea se declanșează procesul de destrămarea a obștilor datorită frecvențelor războaie purtate pe teritoriul Principatelor Române, a sistemului fiscal împovărător și a presiunilor economice exercitate de marii proprietari și mănăstiri. Ca urmare, mari comunități de răzeși și moșneni și chiar obști întregi își vând proprietățile și devin dependenți. Treptat, până în sec. al XIX-lea destrămarea obștilor libere este însoțită de transformarea țăranilor liberi în clăcași, fenomen ce ajunge la apogeu în sec. XVIII - XIX și este însoțit frecvent de tulburări sociale, la care participă și mase mai mari de țărani (1821 și 1848).

Din analiza evoluției obștilor agricole rezultă că sistemul de condiționări și privilegii (legea pământului) specifice exploatarei proprietății obștești a constituit atât un mijloc de apărare a proprietății răzășești, dar și arma cu care obștile au fost aservite și destrămate. Aceste forme primitive de asociere au funcționat până în anul 1950 - 1951, când mai puteau fi întâlnite păduri stăpânite în devălmășie de moșneni (răzeși), mai ales în județele de munte ale Munteniei și Moldovei. După această dată, prin trecerea pădurilor în proprietatea statului comunist, obștile au fost desființate.

5.2.1. Falansterul de la Scăeni.

Gândirea social-politică și economică pre-marxistă a secolului al XIX-lea este dominată de cinci mari figuri: Robert Owen (care preconiza desființarea proprietății), H. de Saint Simon, Ch. Fourier, P.J. Proudhon și Louis Blanc. Părintele cooperăției primitive poate fi considerat Fourier, care prin falansterul său, care este un fel de cooperativă integrată, a influențat mișcarea de idei în acest domeniu.

Tineretul cult și generos din Principatele Române, din prima jumătate a sec. al XIX-lea, a fost influențat de romantismul literar și de cel social al Europei de

Vest. Această influență a venit aproape exclusiv din Franța, pe calea literaturii romantice franceze, dar și prin intermediul lucrărilor marilor economiști și sociologi din apus.

Din punct de vedere cronologic, primul loc privind propagarea ideilor asociaționiste în Țările Române, este atribuit lui *Teodor Diamant* (Tudorache Mehtupciu). În perioada studiilor din Franța, el devine mai întâi adeptul ideilor lui Saint-Simon și apoi a lui Fourier. Înapoiindu-se în țară (1833), Diamant începe să propage fourierismul. În iunie 1834 publică un articol despre sistemul asociaționist conceput de Fourier. În acest mod, un număr de tineri boieri și intelectuali, pătrunși de ideile generoase ale epocii, au fost convertiți să-și pună moșiile la dispoziție, pentru a se experimenta sistemul. Astfel, în 1835, pe moșia din Scăeni, jud. Prahova, a tânărului boier Manolache Bălăceanu, a luat ființă primul falanster (societate agronomică manufacturieră), care nu a funcționat decât aproximativ un an. Din cei 53 de oameni ai coloniei, 27 erau țigani eliberați din robie de pe moșia lui Bălăceanu și restul "oameni fără căpătâi", cum îi numea *Cezar Boliac*.

Cu tot insuccesul său, Diamant încearcă în 1841 să înființeze o nouă colonie pentru stabilizarea țăganilor în Moldova, dar tot fără succes. Munca și modul de repartiție în acest falanster avea particularități asemănătoare comunismului primitiv. Însăși constituirea lui din oameni aflați la periferia vieții economice prefigurează soluția adoptată mai târziu (1949) de constituire a unor astfel de asociații (primele GAC-uri) cu sărăcimea satelor, a celor ce nu le-a plăcut și nu le place nici astăzi, în general, să muncească și îndeosebi să lucreze pământul.

5.2.2. Cooperăția în concepția generației de la 1848.

Este dominată de idei mai avansate susținute de I. Heliade Rădulescu, N. Russu Locusteanu și alții. Pentru Heliade Rădulescu, Fourier este "maestrul socialismului", noțiune pe care el o echivalează cu știința asociației, tovărășiei. Heliade consideră că asociația trebuie să fie un produs al inițiativei particulare.

Progresul agriculturii, *Heliade* îl vedea asigurat prin organizarea de "asociațiuni agricole". "Un proprietar singur, spunea Heliade, oricât de priceput și stăruitor ar fi, nu poate, prin mijloacele lui materiale mărginite și cu posibilitățile sale de muncă, să ajungă la un randament superior ..., mai mulți însă la un loc, pot spori acest randament la un nivel nebănuit".

Heliade Rădulescu a propus, în consecință, înființarea de asociații agricole pentru cumpărarea de pământ, organizarea creditului agricol prin "Casa de Credit Reciproc" și a unei Bănci Naționale.

Un alt asociaționist, discipol al lui Heliade a fost *N. Russu Locusteanu* (mare proprietar din Romanați). În anul 1856 el scrie câteva pagini referitoare la asociația agricolă, pledând pentru concentrarea proprietății funciare și a dreptului

inalienabil de proprietate a cultivatorilor asupra pământului. Deși a fost un constant susținător al împroprietăririi, sesizează efectele negative ale fărâmițării proprietății. "Subdivizia teritorială, spunea el, e mizerie, precum și concentrarea aceleiași proprietăți în mâinile numai a unei minorități este tiranie ... deci iar mizerie. Mica proprietate este anti-economică, dar marea proprietate latifundiară este antisocială". Soluția o vede Locusteanu în asociațiile agricole sau proprietate publică. Locusteanu își dă seama că asociațiile agricole nu pot fi realizate decât dacă membrii acestora le înțeleg rolul și se asociază liberi. Exploatarea în asociație a pământului, o socotește ideală, dar ea nu poate fi realizată decât de "proprietari luminați".

Nicolae Bălcescu, ilustru istoric și ideologul Revoluției de la 1848 în Țările Române, a militat, printre altele, pentru înființarea unor instituții de credit și limitarea cămătăriei. Bălcescu a văzut în cămătărie atât o piedică în calea îmbunătățirii situației materiale a țăranimii, cât și în calea liberei dezvoltări a comerțului și industriei. Cei patru cărturari amintiți: Diamant, Heliade, Locusteanu și Bălcescu sunt reprezentanții tipici ai asociaționismului românesc, premergătorii cooperăției noastre moderne.

5.3. ÎNCEPUTURILE COOPERĂȚIEI MODERNE ÎN ROMÂNIA

Legea de reformă agrară din august 1864 a fost însoțită de Proclamația lui Cuza "Către sătenii clăcași" prin care se desființa claca și o serie de obligații feudale. Desființarea obligațiilor feudale a fost însoțită de plata unor despăgubiri pentru moșieri (obligațiile de clacă și dijmă), despăgubiri ce urmau a fi plătite de țărani în decurs de 15 ani. Din sumele datorate de către țărani, statul a preluat 1/3 și în final toate restanțele, ceea ce demonstrează că, cel puțin o parte a guvernanților acelor vremuri, nu erau indiferenți față de țăranime.

În perioada reformei agrare de la 1864 numărul țăranilor clăcași era evaluat la 445 mii, dintre care 17,5 % țărani frunțași (proprietari a patru boi de muncă și o vacă) 48,5 % erau țărani mijlocași (proprietari a doi boi și o vacă) și 33,6 % pâlmași (cu cel mult o vacă în proprietate). Ca efect al legii din 1864 au fost împroprietărite 516,2 mii familii cu aproape 1995 mii ha.

Legea din 1864 a fost completată printr-un număr de alte legi de împroprietărire, încât până în 1889 numărul familiilor împroprietărite a ajuns la 629,6 mii cu o suprafață totală de 2572,5 mii ha. Ca urmare a schimbărilor în structura socială a agriculturii nevoia de bani a țăranilor a crescut, ceea ce a determinat o trecere de la economia naturală la cea de piață.

5.3.1. Perioada de pregătire doctrinară a cooperăției.

Ca urmare a transformărilor în structura de proprietate de după 1864, în istoria gândirii cooperatiste din România, între perioada vechiului asociaționism și cooperăția modernă, a existat o perioadă de tranziție. În perioada de până la 1900,

se remarcă gândirea economică a lui I. Ghica, I. Ionescu de la Brad, P.S. Aurelian, Visarion Roman etc.

Aceștia s-au îndepărtat de formele utopice pe care le-au cunoscut predecesorii lor, fapt care se explică prin cultura lor economică de proveniență academică, formată sub influența economiei politice a vremii.

I. Ghica, după revenirea de la Paris, unde l-a studiat pe P. Rossi, A. Smith, D. Ricardo, a rămas influențat de școala liberală franceză și engleză, respingând doctrina fourieristă. Fiind adeptul superiorității economice a marii exploatații în agricultură, el preconizează, după reforma agrară din 1864, asocierea micilor proprietari care ar putea astfel folosi mijloace superioare de lucru. În acest sens, afirmă că o fermă de 300 - 400 ha realizată prin asocierea a 50 - 100 de mici proprietari, ar aduce un folos mai mare decât micile proprietăți în parte. Ghica are preocupări și pentru organizarea creditului agricol, prin bănci cooperatiste, criticând sistemul impozitelor ridicate practicate la noi.

I. Ionescu de la Brad, în timpul studiilor de la Sorbona a audiat cursurile de economie ale lui Pellegrino Rossi despre agricultură, de la care a reținut și rolul asociațiilor în această ramură. Rossi arăta că asocierea trebuie realizată în mod liber și nu forțată, căci "asocierea forțată este agresivă și barbară".

Proprietatea este legitimă când izvorăște din muncă, afirma Ionescu de la Brad și nu o tâlhărie, cum o prezenta Proudhon și comuniștii. Ionescu de la Brad este împotriva sistemului falansterist și afirma "noi credem că proprietatea individuală nu va pieri și de aceea ne ridicăm din toate puterile noastre împotriva comuniștilor", iar într-un articol intitulat "Românii nu sunt comuniști", el apără revendicările revoluției de la 1848 privind proprietatea.

Împroprietărea de la 1864 s-a dovedit ulterior insuficientă pentru modernizarea agriculturii românești. Din lipsă de capital agricol, micii proprietari nu s-au bucurat de emanciparea economică la care se așteptau. Ionescu de la Brad afirma "capitalul este acel care face pământul să producă, el este adevăratul instrument al emancipării populației agricole" (Agricultura Română în jud. Mehedinți). De aceea, Ionescu de la Brad va milita pentru înființarea unei bănci speciale destinată a acorda împrumuturi numai sătenilor. În general, preferințele lui I. Ionescu de la Brad au mers către cooperativa de credit rural.

În perioada de tranziție către cooperăția modernă, activează și *P.S. Aurelian*. El este printre primii inițiatori de instituții cooperatiste, îndeosebi orășenești și a Casei de Credit Agricol. În 1870 el organizează la București prima cooperativă de credit cu numele "Economia" și în 1873 prima cooperativă de consum numită "Concordia". În 1881, împreună cu I.C. Brătianu a avut inițiativa votării în Parlament a Legii caselor județene de credit agricol.

5.3.2. Perioada organizării primelor cooperative rurale

O activitate mai intensă privind organizarea primelor cooperative rurale în Vechiul regat a avut-o **Spiru Haret**. În perioada 1898 - 1903, preluând ideile înaintașilor săi referitoare la asociații, a dus o amplă propagandă de înființare a băncilor populare cu sprijinul învățătorilor din sate, înființând în cadrul Ministerului Învățământului, pe care-l conducea, un post de inspector pentru această activitate. Activitatea sa în domeniul cooperăției agricole a fost cunoscută sub numele de "Haretism". În 1903 la inițiativa sa, s-a constituit "Centrala Băncilor Populare Sătești" organism ce a funcționat timp de 15 ani, coordonând și cooperativele (obștile) de arendare a pământului. În lucrarea sa intitulată "Chestia țărănească", el face o analiză a situației agriculturii și a țaranului român, ca efect al fărâmițării exploatației agricole, a arendării pământului de către cămătari și a exploatației neraționale a fondului funciar. În lucrare S. Haret propune o serie de măsuri, cum ar fi: înlesniri pentru țărani de a deveni proprietari prin cumpărare de pământ; înființarea unei bănci țărănești; loturile de pământ să aibă minimum 2 ha, pentru a nu fracționa excesiv exploatația; organizarea de asociații țărănești etc. În 1900 Haret depune la Senat un Proiect de lege pentru organizarea cooperăției, proiect care nu a fost discutat în Parlament. Pentru ideile din lucrarea sa "Chestia țărănească" Haret a fost acuzat mai târziu, pe nedrept, ca fiind unul din principalii "instigatori" ai răscoalei țărănești de la 1907.

Prima cooperativă de credit rural, din Vechiul Regat, a fost Banca Populară "Dumitra" din jud. Buzău (1891). După 1893 acțiunea de organizare a băncilor populare (cooperative de credit) se amplifică. Numai în acest an (1893) au apărut 6 bănci populare: "Țăranul" din Pucioasa și "Frația" din Voinești-Dâmbovița; "Trâmbița" din Gheorghiuța și "Caraiman" din Breaza de Sus - Prahova; "Luceafărul" din Mircești-Putna etc.

În această perioadă de sfârșit de secol se remarcă în activitatea de propagandă și organizare de bănci populare învățătorii Gr. Rădulescu și Dobrescu-Argeș. În 1898, Spiru Haret aflând de activitatea lui Rădulescu, îl propune Regelui Carol I pentru decorare cu ordinul "Răsplata muncii" cl.I-a. Acțiunea de constituire a acestor bănci se amplifică, încât în 1902 funcționau în Vechiul Regat 440 bănci populare.

În 1903, la inițiativa lui Emil Costinescu (ministru de finanțe) se votează Legea pentru înființarea și organizarea băncilor populare. Ca efect al acestei legi a luat ființă "Casa Centrală a Băncilor Populare" ca instituție de stat investită cu dreptul de a conduce, controla și finanța cooperativele constituite conform acestei legi. În acest mod, până în 1919 în Vechiul Regat s-au înființat 775 cooperative de producție și consum. Legea din martie 1903 este considerată ca fiind prima lege specială a mișcării cooperatiste din Vechiul Regat.

Paralel cu organizarea băncilor populare, are loc și organizarea de "obști sătești" de arendare, îndeosebi după promulgarea legilor din 1908 - 1909 (ca o

reacție la marile răscoale din 1907), îndreptate împotriva trusturilor arendărești, care obliga statul să nu arendeze pământul proprietate publică, decât obștilor sătești.

Legile agrare adoptate după Răscoala din 1907 încurajau activitatea obștilor de arendare și îngustau sfera de acțiune a marilor arendași. Primele obști de arendare s-au format în 1904 iar în 1905 - 1906 apar primele cooperative de producție și consum. Conform legislației elaborate după 1907 limita maximă de pământ ce putea fi luat în arendă, de către marii arendași, era de 4000 ha teren arabil. În 1906 trustul de arendare al fraților Fischer avea arendat în jud. Botoșani peste 200 mii ha agricol, din care peste 160 mii ha arabil și care prin mărirea de 4 ori a prețului arendeii în primăvara anului 1907, a constituit scânteia declanșării răscoalelor din acel an. În aprilie 1910 Legea Băncilor populare se modifică, precizându-se condițiile în care sătenii cultivatori de pământ se pot constitui în societăți cooperative sub numele de "obști de arendare".

În perioada de sfârșit de secol (al XIX-lea) ideile asociaționiste circulă din ce în ce mai intens prin intermediul scriitorilor semănătoriști și mai ales prin activitatea depusă de Spiru Haret.

În ultimii ani ai secolului al XIX-lea iau ființă o serie de instituții de credit cum ar fi: "Creditul Funciar Rural" în 1870, care accepta ca gaj pentru credite recolta anului respectiv; în 1892 apare Legea Creditului Agricol iar în 1894 ia ființă Banca Agricolă. Ca urmare a legislației apărute în domeniul creditului agricol, până în 1914 numărul Caselor de credit ajunge în Vechiul regat la 2913 (tab.5.1.).

Tabelul 5.1.

Situația Caselor de Credit în perioada 1903 - 1914

Specificare	Anii			
	1904	1908	1913	1914
Nr. case de credit	1625	2410	2901	2913
Număr membri	121786	346767	583632	599672
Capital social vărsat mii lei	6851	37851	107142	114296

În *Transilvania*, după desființarea iobăgiei (1848), atenția conducătorilor români s-a îndreptat către cooperativele de credit, ca o măsură de ridicare a nivelului agriculturii și de sprijinire a țăranilor.

Primul care a arătat necesitatea înființării unor asociații (societăți) agricole a fost dr. Pavel Vasici (1855). Aceste societăți ("înșoțiri de bună voie a mai multor oameni") agronomice românești aveau ca principale atribuții efectuarea de cercetări cu noi plante de cultură și rase de animale; metode noi de cultivare a pământului și de folosire a mașinilor agricole; desfacerea de produse peste hotare; publicarea experiențelor înaintate în gazete și broșuri etc.

Publicațiile transilvănene ca "Economul din Blaj", "Albina", "Federațiunea", "Orientul latin" etc., au îndeplinit un rol semnificativ legat de organizarea unor asociații, reuniuni sau societăți agricole

Primele cooperative de credit pentru agricultură și asociații agricole de pe teritoriul actual al României, au apărut în Transilvania. Aici, datorită politicii naționaliste din sec. al XVIII-lea și al XIX-lea, dezvoltarea cooperăției s-a realizat pe grupuri etnice, mai întâi cele ale sașilor (1860) și ale românilor (1867) și apoi ale maghiarilor (1881). Cooperăția românească din Transilvania a luat naștere la inițiativa lui Visarion Roman, în 1867. Ca urmare, în 1868, în Rășinari ia ființă prima asociație cooperatistă, denumită "Societatea de păstrare și împrumut" ce a funcționat până în 1881 și care ulterior a stat la baza înființării micilor bănci populare. Tot la inițiativa lui Visarion Roman, în 1872 ia ființă Banca "Albina" (Institutul de Credit și Economii "Albina") din Sibiu, care era cea mai puternică bancă românească a vremii. Banca "Albina" a susținut înființarea de reuniuni (filiale) cum a fost "Reuniunea română de agricultură din Comitatul Sibiului" (1888), "Reuniunea economică din Orăștie" (1899) și alte filiale la Lugoj, Oravița, Blaj etc., punându-se astfel, treptat, bazele creerii băncilor populare din Transilvania. Reuniunea din Orăștie a editat și o gazetă economică intitulată "Bunul Economic" iar "Reuniunea Sibiană" publică primul ei statut în limba română (1877).

Reuniunile își propuneau să răspândească ideile cooperatiste și să înființeze tovărășii agricole și asociații de credit la sate. Astfel, au apărut numeroase asociații de stupărit, de scărmanat lână, de distribuire a animalelor de prăsilă, de cumpărat mașini, de vânzare-cumpărare de cereale (cooperativa agricolă Hunedoara), care aveau ca obiective sprijinirea țăranilor români.

După 1900, în Transilvania "Asociația Astra" își amplifică acțiunile pentru înființarea de cooperative pentru agricultori. Până în 1913 "Astra" a reușit să înființeze 25 cooperative de credit și să pregătească înființarea altora în 19 comune. În 1911, basarabeanul V. Stroescu donează Astrei 50 mii coroane pentru înființarea unor cooperative de credit în satele transilvane.

În Bucovina, viața cooperatistă a fost mai redusă și s-a manifestat mai ales în domeniul cooperăției de credit, organizată în baza Legii austriece din aprilie 1873. O astfel de bancă sătească efectua operațiuni multiple: acorda credite, primea depuneri, mijlocea arendările, procura mașini, semințe etc., pe care le dădea societăților. Aceste cooperative au apărut în Bucovina ca urmare a activității depuse de Grigore Filimon.

Drept urmare, în 1914 existau în Bucovina 175 cooperative, din care numai 5 erau de producție (4 lăptării și una pentru creșterea păsărilor și a altor animale de casă), restul fiind cooperative de credit.

În Basarabia mișcarea cooperatistă era reprezentată aproape în exclusivitate de cooperăția de credit. Mai funcționau "asociațiuni țărănești pentru vânzarea

produselor în comun" și altele pentru procurarea în tovărășie a mașinilor agricole și uneltelor. Mișcarea cooperatistă basarabeană a fost îngrijită de Legile țariste din 1817, 1895 și "Legea instituțiilor de credit mărunț" din 1904. Legea cooperativelor din 1917 a guvernului Kerensky a dat o mai mare libertate societăților cooperative.

5.4. COOPERĂȚIA ÎN ROMÂNIA DUPĂ MAREA UNIRE DIN 1918 PÂNĂ ÎN 1944

După Primul Război Mondial și înfăptuirea Marii Uniri, România avea o situație economică, socială și politică foarte grea. Refacerea economiei naționale distrusă de război și jefuită de ocupațiile militare străine, era agravată și de problemele complexe apărute ca urmare a necesității de integrare a noilor teritorii care se uniseră cu Țara. În aceste condiții, problema agrară care viza în primul rând împrumutul țăranilor, devenea o problemă cheie a guvernelor de după 1918.

Pierderile de populație combatantă și civilă ca urmare a războiului a generat o gravă criză a brațelor de muncă din agricultură, accentuată și de pierderile de efective de animale de muncă și de utilaj agricol. În fața pericolului ca o parte din terenul arabil să nu fie lucrat, guvernul a introdus obligativitatea populației rurale de a lucra întreaga suprafață a țării, precum și sancțiuni severe pentru cei care refuzau îndeplinirea acestor obligații.

În septembrie 1918 guvernul Marghiloman a prezentat un Proiect de lege care stabilea arendarea obligatorie către săteni a pământurilor moșierești. În acest fel și Decretul-Lege de reformă agrară nr. 3697/29 din decembrie 1918, stabilea ca pământul expropriat să nu se aloce direct țăranilor, ci să se distribuie obștilor (cooperativelor) țărănești, prevedere cu care Parlamentul din 1921 nu a mai fost de acord.

În perioada interbelică o contribuție însemnată la punerea bazelor doctrinare ale cooperăției și la organizarea acesteia, îndeosebi în mediul rural, au avut-o C. Garoflid, I. Răducanu, H. Vasiliu, Virgil Madgearu, Marin Chirițescu-Arva, C. Ianculescu, Gromoslav Mladenatz, Gh. Ionescu-Șișești și alții.

Evoluția cooperăției agricole din perioada 1918 - 1944 poate fi împărțită în două subperioade: 1918 - 1928 și 1929 - 1944.

5.4.1. Evoluția cooperăției între 1918 - 1928

Cooperăția se dezvoltă în regimul vechilor legiuri, completate ulterior și cu alte reglementări determinate de noua situație social-politică. În ianuarie 1919 se înființează "Casa Centrală a Cooperăției și Împroprietării Sătenilor", care avea sarcina de a se ocupa de constituirea obștilor care să preia în folosință terenurile expropriate și cuprindea 5 secțiuni: centrala băncilor populare; centrala cooperativelor țărănești de producție și consum; centrala obștilor sătești și

exploatărilor agricole; direcția financiară și a creditului ipotecar și direcția cadastrului.

Măsura liberală de împrumutări prin intermediul obștilor a fost privită cu suspiciune de către țărani, care doreau ca prin reformă să devină proprietari direcți ai pământului. Cu toate acestea, în 1919 s-au constituit în Vechiul Regat aproximativ 2300 obști ce au funcționat până în 1921. După promulgarea Legii agrare, obștile de împrumutări au fost desființate și înlocuite cu obști de arendare, obști de cumpărare, cooperative agricole.

La sfârșitul acestei perioade în România funcționau 9347 cooperative, din care peste 51 % erau bănci populare (4773 bănci cu 953 mii asociați), 8,8 % erau cooperative agricole (825 cu peste 65 mii asociați) sub 5,0 % obști de arendare și cumpărare (487 cu 43 mii membri) și altele : consum și aprovizionare (2366 cu 295 mii membri), de pescuit, exploatarea pădurilor, minerit, diverse. În tot sistemul cooperatist erau cuprinși peste 1,3 mil. asociați, din care circa 71,0 % erau societari la băncile populare. În 1923 cooperația este trecută de la Ministerul Agriculturii la Ministerul Muncii, Cooperăției și Ocrotirilor Sociale. În 1925, "Centrala Băncilor Populare" a acordat împrumuturi țăranilor pentru cumpărarea de pământ și semințe de grâu și porumb în județele bântuite de secetă și pentru finanțarea colonizărilor din Dobrogea și Transilvania.

În 1923, V. Romescu propune o formulă mai îndrăznească de reorganizare a producției țărănești, preconizând asocierea sub forma cooperativelor agricole de producție. Aceste cooperative urmau să fie conduse de consilii de administrație, consilii care hotărau ce și cum să se cultive. La nivel județean, cooperativele erau conduse de federale.

În 1925 apar prin lege "Cameretele de agricultură", care au întreprins acțiuni pentru înființarea, organizarea și subvenționarea a 45 școli de agricultură și revista "Drumul Nou", editată de Uniunea Camerelor de Agricultură (40.000 exemplare).

În 1928 este adoptată Legea 75 care avea în conținutul ei un capitol (cap. III) "Despre constituirea societăților cooperative". În baza prevederilor acestei legi au fost elaborate Statutele cooperativei agricole de aprovizionare, producție, desfacere. În statutele acestor cooperative erau prevederi ce le dădea posibilitatea cooperării și cu proprietari neasociați, ceea ce denotă caracterul deschis al cooperației interbelice, lucru ce nu se regăsește, din păcate, în Legea 36/1991.

Tot în această perioadă, se dezvoltă și cooperația orășenească sub formă de bănci cooperative și cooperative de consum. Totuși, activitatea cooperației de la oraș nu a avut succesul celei sătești.

5.4.2. Evoluția cooperației între 1929 - 1944

În perioada 1929 - 1933 numărul asociațiilor de arendare a scăzut vertiginos, în primul rând datorită deprecierii prețurilor produselor agricole și în consecință, imposibilitatea țăranilor de a achita contractele de închiriere. De

aceea, guvernul României a încercat să impulsioneze formarea de asociații agricole și la 28.03.1929 a intrat în vigoare o nouă lege de organizare a cooperației, completată în 1930 și 1933. Prin aceeași Lege din 1929 se stabilește înființarea Băncii Centrale Cooperative și a Oficiului Național al Cooperăției.

Asigurarea agricolă a fost o altă problemă care a preocupat clasa politică agrară. În 1930 existau pe teritoriul României 10 societăți comerciale care se ocupau și de asigurări. În Basarabia, la Chișinău (și apoi la București) a funcționat o singură cooperativă de asigurări.

În 1929 s-a votat Legea vânzării-cumpărării pământului primit la împrumutări (legea pentru libera circulație a proprietății), care a dus la lichidarea economică a numeroși țărani ce fuseseră împrumutăriți dar care nu și-au demonstrat capacitatea de conducere și competiție. Ca urmare a acestei legi se declanșează procesul de constituire și dezvoltare a proprietății mijlocii la sate.

Modernizarea agriculturii pe baza micii proprietăți, lipsită de capital, era greu de îndeplinit, deși reforma agrară din 1921, îmbunătățise situația țăranimii. În acest sens, ideologul P.N.Ț. Virgil Madgearu recunoștea în 1933 că "pe țăranul mic proprietar nu ne putem bizui. Nouă ne trebuie un țăran înstărit cu 50 ha". Această soluție ar fi însemnat dispariția a aproape 2,5 mil de gospodării (3/4 din exploatații), ceea ce nu era posibil din punct de vedere politic și social.

În consecință, în perioada interbelică se manifestă și o altă categorie de idei și anume aceea de a realiza un progres al micilor exploatații agricole prin asocierea acestora. În acest sens au apărut diverse concepții de asociere, aparținând diferiților autori, spre exemplu:

- Asociații țărănești cu respectarea dreptului de proprietate, care cu timpul se puteau transforma în forme superioare (C. Garoffid, 1929);
- Asociații de cultivare în comun a pământului pentru a putea folosi mijloacele mecanizate, având ca verigi superioare federații județene și naționale (V. Madgearu);
- Asociații pentru obținerea de credite și pentru valorificare (T. Mândru);
- Asociații pentru îmbunătățirea agriculturii (Gh. Ionescu-Șișești). (în 1931 Ionescu-Șișești, în calitate de ministru al agriculturii susține o lege, ce este votată în Parlament, cu scopul înființării de asociații care vor avea rolul de a grupa pe agricultori, în vederea aplicării metodelor raționale de cultură, arături mecanice, îngrășăminte, semințe selecționate, industrializarea produselor și desfacerea lor etc. Pe baza acestei legi, până la 1.01.1935, s-au constituit 303 asociații cu 110.725 ha);
- Asociații țărănești de producție, unde lucrările mecanice se executau cu mijloacele asociației, iar lucrările manuale de fiecare proprietar pe lotul său, sau de alți țărani, cu care se decontau (C. Ianculescu);
- Comasarea proprietății rurale, care să permită executarea la timp a lucrărilor (M.A. Bădărău);

- Organizarea obștilor cooperatiste, cu scop de aprovizionare, valorificarea producției, creditare, gospodărire rațională a fondului funciar etc., în cadrul cărora fiecare proprietar și-ar fi muncit singur pământul (*H. Vasiliu*);

- Organizarea obștilor de producție, aprovizionare și valorificare, sprijinite de stat prin credite și asistență tehnică.

Înființarea obligatoriu de obști de producție, de cel puțin 500 ha, cu specificarea că statul putea face presiuni asupra țăranilor, pe baza Constituției din 1923 - art. 21, astfel unii au mers până acolo încât afirmau că nu se poate aștepta până ce fiecare țăran se va lămuri despre avantajele asocierii (*N. Ștefănescu Iacint*). Calea constituirii forțate a asociațiilor agricole și chiar a lichidării proprietății individuale a fost susținută de *Ch. Milan*, *A. Frunzănescu* și alții. Ideea utopică a ameliorării stării agriculturii prin lichidarea proprietății private s-a manifestat deci, și în perioada interbelică, sub influența bolșevismului.

Decretul-lege pentru reforma agrară din vechiul regat prevedea inițial (1918), exploatarea terenului în obște, ceea ce, arăta Gh. Ionescu-Șișești "ar fi permis o educare tehnică a țăranilor și obținerea avantajilor tehnice și economice a marii exploatații în sistemul mici proprietăți".

Legea din 1929 privind organizarea cooperăției în România pornea de la nivel de comună iar prin articolul 95 se preciza: "Cooperativa noastră se afiliază la Uniunea de Cooperative". Statutul societății cooperative din 1929 avea și alte prevederi, unele deosebit de actuale și în prezent. Astfel, societățile cooperatiste puteau: să ia în arendă sau exploatare terenuri de cultură, iamaș, fâneată sau pădure ... pentru nevoile sale sau pentru asociați; să cumpere ... teren arabil ... pentru nevoile proprii; să cumpere sau să arendeze și să exploateze bunuri din comună (grajduri de animale, depozite, iazuri etc.); să cumpere pe cont propriu utilaj agricol mecanic (tractoare, mașini agricole complexe), pe care să-l dea în folosință membrilor asociați, sau să execute lucrări pentru aceștia; să ia în arendă rezerve de stat și loturi demonstrative; să poată cumpăra teren pe care să-l parceleze pentru a fi exploatat de membrii asociați.

În 1930, *Mladenatz* spunea "ferma cooperatistă de exploatare agricolă este cea care poate da rezultatele cele mai favorabile", păstrându-se în cadrul acestor ferme, proprietatea individuală.

H. Vasiliu într-o lucrare apărută în 1931 și reeditată în 1942 analizează starea precară a agriculturii românești, în general, și a celei țărănești, în special. Marele cărturar agronom prezentând principalele mijloace tehnice de ridicare a productivității și rentabilității agriculturii, într-un capitol special, prezintă și fundamentează posibilitatea creșterii eficienței economice în această ramură printr-o mai rațională organizare a ei. *H. Vasiliu* arată că marea exploatare are superioritate față de mica exploatare țărănească în ceea ce privește conducerea, aprovizionarea și valorificarea producției, obținerea de credite, folosirea utilajelor mecanice, efectuarea de lucrări privind protecția solului etc., dar este în inferioritate în ceea ce privește forța de muncă, interesul acesteia față de rezultatele producției.

În consecință, *H. Vasiliu* recomandă noi forme de organizare a producției și în 1933 trecere chiar la materializarea acestor idei în județul Iași. El prezintă două alternative de organizare a micii proprietăți. O formă ar fi obștea colectivistă ce s-ar crea prin unirea proprietăților mici, desființând hotarele dintre proprietăți, lucrările efectuându-se în comun. Pentru astfel de obști, vor opta îndeosebi cei cu pământ puțin sau lipsiți de pământ, idee inspirată probabil din modelul bolșevic. O altă formă o reprezintă obștea cooperatistă, pe care o consideră ca cea mai bună. În această obște fiecare agricultor își muncește singur proprietatea, beneficiază singur de recoltă, dar cooperează cu ceilalți acolo unde marea proprietate are superioritate: vânzări, cumpărări de produse, utilizarea mașinilor agricole, obținerea de credite etc. Obștea agricolă s-ar putea organiza - după *H. Vasiliu* - pe întreaga suprafață a satului, dar nu mai mare de 2500 ha.

H. Vasiliu prezintă în lucrarea sa întreaga structură organizatorică a agriculturii și subliniază rolul important al agronomului cu studii superioare în acțiunea de constituire de obști cooperatiste în toată țara și de ridicare a producției agricole și a bune stări a țăranului român.

În favoarea cooperăției agricole în România s-a pronunțat și *Marin Chirițescu-Arva*, deputat P.N.Ț. și Rector al Academiei de Studii Agronomice din București.

El și-a fundamentat opțiunile pe trei considerente valabile și astăzi.

a) Primul considerent era acela că țăranii nu au fost sprijiniți, după reforma din 1921, nici prin materiale nici prin cunoștințe tehnice, care să-i ducă la practicarea unei agriculturi intensive. Ca urmare, micile gospodării care reprezentau 3/4 din totalul exploatațiilor, se dovediseră inefficiente.

b) Al doilea considerent era că mica proprietate nu avea nici o șansă în concurența cu marea exploatare, îndeosebi din țările avansate.

c) Al treilea considerent era de ordin tehnic și economic, pornind de la faptul că mica exploatare parcelară continuă să se fărâmițeze prin succesiune și libera circulație a pământului.

El dorea ca micii proprietari să se salveze de sub influența legii nemiloase a concurenței, considerând că "abandonarea țăranimii la mijloacele primitive ale producției individuale ar fi echivalat cu trădarea propriilor ei interese". Salvarea micii gospodării, spunea *Arva*, "nu va putea veni decât de la organizarea gospodăriilor sătești prin cooperatie". Organizarea fermei cooperative se impune deci ca o necesitate de neînlăturat. Cooperarea putea să fie, după *Arva*, completă, de la arat la valorificare sau parțială, prin executarea în comun a lucrărilor de înființare a culturilor, de executare a lucrărilor mai pretențioase, iar restul lucrărilor să se execute de fiecare asociat, pe parcelele din asolament, proporționale cu terenul din proprietate, lucrările executându-se însă sub controlul administrației cooperativei.

Cooperativele, în concepția lui *Chirițescu-Arva*, trebuie să aibă un triplu rol: de producție, de prelucrare și de valorificare. Unele puteau avea caracter mixt, altele

specializat. Cooperativele puteau organiza activități anexe, industriale și prestări de servicii. O parte din producție era destinată valorificării.

Aceste cooperative, în viziunea lui *Chirițescu-Arva*, trebuiau sprijinite de stat prin: scutiri de impozite agricole pe o perioadă de cinci ani, suportarea de către stat a 50,0 % din costul mașinilor agricole complexe cumpărate de cooperativă, furnizarea de semințe și reproducători de rasă.

După 1929 se acționează pentru o nouă orientare a cooperăției române, încât în 1930 a fost adoptată o nouă lege pentru organizarea cooperăției, căreia i s-au adus modificări în anii 1938, 1940, 1941. Această reorientare a cooperăției a fost determinată de criza pe care a cunoscut-o cooperăția românească, mai ales în perioada anilor 1929 - 1933 (criza morală, de ordin tehnic, de organizare și materială).

La începutul anului 1940 cooperăția din România cuprindea 6842 cooperative ale populației române și 1266 cooperative aparținând minorităților naționale (tab. 5.2).

Tabelul 5.2.

Cooperativele românești la 1.01.1940

Nr. crt.	Felul cooperativei	Numărul cooperativei	Număr membri -mii-	Total fonduri proprii. -mil.lei-
1.	Credit	4466	1015	2577,3
2.	Pescuit	2307	6,3	7,9
3.	Consum și aprovizionare	1580	310,2	1453,9
4.	Forestiere	231	24,4	16,3
5.	Obști de cumpărare și arendare	258	25,9	46,9
6.	Lăptării	50	4,7	7,3
7.	Viticole	34	4,2	10,1
8.	Diverse	208	28,2	212,8
9.	Total	6842	1276,9	3320,3
10.	Cooperative ale populației minoritare	1266	229,3	223,1
11.	Total general	8108	1506,2	3543,3

În 1944, ca urmare a pierderilor teritoriale, în România funcționau 6500 cooperative diverse, în care erau înscrși 1,4 mil. societari.

Rolul cooperăției în timpul războiului a fost sesizat de numeroși oameni politici și de știință. Astfel, în toamna anului 1942, Mareșalul *Ion Antonescu* a îndemnat agricultorii să "întemeieze obști de muncă agricolă, prin mijlocirea cărora să

se cultive pământurile, după îndrumările date de stat. Aceste obști vor primi fără plată din partea statului, unelte agricole, sape, grape, tractoare ...".

Agricola Cardaș într-o conferință despre cooperăție, ținută în 1942 spunea că "se impune restaurarea adevăratei cooperății agricole, bazată pe respectul proprietății individuale, pe familii, pe națiuni, pe religia strămoșilor" și nu pe cooperăția bolșevică a kolhozurilor și sovhozurilor, cu tendință vădită de dezrădăcinare a țaranului de familie, de sat, de națiune.

Rolul cooperăției în timpul războiului s-a manifestat în diferite direcții de activitate cum ar fi: evitarea speculei, colectarea de la producători a cerealelor disponibile și redistribuirea lor în zonele deficitare, la prețuri fixate de stat; înființarea unei rețele de depozite proprii, ajutorarea podgorenților prin două mari cooperative specializate: Federația Națională a Cooperativei Viticole și Centrale Cooperative de Import-Export etc.

Potrivit legislației de după 1935 în cooperativele pentru cumpărare de pământ și de exploatare agricolă nu puteau intra decât cultivatorii de pământ. Numărul minim de membri necesari pentru crearea unei asociații era de 50 în cazul cooperativei de credit cu răspundere limitată, 100 membri pentru cooperativele de consum și 25 membri pentru cooperativele agricole.

În concluzie, deși scopul diverselor forme de asociere și cooperare în agricultură anterior deceniului 5, a fost legat nemijlocit de progresul agriculturii, el nu a fost realizat decât în parte, datorită multiplelor cauze, cum ar fi:

- diversele forme de asociere și cooperăție în agricultură au avut o arie de extindere limitată, nereușind să influențeze în mod determinant progresul agriculturii;

- existența unor neajunsuri în organizarea diferitelor forme de asociere și cooperare, ceea ce a influențat în mod negativ însuși scopul lor fundamental;

- unele asociații cooperatiste reflectau interesele diferitelor grupuri ale populației rurale, interese care nu întotdeauna coincideau cu cele ale tuturor celor asociați;

- o insuficientă educație a maselor țărănești privind scopul mișcării cooperatiste și de aici, interesul redus al acestora de a participa la diverse forme de asociere și cooperare;

- subordonarea, uneori, a politicii cooperatiste unor interese politice de moment, fapt ce a îndepărtat o parte a țărănimii de aceste forme de cooperare.

Cu toate acestea, mișcarea cooperatistă agrară, de după 1900, a jucat un rol pozitiv la asigurarea progresului agriculturii și a răspuns în anumite limite intereselor diferitelor categorii ale populației rurale. Așa de exemplu, obștile de arendare au îndeplinit un rol pozitiv înlesnind accesul unor țărani la pământurile moșierești, prin sistemul de arendare.

De asemenea, prin crearea obștilor de împrumut înființate prin Decretul-lege de împrumut din 15 decembrie 1918 și constituirea "Casei Centrale a Cooperăției și Împrumutării Sătenilor" au fost create numeroase obști de

împroprietărire, prin intermediul cărora s-a trecut în folosința țăranilor peste 2 mil. ha pământ de la marea proprietate.

Obștile de cumpărare de pământ au îndeplinit și ele un rol pozitiv încât, numai în perioada 1919 - 1929, peste 130,5 mii țărani au cumpărat aproape 410,0 mii ha¹⁾. Necesitatea obștilor a fost impusă de însăși evoluția producției agricole caracterizate prin introducerea tehnicii noi, ale dimensionării optime ale exploatațiilor și valorificării producției agricole.

Cooperația agricolă de producție era considerată drept o soluție a valorificării reformei agrare prin realizarea unor forme de producție viabile, în sistem cooperatist, capabilă să se adapteze cerințelor unei agriculturi moderne. Gh. Tașcă spunea "societatea cooperatistă este o mișcare economică al cărei scop este organizarea unui sistem de producție în care, păstrându-se structura capitalistă și proprietatea individuală, să se ajungă totuși la o mai bună și echitabilă împărțire a bunurilor".

Băncile populare au avut un rol pozitiv deși, cum arăta I. Mihalache, ele degeneraseră în instituții semicapitaliste, lucrând cu dividende la cei cu capitaluri mari și cu dobânzi mari la debitorii săraci". St. Zeletin spunea că la un moment dat doar 6 % din numărul băncilor populare dețineau circa 50,0 % din capitalul subscris. Uneori peste 2/3 din capitalul social era deținut de 15,0 % din asociați, de regulă țărani înstăriți.

Cu toate aceste aspecte discutabile, băncile populare dețineau în 1931 aproape 83,0 % din totalul creditelor destinate agriculturii. Adevăratul rol al băncilor populare - ca de altfel, a tuturor băncilor - era de a atrage economiile altora, spre a activa prin credit gospodăriile celor ce nu pot avea încă economii. Până în 1910 circa 1/2 din capitalul băncilor populare aparținea țăranilor și 80,0 % din creditele acordate au aparținut tot lor, deși ele nu satisfăceau nici pe departe nevoia de credite. Dobânda la credite era până la primul război mondial de 10,0 % ca în 1926 să ajungă la 20,0 %.

Între condițiile economice generale, dezvoltarea agriculturii în ansamblul ei și dezvoltarea cooperației agrare există, după părerea multor intelectuali din perioada interbelică, o legătură directă. În agricultură, formele de asociere și cooperare sunt puternic stimulate și de inconvenientele pe care le are mica gospodărie țărănească, cum ar fi: slabul acces la noile mijloace tehnice (utilaje mecanice, substanțe chimice), imposibilitatea depozitării în condiții corespunzătoare a producției, inaccesul la comerțul cu ridicata, aria restrânsă a piețelor de desfacere, lipsa de acces la piețele externe etc. În aceste condiții, asociația agricolă reprezintă cheia organizării muncii agricole în regimul micii proprietăți. Asociația este mijlocul prin care țăranul poate realiza împreună cu alții ceea ce nu poate realiza singur. Prin asociație, țăranul își sporește puterile și

¹⁾ A.C. Galan - Cooperația românească în lumina celor cinci decenii de activitate (1893-1943), București, 1943.

câmpul acțiunii sale, își economisește forțele și bogățiile, își mărește activitatea și rezultatele muncii sale, își micșorează pagubele și riscurile etc.

O serie de lucrări publicate în perioada interbelică tratează condițiile necesare organizării unei asociații cooperatiste (Gh. Dragoș):

- condiții politico-sociale care vizează libertatea de acțiune și egalitatea între cei ce se asociază;
- condiții economice ce vizează satisfacerea unor nevoi fundamentale;
- condiții de ordin cultural ce vizează un nivel de înțelegere a nevoilor economice de către asociați.

În concluzie, se poate afirma că ideea de cooperare în agricultura românească nu a apărut după cel de-al doilea război mondial ci a fost larg dezbătută mai înainte, dar după Marea Unire a fost impusă de situația concretă în care se găseau exploatațiile agricole țărănești și incapacitatea lor de a se adapta la cerințele economiei de piață.

În al doilea rând, ideea cooperativizării nu a fost formulată de către Partidul Comunist în perioada interbelică din motive tactice. Acesta nu putea să-și dezvăluie, venind la putere, o asemenea intenție, întrucât i-ar fi îndepărtat voturile maselor țărănești. Ideea de cooperare a fost susținută, în acea perioadă, îndeosebi de partidele democratice.

În al treilea rând, opiniile cu privire la cooperare au fost adeseori contradictorii, unii rămânând fideli individualismului, alții avansând soluții radicale de factură bolșevică.

În al patrulea rând, situația micii exploatații agricole țărănești nu trebuie privită prin prisma intereselor electorale, conjuncturale, deoarece ea este profund implicată în economia națională, având o funcție socială.

Evoluția micii proprietăți agricole a fost și va fi încă un subiect de discuții pe plan economic, politic și social. Rezolvarea problemei agrare după rețeta comunist-bolșevică s-a dovedit falimentară și dacă ținem cont și de experiența țărilor capitaliste dezvoltate, se pot găsi soluții de cooperare cu condiția respectării și garantării proprietății private asupra pământului.

5.5. COOPERAȚIA AGRICOLĂ DIN ROMÂNIA DUPĂ 1944

Evoluția agriculturii românești și a cooperației agricole de după 1944 parcurge patru etape distincte:

1945 - 1949 etapa înfăptuirii reformei agrare și a confiscării abuzive a pământului;

1949 - 1962 etapa colectivizării agriculturii;

1962 - 1989 etapa așa-zis socialistă a agriculturii, când țăranul este deposedat de pământul său, iar partidul unic este singurul organ de decizie în conducerea agriculturii;

- etapa de după 1989.

5.5.1. Condițiile economice și sociale premergătoare declanșării colectivizării (1945 - 1949)

Agricultura românească după anul 1944 intră într-o perioadă de declin economic, dar mai ales social. Efectele războiului și ale ocupației armatelor sovietice, a efortului de război în campania din vest, a jafului practicat de armatele de ocupație și a despăgubirilor impuse ca daune de război, a dus agricultura românească pe marginea prăpastiei. Aceste condiții politice, economice și sociale au fost agravate de seceta cumplită a anului 1945/1946, a căror efecte cumulate cu cele ale războiului au provocat un adevărat dezastru economic și social, îndeosebi în estul țării, zonă ce s-a aflat și un timp mai îndelungat sub ocupație străină.

În primii ani de după război s-a aplicat față de țărănime conceptul politic practicat de bolșevicii din Rusia. Conform acestei politici, țăranul este obligat să predea către stat, prin rechiziții (cote obligatorii) anumite cantități de produse. Uneori aceste cantități reprezentau aproape întreaga producție ce o realizau țăranii iar nu de puține ori chiar mai mare, sistem folosit ca un instrument al luptei de clasă. Prețul de preluare al produselor era întotdeauna sub costurile de producție și avea adeseori un caracter simbolic. Circulația regională a produselor agricole era inexistentă. De altfel, chiar și după 1985, majoritatea produselor agricole destinate comercializării au devenit monopol de stat și deci nu putea circula pe piața liberă

Politica "cotelor obligatorii" menținută pentru majoritatea produselor agricole până în anii '60 iar pentru unele, sub o formă sau alta, până în decembrie 1989, a avut multiple consecințe negative în plan economic și social. Politica cotelor obligatorii a fost prima cauză majoră a declanșării fenomenului de migrare rural-urban, întrucât mulți proprietari de pământ neputând face față obligațiilor impuse își părăseau pur și simplu proprietatea și plecau să lucreze oriunde în alte ramuri economice. Aceeași politică a avut ca efect decăderea economică a gospodăriilor țărănești, lipsa de interes pentru a produce și a face noi investiții pentru producție.

La scurt timp după instaurarea guvernului condus de Petru Groza în martie 1945 se publică Legea 187 care prevedea exproprierea a 1,1 mil.ha cu despăgubire, prevedere care nu a fost pusă în practică datorită inflației, devalorizării monedei naționale și a trecerii la colectivizare, începând cu anul 1949. Cu acest prilej au fost împrăștiți aproximativ 900 mii familii de țărani, din care 400 mii lipsiți complet de pământ. În martie 1949 prin Decretul 83 sunt confiscate și restul de 50 ha rămase în 1945 în proprietatea expropriaților și se constituie astfel agricultura de stat (GAS), ferme didactice etc. Au fost confiscate tractoarele și mașinile agricole și trecute în proprietatea statului, organizându-se ulterior SMT-uri. Ca urmare a împrăștiării și exproprierilor pot fi remarcate și o serie de efecte sociale favorabile. Astfel, a crescut numărul exploatațiilor agricole țărănești, încât ele reprezentau 92 % din totalul exploatațiilor și dețineau 80 % din agricolul țării, constituirea unui sector de stat în agricultură, pe baza

domeniilor statului și a celor expropriate, crearea unui sector de servicii specializat în executarea lucrărilor agricole.

Chiar și după renunțarea la sistemul cotelor obligatorii, agricultura nu s-a putut relansa, ca urmare a Hotărârii P.C.R. din aprilie 1949 de a aplica soluția leninist-bolșevică de organizare a agriculturii după modelul colhozurilor rusești. Este anul declanșării colectivizării forțate. Nu au trecut decât 4 ani de la mult trâmbițata împrăștiere făcută de regimul comunist, instaurat la 6 martie 1945, pentru ca tot comuniștii să-i deposeze pe țărani de bruma de pământ ce o aveau. În acest fel efectul benefic economic și social al împrăștiării nu s-a putut manifesta din lipsă de timp. Din contra, am putea aprecia că însăși împrăștierea a avut pentru moment efecte economice negative. Momentul ales pentru declanșarea împrăștiării a coincis cu un an agricol secetos, care suprapus cu momentul dezorganizării și lichidării marii proprietăți și a continuării războiului a amplificat criza agrară. Proprietatea țărănească este deci neconsolidată economic încât declanșarea colectivizării forțate a avut numai o justificare ideologică. Tot acum încep abuzuri din partea puterii prin confiscarea proprietăților mijlocii (decret 83/49; HCM 308/53; Decret 115/59 etc.).

5.5.2. Perioada colectivizării forțate (1949 - 1962)

Organizarea cooperatistă a agriculturii după 1949 a cunoscut diverse forme, unele dintre ele, dacă ar fi fost dezbrăcate de conținutul propagandistic comunist, ar fi putut contribui la redresarea situației sociale și economice a satului românesc. S-a început cu crearea de "întovărășiri agricole", folosind din plin mijloacele de constrângere economică (comasări arbitrare).

În unele întovărășiri repartitia se realiza luându-se în considerare munca și pământul adus, în altele numai munca dar, încet, încet, lucrurile au fost dirijate spre forma de organizare tipic colhoznică, în comun, iar repartitia se făcea exclusiv după muncă. Întrucât economia era în mare parte susținută de agricultură, iar acumulările ce se făceau erau exclusiv aportul acestei ramuri, prețurile produselor agricole erau menținute la un nivel ce reprezentau în cel mai bun caz 50 % din costuri, încât crearea de capital propriu de către producători era exclusă. La sfârșitul anului 1950 erau constituite primele 1000 de gospodării agricole colective (G.A.C.) și 138 S.M.T.-uri. Aceste forme colectiviste nu reprezentau la acea dată decât 2 % din suprafața agricolă privată și 1,2 % din numărul de exploatații. Ritmul greoi pe care l-a avut colectivizarea, datorită împotrivirii țăranilor, a determinat conducerea comunistă să accelereze procesul prin înființarea de întovărășiri agricole, o formă intermediară între proprietatea privată și cea colectivistă. Evoluția lor numerică se accelerează după 1952 iar după 1959 creșterea se atenuază și treptat, întovărășirile au fost transformate în C.A.P., ceea ce demonstrează scopul pentru care au fost înființate (tab. 5.3.).

Tabelul 5.3.

Evoluția procesului de colectivizare în România

Anul	Număr		Supraf.agricolă -mii ha-		Supraf.medie -ha-	
	Întov.	G.A.C.	Întov.	G.A.C.	Întov.	G.A.C.
1952	1834	1793	187,6	713,4	102	397
1958	12748	3028	2550,8	1892,1	200	624
1960	8798	4887	3065,4	4580,2	348	1094
1962	1317	5398	433,1	9084,7	329	1692
1968	-	4673	25,3	9076,7	-	1924
1989	-	3172	-	9133	-	2879

Din 1951, când se hotărăște înființarea întovărășirilor și până în 1959 s-au constituit aproape 13 mii unități care reuneau aproape 1,7 milioane familii cu peste 3,4 mil.ha agricol, ceea ce reprezenta peste 23 % din agricolul țării.

Colectivizarea agriculturii este practic încheiată în primăvara anului 1962, când cele aproape 3,3 mil. de familii rurale proprietare de pământ din zonele extramontane se constituie, vrând-nevrând în 5398 G.A.C.-uri, cu aproape 7,7 mil. ha arabil, 76,8 % din arabilul țării și 9,1 mil. agricol. În final, numărul C.A.P. a scăzut, prin unificare, la 3172 iar mărimea medie a unei unități a crescut de la 1692 ha la aproape 2900 ha.

Campania de colectivizare a fost dusă în forță, cu sprijinul echipelor de șoc comuniste, a securității și chiar a armatei, înăbușind orice tentativă de opoziție individuală sau organizată. Campania de colectivizare s-a soldat cu zeci de mii de arestări în rândul țăranilor (peste 80.000 - cifră recunoscută de N. Ceaușescu), de regulă mai înstăriți, cu sute de crime, ca urmare a represiunilor armate, conduse direct de activiști de partid cu funcții înalte. Însuși Ceaușescu a condus asemenea operații și a ordonat deschiderea focului asupra maselor de țăranii protestatari.

Această etapă se finalizează cu încheierea sistemului "socialist" de agricultură, în care C.A.P.-urile, I.A.S. -urile și statul dețineau peste 90 % din terenul agricol al țării, rămânând în afara acestui sistem doar gospodăriile din zona montană, imposibil de colectivizat, chiar și de către fanaticii comuniști. Zona de munte mai deținea doar 6 % din agricolul României și 3,5 % din arabil, terenuri în pantă și de slabă calitate.

5.5.3. Perioada 1962 - 1989

După 1962 în evoluția structurii social-economice a agriculturii se va manifesta procesul de concentrare a proprietății funciare, în care predominantă este proprietatea socialistă.

În perioada ce a urmat, s-a trecut la cuprinderea în proprietate socialistă a tuturor terenurilor mecanizabile, la defrișări de izlazuri și comasări de terenuri, fără să se țină seama de interesele sătenilor și de consecințele de natură ecologică. Tot acum, organele de partid speculând neconcordanța de evidență funciară dintre planurile fotogrametrice și registrele agricole (lipsa cadastrului funciar), au trecut la identificare pe comune a plusurilor de suprafețe nedecarate, le-au comasat și le-au trecut în proprietatea statului (după informațiile date de Gh. Timariu - Direcția de Cadastru din M.A., circa 1 mil. ha). Așa se explică faptul că statul care deținea în 1950 aproape 3086 mii ha agricol (din care 753 mii ha IAS) și 863 mii ha arabil (550 mii ha la IAS) - după exproprierea din 1945 și confiscările ulterioare, să dețină la începutul anului 1986 aproape 4,5 mil. ha agricol și 2,3 mil.ha arabil.

După 1962 au apărut în agricultura cooperatistă și alte forme de asociere și cooperare. Astfel, în noiembrie 1970 se hotărăște de către Plenara CC al PCR și nu de țărani, constituirea de asociații economice intercooperatiste (AEI) și asociații între CAP-uri și IAS-uri (mai puține) cu profil de producție, prelucrare, valorificarea și prestații de servicii, ca forme de integrare orizontală și vizau un control mai riguros al puterii centrale (statului) asupra agriculturii cooperatiste. La sfârșitul anului 1980 existau deja 797 asociații, din care 577 aveau profil de creșterea animalelor.

5.5.4. Cooperăția agricolă în România după 1989

Așa cum am văzut, mișcarea cooperatistă în țara noastră are o vechime de peste 150 ani iar formele cooperării și asocierii au evoluat și s-au diversificat pe măsura trecerii de la agricultura extensivă la cea intensivă și a condițiilor politice existente în diverse perioade.

Pentru agricultura românească, asocierea și cooperarea cu păstrarea dreptului de proprietate privată asupra pământului constituie o principală modalitate de adaptare la cerințele și exigențele economiei de piață. În etapa actuală, principalele motivații ale extinderii asocierii și cooperării în agricultură sunt:

- insuficiența înzestrare cu mijloace tehnice a proprietății private;
- preponderența exploatațiilor mici, ale căror resurse financiare reduse nu permit o aprovizionare corespunzătoare cu factori de producție;
- gradul ridicat de perisabilitate al unor produse agricole și nevoia de prelucrare a lor, ceea ce este inaccesibil pentru majoritatea producătorilor individuali;

- posibilitatea valorificării în comun a produselor și impunerea punctului de vedere în negocieri;
- apărarea intereselor micilor proprietari în concurență cu marele capital, întărirea pozițiilor pe piața internă;
- accesibilitatea la creditul agricol;
- acces mai ușor la politicile statului de sprijinire și subvenționare a agriculturii;
- sporește șansa de conservare a proprietății asupra pământului de către proprietar;
- sporește gradul de protecție socială a agricultorilor.

În țara noastră, pentru etapa actuală, cooperarea agricolă poate aduce o contribuție importantă la redresarea agriculturii, având în vedere unele considerente majore:

- marea fărâmițare a proprietății și deci a dimensiunii reduse a exploatației (media în România este de 2 ha);
- lipsa de mijloace tehnice necesare practicării unei agriculturi eficiente;
- lipsa mijloacelor financiare necesare înzestrării gospodăriilor cu minim de mijloace tehnice.

La începutul anului 1992, agricultura românească era dotată cu 1 tractor la 61 gospodării particulare (socotind tractoarele și utilajele de la AGROMECH și ale țăranilor); 1 plug la 12 gospodării; o semănătoare la 53 gospodării; 1 autocamion la 406 gospodării. De asemenea, 55,0 % din gospodării nu aveau nici o vită. Un cal de tracțiune revenea la 4 gospodării și o vacă la 3 gospodării.

În aceste condiții, formele de asociere și cooperare au avut efect în mod deosebit în domenii cum sunt: cultivarea în comun a terenului agricol; creșterea animalelor; exploatarea în comun a sistemelor de irigații; folosirea în comun a mașinilor agricole etc.

Sfârșitul anului 1989 a marcat pentru România, ca de altfel, pentru multe din țările est-europene prăbușirea sistemului de dictatură comunistă, centralizat și etatizat și revenirea după aproape 50 ani la economia de piață. Acest proces de revenire presupune parcurgerea unei perioade de tranziție, care este un proces amplu, cu multiple implicații în viața economică, socială și politică a țării. Începutul tranziției s-a caracterizat, printre altele, atât printr-o dezorganizare a spațiului politico-economic în care a funcționat economia națională în perioada socialistă, cât și printr-o dezorganizare a structurilor politice, economice și sociale interne. Toate acestea au determinat o prăbușire temporară a principalelor coordonate de funcționare: resurse, piețe, investiții, comerț, fluxuri financiare etc., soldată cu o scădere a producției naționale.

Perioada de după 1989, caracterizată prin profunde schimbări social-politice, a influențat și agricultura, îndeosebi în ceea ce privește regimul de

proprietate, organizarea exploatațiilor agricole, integrarea agriculturii în mecanismele economiei de piață, nivelul producțiilor agricole etc.

Un fenomen caracteristic pentru perioada de tranziție îl reprezintă dezvoltarea sectorului privat din economia românească, determinat atât de cadrul legislativ creat, cât și de capitalizarea agenților economici. Necesitatea privatizării agriculturii se explică prin capacitatea proprietății private de a obține rezultate performante, rezultate bazate pe statuarea interesului personal, autonomia decizională a agenților economici, concurența dintre producători. Din anul 1991 a început un amplu proces de decolectivizare prin desființarea fostelor C.A.P.-uri și de reorganizare a întreprinderilor de stat. De asemenea, s-a renunțat la planificarea centralizată și s-au pus bazele trecerii la proprietatea privată în agricultură.

Concomitent cu trecerea la economia de piață, s-a trecut la restrângerea treptată a sectorului public, statul trecând din poziția de proprietar și manager, în aceea de creditor. Ca urmare, a crescut ponderea deținută de întreprinderile mici și mijlocii în volumul producției agricole.

Procesul de decolectivizare a agriculturii s-a realizat prin transferul patrimoniului CAP-urilor la producătorii agricoli. Privatizarea a fost declanșată de Decretul-Lege nr. 42/1990, prin care erau atribuiți 0,5 ha teren în proprietate sau în folosință îndelungată, membrilor cooperatori și altor categorii de producători agricoli. Prin aceste măsuri, proprietatea privată asupra pământului a crescut de la 9,4 % în 1989, la 25 % din agricol în 1991.

Ulterior, Legea fondului funciar (Legea 18/1991) prevedea: desființarea fostelor C.A.P.-uri, cu reconstituirea și constituirea dreptului de proprietate asupra pământului, libera acțiune a proprietarilor privind forma de exploatare a pământului (individual sau asociativ), organizarea fostelor I.A.S.-uri în societăți comerciale, delimitarea domeniului public de domeniul privat al statului etc.

Decolectivizarea agriculturii a avut însă, cel puțin pe termen mediu, și efecte negative, fie datorită unor articole din Legea 18/91 care nu dădeau o rezolvare satisfăcătoare problemelor agrare, apărute după 1991, fie datorită abuzurilor săvârșite de comisiile locale la punerea în posesie. Făcută pripit, brutal și cu o puternică tentă ideologică, decolectivizarea a fost, din anumite puncte de vedere un proces de distrugere, ceea ce a făcut ca țăranul român să-și recapete proprietatea asupra pământului, dar să piardă uneori investiții care înglobau aproape jumătate de veac de muncă.

Prin lichidarea fostelor C.A.P.-uri a avut loc un proces de dezorganizare a producției agricole, distrugeri de construcții productive, plantații, sisteme de irigații, pierderi de efective de animale. Efectele negative au fost amplificate și prin subevaluarea patrimoniului cooperativelor agricole, urmată imediat de un proces inflaționist și de devalorizare a monedei naționale. Acest proces a provocat

pierderi considerabile la valorificarea patrimoniului, mai ales când plata bunurilor vândute nu s-a făcut imediat, ci după ani de zile.

Structura socială a fondului funciar, ca urmare a decolectivizării a suferit modificări esențiale (tab. 5.4.).

Tabelul 5.4.

Evoluția structurii sociale a fondului funciar (mii ha)

Specificare	Anul		1994/1989 (%)
	1989	1994	
Agricol – total	14759	14798,0	100,3
din care:			
- domeniul public și de stat	4134	4426,0	107,1
- sector cooperatist	8602	-	0,0
- domeniu privat particular	2023	10372,0	512,7
1. Arabil – total	9458	9338,0	98,7
din care:			
- domeniul public și de stat	1964	1834,0	93,4
- sector cooperatist	6578	-	0,0
- domeniu privat particular	916	7504,0	819,2
2. Plantații pomi-viticole – total	596	588,0	98,7
din care:			
- domeniul public și de stat	197	175,0	88,8
- sector cooperatist	294	-	0,0
- domeniul privat particular	105	413,0	393,3
3. Pășuni și fânețe-total	4705	4872,0	103,5
din care:			
- domeniul public și de stat	1973	2417,0	122,5
- sector cooperatist	1730	0,0	0,0
- domeniul privat particular	1002	2469,0	246,4

Modificări asemănătoare s-au înregistrat și în evoluția efectivelor de animale, cu mențiunea că aici au avut loc și scăderi semnificative, uneori alarmante, pe total economie (tab. 5.5.).

Prin lichidarea fostelor C.A.P.-uri domeniul privat particular, deși a preluat aproape întreaga suprafață de teren agricol, nu a avut capacitatea economică de a prelua și întreg efectivul de animale și ca urmare, acesta a scăzut alarmant de mult. În același timp, nici domeniul public și de stat nu a mai fost capabil să crească același efectiv de animale, deși terenul agricol cedat a fost cu mult mai mic, comparativ cu scăderea efectivelor de animale.

Prin restructurarea și reorganizarea agriculturii, exploatațiile agricole din România au suferit modificări, atât ca formă de organizare și statut juridic, cât și ca număr, suprafață agricolă și suprafață medie.

Tabelul 5.5.

Evoluția efectivelor de animale pe forme de proprietate (mii cap.)

Specificare	Anul		1996/1989
	1989	1996	
Bovine – total	6291	3496	55,6
din care:			
- domeniul public și de stat	1144	364	31,8
- sector cooperatist	3065	-	0,0
- domeniul privat particular	2082	3132	150,4
Ovine și caprine-total	16462	11086	67,4
din care:			
-domeniul public și de stat	2730	914	33,5
- sector cooperatist	5516	-	0,0
- domeniul privat particular	9206	10172	124,0
Porcine – total	11671	7960	68,2
din care:			
- domeniul public și de stat	6087	3348	55,0
- sector cooperatist	2250	-	0,0
- domeniul privat particular	3334	4612	138,3
Păsări – total	113968	80524	70,7
din care:			
- domeniul public și de stat	57737	29657	51,4
- sector cooperatist	14849	-	0,0
- domeniul privat particular	41382	50867	122,9
Cabaline – total	663	806	121,6

Sursa: Anuarul Statistic al României

Sectorul privatizat agricol este format în prezent din două mari structuri:

- gospodării individuale și asociate, rezultate din decolectivizare;
- societăți comerciale agricole pe acțiuni.

Proprietarii agricoli particulari sunt organizați în trei tipuri de exploatații agricole: gospodării individuale, asociații simple de tip familial fără personalitate juridică sau cu personalitate juridică și societăți agricole. Asociațiile de tip familial sunt exploatații simple, organizate spontan, fără statut, țărani putând aduce o parte din pământ în asociație.

Asociațiile agricole cu personalitate juridică sunt organizate pe bază de statut și membrii asociați primesc o rentă în natură sau (și) bani în funcție de rezultatele generale ale societății și suprafața lucrată.

Societățile agricole pe acțiuni (cca 900) sunt organizate din fostele CAP-uri, pe bază de statut, au personalitate juridică iar membrii ei primesc dividende, în mod obișnuit tot în natură.

Asociațiile economice intercooperatiste s-au transformat în societăți comerciale cu capital integral de stat (66 AEI), în societăți pe acțiuni (421 AEI) sau în alte forme asociative (80 AEI), iar altele (cca 50 AEI) au fost lichidate.

Sectorul de stat (complexele zootehnice, avicole și de suine, AGROMEC-urile și întreprinderile din industria alimentară și fostele I.A.S.-uri) a cunoscut, de asemenea, o anumită privatizare.

Din suprafața fostelor IAS-uri, 584 mii ha aparțin la 258.682 proprietari privați, care sunt acționari sau locatori în 494 unități și primesc anual dividende în echivalent 600 kg grâu/ha.

În cadrul noilor structuri agrare din România predomină gospodăriile individuale. În condițiile în care țăranii nu dispun de capital tehnic și financiar necesar procesului de producție, formele asociative de diferite tipuri reprezintă o modalitate de folosire optimă a terenului, a sistemului de mașini și tractoare existente, a amenajărilor de îmbunătățiri funciare etc. (tab. 5.6.).

Tabelul 5.6.

Structura exploatațiilor agricole proprietate privat-particulară

Tipul de exploatație	Anul 1995
1. Gospodării agricole individuale	
a) Număr total – mii	3580,2
b) Suprafața agricolă - mii ha	8052,0
c) Suprafața medie pe gospodărie - ha	2,25
2. Asociații familiale	
a) Număr total – mii	15,9
b) Suprafața agricolă - mii ha	1596
c) Număr de familii – mii	634
d) Suprafața medie pe asociație – ha	100
3. Societăți agricole	
a) Număr total	3973
b) Suprafața agricolă - mii ha	1733
c) Număr de familii – mii	631
d) Suprafața medie pe societate – ha	436

Ca urmare a acestor structuri, 35,3 % din familiile agricole cu peste 43 % din terenul arabil sunt cuprinse în forme asociative concentrate îndeosebi în zona de câmpie și colinară. În județele cu densitate mare de populație, gradul de asociere este neglijabil.

Cu toate avantajele oferite, decolectivizarea a generat și unele procese nefavorabile agriculturii și economiei naționale. În primul rând a fost pulverizată suprafața agricolă în cele 3,6 mil. gospodării a căror mărime medie este de numai 2,6 ha, formate, la rândul lor, din 7 - 10 parcele, dispersate între ele la distanțe mari. Cele aproape 3,6 mil. gospodării individuale sunt dominate de gospodării până la 3 ha (73,1 %) și numai 0,2 % din numărul gospodăriilor au suprafețe mai mari de 10 ha teren agricol (tab. 5.7.).

Tabelul 5.7.

Structura gospodăriilor individuale după mărimea suprafeței în 1995

Categorie de mărime	Mii gospod.	% din nr. total	% din supr. totală	Grad de asociere pe județe - %
0-0,5 ha	268,1	7,5	1,6	Constanța=89,6
0,5-1,0 ha	1126,7	31,4	10,0	Ialomița=88,3
1,0-3,0 ha	2335,0	34,2	29,0	Brăila=81,3
3,0-5,0 ha	568,0	15,9	27,9	Galați=78,2
5,0-10,0 ha	385,8	10,8	31,0	Tulcea, Teleorman=57,9
> 10 ha	7,6	0,2	1,4	Arad, Vaslui=30,7 Maramureș=0,3
Total general	3580,0	100,0	100,0	etc.

Fărămițarea excesivă a proprietății funciare afectează nivelul producției, al rentabilității și folosirii raționale a forței de muncă. Asocierea cultivatorilor, împreună cu asistența acordată de stat, pot determina o mai bună organizare a producției agricole, încât politica structurilor de grup trebuie să aibă ca punct de plecare redescoperirea virtuților cooperării în producție, comercializarea și industrializarea produselor agricole. Ne exprimăm părerea că problemele agriculturii private nu vor putea fi soluționate decât printr-o abordare complexă a acestora în relațiile lor cu ramurile industriale din amonte și din aval.

La nivelul României există în prezent peste 5 milioane de proprietari, din care 40 - 45 % nu se află în localitățile unde este pământul, iar 25 - 40 % sunt salariați ce locuiesc în rural. Țăranii proprietari, fără o altă sursă de câștig, reprezintă cca 20 % din numărul proprietarilor, respectiv circa 1 milion. Numărul exploatațiilor (gospodăriilor agricole) constituite ca urmare a aplicării Legii 18/1991 este de peste 3,5 milioane. Pe măsura avansării procesului de concentrare a proprietății, creșterii dimensiunii medii a unei exploatații și sporirea celor mijlocii și mari (50 - 100 ha), importanța cooperăției din sfera producției propriu-zise va scădea și va crește rolul cooperăției în amonte și aval de agricultură: de aprovizionare cu factori de producție, de prelucrare a produselor agricole, comercializare, prestare de servicii (chimizare), proiectare, cercetare, asigurări, sănătate și asistență socială etc.

TENDINȚE PRIVIND TIPOLOGIA EXPLOATAȚIILOR AGRICOLE ȘI EVOLUȚIA PROCESULUI DE INTEGRARE RURALĂ

- 6.1. Mărimea exploatației agricole
- 6.2. Aspecte ale dotării tehnice a exploatației agricole
- 6.3. Forme de integrare rurală
- 6.4. Modele de cooperare și integrare rurală în Europa

În cei 45 ani de dictatură comunistă și de sistem economic conceput de această ideologie, agricultura românească a făcut totuși oarecare progrese. Este știut faptul că toate dictaturile obțin, cel puțin în primii ani de la instaurare, oarecare progrese în sfera economică, ceea ce s-a întâmplat și în țara noastră. După război, în întreg spațiul european are loc un amplu proces de refacere și relansare a economiei, deci și a agriculturii, pe căi însă diferite. Ca urmare și rezultatele economice și sociale au fost diferite și limitate de constrângeri ideologice și de doctrină economică. Astfel, în România, în acest interval al economiei de tip etatizat "socialist", producția agricolă, în expresie fizică, a crescut la majoritatea produselor, de 2 - 3 ori, față de perioada antebelică, în timp ce țările vest-europene au înregistrat creșteri de 5 - 6 ori mai mari. Așa de exemplu, România și Franța aveau o producție medie la grâu în anii '40, foarte apropiată (1,2 - 1,5 t/ha) pentru ca în deceniul nouă Franța și multe țări din UE să ajungă la peste 6,5 t/ha, iar România să se situeze sub 3 t/ha.

La producția de lapte România obținea, până în 1990, sub 1900 l/vacă furajată, în timp ce țările din U.E. realizau peste 4500 l (Danemarca peste 6000).

Ca urmare, după 1989 lumea politică și economică este preocupată de găsirea unor soluții care să recupereze aceste rămăneri în urmă, soluții suportabile atât de economie, dar mai ales de societatea agrară românească.

În actuala structură agricolă a României, se pune problema care este tipul de exploatație viabil și acceptat de către actualii proprietari, dar mai ales a celor din viitorul apropiat. În mod categoric nu se mai poate pune în discuție forma de proprietate. Secolul al XX-lea a demonstrat prin experimente sociale la nivel continental, superioritatea proprietății private față de cea colectivistă sau de stat.

Problema care rămâne în discuție este mărimea exploatației și tipul acesteia.

Cu privire la mărimea exploatației, secolul al XX-lea a demonstrat că, indiferent de natura proprietății, mărimea exploatației trebuie adaptată la caracteristicile de exploatare a mijloacelor de producție de înaltă performanță, furnizate agriculturii de ramurile din amonte. Asimilarea acestor mijloace de către agricultura privată este sinonimă cu o creștere masivă a nevoii de capital. Din acest punct de vedere, accesul la formarea de capital propriu și la credite a peste 3,0 mil. exploatații agricole familiale existente în prezent în România, a căror mărime medie nu trece de 3 ha, este prea limitat pentru a constitui o bază de dezvoltare, covârșitoarea lor majoritate constituind exploatații de subzistență.

Pentru constituirea unor ferme de mărime medie (10 - 20 ha) nevoia de capital anual în România s-ar ridica, după I.P. Otiman, la 5000 - 6000 miliarde lei (3,5 % din PIB), timp de aproape 20 - 25 ani.

Se pune întrebarea firească dacă societatea românească, respectiv generația tânără actuală este dispusă să suporte un asemenea efort. Deși autorul citat dă un răspuns pozitiv, noi suntem mai rezervați. Considerăm că soluțiile oferite de experiența țărilor cu economie de piață, din ultima jumătate de secol, pot să ne fie de folos nu în sensul copierii acestor modele, ci în adaptarea lor la condițiile social-economice ale României. Procesul de concentrare al proprietății s-a derulat în vestul Europei pe parcursul a aproape 150 ani, cu intensități diferite în timp. Mai întâi a avut loc, ca și la noi, destrămarea proprietății latifundiare, urmată de formarea și consolidarea gospodăriei private, de mici dimensiuni. După al doilea război mondial, odată cu creșterea gradului de mecanizare a agriculturii și relansării economice generale, a apărut necesitatea adaptării mărimii exploatației la caracteristicile noilor echipamente de producție. În economia industrială s-au înregistrat progrese remarcabile, soldate cu creșterea producției și a productivității muncii. A crescut cererea de forță de muncă, de înaltă calificare în toate compartimentele vieții sociale. Industria din amonte și aval de agricultură a constituit un element de presiune, dar și de stimulare asupra structurilor organizatorice ale agriculturii. A apărut necesitatea dimensionării exploatațiilor în concordanță cu caracteristicile de performanță ale noilor mijloace de producție agricolă și a cerințelor de produse agroalimentare de pe piața agrară în expansiune.

6.1. MĂRIMEA EXPLOATAȚIEI AGRICOLE

Mărimea unei exploatații agricole este un indicator complex, controversat sub aspectul cuantificării, el depinzând de o serie de factori social-economici. Pentru stabilirea mărimii optime a unei exploatații se are în vedere suprafața, structura producției, dotarea cu mijloace mecanice de producție, resursele de forță de muncă, precum și rezultatele economice (producția totală, venitul pe exploatație și pe familie etc.).

Suprafața exploatațiilor (fermelor agricole) este variabilă de la țară la țară, de la zonă la zonă, în funcție de profilul producției agricole și gradul ei de specializare. Exploatațiile cerealiere și cele de creștere a animalelor au suprafețe mai mari, în timp ce fermele legumicole, viticole și pomicole au o suprafață mai mică.

În general, în U.E., fermele de 20 - 50 ha și peste, au cea mai mare importanță economică în prezent și concentrează aproape 3/4 din suprafața agricolă, deși pe țări se remarcă o oarecare diferențiere. În Grecia, de exemplu, fermele de până la 10 ha dețin peste 57 % din suprafața agricolă, în timp ce în Franța, la aceeași categorie de mărime se concentrează doar 4,3 % din suprafață. La categoria fermelor de peste 20 ha în Grecia se concentrează 23 % din suprafață, în timp ce în Franța 86,5 %. Aceste câteva exemple sunt, credem, edificatoare în sensul că în țările (zonele) cu resurse satisfăcătoare de teren agricol și îndeosebi arabil și cu un grad de dezvoltare economică generală mai ridicat, mărimea fermelor este mai mare și invers.

Creșterea mărimii exploatației agricole a fost determinată în timp și de productivitatea muncii la nivel național și pe ramuri. Țările cu ramuri economice neagricole dezvoltate au fost capabile să absoarbă surplusul de forță de muncă din agricultură, apărut ca urmare a creșterii productivității muncii în această ramură. Procesul s-a derulat însă numai în măsura în care s-a păstrat o diferență de productivitate dintre ramurile agricole și neagricole în favoarea celor din urmă și pe măsura creerii de noi locuri de muncă, mai atractive din ramurile neagricole.

Acest proces s-a derulat lent pe parcursul a zeci de ani și s-a accentuat după al doilea război mondial.

În ceea ce privește Europa de Vest, exploatațiile mijlocii (de peste 10 ha) sunt dominante sub aspectul suprafețelor deținute și minoritare sub aspect numeric, cu diferențieri sensibile de la o țară la alta (tab. 6.1.).

În acest fel, fermele agricole de 1 - 5 ha reprezintă aproape 1/2 din numărul de ferme dar, dețin numai 7,1 % din suprafața agricolă. Aceeași proporție o ocupă fermele de 6 - 10 ha.

Mărimea medie a fermelor din fosta Comunitate Europeană (Europa celor 12 țări) era în anul 1987 de 16,5 ha, cu variație pe țări cuprinsă între aproape 69 ha în Regatul Unit și 5,3 ha în Grecia (tab. 6.2.).

Tabelul 6.1.

Distribuirea exploatațiilor pe clase de mărime în unele țări vest-europene - %

Clase de mărime (ha)	UEO	Franța	Italia	Belgia	Grecia
Număr de exploatații					
1 - 10	66,0	30,0	84,8	45,8	89,4
10 - 20	13,5	19,2	8,7	24,5	7,6
peste 20	20,5	50,8	6,5	29,7	3,0
Suprafața deținută					
1 - 10	14,2	4,3	35,2	11,8	57,6
10 - 20	11,6	9,1	15,4	20,6	19,1
peste 20	74,2	86,6	49,4	67,6	23,2

Tabelul 6.2.

Suprafața și numărul exploatațiilor agricole în CEE

Specificare	1987		Ha pe exploatație	
	SAU ha	Nr. de expl. mii	1987	1994
Europa celor 12	114562	6929	16,5	19,2
din care:	1. Belgia	1363	78,8	17,3
	2. Franța	28024	911,8	30,7
	3. Grecia	3722	703,5	5,3
	4. Italia	15141	1974,0	7,7
	5. Olanda	2017	117,3	17,2
	6. Regatul Unit	16746	242,9	68,9
	7. Spania	24681	1539,9	16,0

După mai puțin de un deceniu, suprafața medie a fermelor a crescut cu 11,6 %.

De regulă, în țările dezvoltate economic (Franța, Belgia, Danemarca), proprietarii cu ferme de până la 5 ha au și o a doua profesie în ramuri neagricole. În acest caz, ei practică o agricultură predominant cerealieră, mecanizată, cu un pronunțat caracter sezonier.

Așa de exemplu, în RFG din totalul fermierilor, numai 50 % au ca singură ocupație agricultura, obținând din această ramură 90 % din veniturile lor, restul au în principal venituri și ocupații neagricole și dețin numai 13 % din terenul agricol. Din agricultură, acestora din urmă, le revin doar 9 % din

veniturile agriculturii vest-germane. Micii fermieri cu ocupații preponderent neagricole, recurg de cele mai multe ori la simplificarea tehnologiilor și a structurii producției, practicând, de regulă, culturi extensive.

Un alt aspect care caracterizează agricultura vest-europeană și americană este faptul că exploatațiile mai mari se constituie pe baza terenului arendat. Astfel, în Germania, Franța, S.U.A. 40 - 50 % din terenul agricol din exploatații provine prin arendare, cu diferențieri mai mici sau mai mari, pe țări, în funcție de dezvoltarea generală a economiei și de gradul de ocupare a forței de muncă în agricultură.

Procesul de concentrare s-a accentuat după 1987. În anul 1994 mărimea medie a exploatații a ajuns în Franța, Danemarca, Luxemburg la aproape 40 ha, Germania 28 ha, Spania și Olanda 18 ha etc.

Procesul de concentrare a pământului în exploatații de dimensiuni mai mari are și o puternică motivație economică. Astfel, în U.E.O. în 1991, rezultatele financiare se diferențiază mult pe grade de mărime (tab. 6.3).

Tabelul 6.3.

Rezultatele economice ale fermelor din câteva țări ale Comunității Europene¹⁾

Nr. crt.	Denumirea țărilor comunitare	Profit mii ECU	Clasa de mărime a exploatații - ha	Profit ECU/ha	Rata profitului - %
1.	U.E.O.	sub 5	14,8	88	7,8
		peste 30	52,1	974	44,3
2.	Franța	sub 5	38,9	0	0,0
		peste 30	57,2	944	40,7
3.	Germania	sub 5	22,4	-45	-2,7
		peste 30	47,8	897	33,3
4.	Grecia	sub 5	5,7	439	38,5
		peste 30	10,1	4406	225,9
5.	Italia	sub 5	6,2	371	29,5
		peste 30	26,9	1922	69,8

¹⁾ prelucrat după I.P. Otiman

În medie pe U.E., în fermele de peste 50 ha se obține cel mai mare profit și rata a profitului. Profitul este însă variabil pe țări în funcție și de structura producției.

În Grecia, unde exploatațiile agricole deși sunt de câteva ori mai mici decât în alte țări europene, datorită structurii producției se obține profit și la

ferme de 5 hectare, în timp ce în Germania, chiar la ferme de 20 ha se înregistrează pierderi.

În general, fermele horticole producătoare de legume și flori au cele mai bune rezultate economice, urmate de cele viticole și pomicele (tab. 6.4).

Tabelul 6.4.

Venitul net obținut pe ramuri ale agriculturii din U.E.O.¹⁾ ECU/ha

Specificare	Total ferme	Din care, ferme:					
		Cerealiere	Legumicole	Viticole	Pomicele	Vaci lapte	
Total U.E.O.	401	79	4085	1974	1043	430	
din care:	Franța	317	244	1754	2048	1251	305
	Italia	914	432	9294	2379	1698	880
	Grecia	767	303	3154	1452	1000	873

¹⁾ prelucrat după I.P. Otiman

Efectivele de animale dintr-o exploatație reprezintă, de asemenea, un indicator important al dimensiunii. Între efectivele de taurine și suprafața agricolă există o corelație strânsă astfel, efectivul mediu pe fermă în U.E. era, în anii '90, de 33,2 cap. bovine, respectiv 17,1 cap. vaci, cu variații pe țări cuprinse între 65 vaci în Anglia și 4,5 în Grecia. Situația diferă și la porci, unde efectivul mediu pe o fermă din comunitate era de 58 cap., cu variație între 453 în Anglia și 20 în Grecia.

La vaci de lapte predominante sunt exploatațiile sub 10 capete (49,6 % din numărul total), deși ele dețin numai 11,4 % din efectiv. În general, fermele cu până la 40 capete predomină ca număr de exploatații (89,5 %) și efective (59,1 %).

Situația este oarecum diferită la porci, la care cel mai mare număr de exploatații cresc sub 10 cap. porci, dar acestea nu dețin decât 3,1 % din efectiv. În schimb, fermele cu peste 400 capete, deși reprezintă numai 3,7 % din numărul total, cresc 67,4 % din efectiv.

Fenomenul de concentrare a pământului în exploatații de mărime variabilă a avut aceeași alură de manifestare și în alte țări dezvoltate ale lumii, cum ar fi S.U.A. și Canada. În S.U.A. 71,8 % din numărul exploatațiilor au o cifră de afaceri de sub 50 mii \$ anual (50 ha echivalent cereale) și în ele trăiesc 68,8 % din familiile fermiere, în timp ce fermele mari, cu o cifră de afaceri anuală de peste 500 mii \$ reprezintă 2 % din numărul exploatațiilor, în care trăiesc numai 3,1 % din familiile fermiere, dar au o suprafață medie de peste 250 ha echivalent cereale.

Fermele mici deși sunt numeric dominante, deținând 32 % din suprafața cultivată, ele asigură doar 11,3 % din producția agricolă a S.U.A., în timp ce fermele cu peste 250 ha asigură aproape 29 % din aceeași producție¹.

Și în SUA, ca și în restul lumii, coexistă alături de ferme mari și foarte mari și ferme foarte mici, de subzistență și care în 1984 reprezentau aproape 49 % din numărul total al fermelor. Procesul de concentrare a continuat și după această dată, încât în anul 1994 mai existau doar 1,7 mil. ferme, față de 6,1 mil. în anul 1940. În jumătate de secol, mărimea medie a fermelor din SUA a crescut cu peste 100 ha.

Fermele de subzistență sunt necomerciale, volumul anual de vânzări pe fermă fiind de sub 10 mii \$. Acești fermieri au, de regulă, și alte profesii sau practică adeseori agricultura pentru divertisment.

Ceea ce este interesant de subliniat constă în faptul că fermele foarte mici sunt nerentabile și își acoperă nevoile de consum din ramuri neagricole (37276 \$ pe familie). În fermele mari și foarte mari (cu peste 250 ha), 3/4 din venitul net al familiilor fermiere provine din agricultură și numai 1/4 din ramuri neagricole.

Marile exploatații au și avantajul că beneficiază de cea mai mare parte din subvențiile acordate de stat, întrucât sunt producătoare de marfă. În acest fel din totalul veniturilor agricole al acestor ferme, 22 % provin din subvenții ale statului în timp ce la fermele foarte mici ele sunt ne semnificative, reprezentând abia 2 % din cele încasate de fermele foarte mari (tab. 6.5).

Tabelul 6.5.

Caracteristici ale exploatațiilor din SUA (1990)¹⁾

Cifra de afaceri a expl.- mii \$	% din total expl.	% din prod. agric.	Venit agricol net pe familie	Din care: subvenții	Venit neagricol pe familie	Venit total pe familie
sub 50	71,8	11,3	-3387	753	37276	33889
50 - 250	22,0	37,4	16236	6884	21602	37838
250 - 500	4,2	22,5	53314	15199	25860	79174
peste 500	2,0	28,8	118035	22366	32698	150753

Un alt aspect pozitiv al concentrării pământului în mari exploatații constă în creșterea randamentelor la hectar. Astfel, în fermele foarte mari, cu cifra de afaceri de peste 500 mii \$ anual, producția medie față de fermele de subzistență (foarte mici) este mai mare cu 38 % - 150 %, diferențiat pe culturi.

Trebuie remarcat faptul că exploatațiile mari sunt constituite în proporție de până la 50 % prin arendarea și nu prin cumpărarea pământului, fenomen ce

se manifestă atât în Europa de Vest cât și în S.U.A. Din cele câteva informații prelucrate din literatura de specialitate rezultă complexitatea stabilirii mărimii optime a exploatației, ea fiind determinată de factori economici și sociali specifici fiecărei zone geografice și țări. În general, fermierii vest-europeni nu apelează la muncă salariată încât mărimea fermei este determinată și de capacitatea familiei de a-și asigura necesarul de forță de muncă.

În producția animală, mărimea fermei este determinată de efectivul de animale dar și de resursele de teren agricol existent la dispoziția fermierului, îndeosebi la taurine unde transportul de furaje de volum (costisitor) constituie o restricție obligatorie. În schimb, efectivele de porci și păsări nu sunt condiționate strict de resursele de teren agricol.

Din acest motiv nu se pot desprinde niște rețete general valabile pentru orice structură agrară dar ele ne pot furniza unele idei cu caracter general, în sensul că mica exploatație de subzistență, în condițiile economiei de piață, nu poate fi viabilă.

În condițiile structurii agrare existente în România se prefigurează deja tendința constituirii de exploatații agricole mai mari, cel puțin în producția agricolă vegetală. Aceste exploatații sunt constituite prin asocierea proprietarilor sau prin arendarea de pământ, de la cei ce nu-l pot lucra, din diverse motive: vârstă înaintată, lipsă de capital, lipsă de experiență managerială pentru condițiile economiei de piață etc.

Din aceste câteva date informaționale rezultă că pământul exploatat în unități de dimensiuni mai mari este mai convenabil folosirii mijloacelor mecanice, aviației agricole, irigațiilor etc. În general, procesul de asociere s-a manifestat mai pregnant pentru terenul arabil, mai puțin pentru vii și livezi și este aproape inexistent pentru alte categorii de teren agricol (pășuni și fânețe).

De asemenea, procesul de asociere este mai des întâlnit în zonele mai puțin populate din câmpie și îndeosebi în cultura cerealelor și a plantelor tehnice.

În mod instinctiv, ținând cont de starea precară de capitalizare, țărani noștri au găsit o soluție de cooperare în producția agricolă, soluție ce credem că ar trebui sprijinită, întrucât până la constituirea fermelor private de dimensiuni mai mari (20 - 50 ha) este necesară o perioadă relativ lungă de timp. Numai relansarea economiei și crearea de noi locuri de muncă mai atractive, poate constitui o motivație pentru unii proprietari să-și vândă pământul.

Agricultura rămâne în condițiile noastre o supapă de protecție socială pentru o perioadă lungă de timp. De altfel, Franței i-a trebuit jumătate de secol pentru a-și dubla mărimea fermelor de la 9 la 18 ha.

¹ Economie rurale no 220/1990, Paris.

6.2. ASPECTE ALE DOTĂRII TEHNICE A EXPLOATAȚIEI AGRICOLE

Din studierea evoluției mărimii fermelor din țări cu economie de piață avansată, rezultă că și în România este necesară proiectarea unor dimensiuni raționale a exploatațiilor agricole pornind de la condițiile concrete zonale și locale și de la cerințele actuale privind managementul, productivitatea și eficiența economică a producției.

Dimensiunea exploatațiilor agricole private din România trebuie să permită aplicarea tehnologiilor performante, respectiv a mecanizării, chimizării, irigațiilor etc. În privința mecanizării lucrărilor agricole, dimensiunea exploatației trebuie să permită utilizarea celor mai perfecționate tractoare și mașini agricole. Dacă ne referim la tipul de tractor, folosirea celor de putere mică pare să fie depășită. Au apărut pe piața mondială tractoare de mare putere, echipate cu diverse utilaje, capabile să efectueze anumite secvențe tehnologice printr-o singură trecere. Au apărut tractoare cu o productivitate orară la arătură de peste 4 ha, combine de cereale ce pot recolta peste 100 t pe schimb de lucru etc. Ori, aceste utilaje nu pot fi folosite pe parcele mici, încât soluția practică pentru sporirea productivității în agricultură este cea a creșterii dimensiunii exploatației și în cadrul organizării teritoriului, a soarelui de lucru.

Dimensiunea exploatației trebuie să facă posibilă rotația culturilor, asolamentul și îmbinarea rațională a ramurilor de producție. Dar, asolamentul rațional nu se poate realiza în exploatații mici. Un asolament de cereale și plante tehnice, spre exemplu, trebuie să cuprindă cel puțin 4 sole, a căror mărime optimă este de 50 - 100 ha. Dintr-un studiu efectuat de Bold I. și Crăciun A. rezultă că lungimea parcelei de lucru influențează invers proporțional cheltuielile și consumul de combustibil. Astfel, la o lungime a parcelei de 50 m, consumul de motorină la o solă de 100 ha este de 13,7 t și scade la o lungime de 1000 m cu aproape 43 %.

Timpul total de lucru scade cu 47 % la lungimi de 1000 m iar cheltuielile de producție cu 42 %, față de aceeași lungime de 50 m.

Avantajele rezultate în urma unei dimensionări optime a exploatațiilor agricole și respectiv a asolamentelor și rotației adecvate a culturilor sunt multiple. S-a demonstrat experimental că cele mai eficiente economic sunt asolamentele cu durată mai mare de trei ani, ceea ce duce la concluzia că dimensiunea exploatației trebuie să permită o astfel de rotație. Sporul de producție la 1 kg îngrășământ folosit la culturile dintr-un asolament de 3 - 4 ani este de 3 - 4 ori mai mare decât în monocultură, sau a rotației de 2 ani, cazuri specifice micilor exploatații.

Dimensiunea optimă după autorii citați ar fi de 100 - 300 ha pentru cultura cerealelor și plantelor tehnice, 30 - 50 ha pentru legumicultură, 50 - 100

ha pentru pomicultură și viticultură. Sigur că aceste dimensiuni pot fi majorate în condițiile de câmpie și micșorate în zonele de deal.

Mărimea exploatației și intensivizarea producției agricole este însă însoțită de o creștere însemnată a nevoilor de capital pentru investiții, ceea ce mărește costul unitar de produs agricol prin intermediul amortizărilor.

O încărcătură de sub 10 ha pe tractor cum se întâlnește în unele țări din UE este greu de presupus că vom realiza în viitorul apropiat. Din acest motiv echiparea agriculturii românești necesită și soluții de tranziție, fără a ne întoarce obligatoriu la utilaje de mică putere sau capacitate de lucru scăzută așa cum se susținea după 1991. Dacă țările vest-europene au parcurs o asemenea etapă necesară conjuncturii economice de după război (1945), România credem că nu mai este obligată să parcurgă acest stadiu al dezvoltării agriculturii după 50 ani. Desigur, utilajele de mică putere (motocultoare) sunt necesare zonelor submontane, cu terenuri în pantă, erodate etc.

Acesta este un motiv în plus pentru realizarea unor exploatații de dimensiuni mai mari decât cele existente din gospodăriile țăranilor neasociați. În acest caz trebuie asigurată o încărcătură de circa 50 ha pe tractor și ținând cont de structura culturilor, mărimea exploatației poate crește cel puțin la această dimensiune.

Sunt mașini care nu se justifică a fi procurate dacă suprafața ce urmează a fi lucrată nu asigură o amortizare în timp rezonabil. Din acest motiv chiar fermierii vest-europeni nu-și procură tot setul de mașini, îndeosebi a celor folosite la o singură lucrare și numai câteva zile, apelând în aceste cazuri la alte forme de cooperare sau servicii a unor întreprinderi specializate.

În Franța, de exemplu, fermierii nu dețin toate utilajele de care au nevoie și apelează, fie la întreprinderi specializate pentru mecanizarea lucrărilor (ETA, CUMA), fie își procură utilajele în coproprietate sau se ajută reciproc (tab. 6.6.).

Tabelul 6.6.

Proporția de utilizare a utilajelor mecanice de către fermieri (%)

Specificare	Proprietatea fermelor	ETA	CUMA	Coproprietate	Într-ajutorare
Tractoare	61,7	13,0	1,2	1,9	22,2
Combina cereale	18,7	61,7	5,7	5,8	8,1
Culegătoare știuleți	12,2	70,3	6,5	4,7	6,3
Combine siloz	11,9	58,5	18,3	7,1	4,2
Combine sfeclă	10,1	62,0	7,2	14,8	5,9
Combine cartofi	55,0	13,5	3,2	17,3	11,0

Și în condițiile țării noastre, când o combină de cereale producție vestică a ajuns la 1 miliard lei, chiar dacă aceasta recoltează 110 - 120 t/zi, ea nu poate

fi achiziționată niciodată de un mic proprietar pentru că nu o poate amortiza. Recoltând însă peste 500 ha pe campanie (2500 t grâu, floarea soarelui), posibilitatea de a fi amortizată se reduce substanțial. Aceasta înseamnă că ele vor putea fi achiziționate fie de exploatații de 700 - 1000 ha, fie de către întreprinderi specializate care deservesc agricultura.

Supradotarea exploatațiilor din unele țări vest-europene afectează puternic cheltuielile de producție prin cota de amortizare care se poate ridica uneori până la 50 % din volumul cheltuielilor de exploatare. În aceste condiții este aproape imposibil de a înnoi parcul de mașini agricole. Folosirea mașinilor de mare productivitate se realizează, de regulă, prin cooperarea dintre fermieri. În unele țări europene pentru înnoirea parcului de mașini s-au găsit și alte soluții cum ar fi cedarea utilajelor mai vechi constructorilor de mașini la prețuri scăzute, în schimbul cărora fermierii primesc utilaje de ultimă generație, achitând doar diferența de preț.

Asemenea soluții la noi sunt nerealizabile în viitorul previzibil. Singura cale rămâne folosirea utilajelor la o încărcătură optimă pe campanie, pe diverse căi: prin organizarea de mari exploatații, prin procurarea lor prin cooperare între producătorii agricoli, prin constituirea unităților de deservire tip AGROMECA privatizate, etc.

În condițiile prețurilor actuale (1997) înzestrarea tehnică a agriculturii este aproape imposibilă a se realiza din acumulările primare ale agriculturii micilor proprietari.

Pentru un tractor de 65 cai putere la o încărcătură de 50 ha pe tractor, cu un minim de utilaje agricole, volumul investițiilor ar ajunge la peste 200 mil. lei (la prețurile din 1997) (200 - 210 t grâu) iar pentru o dotare completă la aproape 1 miliard lei. Într-o asemenea ipoteză de dotare, investiția specifică este mai mare la o fermă de 50 ha față de una de 100 ha, cu peste 1/3. Dacă s-ar continua dotarea și cu restul de mașini folosite în orice fermă vegetală, investiția specifică la ferma de 50 ha ar fi cu 80 % mai mare.

Efortul financiar este de nesuportat în cazul exploatațiilor neirigate, unde nivelul producțiilor și profitul brut la ha este cu 50 %, respectiv cu 500 % mai mic decât în irigat. În aceste condiții o fermă de 100 ha nu-și poate rambursa creditele fără dobândă sau cu dobânda sub 10 % anual - mai devreme de 15 - 20 ani, în ipoteza unei dotări modeste și 40 ani în condițiile unei dotări complete.

Un asemenea efort financiar nu-l poate suporta nici o exploatație agricolă privată și nu este justificată economic, dată fiind și uzura morală a utilajelor. Din acest motiv trebuiesc găsite și alte soluții de capitalizare a exploatațiilor agricole private.

În primul rând, o capitalizare proprie trebuie făcută treptat, mai întâi cu strictul necesar de utilaje, îndeosebi pentru înființarea culturilor și apoi pe măsura acumulărilor, cu restul de utilaje.

În al doilea rând capitalizarea prin efort propriu va putea fi realizată mai rapid numai de către exploatațiile mai mari (100 ha și peste), cele mici neavând nici o șansă reală de capitalizare prin efort propriu.

În al treilea rând exploatațiile mici vor trebui să beneficieze în continuare de sprijinul prestatorilor de servicii, deși îi va costa mai mult, neavând în prezent însă alte soluții viabile economic.

În al patrulea rând vor trebui găsite și alte soluții și în primul rând prin intervenția statului sub formă de credite cu dobânzi mici și alte surse atrase, inclusiv capital străin pentru achiziționarea de utilaje.

Deservirea agriculturii prin intermediul unor organizații cooperatiste, de tipul celor din vestul Europei ar putea constitui o soluție pentru exploatația agricolă mică și mijlocie. Până la constituirea exploatațiilor private mijlocii de 30 - 50 ha, constituirea de asociații sau societăți agricole de 400 - 500 ha este o soluție de recapitalizare a agriculturii și de creștere a producției.

6.3. FORME DE INTEGRARE RURALĂ

În evoluția fenomenului de integrare se pot distinge în principal două sensuri: integrare orizontală și integrare verticală.

6.3.1. Cooperarea și integrarea orizontală în agricultură

Procesul de integrare orizontală are în vedere întreprinderi și activități de același gen, plasate la nivelul aceleiași verigi a lanțului economic. Este de fapt un proces de "coordonare sub un centru de decizie unic, a fazelor identice ale unei activități productive sau comerciale". După caracterul relațiilor ce se stabilesc între unitățile sau activitățile integrate, se pot distinge două situații:

a) întreprinderile mari, specializate, intră în relații contractuale cu întreprinderile mici din aceeași ramură integrându-le în lanțul tehnologic al acestora. Întreprinderile integrate își păstrează formal autonomia, dar în realitate ele devin dependente de cele mari care le fixează programul de producție, le determină desfacerea și controlează modul de exploatare.

b) integrarea orizontală de tip cooperatist care constă în unirea liber consimțită a producătorilor agricoli în societăți și asociații agricole, cu scopul de a produce anumite produse (grâu, sfeclă pentru zahăr, floarea soarelui, îngrășarea tineretului bovin, ovin etc.), de a utiliza în comun anumite utilaje și mașini costisitoare (combine, utilaj de administrat pesticide și erbicide etc.), de a executa anumite lucrări de interes general (irigații, plantații în masiv etc.), de a se aproviziona cu materiale necesare producției agricole (semințe, îngrășăminte, furaje combinate, combustibili etc.) sau pentru a-și vinde produsele proprii, asociații pentru protecția agricultorilor etc.

Asocierea în unități cu și fără personalitate juridică, bazată pe contopirea patrimoniului de producție a gospodăriilor țărănești în societăți agricole sau

asociații, poate fi considerat ca un prim pas al procesului de integrare orizontală. Crearea unor astfel de cooperative în țările occidentale reprezintă un fenomen de reacție din partea agricultorilor împotriva consecințelor integrării de tip capitalist și de a face față concurenței.

În ultimul timp, se constată adesea confruntări de interese între integrarea de tip capitalist (fuziune, absorbție etc.) și integrarea de tip cooperatist, atât în integrarea orizontală, cât și cea verticală.

6.3.2. Cooperarea și integrarea verticală în agricultură

Procesul de integrare verticală constă în coordonarea întreprinderilor cu activități conexe, situate fie în același sector, fie în sectoare diferite ale complexului economic. De obicei, în această formă de integrare există o întreprindere integratoare, mai multe întreprinderi integrate, cum la fel de bine poate fi și o societate (asociație) a producătorilor agricoli care integrează activitățile din amonte sau din avalul producției agricole. Deci, integrarea verticală a produselor agricole este orice fel de coordonare dintre două sau mai multe unități, care se situează pe trepte diferite și succesive în lanțul operațiunilor de: livrare de mijloace de producție agricole, producția ca atare, condiționarea sau prelucrarea produselor agricole, colectarea, depozitarea, transportul și desfacerea producției finite.

Forme ale integrării verticale. Integrarea verticală îmbracă o gamă variată de forme:

a) Agricultura contractuală reprezintă acea formă de integrare în care se încheie contracte ferme între producătorii agricoli și agenții economici specializați în prelucrarea produselor agricole primare, constituind în esență un mijloc de control asupra producției agricole. Cu cât clauzele prevăzute în contract privind cantitatea și calitatea producției, condițiile de producție, inclusiv procesele tehnologice obligatorii etc., sunt mai numeroase, cu atât producția agricolă este mai controlată de beneficiar și subordonată intereselor integratorului. În schimbul obligațiilor ce și le asumă, *agricultorul trebuie să primească, în virtutea contractului, o serie de avantaje privind aprovizionarea cu factori de producție, credite, asigurarea valorificării produselor, prețuri garantate etc.* În aceste condiții, contractul este un instrument de organizare și reglementare a pieței, făcând legătura dintre diferitele verigi ale lanțului economic.

Agricultura contractuală s-a răspândit în ultima jumătate de secol în toată lumea, devenind de fapt un instrument de reglare a legăturilor dintre verigile complexului economic agroindustrial.

b) Integrarea verticală totală constă în integrarea unui ansamblu complet de operațiuni dintr-un anumit lanț economic, ca de exemplu: producerea mijloacelor de producție, aprovizionare, producție, prelucrare, distribuție la angroșiști și vânzarea cu amănuntul (sau numai o parte din acest ansamblu), de

așa manieră încât integratorul să poată lua decizii privind toate stadiile lanțului de activități integrate. O astfel de integrare o putem întâlni și când toate aceste activități fac parte din aceeași întreprindere.

Integrarea totală se realizează pe bază de contracte, deciziile fiind luate de către polul integrator în virtutea sistemului de contracte ce stabilesc relațiile reciproce dintre participanți. Întreprinderile și asociațiile (firmele) integrate, deși autonome în mod juridic, în realitate sunt dominate economic, datorită diferenței de putere economică și financiară care există între societățile economice și polul integrator.

c) Integrarea verticală ascendentă se caracterizează prin controlul executat de către firma prelucrătoare (pol integrator) asupra producției agricole, prin încheierea de contracte cu producătorii agricoli.

d) Integrarea verticală descendentă se caracterizează prin integrarea de către firma industrială de prelucrare (pol integrator) a activităților din avalul său (activități comerciale).

În timp ce integrarea ascendentă are drept scop asigurarea aprovizionării cu materii prime a polului integrator care prelucrează materiile prime agricole, integrarea descendentă urmărește asigurarea deșeurilor necesare pentru vinderea certă a produselor finite.

În centrul lanțului de activități ale integrării totale, sectorul industrial de prelucrare este promotorul integrării, întrucât el are capacitatea economică și financiară necesară realizării acestui proces de integrare și nu agricultura.

e) Agri-business-ul este o formă a integrării verticale care constă într-o formă de cooperare comercială, având drept scop introducerea unei metode sistematice de aprovizionare a pieței cu unul sau mai multe produse. Principiul fundamental al agri-businessului constă în crearea unei legături directe între cererea și oferta de produse agroalimentare. În condițiile agriculturii private formată din milioane de mici exploatații individuale, fiecare fermier produce ceea ce crede el că i-ar oferi pământul și condițiile naturale de care dispune și pe care le-ar putea vinde cu profit. Aceasta face ca fermierii să se găsească mereu în fața unor circumstanțe neașteptate. Pentru a elimina aceste incertitudini, agri-business-ul se bazează pe introducerea unui volum previzional de mărfuri care corespunde cu cererea. Grație studiilor de piață, întreprinderea de comercializare va ști cu aproximație, pentru fiecare produs, cantitățile ce speră a fi vândute. Pe această bază, va intra în legătură cu producătorii agricoli solicitându-le cantitățile respective. În acest mod sunt create condițiile necesare de informare a producătorilor agricoli privind ce și cât trebuie să producă, pentru a beneficia de venituri rezonabile.

În condițiile țării noastre, dintre diferitele forme de integrare din perioada de tranziție la economia de piață, forma contractuală de integrare se desfășoară oarecum mai satisfăcător.

f) **Holding-ul** este o altă formă de integrare verticală aplicabilă ruralului.

Este cunoscut faptul că în condițiile economiei naturale, exploatarea agricolă autarhică își asigură singură ansamblul activităților agricole și a celor legate de ea, cum ar fi: aprovizionarea cu factori de producție (utilaje, mână de lucru, semințe etc.), prelucrarea produselor agricole brute, comercializarea surplusurilor (vânzarea directă pe piață) etc.

Dezvoltarea economiei de piață a dus treptat la preluarea unor funcții economice, tehnice și comerciale de către sectoarele economice din amonte și din aval, sectoare care au devenit autonome, diversificându-se și specializându-se la rândul lor. În amontele producției agricole s-a dezvoltat un puternic sector al factorilor de producție și un complex de servicii necesare agriculturii, în timp ce în aval se extinde și se diversifică sectorul de prelucrare, conservare, păstrare, distribuție en-gros și comercializare cu amănuntul. Această autonomizare și diversificare din amonte și avalul agriculturii, au favorizat constituirea pe baza principiului integrării verticale complexe agroindustriale denumite și holdinguri agroindustriale. Aceste structuri se pot forma la nivel de localitate sau zona rurală, cu grade de complexitate diferite (de la foarte simple la foarte complexe), dar toate respectând principiile integrării, al complementarității și eficienței.

Holdingul l-am putea defini deci ca un ansamblu organizat de activități agricole, industriale, servicii, transport, desfacere finală, aflate pe raza unei localități rurale sau grup de localități prin care să se valorifice eficient resursele agricole și neagricole locale.

Privit din punct de vedere funcțional, holdingul agroindustrial constă dintr-un șir de stadii (etape) în care se produce și prin care trece producția agricolă până ajunge la consumator. Fiecărei etape îi corespunde o funcție tehnică sau economică după cum urmează:

1. Etapa producerii mijloacelor de producție necesare producției agricole și cu care omul intervine în procesul de muncă din agricultură, etapă ce se realizează în amonte de agricultură. Evoluțiile din economiile țărilor avansate pun în evidență faptul că asistăm la o reapropiere a producției factorilor de producție de mediul rural, întrucât amplificarea diviziunii muncii, corelată cu creșterea vertiginosă a nevoilor agriculturii, nu a mai putut fi satisfăcută de industriile urbane, fenomene stimulate și de amplificarea formelor de integrare.

2. Serviciile necesare agriculturii sunt în mare parte funcții desprinse de agricultură sau funcții noi apărute ca urmare a modificării sistemelor de agricultură, noi tehnologii (irigare, chimizare, prognoză și avertizare boli și dăunători) etc.

Aprovizionarea constituie unul din serviciile deosebit de importante care face legătura dintre producția factorilor de producție și producția agricolă, fiind o funcție economică de amonte. Prin ea se asigură producătorilor agricoli

activele fixe și activele circulante (semințe, îngrășăminte, carburanți etc.), fără de care o agricultură modernă nu este de conceput. În aceeași sferă a serviciilor trebuie considerate și *serviciile bancare, transporturile, rețeaua sanitar-veterinară, învățământul agricol, rețeaua fitosanitară, diverse instituții care deservește agricultura.*

3. Producția agricolă propriu-zisă se constituie ca o funcție tehnică, cuprinzând cele două ramuri fundamentale: producția vegetală și producția animală și reprezintă axul central al holdingului agroindustrial în jurul căruia gravitează toate celelalte activități din amonte și avalul agriculturii.

4. Prelucrarea producției agricole este etapa plasată în avalul producției agricole, care presupune prelucrarea produselor agricole de la recoltare și până la consumul final. După datele FAO indicele mediu de prelucrare este cuprins între 50 - 60 % , diferențiat pe produse și țări, de exemplu: SUA - 84 % , Japonia - 81 % , Anglia - 79 % , Norvegia - 65 % , Franța - 62 % .

Operațiunile de prelucrare a produselor agricole sunt foarte diferite, mergând de la simpla conservare (depozitare) până la prelucrarea destul de sofisticată. Rezultă că în sectorul prelucrării produselor agricole, lanțul economic are o mulțime de verigi care se succed până la realizarea produsului final destinat consumului. Această diversificare de prelucrare favorizează și fenomenul de integrare, cu participarea din ce în ce mai mult a spațiului rural.

5. Distribuția producției agroindustriale, constituie o verigă intermediară între producătorii agricoli și rețeaua comercială propriu-zisă, de cele mai multe ori sub forma comerțului en-gros și semi-gros, plasată în diverse puncte ale lanțului distribuției.

6. Comercializarea propriu-zisă a produselor agricole este ultimul stadiu pe care îl străbate produsul înainte de a ajunge în sfera consumului, fiind totodată și ultima verigă a lanțului economic general, funcție îndeplinită de către comerțul cu amănuntul. Toate aceste forme de integrare sunt mai mult sau mai puțin prezente în viața economică, în funcție și de gradul de dezvoltare generală și de politicile economice promovate.

6.4. MODELE DE COOPERARE ȘI INTEGRARE RURALĂ ÎN EUROPA

Ceea ce caracterizează dezvoltarea agriculturii țărilor capitaliste este pătrunderea tot mai accentuată în această ramură a capitalului comercial, industrial și bancar, determinată de necesitatea modernizării accelerate a agriculturii.

Pe această linie, cooperarea agricolă în țările dezvoltate cu economie de piață din Europa, are un rol de cea mai mare însemnătate. Deși tipurile de cooperative diferă de la o țară la alta, în general, se conturează câteva direcții importante, cum ar fi:

- aprovizionarea cu factori de producție;
- producție;
- prelucrarea produselor;
- servicii;
- comercializarea produselor;
- creditare;
- asigurare etc.

Evoluția numărului de cooperatori și cifra de afaceri din principalele țări europene (CEE) demonstrează importanța și locul cooperăției din agricultura acestora (tab. 6.8).

Tabelul 6.8.

Cooperativele agricole din unele țări vest-europene (CEE) ^{x)} în anul 1989

Nr. crt.	Țara	Nr. cooperative	Total membri -mii-	Nr. salariați -mii-	Cifra de afaceri		
					Total mil. ECU	ECU/ cooperativă	
1.	Total CEE	36798	12515,1	724,8	158722	12680	
2.	din care:	Belgia	1265	397,9	4,1	5763	14483
3.		Germania	5467	4585,0	136,0	37160	8105
4.		Danemarca	200	111,2	37,7	9687	87145
5.		Franța	4150	950,0	130,0	37160	39115
6.		Irlanda	129	173,9	15,2	5543	31871
7.		Italia	3411	410,0	27,0	6620	16146
8.		Luxemburg	627	9,7	1,3	297	30745
9.		Olanda	1285	424,9	77,9	15304	36018
10.		Portugalia	1118	1500,0	12,0	1366	911
11.		Spania	3000	1500,0	-	7668	5112
12.	Anglia	636	428,0	28,0	9173	21432	

^{x)} Economistul nr. 164 - februarie 1992

Experiența vest-europeană în domeniul cooperăției, inclusiv a celei agricole, se caracterizează printr-o extrem de mare varietate de forme, ca urmare a puternicii fragmentări a continentului pe regiuni, cantoane, landuri etc. În aceste condiții este greu de stabilit trăsăturile vreunui "model european" al cooperăției în agricultură, având de a face mai mult cu o pluritate de modele și pe acest fond s-ar putea identifica mai degrabă un model de pildă "latin" și unul "german".

În ciuda diversității, există și elemente care conferă o anumită unitate de concepție și orientare a cooperăției agrare din Europa.

Aceste elemente se concretizează, în principal, în setul de reguli și principii izvorâte din practica europeană de peste 150 ani. În cadrul acestor procese asistăm și la o modificare a dimensiunii proprietății sau exploatației agricole, în sensul creșterii acesteia. În consecință, pentru satisfacerea nevoilor noilor exploatații apar cooperative de procurare sau (și) de utilizare în comun a mașinilor și utilajelor agricole, clădirilor, sau de exploatare în comun a terenurilor, ca urmare a regroupării exploatațiilor etc.

Concomitent, apar și cooperative specializate de prelucrare a unor produse agricole (lapte, carne, struguri, ciuperci etc.).

O amploare crescândă au căpătat și formele de cooperare pentru asigurarea creditelor necesare finanțării în comun a unor lucrări de investiții privind îmbunătățirile funciare, modernizare tehnologică etc.

Concomitent, cooperăția agrară participă la procesul de integrare pe orizontală (specializări pe ramuri) și pe verticală, cu industriile din amonte și aval, facilitând procesul de constituire a unor structuri agroindustriale moderne.

O importantă latură a activității cooperăției agrare vest-europene o constituie reprezentarea și apărarea intereselor producătorilor mici și mijlocii. Din acest punct de vedere, experiența vest-europeană a sindicatelor agricole și a altor organisme (asociații, uniuni), și relațiile lor cu cooperăția agricolă, merită studiată. În afara problemelor economice, cooperăția agrară vest-europeană își asumă tot mai multe răspunderi privind problemele sociale ale cooperabililor, formarea și instruirea permanentă a acestora, acțiuni edilitare, de protecție a mediului, culturale etc.

Cooperăția agricolă europeană are o amplă activitate pe plan internațional ca urmare a derulării proceselor legate de crearea și dezvoltarea U.E., corelarea politicilor agrare naționale, în spiritul obiectivelor Politicii Agricole Comune (PAC), în cadrul unor organe, ca de pildă: Comitetul Special de Agricultură, Comitetul Permanent al Structurilor Agricole, Fondurilor Europene de Orientare și Garanție Agricolă (FEOGA) etc. Aceste structuri și organisme ale UE creează un cadru instituțional continental favorabil și pentru dezvoltarea cooperăției agrare pe plan internațional. Începând cu 1.01.1993, CEE a intrat într-o nouă etapă prin crearea Uniunii Economice și Monetare a Europei, ceea ce a deschis noi perspective pentru dezvoltarea pe plan internațional a activității cooperăției agrare de pe continent.

O trăsătură definitorie a cooperăției agrare din Europa occidentală o constituie ponderea ei, foarte diferită, în cadrul agriculturii, de la o țară la alta. Ponderi mai mari se întâlnesc în țări ca: Olanda, Danemarca, unele cantoane din Elveția și mai mici în Italia, Grecia și Germania.

În urma înțelegerii dintre CEE și Zona Liberului Schimb pentru crearea Spațiului Economic European (SEE), începând cu sfârșitul lunii octombrie 1991 în viața Europei se accentuează procesele integrative, afectând și

cooperăția agrară. Pe acest fond se realizează și apropierea unui număr important de țări din Europa Centrală și de Est - de la țările Baltice și până în Caucaz - de marile structuri economice și politici europene. De asemenea, cooperăția agrară din Europa se caracterizează printr-o accentuată autonomie în raport cu statul.

În țările capitaliste dezvoltate cooperăția agricolă este reprezentată, cu prioritate, în activitățile aflate în amonte și aval față de producția agricolă propriu-zisă.

Mișcarea cooperatistă din țările cu economie de piață, deși nu a dat aceleași rezultate pozitive, comparativ cu formele capitaliste de organizare a exploatațiilor agricole, au ameliorat în mare măsură nivelul de viață al agricultorilor și și-a dovedit viabilitatea, mai ales în domenii diverse cum ar fi: al aprovizionării, creditării, asigurărilor, prelucrării, depozitării, desfacerii. Cooperăția poate fi considerată o componentă majoră a modernizării și integrării rurale și constituie un ax central al politicii agricole vest-europene.

Dezvoltarea rurală prin cooperăția agricolă este sprijinită în toate regiunile lumii, deși extinderea acestor forme are intensități diferite în țările dezvoltate față de țările în curs de dezvoltare.

Modelul nord-american de cooperare și integrare rurală (integrare verticală) se bazează pe întreprinderi capitaliste specializate, care adeseori integrează producția fermelor familiale mici și mijlocii, cu prelucrarea și chiar desfacerea acestora.

Modelul vest-european urmărește promovarea cooperării între toate formele de organizare socială a producției agricole, inclusiv mica proprietate, extinzându-se atât cooperarea orizontală, cât și cea verticală, realizându-se astfel structuri social-economice viabile.

În cazul Uniunii Economice Europene, coopearea și integrarea agroindustrială rurală se realizează la dimensiuni europene.

Cooperarea în agricultură, ca formă a integrării rurale îmbracă aspecte diverse, atât în ce privește cadrul în care se realizează (cooperative sau asociații), cât și ca structuri de producție și sisteme de organizare rurală. Cooperarea și integrarea se realizează între diferite tipuri de întreprinderi agricole, între agricultură și industriile din amonte și aval, precum și între exploatațiile private sau de tip asociativ și fermieri. În unele țări sunt larg răspândite societățile pe acțiuni (private sau mixte), cooperative ale fermierilor specializate și integrate pe orizontală.

În ultimele decenii s-a produs o adevărată revoluție rurală în majoritatea țărilor dezvoltate, ca un răspuns la adâncirea proceselor de industrializare a agriculturii și a dezvoltării activităților neagricole din rural, fenomen susținut și de instituțiile de credit. Țările dezvoltate, mai ales cele vest-europene,

promovează și susțin activ dezvoltarea rurală bazată pe forme asociative de grup și alte forme de integrare, menite a limita extinderea monopolurilor, a tempera exodul rural, a regla raportul cerere-ofertă și a proteja mediul ambiant. În același timp se dezvoltă în rural ramuri industriale ce deservește agricultura, până la cele ce prelucrează și comercializează produsele agricole.

6.4.1. Modelul francez de cooperare

În Franța mișcarea cooperatistă are o veche tradiție, începând cu Ch. Fourier și până în zilele noastre. Se cunosc variate forme de cooperare pe orizontală, precum:

- cooperarea în domeniul serviciilor: cooperare în procesul recoltării, conservării, transformării și comercializării produselor agricole, întreprinderi pentru executarea de lucrări în agricultură (ETA) etc.;

- cooperare în stadiul producției: gestiune comună pentru activități din legumicultură, pomicultură și viticultură;

- forme de asociere necooperatiste (G.A.E.C., C.U.M.A., C.E.T.A.);

- băncile de muncă (cooperative de într-ajutorare cu forță de muncă), credit agricol (C.A etc.), asigurări sociale (M.S.) etc.

Ameliorarea structurilor rurale în Franța a fost puternic stimulată de stat încă din 1960, când apare o nouă legislație, care a încurajat regruparea parțială sau totală a exploatațiilor agricole și ia naștere noul tip de asociere denumit G.A.E.C. (Grupul agricol de exploatare în comun).

Aceste grupe de exploatare pot încheia contracte și adera la asociere și cooperare prin sindicate, beneficiind de avantaje tehnice, economice și sociale. Ele se organizează în domenii variate, concentrând principalele mijloace de producție în societăți civile particulare și își repartizează în comun uzufuctul. Aceste grupe de exploatare în comun sunt specifice fermierilor arendași și mai puțin proprietarilor de terenuri.

G.A.E.C-urile sunt constituite în marea lor majoritate din membri legați prin relații de rudenie (87 %) și sunt formate din maximum 10 fermieri. În aceste asociații, societarii participă cu anumite cote de capital și muncă în comun. Mașinile agricole ale asociațiilor și alte bunuri, pot fi cedate G.A.E.C.-ului în proprietate sau în exploatare. În G.A.E.C.-uri fermierii se asociază cu întreaga fermă sau cu o parte din ea.

Exploatațiile în comun din Franța pot fi:

- exploatații în comun de ramură;
- exploatații în comun complete;
- cercuri de mașini agricole.

Exploatațiile în comun, de ramură au apărut în diferite sectoare ale producției agricole și îndeosebi în creșterea animalelor. În acest domeniu

exploatarea în comun poate fi profilată pe anumite ramuri: îngrășarea porcilor, taurinelor, creșterea păsărilor etc., iar în producția vegetală, îndeosebi în pomicultură, viticultură și legumicultură, cultivate în masiv, unde proprietarii pot avea suprafețe diferite, dar lucrările pot fi efectuate în comun.

Exploatații în comun complete, pot fi alcătuite din:

a) o singură fermă, condusă de o singură persoană (părinții administrează și pentru copii, fără divizarea fermei);

b) exploatații în comun de două sau mai multe ferme ce au fuzionat.

Aceste exploatații alcătuite din mai multe ferme se întâlnesc sub 3 forme:

- asociații propriu-zise;

- asociații cooperative;

- grupuri agricole de exploatare în comun (G.A.E.C.).

Printre formele cu o mai mare extindere sunt și cooperativele agricole de utilizare în comun a mașinilor agricole. În 1991 funcționau în Franța 12800 CUMA, la care erau asociați 240.000 agricultori (30 % din proprietari). În general, tractoarele agricole sunt proprietatea fermierilor, în timp ce mașinile de folosință limitată (combine) sunt folosite în comun.

Cooperativele de servicii pentru agricultură: aprovizionare, prelucrarea și comercializarea produselor etc., realizează 56 % din volumul comerțului cu produse agricole și factori de producție, din care: la cereale 70 %, lapte 50 %, carne 40 % etc.

Asociațiile de producție strict specializate (pomi, vie, legume etc.) sunt sprijinite de către stat, beneficiind de subvenții și credite nerambursabile în primii 5 ani de funcționare.

Pe ramuri de producție se organizează "Uniuni și federații de cooperative", care funcționează pe bază de statut, în scopul promovării și apărării intereselor cooperativele asociate.

Procesul de integrare verticală are loc între fermieri sau asociații ale acestora și industriile agroalimentare. În Franța, în acest domeniu, se întâlnesc patru forme de integrare.

a) **Integrarea de către firmele private** prin încheierea unor contracte de vânzare-cumpărare între producătorii agricoli cu industriași (societăți private) care prelucrează anumite produse. Prin aceste contracte producătorul este obligat să vândă produsul numai unui anumit industriaș, stabilit de Confederația generală a producătorilor iar industriașii, la rândul lor, nu se pot aproviziona decât de la fermierii repartizați de către confederație.

b) **Integrarea de către firme private sub controlul puterii publice** aplicat mai ales pentru industrializarea legumelor și fructelor. Între fabricile de conserve și producători sunt încheiate contracte tip, controlate de puterea publică.

c) **Integrarea de către organizațiile interprofesionale cu intervenția puterii publice** este o formă specifică în domeniul cerealelor și a sfeclăi de zahăr,

constituind un semimonopol de stat. Oficiul Național Interprofesional fixează prețurile pe baza propunerilor producătorilor, asigură finanțarea recoltelor cu ajutorul creditului agricol, ajustarea cererii și a ofertei de cereale, importurile-exporturile de cereale etc. Sectorul cooperatist controlează peste 80 % din comerțul și producția de cereale.

Și în cazul producătorilor de sfeclă pentru zahăr, pe de o parte și organizațiile fabricanților de zahăr, pe de altă parte, există o instituție interprofesională prin care se intervine între cele două grupe de parteneri.

d) **Monopolul de stat este o formă de integrare mai rară.** De exemplu, Regia tutunului este o instituție publică care încheie contracte cu producătorii și determină condițiile în care se va fixa prețul și nivelul producției.

Gradul de integrare agroindustrială rurală în Franța este exprimat sintetic de structura prețurilor plătite de consumatori, în care amontelui agriculturii îi revin cca 15 %, agriculturii 30 % și avalului cca 55 %, ceea ce exprimă nivelul ridicat de prelucrare a produselor agroalimentare.

Structura cooperatistă de organizare a producătorilor agricoli francezi le permite acestora să controleze toate stadiile complexului economic integrat de la sate (de la aprovizionare până la comerțul cu amănuntul), fiind o alternativă democratică la politica de tip monopolist.

6.4.2. Modelul german

Procesul integrării orizontale se întâlnește cel mai adesea la nivelul producției agricole sub forma unor asociații comune de producție (unități de creștere a puilor de carne, a tineretului porcine la îngrășat, plantații comune de pomi). Dintre toate sectoarele producției zootehnice, creșterea păsărilor a fost sectorul în care integrarea verticală a cunoscut cea mai largă răspândire.

Integrarea pe bază de contract este forma cea mai răspândită în agricultura germană. Astfel, în cazul producerii de semințe, creșterea puilor, producția de lapte și cultura sfeclăi de zahăr, integrarea este realizată în proporție de 100 % pe bază de contract, producția de legume 90 %, cartofii pentru industria amidonului și spirtului 50 % etc. În cazul legumelor și fructelor, integratorul este o întreprindere industrială sau comercială. În landurile de nord ale Germaniei sunt foarte răspândite așa-zisele "fabrici țărănești", în care producătorii sfeclăi pentru zahăr sunt și proprietarii acestora, prin participarea cu părți sociale la capitalul social, prin acțiuni nominative și neadmise la bursă. Numărul de acțiuni este stabilit în raport cu întinderea suprafețelor cultivate cu sfeclă și implică obligații corespunzătoare de livrare a sfeclăi.

În alte landuri producătorii de sfeclă pentru zahăr s-au unit în "Asociații ale cultivatorilor de sfeclă pentru zahăr" ca formă de integrare orizontală. Aceste

asociații au ca scop să-i reprezinte pe producătorii agricoli în raporturile cu fabricile de zahăr și încheie cu acestea "contracte cadru" pe baza cărora se încheie apoi contracte individuale, vizând apărarea intereselor producătorilor agricoli.

6.4.3. Cooperarea agricolă în Elveția

În Elveția agricultura se bazează, în principal, pe exploatarea familială de dimensiuni mici și foarte mici, agricultura fiind combinată cu alte ocupații.

Cooperarea în agricultura elvețiană vizează, în special, utilizarea în comun a mașinilor, exploatarea în comun a unor factori de producție (pământ, muncă sau capital); integrarea pe produse specializate și fuziuni complete în societăți și exploatarea agricole.

a) În cazul exploatarea în comun a factorilor de producție, aceasta are ca scop echilibrarea folosirii acestora între exploatanți: într-ajutorarea cu forță de muncă între vecini, specializarea pe ramuri ale agriculturii.

b) "**Bănci de mașini**" (cooperative de mașini agricole) în cadrul cărora fiecare agricultor rămâne proprietarul mașinilor sale, dar le pune la dispoziția grupului asociat. Tarifele de lucru sunt fixe, iar folosirea mașinilor se face fie de membrii asociați sau prin angajarea de specialiști. În Elveția funcționează 120 asemenea cooperative (bănci).

c) Cooperarea pentru utilizarea în comun a instalațiilor, spațiilor de depozitare, prelucrare de produse agricole, condiționare de cereale etc.

d) Fuzionarea completă a exploatarea agricole pentru a produce în comun anumite produse. În acest caz fiecare membru realizează anumite activități după reguli bine stabilite în comun dar rămân, de regulă, proprietari pe mașinile și clădirile lor. Pământul, în cazul acestor asocieri, poate fi proprietate individuală a membrilor sau arendat.

6.4.4. Cooperarea agricolă olandeză

Este multifuncțională și mai puțin sub forma asociațiilor simple. Cooperativele olandeze au ca principal scop economic funcții de piață și cea mai mare parte a fermierilor aderă simultan la 3 - 4 cooperative specializate. Aceste cooperative au devenit cu timpul întreprinderi productive, care produc numai pentru piață în condiții de concurență. Ca urmare a activităților economice rentabile din aceste cooperative, ele creează avantaje economice și fermelor asociate. Aceste cooperative întrețin relații economice și cu fermierii neasociați în cooperativă.

Cooperativele respective au relații economice și cu piețele externe, mijlocind importuri de materii prime, îngrășăminte chimice și exportul de produse finite.

Principalele domenii și forme de cooperare din Olanda sunt:

a) **cooperative de credit** oferind servicii ca orice bancă comercială și unele din ele (RABOBANK) și-au extins activitățile și în străinătate;

b) **cooperative de cumpărare-vânzare** sunt forme asociative ale producătorilor în domeniul aprovizionării (îngrășăminte, furaje brute, furaje combinate);

c) **cooperative de prelucrare și de vânzare a produselor agricole**, cum ar fi cele de prelucrare a laptelui, sfeclei pentru zahăr, deshidratarea cartofilor, producerea de semințe, carne și ouă;

d) **cooperative de "service"** pentru utilizarea mașinilor agricole sau cu specific de deshidratarea furajelor, însămânțări artificiale, service-uri de contabilitate agricolă etc.;

e) **societăți de asigurări mutuale** pentru suportarea riscurilor din agricultură, unele fiind din secolul al XVIII-lea; în acest domeniu funcționează peste 400 de societăți, o parte dintre ele fiind afiliate la "Federația Societăților de Asigurări Mutuale", fondată în 1940;

f) **cooperative de utilizare a mașinilor agricole**, cuprind peste 80 % din forța mecanică existentă în Olanda și este integrată în "Federația Cooperativelor de Exploatarea a Mașinilor Agricole și Horticole", fondată în 1942;

g) **serviciile de asistență** sunt cooperative de sprijinire a agricultorilor bolnavi, accidentați, funcționând pe plan local și subvenționate de stat;

h) **întreprinderi de transformare a deșeurilor**.

În anul 1986, prin intermediul cooperăției agricole se realiza 90 % din creditul agrar, 50 % din furajele combinate și aprovizionarea cu îngrășăminte, 84 % din producția de fructe și legume, 90 % din cea de flori, 87 % din cea de lapte, inclusiv prelucrarea a 3/4 din producție și 63 % a sfeclei de zahăr.

Cooperarea agricolă din Olanda a cunoscut și un amplu proces de concentrare prin reducerea numărului și mărirea dimensiunii lor.

În 1986, în Olanda funcționau 1112 cooperative de toate tipurile, din care peste 83 % în domeniul creditului agricol. În diverse tipuri de cooperative erau cuprinși 269,8 mii membri, cu o cifră de afaceri de peste 31,2 miliarde guldeni.

6.4.5. Cooperarea agricolă în Danemarca

În cadrul complexului agroindustrial din Danemarca funcționează peste 300 uniuni și întreprinderi asociative de tip cooperatist la nivel național, regional și local. Practic, toți fermierii și lucrătorii din sfera producerii și desfacerii produselor agricole sunt cooperativizați.

Există 22 organizații naționale cooperatiste în componența cărora intră uniunile cooperatiste locale, asociațiile și întreprinderle zonale și locale.

Obiectivele mișcării cooperatiste din domeniul agrar se pot sintetiza în câteva direcții, dintre care mai importante sunt:

- organizarea acțiunilor de valorificare a producției agricole pe piața internă și externă;
- înzestrarea fermierilor cu tehnică, materii prime, combustibil etc;
- asigurarea de servicii în domeniul organizării, conducerii și pregătirii profesionale;
- elaborarea de strategii de dezvoltare și acordarea de sprijin fermierilor în lupta cu concurența;

- apărarea intereselor fermierilor în relațiile acestora cu industria și cu desfacerea, cu guvernul, parlamentul și Comunitatea Economică Europeană.

Sectorul cooperatist concentrează, de exemplu:

- 96 % din producția și prelucrarea laptelui (4,2 mil. tone în 25.000 ferme cu 800.000 cap. vaci);
- 65 - 93 % din cea de carne de porc și vită;
- 50 % din producția avicolă;
- 60 % din producția de legume și fructe.

O particularitate organizatorică a agriculturii daneze este că persoanele care posedă pământ și vor să-l exploateze, trebuie să locuiască la fermă. Fermele mai mari de 50 ha pot fi cumpărate numai de fermieri cu pregătire profesională atestată prin certificate de studii în domeniu.

Institutele de credit constituie un model unic de finanțare, întrucât acceptă drept gaj pământul, acordând împrumuturi până la 70 % din valoarea fermei. În cazul că nu sunt achitate la scadență dobânzile și ratele stabilite, ferma este preluată de bancă și vândută altor fermieri.

Fermierii beneficiază de serviciul de consultanță agricolă pe probleme de producție vegetală, creșterea animalelor, utilizarea mașinilor agricole, contabilitate agricolă și management, folosindu-se în medie 4 - 5 consilieri, tehnicieni și asistenți la 100 ferme. Fermierul este informat permanent asupra tuturor aspectelor ce-l pot interesa prin rapoarte, buletine, diverse publicații, vizite la câmpuri demonstrative, emisiuni radio, televiziune, simpozioane etc.

Înainte de a se instala ca fermier, fiecare tânăr își completează educația de specialitate, într-un sistem educativ, continuu, în 3 cicluri, parcurgând 16 luni de cursuri și 48 de practică.

Particularitatea cooperativelor daneze constă în gradul lor ridicat de specializare, fapt ce determină ca un fermier să fie concomitent membru al mai multor cooperative: aprovizionare, prelucrare, desfacere, service etc.

Organizații coordonatoare (suprastructurale) sunt:

- uniunea centrală a organizațiilor cooperatiste;
- uniunea marilor proprietari de terenuri;

- uniunea micilor fermieri;
- consiliul agricol.

Activitatea uniunilor este îndreptată spre sprijinirea fermierilor pentru obținerea de informații tehnice, coordonarea legăturilor dintre diversele organizații agricole interne și externe etc.

În Danemarca sistemul cooperatist își reglementează normele de organizare, de producție, de desfacere etc. Statul percepe impozite pe activitățile agricole din cooperative, cu reduceri însă de aproximativ 30 % față de activitatea fermelor private necooperatiste.

6.4.6. Cooperarea agricolă în Austria, are o extindere mare. Agricultură austriacă se caracteriza în trecut prin existența unor ferme mici și puțin rentabile. Din acest motiv s-a pus problema modernizării sectorului agricol, care a atras după sine investiții mari. Așa se explică extinderea cooperatiei agricole de credit (Case de credit). O mare parte din credite s-au folosit de către cooperarea de consum și aprovizionare pentru construirea de întreprinderi de prelucrare a produselor agricole, de producere a îngrășămintelor, amendamentelor etc.

A doua formă, ca importanță, sunt cooperativele de aprovizionare, depozitare și desfacere a produselor agricole. Cooperativele de desfacere, pentru a face față concurenței, impun membrilor cooperatori condițiile tehnologice pentru realizarea produselor.

Întreaga populație agricolă din Austria este cuprinsă în mișcarea cooperatistă.

Statul austriac încurajează cooperarea agricolă prin diverse pârghii. De exemplu, impozitul pe circulația mărfurilor este cu 30 % mai mic în cooperative decât în întreprinderile particulare.

Din cele câteva exemple privind structura, sistemul organizatoric, rolul și funcțiile cooperativelor, rezultă multe elemente comune dar și particularități, determinate de structura economică a fiecărei țări, potențialul productiv, tradițiile și cadrul legislativ existent. Experiența acestor țări cât și propria experiență ne îndreptățește să afirmăm că rolul cooperatiei agricole nu s-a încheiat odată cu 1989, ci dimpotrivă, el trebuie să devină calea principală pentru organizarea, dezvoltarea și rentabilizarea agriculturii.

ORGANIZAREA ȘTIINȚIFICĂ A AGRICULTURII CA RAMURĂ A ECONOMIEI NAȚIONALE

- **7.1. Zonarea și repartizarea teritorială a producției agricole**
- **7.2. Profilarea, specializarea și concentrarea producției agricole**
- **7.3. Dezvoltarea multilaterală și îmbinarea armonioasă a ramurilor de producție**

Conceptul de organizare științifică a activității de producție din agricultură cuprinde un ansamblu de acțiuni tehnice, economice, organizatorice și sociale cu caracter macroeconomic, îndreptate spre o utilizare rațională a resurselor naturale, materiale, umane și financiare ale producției, în scopul realizării unor randamente crescând în condiții de maximă eficiență.

O astfel de organizare presupune:

- a) zonarea și repartizarea teritorială a producției agricole;
- b) profilarea, specializarea și concentrarea producției agricole;
- c) dezvoltarea multilaterală a agriculturii și îmbinarea armonioasă a ramurilor de producție. Acestea reprezintă principalele direcții ale organizării științifice a producției agricole, ca ramură de bază a economiei.

7.1. ZONAREA ȘI REPARTIZAREA TERITORIALĂ A PRODUCȚIEI AGRICOLE

7.1.1. Zonarea producției agricole

Zonarea producției agricole ca proces de delimitare teritorială în cadrul suprafeței agricole a țării, a zonelor de producție agricolă, constituie o condiție fundamentală pentru organizarea științifică a activității productive din agricultură și în același timp un mijloc eficace de integrare a agriculturii în dezvoltarea armonioasă, de ansamblu, a economiei naționale.

Zonarea și repartizarea teritorială a producției agricole reprezintă două aspecte ale fenomenului de diviziune teritorială a producției agricole. Deosebirea constă în aceea că, în timp ce zonarea reprezintă aspectul calitativ al diviziunii teritoriale, repartizarea teritorială constituie aspectul cantitativ al acesteia.

Zonarea reprezintă o acțiune prin care omul stabilește raporturile de dezvoltare dintre ramuri, pe un anumit teritoriu, teritoriu ce poartă numele de zonă. Zona reprezintă un teritoriu strict delimitat prin hotare naturale sau convenționale, care se deosebește de alt teritoriu prin modul de manifestare a factorilor de producție. În cadrul unei zone întâlnim un număr mai mare sau mai mic de ramuri, în funcție de complexitatea factorilor de producție. Se pot întâlni situații când două zone sunt identice sub aspectul numărului de ramuri și natura lor, dar diferă sub raportul ponderii în care se găsesc ramurile între ele. De exemplu:

În Zona I-a	În Zona a II-a
ramura 1 (cereale) deține 50 %	deține 5 %
ramura 2 (lapte) deține 30 %	deține 10 %
ramura 3 (legume) deține 10 %	deține 10 %
ramura 4 (struguri) deține 5 %	deține 40 %
ramura 5(carne) deține 5 %	deține 35 %.

În acest caz, deși cele două zone dețin aceleași 5 ramuri de producție, ponderea fiecăreia dintre ele, pe zone, este foarte diferită. Din acest motiv, zona I-a va purta numele de zonă de cereale-lapte, întrucât cele două ramuri sunt dominante aici iar zona a II-a va purta denumirea de struguri-carne, întrucât aceste ramuri sunt dominante.

Prin urmare, numele zonei este dat de ramura (ramurile) dominantă. În general, ramurile dominante dintr-o zonă sunt în număr limitat (2 - 3).

În țara noastră lucrările de zonare au fost efectuate în mai multe etape, ultima încheiată în 1976, care urma a fi aplicată din 1981 cu două etape: 1981 - 1985 și 1985 - 1990. Necesitatea revizuirii zonării producției agricole este impusă de însuși modificarea condițiilor ce determină acțiunea de zonare, adică a celor trei categorii de factori: naturali, economici și sociali. De exemplu, prin amenajările tehnice realizate în Dobrogea, deficitul de apă s-a eliminat prin existența irigațiilor și s-au creat condiții favorabile obținerii unei producții superioare la culturile ce răspund cel mai bine factorului irigație, ceea ce determină o nouă structură a culturilor, deci apare necesitatea revizuirii lucrărilor de zonare. Aplicarea Legii 18/1991 a creat noi structuri agrare și noi interese economice, ceea ce determină o nouă modificare a lucrărilor de zonare sau chiar elaborarea unei noi zonări.

Ultima acțiune de zonare se deosebește de cele anterioare prin faptul că s-a folosit o metodologie nouă, bazată pe modele economico-matematice de optimizare a structurii ramurilor de producție agricolă, iar prelucrarea datelor necesare s-a făcut cu ajutorul calculatoarelor electronice. Acest lucru prezintă avantajul elaborării concomitente a mai multor variante de zonare, ceea ce

constituie elemente de strategie în politica de dezvoltare a agriculturii; operațiunile se fac foarte rapid și se reduc cheltuielile de muncă umană și financiare; permit efectuarea unor calcule mai rigurose fundamentate științific.

Potrivit acestei ultime zonări, pe teritoriul țării noastre s-au stabilit un număr de 45 zone republicane, iar în cadrul fiecărui județ s-au stabilit zone județene (9 - 11), în funcție de mărimea și condițiile specifice din fiecare județ. Numărul de factori naturali, economici și sociali luați în considerare la delimitarea zonelor sunt mult mai numeroși, uneori de ordinul zecilor.

Scopul zonării este de a asigura folosirea rațională, completă și cu maximum de randament a tuturor resurselor pe care le folosește agricultura, în vederea obținerii întregului sortiment de produse agricole, în cantități și de calitate corespunzătoare cerințelor economiei naționale și în condițiile economice cele mai avantajoase.

La elaborarea modelelor economico-matematice s-a avut în vedere, în principal, funcția obiectiv: maximizarea producției, minimizarea cheltuielilor, maximizarea profitului.

Sistemul de restricții ale modelelor de zonare a avut în vedere:

- folosirea integrală a teritoriului agricol;
- limita minimă privind volumul fiecărui produs;
- limita maximă de dezvoltare a unei activități;
- asigurarea unei corelații raționale între producția vegetală și animală;
- realizarea unor efective minime de animale;
- utilizarea completă și rațională a forței de muncă etc.

7.1.2. Repartizarea teritorială a producției agricole

Repartizarea teritorială a producției agricole reprezintă așezarea pe un teritoriu a diferitelor ramuri de producție agricolă, în funcție de condițiile naturale și economice existente în diferitele zone agricole și în concordanță cu nevoile economiei naționale în produse agroalimentare.

Constituind o formă specifică a diviziunii teritoriale a muncii, repartizarea teritorială a producției reprezintă un proces de asigurare a unor proporții optime pe teritoriu între industrie și agricultură, între producția și consumul diferitelor produse agricole, ca și între ramuri, culturi și specii de animale. Un astfel de proces este influențat de nevoile economiei naționale și de condițiile locale, naturale și economice, existente în diferite zone, cum ar fi: condițiile pedoclimatice, amplasarea ramurilor industriale, starea rețelei de transport, resursele de muncă, experiența locală a producătorilor etc.

a) **Condițiile pedoclimatice** influențează în mod diferențiat producția din diferitele ramuri ale agriculturii, amplasarea teritorială a acestora trebuind să se facă acolo unde condițiile naturale sunt mai bune pentru una sau alta din culturi.

Ca urmare a exploatarei până la epuizare a capacității de producție a pământului, practică în timpul dictaturii comuniste, se impune o repartizare a culturilor în teritoriu, care să poată reface fertilitatea pământului.

Este știut că avem peste 6 mil. ha teren agricol supus efectelor distructive ale eroziunii. Ca urmare a sistemului de agricultură practicat în trecutul apropiat și a tăierii neraționale a pădurilor (în ultimii ani din vechiul regim se tăia de două ori mai mult decât capacitatea de regenerare a pădurilor), fenomen care, din păcate, continuă și după 1990, efectul este concretizat în pierderea anuală a 150 mil. tone sol fertil (echivalentul a 35.000 ha cu o grosime a stratului arabil de 30 cm), respectiv 400 - 500 mii tone N.P.K. s.a. Avem circa 500 mii ha soluri excesiv erodate care vor trebui împădurite și alte 500 mii ha trebuie să fie înțelenite cu plante furajere valoroase, pentru ca în felul acesta să se salvăm de la procesul ireversibil de distrugere. La repartizarea în teritoriu a culturilor trebuie să avem în vedere existența a peste 2,4 mil. hectare pe care s-au efectuat lucrări de amenajare antierozională, încât folosirea acestor suprafețe trebuie realizată în contextul protejării pământului de agresiunea factorilor ce pot declanșa fenomene erozionale ireversibile.

Influența acestor condiții asupra repartiției teritoriale a ramurilor se diminuează pe măsura introducerii în producție a progresului tehnic și a cuceririlor științifice. Indiferent însă de nivelul atins în dezvoltarea științei și tehnicii agricole, condițiile naturale rămân un important factor de influență asupra repartiției teritoriale a producției agricole.

b) **Dezvoltarea și amplasarea diferitelor industrii** modifică în mare măsură arealul de cultură a diferitelor plante agricole. Astfel, datorită mecanizării lucrărilor și a dezvoltării irigațiilor a fost posibilă extinderea culturilor prășitoare și în zone cu o densitate mai mică a populației. De asemenea, amplasarea industriilor prelucrătoare de materii prime agricole, exercită o mare influență asupra repartiției teritoriale a producției. Dezvoltarea industriei influențează repartizarea teritorială a producției agricole și prin aceea că determină o concentrare a populației urbane, consumatoare de produse agricole în stare proaspătă, cum sunt legumele, fructele, laptele etc.

c) **Căile și mijloacele de transport** influențează repartizarea teritorială, îndeosebi a ramurilor de producție agricolă care dau produse greu transportabile, de mare volum etc. (legume, fructe, lapte etc.).

d) **Resursele de muncă** au o influență mare asupra repartiției teritoriale a ramurilor de producție în care se consumă o cantitate mai mare de muncă vie (sfecla de zahăr, tutun, legume, cultura viței de vie și a pomilor).

e) **Experiența locală a producătorilor agricoli** constituie, de asemenea, un factor de influență asupra repartiției teritoriale a producției agricole. Astfel, în zonele în care s-a acumulat o bogată experiență în cultura cartofului, sfecele de zahăr, legumelor, pomilor fructiferi, îngrășarea taurinelor, se obțin an de an randamente sporite și la costuri scăzute. Menținerea și extinderea în aceste zone

specializarea producției agricole nu contravin cerințelor dezvoltării multilaterale la nivelul țării, al zonelor și județelor ei, dimpotrivă, permit înfăptuirea diversificării producției agricole în condiții de eficiență economică, corelând interesele economiei naționale cu cele ale producătorilor agricoli.

7.2.2. Specializarea producției agricole

Specializarea producției este o formă superioară a diviziunii sociale a muncii și se caracterizează prin dezvoltarea cu precădere la nivel de zonă sau exploatare, a uneia sau a mai multor ramuri sau culturi, în condițiile unei concentrări a producției până la dimensiuni care asigură maximum de producție și de eficiență economică.

Datorită particularităților tehnice și economice ale agriculturii, specializarea în această ramură nu poate atinge nivelul la care se poate ajunge în industrie, unde specializarea unei unități poate să meargă până la fabricarea unui singur subsansamblu sau piesă.

În agricultură o astfel de specializare îngustă, îndeosebi în producția vegetală, nu este nici posibilă, nici recomandabilă, datorită particularităților pământului ca mijloc de producție, a nevoiei de rotație a culturilor, a caracterului sezonier de ocupare a forței de muncă etc.

Dezvoltarea multilaterală a agriculturii la nivel macroeconomic și specializarea ei pe zone de producție (microeconomic) se completează reciproc. Odată cu dezvoltarea forțelor de producție și cu adâncirea procesului de diviziune a muncii în agricultură, specializarea la nivel de zonă devine tot mai pronunțată, ajungându-se până la nivel de fermă specializată. Gradul de specializare a producției agricole depinde însă și de factori tehnologici, specifici diferitelor ramuri și culturi, cum este cazul creșterii animalelor în complexe industriale, ferme viticole și pomicole etc.

Specializarea producției agricole are două laturi distincte: o *latură cantitativă* și una *calitativă*.

Din punct de vedere **cantitativ**, specializarea producției agricole, la nivel de zonă sau unitate, trebuie să reprezinte limitarea numărului de ramuri (culturi), la cele care corespund cel mai bine condițiilor economice și naturale concrete și care le valorifică cel mai bine.

Sub raport **calitativ**, specializarea producției oglindește o modificare a structurii de producție, ca urmare a adâncirii procesului de diviziune a muncii.

Privită în ansamblu, de la fermele specializate până la agricultura de ramură, specializarea producției agricole îmbracă următoarele forme: națională, teritorială, gospodărească, intergospodărească.

Specializarea națională a producției agricole constituie un rezultat al diviziunii muncii pe plan național și internațional. În realitate, specializarea națională este expresia externă a dezvoltării multilaterale.

Specializarea pe ramură îmbracă în principal forma specializării pe produse care intră în schimbul interzonal de produse agricole.

Specializarea teritorială, ca expresie a diviziunii teritoriale a muncii, se bazează pe schimbul de activități de producție agricolă între diferitele zone. Specializarea teritorială condiționează folosirea rațională a principalului mijloc de producție din agricultură care este pământul.

Specializarea gospodărească reprezintă un proces de departajare a activităților productive din agricultură la nivelul unităților productive, fiecare dezvoltând, cu precădere, ramurile de producție pentru care dispune de cele mai bune condiții.

Specializarea intergospodărească a producției agricole are la bază relațiile de cooperare statornicite între diferitele unități de producție.

Indicatorul principal al specializării producției agricole, îl constituie volumul și structura producției marfă. O formă nouă a procesului de specializare este specializarea unor unități pentru produse destinate exportului. În acest caz specializarea pe plan intern este direct influențată de piața externă.

7.2.3. Concentrarea producției agricole

Concentrarea producției agricole reprezintă, în condițiile progresului tehnic actual, o necesitate obiectivă. *Concentrarea producției reprezintă un proces dinamic de creștere a proporțiilor, respectiv a dimensiunilor factorilor de producție și a producției agricole însăși*, procese ce se realizează la nivel de ramură, cât și la nivelul exploatarei de producție. Un astfel de proces duce inevitabil la crearea unor ramuri de producție de dimensiuni mari, consolidate, amplasate în zonele cu cele mai favorabile condiții naturale și economice și care produc mari cantități de producție marfă.

Concentrarea se realizează prin reducerea numărului de unități de producție, de pe un teritoriu, deținătoare a aceleiași ramuri, cu dezvoltarea concomitentă în unitățile rămase a ramurii avute în vedere, prin redistribuirea sarcinilor ce reveneau anterior celorlalte unități din zonă, către unitățile avute în vedere pentru dezvoltare.

Ca proces economic, concentrarea producției agricole constituie o rezultantă a intensivizării, care nu este altceva decât o concentrare a factorilor de producție pe aceeași suprafață de teren. Pentru determinarea nivelului de concentrare a producției se are în vedere producția finală sau producția fizică totală.

Spre deosebire de industrie, concentrarea producției agricole prezintă unele particularități determinate de particularitățile pământului ca principal mijloc de producție, de obiectele muncii și alte mijloace de producție care pot fi organisme vii, cu capacități de producție și ritmuri de producție diferite.

Ca urmare, concentrarea producției agricole se poate realiza pe două căi:

a) **calea intensivă a concentrării** producției, care constă din gruparea și acumularea prin alocății succesive a factorilor de producție, pe un anumit teritoriu;

b) **calea extensivă** sau centralizarea producției, care constă din gruparea factorilor de producție (asocierea exploatațiilor de același profil) pe ramuri și unități de dimensiuni diferite.

Necesitatea asocierii exploatațiilor apare periodic, ca urmare a dezvoltării forțelor de producție din agricultură, când se impune mărirea dimensiunilor exploatațiilor agricole în limite optime. Această formă de concentrare vizează numai o nouă repartitie a factorilor de producție și a producției existente, pe un număr mai mic de unități.

În condițiile noastre, cu teren arabil limitat ca întindere, accentul trebuie pus pe concentrarea intensivă, pe baza integrării agriculturii cu ramurile din amonte și aval de agricultură.

Gradul de concentrare a producției agricole este determinat de o serie de factori sociali, economici, tehnici și naturali. Așa de exemplu, forma socială a exploatației determină o diferență apreciabilă de concentrare a ramurilor și culturilor. După volumul producției, mărirea societăților comerciale agricole depășește pe cea a asociațiilor de producători particulari. Asociațiile își organizează producția la nivelul satelor și comunelor, în timp ce societățile comerciale depășesc adeseori aceste limite.

Creșterea înzestrării tehnice a agriculturii și a calificării profesionale acționează în direcția concentrării producției, a măririi ponderii ramurilor și culturilor pe un anumit teritoriu.

Asupra procesului de concentrare o influență semnificativă o au factorii naturali, condițiile pedoclimatice, structura terenului agricol pe categorii de folosință, gradul de comasare a acestuia, resursele de apă etc. Folosind sistemul actual de prețuri și instituirea regimului economiei de piață, implicit a concurenței și formării prețurilor pe baza acțiunii legii cererii și ofertei, producătorii agricoli sunt cointeresați la concentrarea diferitelor ramuri și culturi în zonele cele mai favorabile, acolo unde se pot obține rezultate economice maxime.

Realizarea unor asociații pomicele, viticole, legumicole sau de unități de semiindustrializare a produselor agricole, contribuie la dezvoltarea procesului de concentrare a producției. Concentrarea producției agricole se desfășoară în toate ramurile agriculturii.

În **producția vegetală** concentrarea producției se realizează atât prin creșterea sprafetelor cultivate cu anumite plante, la nivelul unor unități, microzone, cât și prin reducerea numărului de cultivatori ai diferitelor plante.

În **ramurile zootehnice** concentrarea producției se realizează prin gruparea efectivelor pe specii, în combinate mari de tip industrial, asociații de crescători, ca și prin creșterea producției medii.

Practica a demonstrat că nu orice nivel al concentrării producției poate asigura o creștere corespunzătoare a randamentelor și a eficienței economice. Gradul optim de concentrare a producției, la nivel de ramură și unitate, depinde, în general, de nivelul dezvoltării forțelor de producție, deci de etapa de dezvoltare a agriculturii și a economiei naționale. Orice exagerări pe linia concentrării producției, cum ar fi organizarea unor unități agricole gigant, pot fi dăunătoare, cu influențe nefaste asupra rezultatelor economice și de producție (ex: asolamente unice pe comună, crescătorii mari de porci, păsări, fără a avea asigurate fabrici de furaje în imediata apropiere; asociații legumicole pe mai multe sate sau comune etc.).

Procesul concentrării producției în agricultura noastră postbelică a parcurs mai multe etape. Într-o primă etapă, concentrarea în agricultură a avut un caracter mai mult extensiv, de centralizare.

După 1970, procesul de concentrare s-a manifestat prin organizarea unor unități de producție agricole mai mari, prin reducerea numărului de unități cultivatoare a aceleiași culturi sau de creștere a aceleiași specii (categorii) de animale și concentrarea acestora în zonele cele mai favorabile. Astfel, ponderea unităților cooperatiste care nu cultivau legume în scop comercial până în 1989 ajungea la aproape 50 %, la vii pe rod aproape 70 %, la păsări aproape 90 %, porci peste 35 % etc.

Concentrarea producției influențează pozitiv sporirea randamentelor la hectar. Exploatațiile agricole mari cultivatoare de cartofi, sfeclă de zahăr etc., obțin, de regulă, cele mai mari producții medii.

Componenta de bază a organizării științifice a agriculturii, pe care sunt întemeiate și concepute toate celelalte verigi ale unei astfel de organizări, o constituie dezvoltarea multilaterală și îmbinarea armonioasă a ramurilor de producție.

7.3. DEZVOLTAREA MULTILATERALĂ ȘI ÎMBINAREA ARMONIOASĂ A RAMURILOR DE PRODUCȚIE

7.3.1. Conceptul, importanța și necesitatea obiectivă a dezvoltării multilaterale a agriculturii și îmbinării armonioase a ramurilor de producție

Prin dezvoltarea multilaterală a agriculturii se înțelege o dezvoltare la nivelul economiei a tuturor ramurilor de producție agricolă pentru care există condiții favorabile pe teritoriul țării, precum și îmbinarea rațională, armonioasă a acestora, în sensul utilizării cât mai productive și eficiente a resurselor respective, ca și a mijloacelor de producție și a forței de muncă.

Fenomenul de dezvoltare multilaterală a agriculturii are caracter obiectiv și constă în prezența pe un anumit teritoriu (țară, zonă, unitate administrativ-teritorială, localitate) a tuturor ramurilor de producție agricolă pentru care

există condiții favorabile. Dezvoltarea multilaterală nu este similară cu universalitatea producției agricole care se manifestă numai la nivel global sau pe întinse zone geografice.

În mod obiectiv, dezvoltarea multilaterală a agriculturii este determinată de o serie de factori, între care următorii au influență majoră: diversitatea formelor de manifestare a factorilor naturali; neuniformitatea pământului sub toate aspectele sale; prezența producției secundare; neconcordanța dintre timpul de producție și timpul de muncă.

Dezvoltarea multilaterală a agriculturii este influențată și de unii factori subiectivi, aceștia putând avea în anumite condiții caracter dominant. Dintre factorii subiectivi cu caracter mai general menționăm: neconcordanța dintre momentul efectuării și cel al recuperării cheltuielilor; nevoia de consum a unui larg sortiment de produse pentru alcătuirea rației alimentare.

Această din urmă cauză, care determină dezvoltarea multilaterală a agriculturii reprezintă, de fapt, scopul fenomenului privit ca acțiune întreprinsă de către om.

Formele și gradul de manifestare ale fenomenului de dezvoltare multilaterală a agriculturii se diferențiază în timp (de la o perioadă la alta) și spațiu (de la o zonă la alta). Diferențierea, la rândul ei, este urmarea acțiunii factorilor naturali și sociali-economici. Astfel, actualul nivel al dezvoltării multilaterale a agriculturii este mult superior, comparativ cu secolul trecut. De asemenea, aspectul este superior în zonele de deal și coline, comparativ cu zonele de șes.

Dezvoltarea multilaterală a agriculturii poate fi apreciată din două puncte de vedere: cantitativ, respectiv în funcție de numărul de ramuri existente pe teritoriul respectiv și calitativ, adică în funcție de raportul care se stabilește între ramurile prezente.

Nivelul optim al dezvoltării multilaterale a agriculturii poate fi considerat atunci când resursele de pe teritoriul respectiv sunt utilizate integral iar producția sub toate aspectele ei (cantitativ, calitativ, sortiment și economic) satisface cerințele pieței (consumatorului).

Experiența agriculturii mondiale arată că dezvoltarea multilaterală a agriculturii reprezintă o cale comună de creștere economică pentru toate națiunile moderne. Dezvoltarea multilaterală este la fel de actuală atât pentru țările dezvoltate din punct de vedere economic (S.U.A., Anglia, Franța, Germania etc.), cât și pentru țările în curs de dezvoltare.

Dezvoltarea multilaterală a agriculturii trebuie să fie o constantă de bază a politicii agrare, rezultată din necesitatea folosirii raționale a resurselor de producție din agricultură. Îmbinată cu intensificarea, dezvoltarea multilaterală asigură condițiile de bază pentru modernizarea agriculturii. Numai o agricultură multilaterală, armonios dezvoltată și echilibrată economic, poate să

contribuie la crearea unei economii moderne, de mare productivitate și eficiență, și să satisfacă nevoile mereu crescânde ale acesteia în produse agroalimentare.

Dezvoltarea multilaterală constituie un factor de seamă al întăririi independenței economice a statului, care are posibilitatea să-și asigure din producție proprie aproape toate produsele necesare hranei populației, ca și materiile prime cerute de industriile alimentară și ușoară.

Dezvoltarea multilaterală poate asigura și unele disponibilități pentru export, în stare brută sau prelucrată, contribuind în acest fel la lărgirea participării tuturor țărilor la diviziunea internațională a muncii. În această privință, este suficient să arătăm că dacă în trecut aproape singurul produs de export din agricultura României erau cerealele, într-o perspectivă apropiată țara noastră ar putea exporta o gamă variată de produse agricole, atât în stare proaspătă, cât și prelucrată (legume, fructe, struguri și vinuri de calitate, zahăr, ulei, grăsimi, carne de vită etc.). Dezvoltarea multilaterală nu înseamnă dezvoltarea autarhică a agriculturii, ci lărgirea posibilităților de participare a țării noastre la diviziunea internațională a muncii.

Pentru a înțelege problemele privind dezvoltarea multilaterală a agriculturii și îmbinarea rațională a ramurilor de producție, este necesar să ținem seama de conținutul noțiunii de ramură de producție, de care ne-am ocupat în cadrul temei referitoare la structura de ramură a agriculturii.

În baza criteriilor care definesc agricultura ca ramură economică, am văzut că ea cuprinde două mari grupe de ramuri de activitate productivă: producția vegetală și producția animală.

7.3.2. Clasificarea economică a ramurilor agriculturii

În raport cu greutatea specifică pe care o dețin în valoarea producției agricole marfă, dintr-o zonă sau exploatație, ramurile agriculturii se pot clasifica în următoarele categorii:

a) **Ramurile de bază** sunt acelea care ocupă locul principal în activitatea productivă și dețin cea mai mare pondere în structura producției marfă. Aceste ramuri indică profilul și specializarea producției dintr-o zonă sau unitate de producție.

b) **Ramuri complementare** sunt cele care dețin o pondere mai mică în structura producției marfă și se dezvoltă pentru a folosi cât mai eficient resursele economice și naturale, pe care nu le poate folosi ramura de bază.

c) **Ramurile ajutoare** sunt acelea care de regulă, nu dau producție marfă, întreaga lor producție fiind consumată în unitate. Ele se organizează cu scopul de a servi la dezvoltarea producției, în ramurile de bază și complementare.

d) **Ramuri sau activități anexe** producției agricole care, fie că prelucrează materiile prime agricole (combinat viticole, semiindustrializarea fructelor și

legumelor, fabrici de furaje combinate) sau neagricole (vărării, pietrării), fie că sprijină activitatea productivă din ramurile agricole (ateliere de reparații), prestări servicii sau pentru depozitarea și desfacerea producției (pivnițe, chioșcuri) etc.

Organizarea și dezvoltarea acestor activități are scopul de a asigura o utilizare mai deplină, pe parcursul anului, a mijloacelor de muncă, precum și pentru sporirea veniturilor unităților.

7.3.3. Îmbinarea ramurilor agriculturii în funcție de relațiile ce se statornicesc între ele.

Sub acest aspect ramurile de producție agricolă se clasifică astfel:

- ramuri ce se condiționează reciproc;
- ramuri cumulative;
- ramuri competitive.

a) **Ramurile care se condiționează reciproc** sunt acelea care nu pot să funcționeze unele fără altele, cum este cazul creșterii animalelor și producția de furaje.

b) **Ramurile cumulative** sunt acelea care participă împreună la utilizarea mai deplină a resurselor materiale și umane de producție. Este cazul ramurilor agricole vegetale și animale, care, prin justa lor îmbinare asigură o utilizare mai bună a pământului și a forței de muncă.

c) **Ramurile competitive** sunt ramurile care intră în competiție între ele, privind utilizarea diferitelor resurse de producție. Este cazul ramurilor vegetale cu cerințe similare față de sol, căldură, precipitații etc.

Agricultura dezvoltată multilateral și bazată pe o îmbinare armonioasă a ramurilor de producție și-a dovedit superioritatea și eficiența față de agricultura ultraspecializată, fiind mai puțin sensibilă la oscilațiile factorilor naturali de risc și incertitudine și ai pieței externe.

Dezvoltarea multilaterală a agriculturii a favorizat dezvoltarea industriilor prelucrătoare, alimentară și ușoară și a comerțului cu produse agroalimentare, asigurându-se în acest fel o integrare organică a componentelor sistemului agroalimentar în cadrul economiei naționale.

Dezvoltarea multilaterală nu se referă la fiecare unitate agricolă de producție, ci la întreaga agricultură. O astfel de dezvoltare nu contravine și nu exclude specializarea producției ci, dimpotrivă, o promovează.

7.3.4. Conținutul și structura de ramură a producției agricole

În cadrul amplului proces de dezvoltare multilaterală a agriculturii, producția de cereale ocupă locul central, constituind baza tuturor celorlalte ramuri ale producției agricole. Astfel, producției de cereale îi revin aproape 2/3

din suprafața arabilă a țării. Deși în scădere ca suprafață, față de perioada antebelică, producția a crescut de 2 - 3 ori față de aceeași perioadă.

Alături de producția de cereale, se pune un accent sporit pe creșterea producției culturilor tehnice, a producției de legume, fructe și struguri, atât pe seama creșterii suprafețelor arabile alocate, comparativ cu situația antebelică, cât și prin creșterea producției medii și totale.

Însemnate creșteri ale producției totale sunt prevăzute și la producția animală, în principal prin sporirea producției medii pe animal furajat.

O caracteristică a dezvoltării producției agricole pentru viitor o constituie ritmul mai mare de creștere a producției animale, comparativ cu cel al producției vegetale. În acest fel ponderea producției animale în producția finală agricolă va trebui să ajungă la aproape 1/2, dat fiind că în multe țări vest-europene, cu agricultură avansată, această proporție este mult mai mare. O astfel de structură de ramură a agriculturii românești va contribui la progresul mai rapid al întregii economii.

Principalele criterii de apreciere a gradului de dezvoltare multilaterală a agriculturii și de îmbinare a ramurilor de producție sunt:

- evoluția și structura pe categorii de folosință a terenurilor agricole;
- evoluția și structura suprafețelor cultivate;
- evoluția și structura efectivelor de animale;
- densitatea animalelor la 100 ha teren agricol;
- structura valorică a producției agricole.

În acest context indicatorii principali de apreciere a eficienței procesului de dezvoltare multilaterală a agriculturii sunt:

- creșterea producției finale agricole și a valorii adăugate pe total și pe hectar;
- nivelul de asigurare a nevoilor economiei naționale cu produse alimentare.

Referitor la primul indicator, producția finală agricolă a crescut, în perioada postbelică, cu un ritm mediu anual de circa 5 % și va trebui să-și mențină acest ritm și în viitor.

Cât privește cel de-al doilea indicator, exceptând unele produse ca orez, măsline, lămâi etc., gradul de autosatisfacere a nevoilor economiei naționale cu produse agricole poate fi de 100 %.

EFICIENȚA ECONOMICĂ A PRODUCȚIEI ÎN AGRICULTURĂ

- 8.1. Cheltuielile de producție în agricultură - concept, conținut și mod de funcționare
- 8.2. Costul de producție în agricultură - concept, funcționare și căi de reducere
- 8.3. Prețurile produselor agricole
- 8.4. Eficiența economică în agricultură
- 8.5. Rentabilitatea în agricultură
- 8.6. Riscul și incertitudinea în agricultură

8.1. CHELTUIELILE DE PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ - CONCEPT, CONȚINUT ȘI MOD DE FUNCȚIONARE

Cheltuielile de producție sunt elemente pasive ale bilanțului economic și reprezintă expresia consumului total de bunuri materiale și de forță de muncă, reclamat de obținerea unui produs, lucrare sau serviciu. Astfel, cheltuielile totale de producție (Ch_t) solicitate de obținerea unei anumite cantități de produs y reprezintă suma cheltuielilor efectuate pentru factorii utilizați $x_1, x_2, \dots, x_n$.

$$Ch_t = P_1x_1 + P_2x_2 + \dots + P_nx_n$$

unde:

$P_{1,2,\dots,n}$ - prețul factorilor utilizați.

În producția agricolă propriu-zisă, vegetală și animală, cheltuielile de producție cuprind: cheltuieli materiale (Ch_m), cote de amortizare (A_m), cote de întreținere sau menținere (Q_m), cote de asigurare (Q_a), impozite, taxe și contribuții (Imp), salarii (Sa), stipendii (St), dobânzi (Db) și arenda (Ar).

a) **Cheltuielile materiale** din agricultură includ: semințele, materialul de plantat, îngrășămintele organice și minerale, erbicide, insectofungicide, biostimulatori, medicamentele de uz veterinar, alte substanțe chimice, furajele,

carburanți și lubrifianții, energia, asigurarea produselor (care nu intră în cotele de asigurare), tarifele pentru lucrările executate cu mijloace mecanice, tarife de transport, telefon, articole de birou, apă, închirieri, consultații, diferite alte elemente materiale reclamate de activitatea economică ce se desfășoară în această ramură.

În funcție de conținutul și structura procesului productiv ponderea cheltuielilor materiale în total costuri poate ajunge până la 40 - 50 %, cu specificarea că în întreprinderile cu tehnologie avansată cheltuielile materiale înregistrează ponderi și mai mari cum este, de exemplu, cazul creșterii animalelor în sistem intensiv sau cultura plantelor în sere etc.

b) **Cotele de amortizare** exprimă costul bunurilor cu folosință (uzură) parțială, deci a mijloacelor fixe (mașinile, construcțiile, plantațiile, amenajările funciare). Scopul acestora constă în reconstituirea unui capital inițial care, în urma uzurii anuale se depreciază, respectiv, amortizarea unui debit efectuat pentru a achiziționa un mijloc fix. Cotele de amortizare sunt în substanță acumulări care au rolul de a acoperi uzura anuală și în final înlocuirea totală a bunurilor cu folosință repetată. Dacă " v_i " este valoarea inițială a unui bun, " v_f " valoarea sa finală și " n " durata de folosință economică, deprecierea totală a bunului corespunde diferenței $v_i - v_f$.

Cotele de amortizare pot fi calculate după două metode: **aritmetică** și **financiară**.

Cota de amortizare aritmetică sau liniară a fost prezentată în subcapitolul "Active fixe" și este dată de relația:

$$A_m = \frac{v_i - v_f}{n}$$

Această metodă nu oglindește real procesul de depreciere a unui bun (nu ia în calcul dobânzile care reprezintă deprecierea monedei în timp), dar simplitatea calculului o impune în practică.

Cota de amortizare calculată după metoda financiară (ia în calcul atât capitalul, cât și dobânzile) rezultă din relația:

$$A_m = (v_i - v_f) \frac{r \cdot q^n}{q^n - 1}$$

unde:

r - rata dobânzii (dobânda ce revine la o unitate monetară pe an);

n - durata utilă de exploatare;

q - suma la care ajunge o unitate monetară într-un an ($q = 1 + r$).

Valoarea inițială corespunde prețului de achiziționare a bunului de pe piață.

Valoarea finală corespunde valorii de lichidare a bunului la termenul duratei sale economice de folosire.

Durata economică a unui bun depinde de caracteristicile sale tehnice și de modul de exploatare. Prezentăm duratele economice ale câtorva tipuri de mijloace fixe: 10 - 12 ani la tractoare agricole; 8 - 10 ani la pluguri și grape; 6 - 8 ani la instalații de mulș; 30 ani pentru grajduri, 50 ani pentru locuințe.

Prevederile privind calculul cotelor de amortizare sunt cuprinse în Legea 15/1994.

c) **Cotele de întreținere (menținere)** se referă la plățile pe care întreprinzătorul trebuie să le susțină anual cu scopul de a menține performanțele tehnico-economice ale capitalului funciar și agrar. Determinarea cotelor de întreținere nu pune probleme deosebite, fiind vorba în fapt de un element de cheltuială care poate fi dedusă cu ușurință din contabilitate.

Cota medie anuală de întreținere (menținere) se poate calcula ca o medie aritmetică a cheltuielilor anuale efective, solicitate de întreținerea anumitor bunuri cu folosință îndelungată ($m_1, m_2, \dots, m_n$):

$$Q_m = \frac{m_1 + m_2 + \dots + m_n}{n}$$

Media aritmetică are scopul de a reda liniar, în timp, cotele de întreținere și se utilizează pentru anticiparea cheltuielilor totale de producție.

Între cotele de întreținere și cotele de amortizare există strânse interdependențe, ambele concurând în final la menținerea eficienței tehnico-economice a capitalului.

d) **Cotele de asigurare** exprimă cheltuielile efectuate (prime plătite la terțe persoane) de un întreprinzător cu scopul de a se proteja de eventualele evenimente aleatorii, conjuncturale, care ar putea distruge, total sau parțial, factorii de producție sau producția (calamități naturale, incendii, epidemii ale animalelor, incidente în utilizarea mașinilor întreprinderii ș.a.).

e) **Impozitele, taxele și contribuțiile** sunt cheltuieli care grevează activitatea economică a unei întreprinderi. Ele sunt plătite în favoarea statului, instituțiilor locale sau altor instituții publice în contrapartidă complexului de servicii directe sau indirecte, care permit întreprinderii să-și desfășoare activitatea în bune condiții.

Impozitele sunt plătite, fie în funcție de venitul și patrimoniul întreprinderii, fie raportat la producția și activitatea comercială a acesteia. Se bazează pe principiul că toți cetățenii trebuie să contribuie la funcționarea comunității în relație cu posibilitățile economice ale acestora.

Impozitele se clasifică în:

1) **Impozite directe**, care afectează venitul și patrimoniul în momentul în care acestea se formează. În această categorie intră:

- impozit pe venit persoane fizice;
- impozit pe venit persoane juridice;
- impozite locale asupra veniturilor.

2) **Impozite indirecte**, care afectează producția și comerțul de bunuri, adică venitul și patrimoniul în momentul în care se manifestă: este cazul *impozitului pe valoarea adăugată*.

Impozitele directe pot fi **personale** (impozit pe venit persoane fizice; impozit pe venit persoane juridice), când privesc ansamblul de venituri și patrimoniul unei persoane, și **reale** (impozit local asupra veniturilor) când privesc venitul și patrimoniul în sine, independent de persoana la care se referă.

Importantă este, apoi, distincția între **impozitele progresive** (impozit pe venit persoane fizice) și **proporționale** (impozit pe venit persoane juridice; impozitele pe valoarea adăugată) care cresc în manieră mai mult decât proporțională, în raport cu suma impozabilă.

Impozitul asupra veniturii persoanelor fizice, este personal și progresiv și privește toate veniturile percepute de la persoanele fizice în timpul unui an calendaristic.

Calculul impozitului este efectuat de către cei interesați prin autoimpunere, printr-o declarație de venituri.

Întreprinzătorul agricol, proprietar funciar, trebuie să cuprindă în declarație veniturile capitalului funciar și ale capitalului agrar. În vederea veridicității declarațiilor de venituri, organisme de specialitate ale Ministerului de Finanțe verifică pe bază de eşantioane reprezentative veniturile posibile de obținut în diferite regiuni agrare și în structuri productive diverse. Acestea reprezintă baza de comparație pentru veniturile cuprinse în notificările diferiților întreprinzători. Dacă întreprinzătorul este arendaș, el va declara numai veniturile agrare, cele funciare fiind în sarcina proprietarului. Evident, proprietarul funciar-întreprinzător agricol ar trebui, dacă este cazul, să declare orice alt venit extraagricol.

Suma diverselor venituri constituie impozabilul brut din care pot să fie scăzute cheltuielile pentru îngrijiri medicale, dobânzile pasive asupra împrumuturilor pe termen lung. ș.a., obținându-se astfel, venitul impozabil net. Asupra veniturii impozabil net se aplică cota de impozit care este progresivă. De menționat că proprietarii foarte mici (1 - 2 hectare) sunt scutiți în totalitate de impozit.

Impozitul pe venit persoane juridice este personal și proporțional și privește, pe de o parte, societățile de capital precum societățile pe acțiuni, societățile cu răspundere limitată iar, pe de altă parte, instituțiile publice și diversele asociații care desfășoară activități productive și comerciale. Suma impozabilă este determinată pe baza veniturilor, așa cum sunt ele stabilite în bilanțul anual al întreprinderii, la care se adaugă eventuale alte venituri aferente persoanei juridice. Impozitul se calculează aplicând sumei impozabile o cotă fixă care variază de la țară la țară dar care oscilează în jurul procentului de 30%.

Impozitul local asupra veniturilor este real și proporțional, afectează veniturile patrimoniale ale întreprinderii (terenuri, construcții). În cazul arendării, impozitul pe venitul agrar este plătit de arendaș. Cultivatorul direct este scutit de 50 % din impozitul local asupra venitului agrar. O reducere de 50 % revine și terenurilor situate în zonele montane. Cooperativele sunt scutite de această categorie de impozit când transformă și valorifică produse provenite de pe terenurile propriilor asociați.

Impozitul pe valoarea adăugată este un impozit indirect cu cote diferențiate pentru fiecare produs și afectează creșterile de valoare realizate pe timpul diferitelor faze ale circuitului productiv sau comercial. Valoarea adăugată sau creșterea de valoare corespunde diferenței între valoarea bunurilor și serviciilor vândute de către o anumită întreprindere și valoarea bunurilor și serviciilor pe care aceeași întreprindere a trebuit să le achiziționeze, cu scopul de a produce bunuri și servicii destinate vânzării. De exemplu, dacă într-o perioadă dată (lună, trimestru, semestru sau an) un întreprinzător achiziționează mijloace de producție în valoare de 1.000.000 lei, la aceasta se adaugă impozitul pe valoarea adăugată de 220.000 lei, în ipoteza în care cota de impozit este de 22 %. Dacă același întreprinzător va vinde produse agricole în valoare de 1.500.000 lei, va încasa de la cumpărător un impozit de 330.000 lei, în ipoteza că, cota de impozit asupra produselor vândute este tot de 22 %. Întreprinzătorul respectiv ar trebui să verse la fisc diferența între impozitul încasat și impozitul plătit, adică $330000 \text{ lei} - 220000 = 110000$. În cazul în care impozitul plătit este superior impozitului încasat, întreprinzătorul are dreptul de a cere rambursarea diferenței.

Impozitul plătit la fiecare operațiune se repercutează, în ultimă instanță, asupra consumatorului final, întrucât el grevează asupra nivelului prețului. Acesta este motivul pentru care diferitele produse prezintă cote atât de diversificate de la 1 % la 22 %.

Mecanismul ilustrat mai sus corespunde așa numitului regim "normal". Pentru sectorul agricol este prevăzută posibilitatea pentru întreprinzători de a opta, la începutul fiecărui an, pentru regimul "normal" sau pentru un regim "special". Regimul special pentru agricultură constă în faptul că impozitul asupra produselor vândute este egal cu impozitul plătit asupra mijloacelor de producție achiziționate. O întreprindere este considerată "agricolă" - și are astfel dreptul de a opta pentru regimul "special" când cel puțin 66 % din cifra de afaceri este datorată vânzării de produse agricole.

Alegerea din partea agricultorului a regimului "special" nu este totdeauna un avantaj, cum ar putea să pară la prima vedere; aceasta pentru că cotele de impozit care grevează asupra produselor agricole sunt, în general, mai joase decât cele aplicate mijloacelor de producție achiziționate. Consecința este că, destul de frecvent, impozitul plătit este pentru agricultor superior impozitului

încasat. În acest caz, regimul "special" împiedică posibilitatea de a cere rambursarea diferenței. Ca urmare, alegerea regimului special trebuie să fie făcută de la caz la caz.

Fie pentru regimul "normal", fie pentru cel "special", se prevăd scutiri de impozit pe valoarea adăugată pentru cifra de afaceri care se situează sub anumite nivele.

Cifra de afaceri este dată de suma totală a încasărilor din operațiunile comerciale efectuate de o întreprindere într-o anumită perioadă. De regulă, se calculează pe timp de un an și servește la stabilirea unor impozite. În cazul de față, cifra de afaceri corespunde tuturor veniturilor aferente producției vandabile, exclusiv cele derivate din produse vândute direct consumatorilor sau exportate.

Contribuțiile reprezintă aportul, partea cu care o persoană participă (în bani sau cu anumite bunuri) la efectuarea unei lucrări, acțiuni, a unei cheltuieli. Ele sunt plătite către cei care aparțin unor instituții publice constituite pentru a desfășura anumite servicii. Contribuțiile sunt proporționale cu cheltuielile susținute de instituție și cu serviciile primite de către fiecare membru. Cazul tipic, în țările cu agricultură dezvoltată, este acela al contribuțiilor către instituțiile (consorțiile) care au ca obiect de activitate ameliorarea terenurilor, mecanizarea agriculturii etc. În aceste cazuri, contribuțiile sunt plătite de membrii proprietari funciari în raport cu avantajul general sau specific oferit de instituțiile respective.

Alte obligații. Este vorba, în principal, de contribuțiile pentru ameliorarea terenului, pentru serviciile de irigație și plata obligațiilor sociale. Ele sunt plătite de proprietarii de terenuri sau de utilizatori asociațiilor sau cooperativelor specializate în domeniile respective. În general, contribuțiile ar trebui să țină cont de beneficiul direct individual și de cel general pe care fiecare proprietar îl obține din lucrările de îmbunătățiri funciare sau din instalațiile de irigare.

Obligațiile sociale pentru invaliditate, bătrânețe, boală sunt plătite instituțiilor de asistență și protecție socială și permit plătitorului să beneficieze de o serie de servicii sociale și sanitare (spitale, pensii de invaliditate etc.). Aceste contribuții sunt calculate în baza numărului de zile lucrătoare anuale, la care se aplică anumiți coeficienți care variază în raport de poziția socială a contribuabilului.

f) Salarii și stipendii. În țările cu economie de piață, în mod tradițional, se face distincție între munca manuală, căreia îi corespunde **salariul** și munca de conducere, căreia îi corespunde **stipendiul**.

Din punctul de vedere al calculării costului, importantă este și distincția între munca dependentă și munca autonomă. În primul caz, munca reprezintă un element de cost obligatoriu corespunzător unei plăți monetare, în timp ce, în

al doilea caz, este vorba de un element de cost facultativ reprezentând un venit al întreprinzătorului.

Dacă munca dependentă nu pune probleme de evaluare și calcul, mari dificultăți intervin în ceea ce privește munca autonomă. Înainte de toate, este dificil să se stabilească numărul orelor de muncă pe care agricultorul și familia sa le realizează efectiv pentru activități legate de întreprindere. Aceasta pentru că prezența permanentă în întreprindere se confundă cu necesarul efectiv de muncă. Ca urmare, evaluarea salariului lucrătorilor autonomi (cultivatori direcți) este complexă, fie datorită numeroaselor dificultăți practice și conceptuale, care sunt legate de individualizarea muncii efectiv prestate în întreprinderea țărănească, fie datorită problemelor legate de estimarea salariului orar sau anual atribuit muncii prestate de către fiecare membru al familiei cultivatoare. Evaluarea salariului orar sau anual al cultivatorului direct poate fi corect realizată luându-se în considerare alternativele posibile de utilizare a muncii în afara întreprinderii cultivatoare. Dacă cultivatorului i se oferă posibilități notabile de ocupare în afara întreprinderii cultivatoare, munca prestată în propria întreprindere trebuie să fie evaluată pe baza salariului muncitorilor agricoli, când prevalează cazurile de folosire a muncii în alte întreprinderi agricole sau al salariului mediu al muncitorilor neagricoli, când prevalează posibilitățile de muncă în industrie sau sectorul terțiar. Acest ultim criteriu stă la baza legislațiilor naționale și regionale ale țărilor CEE pentru fixarea venitului pe unitate de muncă-om. Unitatea de muncă-om, în sensul directivelor CEE, corespunde unui volum de 2300 ore/om/an. Acest număr de ore, cu un caracter orientativ, este verificat și comparat cu necesitățile efective ale culturilor, ale activităților de creștere a animalelor etc.

Numărul de ore de muncă se multiplică în final cu costul orar, reducându-l cu 20 - 30 % pentru a ține cont de obligații care nu sunt legate de munca propriu-zisă în întreprindere.

În ceea ce privește munca de conducere, nu rezultă probleme deosebite când ea este dependentă: stipendiul este în acest caz considerat ca un cost obligatoriu determinat pe baza numărului de ore de muncă și a costului orar corespunzător.

Când sarcinile de conducere și tehnico-administrative sunt îndeplinite de întreprinzătorul însuși, apar probleme dificile de evaluare care decurg din faptul că întreprinderile agricole, în aceste cazuri, au de obicei dimensiuni insuficiente pentru a garanta acoperirea deplină a sarcinilor unui specialist în conducere și organizare. Neputând recurge la un criteriu similar de evaluare, ca în cazul salariului cultivatorului direct, în cazul stipendiului se adoptă o cotă procentuală de 5 - 7 % din producția brută vandabilă. Metoda este, evident, discutabilă, deoarece în anumite cazuri poate conduce la evaluări departe de realitate, în special în întreprinderi unde nivelul înalt al producției brute vandabile este însoțit de un mare volum al costurilor pentru importante achiziții

de factori externi întreprinderii. Este vorba de diferite forme de agricultură intensivă (creșterea animalelor, sere etc.) unde o evaluare a stipendiilor pe baza a 5 - 7 % din valoarea producției marfă poate conduce la o supraevaluare a lor. Procedul se utilizează, totuși, datorită dificultăților enunțate.

g) Dobânzi (D)

Dobânda reprezintă prețul folosirii capitalului agrar (de exercițiu sau de gestiune). Atunci când capitalul agrar al întreprinderii aparține integral întreprinzătorului, dobânda reprezintă un cost implicit al cărei mărime se determină după relația:

$$D = Cag \cdot r$$

unde **Cag** - capitalul agrar

r - rata dobânzii.

h) Arenda (Ar)

În regim de piață liberă, arendașul plătește anual către proprietarul fondului funciar un preț care poartă denumirea de arendă.

Potrivit legii nr. 16/1994 elementele de stabilire a arendeii sunt: suprafața, potențialul de producție, structura parcelară, relieful și gradul de accesibilitate a mecanizării, posibilitățile de acces, distanța față de locurile de depozitare, industrializare sau comercializare, amenajările și îmbunătățirile funciare sau alte dotări.

În funcție de elementele de stabilire a arendeii, părțile contractante stabilesc producția minimă și maximă exprimată convențional în grâu, considerat produs de referință. Aceste limite orientative constituie baza pentru stabilirea prețului arendeii, prin înțelegere între părți.

Pentru organizarea și conducerea activității economice din agricultură, o importanță deosebită o are cunoașterea modului de funcționare a cheltuielilor de producție și a modului cum influențează acestea nivelul producției obținute.

A) Astfel, după **natura lor funcțională**, cheltuielile de producție se clasifică în:

1. - **Cheltuieli explicite** care reprezintă cheltuielile efective plătite la terți (cheltuielile materiale, cotele, impozitele, contribuțiile, taxele și salariile) și au caracter de cheltuieli rigide, întrucât sunt anticipate fie ca prestații, fie ca preț plătit;

2. - **Cheltuieli implicite sau cheltuieli-venit** care se referă la remunerarea figurilor economice care participă la procesul productiv. În exploatațiile agricole ele includ: munca proprietarului (St) pământul și construcțiile care aparțin familiei sau proprietarul fondului (arenda), banii familiei utilizați pentru funcționarea unității de producție (D).

Cheltuielile implicite au caracter elastic întrucât suma lor se realizează la sfârșitul ciclului productiv și nu sunt plătite efectiv de către întreprindere, putând astfel, în funcție de rezultatul economic, să fie considerate ca venituri.

De exemplu: plata arendei va fi cost elastic pentru întreprinzătorul - proprietar, dar va fi rigid pentru arendaș. Putem spune astfel că întreprinzătorul agricol neproprietar de pământ și capital agricol va avea cel mai înalt cost rigid (unicul termen elastic este stipendiul) iar exploatarea țărănească proprietară, minim de cost rigid limitat numai la cheltuielile materiale, fapt ce explică superioritatea acestui tip de exploatare și chiar răspunde la întrebarea "de ce se muncește în agricultură în condițiile în care venitul este mai mic în comparație cu alternativele existente pe piață".

B) În funcție de modul *cum variază în raport cu volumul producției*, cheltuielile de producție (Ch_p) se împart în cheltuieli fixe (Ch_f) și cheltuieli variabile (Ch_v) – (fig. 8.1). Sunt fixe cotele, salariile referitoare la lucrătorii cu timp nedeterminat, dobânzile asupra capitalurilor fixe, arenda și impozitele. Sunt în schimb variabile unele cheltuieli materiale, dobânzile asupra capitalului circulant și salariile lucrătorilor temporari sau ocazionali.

C) În raport cu procesul de producție cheltuielile sunt:

- cheltuieli de bază sau tehnologice (semințe, pesticide, îngrășăminte, irigații, mecanizare etc.);
- cheltuieli de regie sau de organizare (cheltuieli administrativ-gospodărești).

D) După modul *cum influențează producția* avem:

- cheltuieli directe (cheltuieli materiale, salarii, stipendii);
- cheltuieli indirecte (impozite, cote, taxe, contribuții, arenda, cheltuieli administrativ-gospodărești);

E) După *timpul când se efectuează cheltuielile* se împart în:

- cheltuieli din anul curent;
- cheltuieli din anul precedent (producția neterminată);
- cheltuieli anticipate, respectiv cheltuieli pentru producția viitoare.

Mărimea și structura cheltuielilor se diferențiază în funcție de tipul de producție, sistemul de agricultură practicat, tehnologiile folosite etc., dar indiferent de situație problema principală care trebuie urmărită rămâne optimizarea structurii cheltuielilor astfel ca nivelul lor să determine efect maxim asupra producției.

Optimizarea structurii cheltuielilor se referă la următoarele aspecte:

1) *Raportul între cheltuielile directe și indirecte.* Acesta trebuie realizat, de așa manieră încât cheltuielile indirecte să reprezinte o pondere cât mai mică, pentru că ele nu influențează în mod direct mărimea și calitatea producției. Reducerea cheltuielilor indirecte trebuie să vizeze în special, activitățile gospodărești și de birou, reducerea, respectiv eliminarea dobânzilor suplimentare la împrumuturi nerambursate în termen, amenzilor pentru nerespectarea disciplinei și legalității, deplasări nejustificate etc.

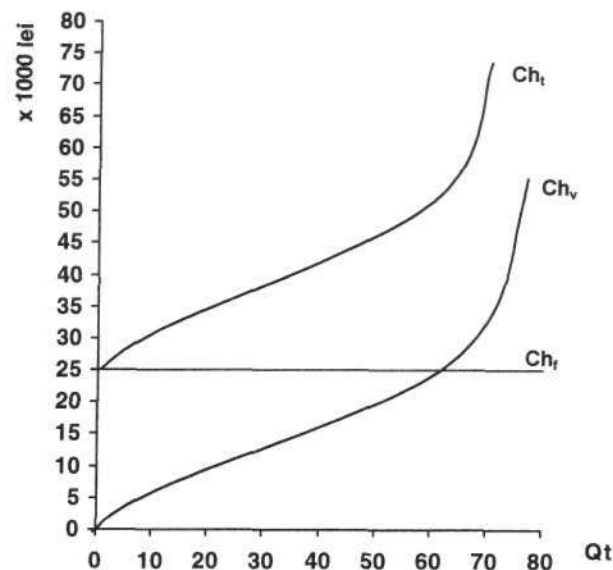

Fig. 8.1. – Curbele cheltuielilor totale fixe și cheltuielilor totale variabile

2) *Raportul între diferite cheltuieli directe.* Este știut faptul că nu toate cheltuielile directe influențează în aceeași măsură nivelul și calitatea producției. Există cheltuieli directe care au o influență hotărâtoare asupra producției, indiferent de ramură (mijloace biologice de reproducție: soiuri, rase, hibrizi; construcții direct productive: sere, adăposturi pentru animale; mijloace mecanice) a căror pondere trebuie să crească până la nivelul atingerii celei mai înalte productivități și eficiențe economice. Alte cheltuieli directe, cărora trebuie să li se acorde prioritate, sunt specifice diferitelor ramuri. Astfel, în ramurile vegetale, de exemplu, pe lângă soiuri și hibrizi (productivitatea lor), acționează ca factori de intensivizare, de creștere a productivității muncii și a eficienței economice, îngrășămintele chimice, irigațiile. În ramurile zootehnice, factorii cei mai dinamici sunt considerați rasele și furajele, adăposturile și instalațiile. Ponderea acestor cheltuieli în agricultura țării noastre, a fost și continuă să se situeze la un nivel (sub 15,0 %) care indică o slabă dotare tehnică, ceea ce determină și un nivel scăzut al productivității muncii și al eficienței economice. Pentru îmbunătățirea raporturilor dintre diferitele categorii de cheltuieli și corectarea influențelor, este necesar să se acționeze în următoarele direcții principale:

1 - reducerea cheltuielilor de producție în general, a celor indirecte în special;

2 - optimizarea raportului între diferitele categorii de cheltuieli, în favoarea acelor care contribuie în mod direct și într-o proporție mare la realizarea producției, atât sub aspect cantitativ cât și calitativ;

3 - reducerea consumului de muncă vie, în condițiile creșterii productivității muncii, prin folosirea rațională a forței de muncă;

4 - reducerea cheltuielilor materiale, raportate la unitatea de produs, pe baza perfecționării mijloacelor și materialelor folosite (creșterea efectului lor în procesul folosirii).

8.2. COSTUL DE PRODUCȚIE ÎN AGRICULTURĂ - CONCEPT, FUNCȚIONARE ȘI CĂI DE REDUCERE

Costul de producție reprezintă unul din cei mai importanți indicatori sintetici ai activității productive din agricultură. Acest indicator exprimă cheltuielile totale de producție efectuate cu obținerea unei unități de produs (tonă, kg, l, buc.) sau cu executarea unei unități dintr-o anumită lucrare (ha, ha.a.n.; m³ etc.) sau serviciu. La calcularea costului unitar se utilizează mai multe metode:

- *metoda diviziunii simple:*

$$C_p = \frac{Ch_t}{Q_t}$$

unde:

C_p - costul de producție - lei;
 Ch_t - cheltuieli totale de producție - lei;
 Q_t - producția totală - kg, l, buc.

Această metodă se utilizează când avem un singur produs principal neînsoțit de producție secundară:

- *metoda valorii rămase* se folosește când, pe lângă producția principală se obține și producție secundară:

$$C_p = \frac{Ch_t - V_{ps}}{Q_p}$$

unde:

V_{ps} - valoarea producției secundare - lei;
 Q_p - producția principală - kg, l, buc. etc.

- *metoda coeficienților* se utilizează când există mai multe produse principale, de exemplu la ovine:

$$C_p = \frac{(Ch_t - V_{ps}) \cdot K_i}{Q_{p_i}}$$

unde:

K_i - ponderea produsului "i" în valoarea totală a produselor principale ($E_{Q_p} \times P_v$) stabilită pe baza prețurilor medii de vânzare (P_v):

$$K_i = \frac{Q_{p_i} \times P_v}{\sum_{i=1}^n Q_p \times P_v}$$

unde:

Q_{p_i} - producția principală pentru care se calculează costul de producție - kg, l, buc.

Costul mediu de producție este deci egal cu suma prețurilor de achiziție a factorilor de producție necesari pentru obținerea unei unități de produs. Distingem costuri fixe medii, costuri variabile medii și costuri marginale.

Costurile fixe medii (C_{fm}) conțin prețurile (valoarea) factorilor de producție considerați fiși (Ch_f) pentru un anumit nivel al producției (ex: prețul activelor fixe care determină o anumită capacitate de producție la nivelul unui agent economic).

$$C_{fm} = \frac{C_{hf}}{Q_t}$$

Costurile variabile medii (C_{vm}) conțin prețul factorilor de producție variabili care determină creșterea sau descreșterea nivelului producției (ex: prețul activelor circulante) - (fig. 8.1.)

$$C_{vm} = \frac{C_{hv}}{Q_t}$$

Costul marginal reprezintă creșterea costului mediu total ca rezultat al creșterii producției cu o unitate:

$$C_m = \frac{\Delta Ch_t}{\Delta Q}$$

Relațiile ce se creează între nivelul costului de producție și nivelul producției sunt de același tip cu acelea care există între productivitatea fizică medie și productivitatea fizică marginală a factorilor de producție. **Productivitatea fizică medie (PM)** a factorilor de producție $x_1, x_2, \dots, x_n$ - reprezintă producția totală obținută la o unitate de resursă consumată.

$$PM_{x_1} = \frac{Q_t}{x_1}$$

Productivitatea fizică marginală (Pm) a factorilor de producție reprezintă creșterea sau descreșterea producției fizice în raport cu variațiile de cantitate ale resurselor utilizate $x_1, x_2, \dots, x_n$.

$$Pm_{x_1} = \frac{DQ_t}{Dx_1} \text{ sau } Pm_{x_1} = \frac{dQ_t}{dx_1}$$

Analizând relațiile ce se stabilesc între funcțiile de producție și funcțiile costurilor de producție (fig. 8.2), rezultă următoarele:

În faza "1", eficacitatea consumului resursei x_1 este în creștere deoarece producția are caracter continuu ascendent (a), utilizarea dozelor suplimentare de factor fiind din ce în ce mai rațională.

În această fază productivitatea fizică marginală (Pm) este mai mare decât productivitatea fizică medie (PM) și înregistrează nivelul maxim (b). În ce privește costul mediu unitar (CM), acesta este în descreștere iar costul marginal pe unitatea de produs, tinde către valoarea minimă (c).

În faza a "2-a" $Pm = PM$ (b), deci PM înregistrează nivelul maxim iar $Cm = CM$. Corespunzător obiectivelor stabilite în această fază decidentul este chemat să aprecieze limitele consumurilor de factori $x_1, x_2, \dots, x_n$, în funcție de rezultatele acestora, exprimate prin costuri.

În faza a "3-a", producția este în descreștere ($Pm < PM$), consumul suplimentar de resurse nu mai aduce sporuri de producție ci dimpotrivă, determină diminuarea PM (a) datorită necorelării factorilor de producție variabili cu factorii fixi iar costurile sunt în creștere (c). În această fază Cm tinde către valoarea maximă.

În concluzie, costul marginal atinge nivelul minim înaintea costului variabil mediu când productivitatea este în creștere iar costul total mediu înregistrează nivelul minim când abaterea sa în raport cu cantitatea produsă este nulă.

$$(Pm = PM \Rightarrow CM = Cm \Rightarrow CM = \text{minim})$$

Reducerea costurilor de producție se poate realiza prin:

- diminuarea și raționalizarea grupei de cheltuieli "indirecte" care nu influențează nivelul producției;
- creșterea cheltuielilor totale de producție pe baza alocării suplimentare de factori în condițiile în care se respectă următoarea relație:

$$\Delta y \cdot \text{pret}_y > \Delta x \cdot \text{cost}_x$$

unde:

- y - sporul de producție;
- x - factorul alocat.

- creșterea producțiilor medii și deci a producției totale prin respectarea tuturor verigilor tehnologice (soiul, asolamentul, epoca etc.) și optimizarea alocării factorilor de producție.

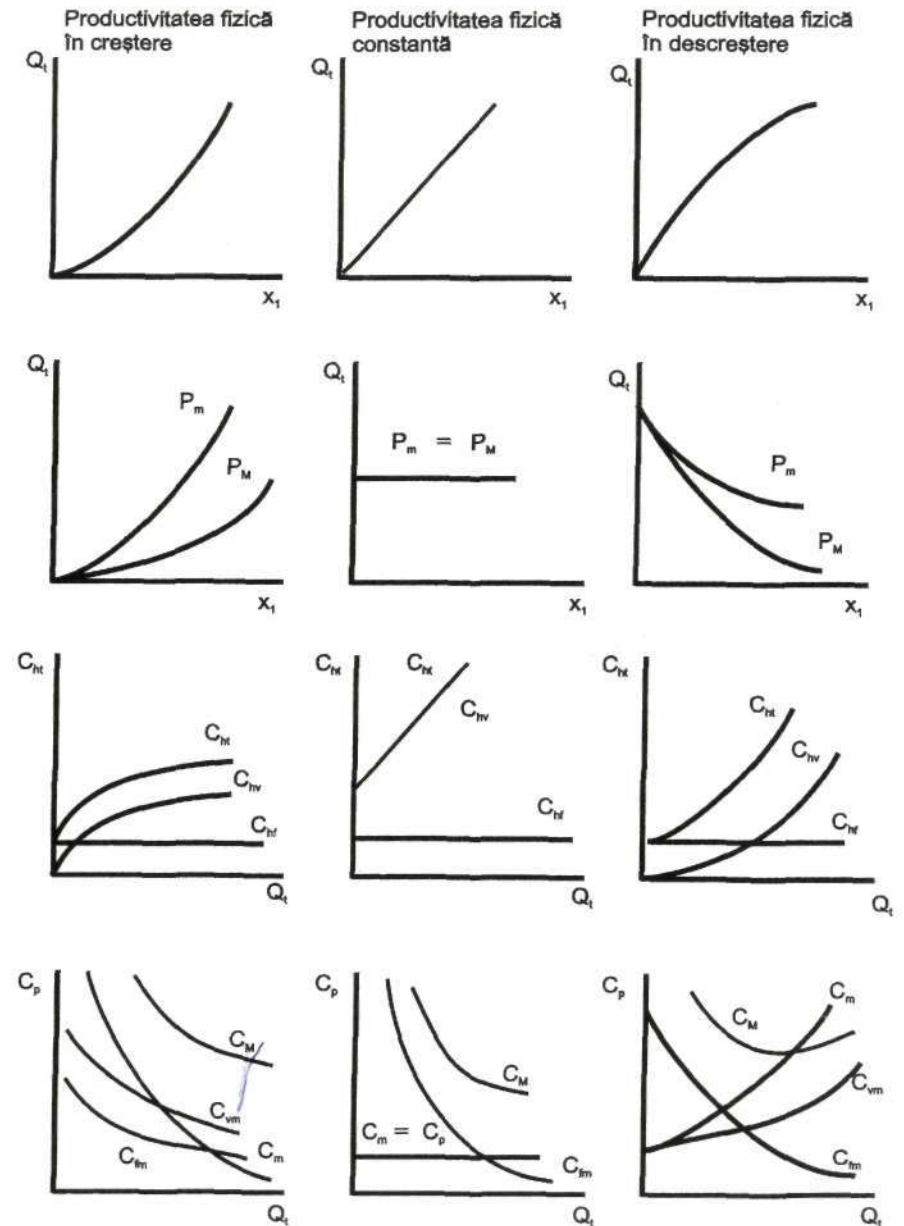

Fig. 8.2 – Relațiile ce se stabilesc între funcțiile de producție și funcțiile costurilor de producție

8.3. PREȚURILE PRODUSELOR AGRICOLE

Prețul reprezintă evaluarea unui bun la un moment dat pe piață și este singura variabilă economică care produce venit. Toate celelalte variabile nu generează decât cheltuieli sau investiții. În acest fel prețul este deosebit de important pentru producție, fiind factorul esențial care generează creșterea eficienței economice și a profitabilității acesteia.

Prețurile produselor agricole, în sistemele specifice economiei de piață, se formează pe baza legităților acestui tip de economie, respectiv a legii cererii și ofertei și a legii concurenței, îndeplinind următoarele funcții:

a) permite compararea valorii unui produs sau serviciu în raport cu alte produse sau servicii cu care se află în relații de concurență, de substituție sau de indiferență;

b) permite cumpărătorului măsurarea sacrificiului monetar pe care trebuie să-l facă pentru procurarea produsului (serviciului) și cât reprezintă acesta în ansamblul cheltuielilor consumatorului când ne referim la o familie sau în costul de producție când ne referim la un agent economic;

c) permite utilizatorului înregistrarea tendinței ce exprimă valoarea relativă a unui produs (serviciu). Astfel, prețul actual poate fi comparat cu prețul anterior, cu evoluția nivelului general al prețului pe economie și cu modificările prețului la produsele cu care se află în relație de concurență sau substituție. De exemplu, dacă creșterea prețului la un produs înregistrează un ritm inferior de creștere comparativ cu ritmul de creștere al prețurilor în general, rezultă că valoarea relativă a aceluși produs este în scădere și invers;

d) prețul este un indicator de tensiune economică, respectiv de competitivitate și un stimulent pentru adoptări; fluctuațiile prețurilor determină producătorii să se adapteze la noile exigențe ale pieței, să urmeze evoluția sa: spre exemplu, creșterea prețurilor determină sporirea marjei de profit a producătorului și acesta ca efect va crește volumul producției, invers, scăderea prețurilor reduce profitul, fapt ce conduce la noi orientări în activitatea producătorului; această reacție este influențată direct de mobilitatea factorilor de producție: în acest sens, dacă factorii de producție sunt ușor de schimbat, producătorul are un câmp larg de acțiune, în ceea ce privește orientarea producției, iar dacă factorii de producție sunt dificil de schimbat, producătorul va face eforturi suplimentare pentru a avea randamente mai bune în ceea ce privește producția, fără să se orienteze spre altă activitate;

e) prețul este un element de selecție a consumurilor și consumatorilor;

f) prețul este un element de rentabilitate a produsului întrucât permite acoperirea costurilor relative ale produsului și obținerea unui anumit profit pentru întreprindere;

g) prețurile produselor agricole pot stimula sau reduce veniturile producătorilor agricoli;

h) prețul este considerat un mijloc de a reglementa intrările concurenților în sfera de distribuție a unui produs. Astfel, un preț de vânzare ridicat va atrage participarea pe piață a noi întreprinderi, crescând astfel concurența pentru desfacerea produsului respectiv și determinând totodată scăderea prețurilor. Un preț de vânzare scăzut constituie o dificultate pentru noii concurenți, care vor trebui să se alinieze la un asemenea preț.

Ca mărime, prețul produselor agricole este influențat de:

1) costul de producție;

2) costul de desfacere (comercializare) a producției;

3) factorii de majorare sau reducere a prețului, care depind de nivelul producției pe piață (oferta) și de gradul de solicitare a acesteia de consumatori (cererea); astfel, când prețurile produselor agricole se formează liber prin mecanismul ofertei și cererii se înregistrează o corelație directă între nivelul producției și prețul mediu la care se vinde această producție; statistic se poate afirma că pe o piață agricolă oarecare (locală, națională, regională), prețul mediu anual depinde de mărimea producției și mai puțin de mărimea costului de producție și de desfacere, acestea având un rol secundar în stabilirea prețului pe piață;

4) consecințele politicii de prețuri ale agentului economic și variantele sale tactice, adesea aleatorii, ca urmare a acțiunii legii concurenței; acest element este dificil de cuantificat întrucât cel mai adesea în activitățile de piață el intervine asupra deciziilor inopinate, luate în circumstanțe imprevizibile care modifică mărimea prețurilor;

5) profitul producătorului sau a furnizorului de produse agricole, a cărui nivel este determinat de cele patru elemente prezentate mai sus, luând în considerare că nivelul prețului îl stabilește piața și nu producătorul (ofertantul) considerat ca element independent.

Rezultă că relația de calcul a prețului de vânzare este:

$$P_v = C_p + Ch_d \pm P_r$$

unde:

P_v - prețul de vânzare - lei/UM;

C_p - costul de producție - lei/UM;

Ch_d - costul de desfacere - lei/UM;

P_r - profitul - lei/UM.

Prețurile produselor agricole trebuie să acopere costurile de producție și să asigure o marjă de profit care să determine creșterea economică. Nivelul marjei de profit nu trebuie să se bazeze pe creșterea prețurilor, ci pe reducerea continuă a costurilor pe unitatea de produs, pe creșterea continuă a producțiilor medii.

8.4. EFICIENȚA ECONOMICĂ ÎN AGRICULTURĂ

8.4.1. Definiție

Eficiența economică a activității de producție din agricultură reprezintă o categorie economică ce exprimă însușirea de a produce efecte economice maxime cu minimum de cheltuieli de muncă vie și materializată.

În sensul cel mai larg, eficiența economică se referă la întreaga activitate economică, respectiv la sfera producției materiale, la procesul repartiției, al circulației produselor, ca și la diferitele forme de activitate economică din sfera nereproductivă.

Eficiența economică este legată direct de venitul net ca diferență între producția finală (producția brută vandabilă) și cheltuielile totale de producție, care privesc factorii pe care întreprinzătorul trebuie să-i achiziționeze de pe piață (costuri explicite), fiind un raport între efortul făcut pentru obținerea valorilor de întreținere și efectul economic realizat cu ajutorul acestui efort.

Formulele de calcul ale eficienței economice, folosite în practică sunt:

$$(1) E_{ec} = \frac{\text{Efort}}{\text{Efect}} = \frac{\text{Ch}_t}{V_n} \text{ sau}$$

$$(2) E_{ec} = \frac{\text{Efect}}{\text{Efort}} = \frac{V_n}{\text{Ch}_t}$$

în care:

E_{ec} - eficiența economică;
 Ch_t - cheltuieli totale de producție;
 V_n - venitul net.

Rezultă că efectul, ca element de calcul, nu este producția finală ca expresie a valorii cheltuielilor totale și a venitulului net ($P_f = \text{Ch}_t + V_n$), ci numai o parte a acesteia, respectiv venitul net sau valoarea nou creată. Plecând de la definiția venitulului net, rezultă că acesta variază în funcție de tipul de întreprinzător, respectiv în funcție de factorii pe care acesta îi deține în proprietate și se întâlnesc în principiu 4 cazuri:

1. când este proprietar și producător (lucrează singur pământul);

$$V_n = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a + \text{I}_{mp}) = \text{S}_a + \text{S}_t + \text{D} + \text{A}_r \pm P_r$$

2. când este proprietar și angajează forța de muncă:

$$V_n = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a + \text{I}_{mp} + \text{S}_a) = \text{S}_t + \text{D} + \text{A}_r \pm P_r$$

3. Când este arendaș și producător;

$$V_n = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a + \text{I}_{mp} + \text{A}_r) = \text{S}_a + \text{S}_t + \text{D} \pm P_r$$

4. Când este arendaș și angajează forța de muncă:

$$V_n = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a + \text{I}_{mp} + \text{A}_r + \text{S}_a) = \text{S}_t + \text{D} \pm P_r$$

De menționat că, în aprecierea diferitelor sectoare economice și în analizele macroeconomice se utilizează des indicatorii producția netă (P_n) și valoarea adăugată (V.A.). Producția netă se calculează scăzând Ch_m , A_m , Q_m , Q_a și I_{mp} , din P_f în raport cu aceste elemente se vorbește de producția netă a întreprinderii (P_{ni}) și producția netă socială (P_{ns}):

$$P_{ni} = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a + \text{I}_{mp}) = \text{S}_a + \text{S}_t + \text{D} + \text{A}_r \pm P_r$$

$$P_{ns} = P_f - (\text{Ch}_m + \text{A}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a) = \text{S}_a + \text{S}_t + \text{I}_{mp} + \text{D} + \text{A}_r \pm P_r$$

Producția netă exprimă noua bogăție produsă și cuprinde componentele care se cuvin tuturor factorilor interni ai întreprinderii: veniturile lucrătorilor (manuali și intelectuali), veniturile posesorului de capital agrar, veniturile proprietarului capitalului funciar și al întreprinzătorului. Cu alte cuvinte producția netă reprezintă un indicator cu o semnificație mai largă decât venitul net al întreprinderii, producția netă înglobează toți factorii productivi, economia agrară în complexul său servind, între altele, la comparații și la evaluarea realităților agrare în relație cu alte ramuri economice.

Valoarea adăugată (VA) se obține scăzând din producția finală cheltuielile pentru achiziționarea de factori cu folosință totală, respectiv, deducând din producția finală cheltuielile materiale, cotele de întreținere și cotele de asigurare.

$$V.A. = P.f. - (\text{Ch}_m + \text{Q}_m + \text{Q}_a)$$

Acest indicator, pe lângă faptul că servește la determinarea impozitului aferent, este util în analizele economice la nivel de sectoare, evidențiind, între altele, partea din venitul național, furnizată de ramura agricultură.

8.4.2. Criteriile de apreciere ale eficienței economice în agricultură.

Referitor la criteriile de apreciere a eficienței activității economice din agricultură, în literatura de specialitate s-au conturat mai multe puncte de vedere.

Marea majoritate a specialiștilor sunt de părere că în aprecierea eficienței economice a activității din agricultură trebuie să se țină seama, în primul rând, de măsura în care această ramură asigură satisfacerea nevoilor economiei naționale, a populației cu produse agricole. Este vorba aici de eficiența economico-socială.

Unul din criteriile specifice de apreciere ale eficienței sociale a activității economice din agricultură îl constituie gradul de satisfacere al populației cu produse agroalimentare în raport cu consumul fiziologic.

Un al doilea criteriu specific, subordonat primului, considerat de fapt ca subcriteriu de apreciere al eficienței economice a producției agricole, îl constituie gradul de aprovizionare de către agricultură a industriilor prelucrătoare cu materiile prime necesare.

Al treilea criteriu îl constituie nivelul calitativ al diferitelor produse agricole.

La nivelul economiei naționale, eficiența economică propriu-zisă în toate domeniile de activitate, inclusiv în agricultură, are drept criteriu de apreciere mărimea venitului net realizat și reflectă productivitatea muncii sociale, fiind o expresie directă a acesteia. Într-adevăr, productivitatea muncii sociale se determină tocmai prin raportul dintre cheltuielile sociale de muncă vie și materializată și masa valorilor de întrebuințare create cu ajutorul acestor cheltuieli.

Orice sporire a eficienței economice la nivelul economiei naționale este un rezultat al creșterii productivității muncii sociale în sectoarele de activitate ale acesteia.

Datorită nivelului diferit de înzestrare tehnică, deosebirilor în ce privește ciclul de producție, ca și altor factori specifici, productivitatea muncii sociale în agricultură și, ca atare, eficiența economică prezintă mari deosebiri de nivel de la o ramură agricolă la alta și chiar între subramurile și întreprinderile aceleiași ramuri.

8.4.3. Indicatorii de determinare și factorii de creștere ai eficienței economice în agricultură

Indicatorii utilizați în aprecierea eficienței economice în agricultură se împart în două grupe:

A. Indicatori factoriali - exprimă nivelul resurselor alocate, respectiv definesc cauzele care determină anumite rezultate economice.

B. Indicatori rezultativi - exprimă nivelul rezultatelor obținute.

A. Indicatorii factoriali se subdivid în 2 grupe:

- indicatori factoriali generali - se exprimă valoric, în lei;

- indicatori factoriali parțiali - se exprimă în unități naturale.

Indicatorii factoriali generali:

1) Fondurile de producție sau valoarea mijloacelor de producție pe hectar sau pe animal furajat

2) Cheltuielile totale de producție efectuate pe parcursul unui an/ha sau pe animal furajat.

Indicatorii factoriali parțiali:

1) Suprafața de teren ce revine pe un tractor sau pe o unitate de mijloc mecanizat (combină, disc etc.) se exprimă în hectare;

- 2) Numărul de hectare a.n. ce revine la un hectar de teren;
- 3) Gradul de mecanizare pe feluri de lucrări exprimate în %;
- 4) Cantitatea de îngrășăminte organice și minerale la unitatea de suprafață (se exprimă în kg, tone, etc.)
- 5) Cantitatea de pesticide la unitatea de suprafață se exprimă în kg, tone;
- 6) Înzestrarea energetică a producției (CP/unitatea de suprafață);
- 7) Înzestrarea energetică a muncii (CP/unitatea de muncă);
- 8) Densitatea animalelor/100 ha;
- 9) Structura de rasă a animalelor (se exprimă în %);
- 10) Cantitatea de furaje/animal (kg);
- 11) Consumul energetic - se exprimă în Kcal./unitatea de suprafață, animal furajat;
- 12) Raportul și bilanțul energetic.

raport energetic = energie consumată/energie produsă

bilanț energetic = energie produsă - energie consumată

B. Indicatori rezultativi, ca expresie a rezultatelor obținute au în vedere:

- 1) Randamentul/ha/sau animal, în kg, tone, hl etc.;
- 2) Producția totală fizică/ha și/sau animal. Se exprimă în lei sau în natură;
- 3) Producția marfă/ha și/sau animal, în lei sau în natură;
- 4) Calitatea produselor, exprimată prin indici de calitate (tipuri de produse);
- 5) Cheltuieli de producție/ha și culturi;
- 6) Costul unitar de producție pe unitatea de produs - în lei;
- 7) Nivelul productivității muncii (W) în ore la unitatea de produs sau lei/oră;

$$W = \frac{T}{Q}$$

8) Prețul de producție sau prețul de livrare;

9) Venitul total - în lei;

10) Venitul net - în lei;

11) Profitul la unitatea de suprafață/culturi/unitatea de produs - în lei;

Profitul (P_r) reprezintă compensarea care se cuvine unui întreprinzător și se calculează scăzând din valoarea producției vândute încasate (V.T.) toate cheltuielile de producție:

$$P_r = VT - (Ch_m + A_m + Q_m + Q_a + I_{mp} + S_a + S_t + D + A_r)$$

Profitul reprezintă astfel, prin definiție, un element diferențial pe care întreprinzătorul caută să-l maximizeze. Cum în realitatea agricolă

întreprinzătorii au în proprietate o parte sau toți factorii productivi, obiectivul maximizării acestora nu este profitul ci **venitul net**.

12) Rata profitului (rata rentabilității) - R_p - indică nivelul profitului la fiecare 100 lei cheltuieli totale de producție:

$$R_p = \frac{P_r}{Ch_t} \times 100$$

În practică se mai folosesc și alți indicatori pentru determinarea eficienței economice a producției agricole. Fiecare din acești indicatori caracterizează o anumită latură a activității economice, sau nivelul utilizării unora sau altora dintre resursele de producție, antrenate în activitatea economică din agricultură.

La alegerea indicatorilor utilizați în determinarea eficienței activității economice din agricultură este necesar să se aibă în vedere următoarele cerințe:

a) - să exprime cât mai exact dependența eficienței de volumul producției și de cel al resurselor folosite;

b) - să permită comparații atât în spațiu, cât și în timp;

c) - să evidențieze economia totală realizată pe seama modificărilor intervenite în volumul consumului de muncă, de fonduri și de materiale. În afară de aceste caracteristici comune, trebuie înregistrată o netă diferențiere între indicatorii de eficiență și indicatorii de bilanț. Indicatorii de eficiență folosiți în agricultură, deși calculați pe baza bilanțului, se referă, în general, la aspecte tehnice și tehnologice și au rolul de a reliefa căile cele mai bune de utilizare a resurselor întreprinderii (se referă la indicatorii factoriali și rezultativi prezentați mai sus).

Indicatorii de bilanț au rolul de a analiza mai ales aspectele economico-financiare, depășind sfera unor sectoare sau compartimente ale întreprinderii. Indicii de bilanț au scopul să facă o lectură critică a bilanțului și să semnaleze principalele aspecte economico-financiare și, într-o anumită măsură, organizatorice ale întreprinderii. Ei permit să se tragă concluzii asupra stării de "sănătate" a produsului, ramurii, întreprinderii, evidențiind capacitatea actuală de a produce venit, situația sa de lichiditate, gradul de rigiditate sau de elasticitate a structurii financiare, programarea și controlul gestiunii financiare, trasarea evoluției în timp sau a raportului între rezultatele întreprinderii analizate și cele ale întreprinderilor omogene care își desfășoară activitatea în aceeași ramură (subramură) productivă.

Indicii de bilanț folosiți în analiza gestiunii întreprinderii se împart în două grupe principale: **indici economici** și **indici financiari**.

În linii mari, indicii economici exprimă raportul între costuri și venituri, în timp ce indicii financiari permit analiza structurii și situației financiare a întreprinderii.

a) Indici economici

Indicii economici dau indicații asupra capacității unei ramuri, întreprinderi, produs, de a produce venit, punând în relație avantajul monetar obținut din activitatea economică (care poate fi suma profiturilor, dobânzilor, dividendelor) cu capitalurile investite.

Între indicii economici deosebit de relevanți sunt:

- indicele de rentabilitate al capitalului propriu;

- indicele de rentabilitate al capitalului investit.

Indicele de rentabilitate al capitalului propriu, adică a mijloacelor folosite de către întreprinzător, se determină ca raport între venitul net și valoarea capitalului de care dispune proprietarul la un moment dat, definit și capital propriu. În acest caz:

$$\text{venitul net} = \text{arenda aferentă capitalului funciar propriu} + \text{dobânda aferentă capitalului de exploatare propriu} \pm \text{profit}$$

iar

$$\text{capitalul propriu} = \text{capitalul funciar propriu} + \text{capital de exploatare propriu}.$$

În momentul analizei economice acest indice este confruntat cu valori precedente ale aceleiași întreprinderi sau cu valori standard pentru întreprinderile similare, precum și cu randamentul posibilelor investiții alternative.

Indicele de rentabilitate al capitalului investit ține cont numai de rezultatul operativ aferent unui ciclu de producție, respectiv pune accent pe specificul activității productive.

Spre deosebire de indicele de rentabilitate al capitalului propriu, care sintetizează economicitatea globală a gestiunii, indicele de rentabilitate al capitalului investit furnizează o apreciere a eficienței în conducerea și administrarea capitalului folosit în activitatea tipică a întreprinderii, independent de formele de finanțare adoptate (capital propriu și/sau capital de credit):

$$\text{indicele de rentabilitate al capitalului investit} = \frac{\text{venitul net aferent unui ciclu de producție}}{\text{capital folosit într-un ciclu de producție}}$$

Diferiți alți indici pot fi calculați prin raportarea diverselor elemente de cost la veniturile nete aferente producției marfă (Q_m).

Indicele de rotație exprimă raportul între vânzări și capitalurile folosite. O creștere a acestui indice arată că sumele (capitalurile) folosite prezintă o mai mare rotație și deci o mai mică trebuință de capital inițial pe unitatea de produs.

$$\text{indice cost produs} = \frac{\text{cost produse}}{\text{venituri nete aferente } Q_m};$$

$$\text{indice cost muncă} = \frac{\text{costul muncii}}{\text{venituri nete aferente } Q_m};$$

$$\text{indice amortisment} = \frac{\text{amortisment}}{\text{venituri nete aferente } Q_m}.$$

b) **Indici financiari**

Gestiunea întreprinderii agricole poate fi abordată nu numai sub aspect economic, ci și sub aspect financiar. Aceste două moduri de abordare se referă la una și aceeași realitate și ca urmare, ele trebuie analizate în strânsă concordanță, având în vedere faptul că finanțele nu sunt altceva decât suportul producției și economicității.

Indicatorii financiari evidențiază caracteristicile structurii financiare a unui agent economic și includ:

1. - **raportul de îndatorare = C_n (capital net propriu)/ A_n (activ net)**

Acest indicator exprimă gradul de dependență către terți și în acest fel gradul de risc financiar.

2. - **Indicele de lichiditate** permite analiza raportului între ieșiri și intrări. Prin "ieșiri" se înțelege orice plată care provoacă un flux de casă negativ, adică diminuarea sumelor bănești sau a altor valori numerare, respectiv susținerea de costuri de gestiune, plata debitelor, operațiunilor de investiție ș.a. "Intrările" indică fluxul de casă pozitiv, mai precis creșterea sumelor de bani și de alte valori numerare.

Există doi principali indici de lichiditate: acela de lichiditate curentă și cel de lichiditate imediată

$$a) \text{ indicele de lichiditate curentă} = \frac{\text{activul circulant}}{\text{debite pe termen scurt}}$$

Activul circulant = disponibilități lichide + credite + stocuri de magazie

Disponibilitățile lichide sunt reflectate în contul "Casa". Creditele sunt reflectate în contul "Credite pe termen ...".

Stocurile de magazie sunt constituite din bunuri destinate vânzării (mărfuri, ambalaje, produse finite) sau din produse care urmează a fi transformate (materii prime, stocuri de consum, semifabricate) și care vor fi destinate vânzării după ce vor fi produse finite.

La evaluarea stocurilor de magazie se utilizează mai multe criterii, dintre care:

- evaluarea la cost;
- evaluarea în prețul curent de piață;
- evaluarea în baza venitului previzibil.

Evaluarea la cost este efectuată în baza costului trecut, susținut pentru obținerea bunurilor (mărfuri, ambalaje, materiale), la care se adaugă eventual cheltuielile de transport, primele de asigurare etc.

Evaluarea în prețul curent de piață este efectuată în baza prețului la care sunt achiziționate pe piață bunuri similare celor pentru care se face evaluarea.

Evaluarea în baza venitului previzibil este efectuată în baza prețului presupus a se realiza în momentul vânzării.

Cerința unei corecte evaluări a stocurilor de magazie trebuie văzută și prin prisma calculării reale a indicelui de lichiditate curentă.

Dacă indicele de lichiditate curentă este mai mic decât "1" întreprinderea întâlnește dificultăți în a face față propriilor obligații (angajamente).

$$b) \text{ Indicele de lichiditate imediată} = \frac{\text{Casa} + \text{Credite}}{\text{Debite pe termen scurt}}$$

Numărătorul indicelui de lichiditate imediată diferă de cel al lichidității curente, el fiind o sumă a lichidităților și disponibilităților financiare, cu alte cuvinte, activul circulant fără stocurile de magazie. Când indicele de lichiditate imediată este superior valorii "1", întreprinderea nu are probleme financiare.

Creșterea eficienței activității economice din agricultură depinde de o multitudine de factori: economici, tehnici, organizatorici, conjuncturali și naturali.

a) Dintre **factorii economici** de creștere a eficienței activității din agricultură menționăm:

- asigurarea optimă a producției cu fondurile și mijloacele necesare și utilizarea lor cât mai rațională;
- asigurarea optimă a unităților cu forță de muncă tot mai calificată și utilizarea ei cât mai deplină și uniformă;
- creșterea cointeresării materiale a lucrătorilor în rezultatele muncii lor.

b) Dintre **factorii tehnici** care concură la ridicarea eficienței economice, cei mai importanți se referă la principalele direcții ale progresului tehnic și anume:

- creșterea gradului de mecanizare a lucrărilor agricole;
- extinderea electrificării și automatizării proceselor de muncă;
- extinderea irigațiilor și a celorlalte lucrări de hidroameliorații;
- introducerea pe scară largă în producție a tehnologiilor moderne;
- modernizarea mijloacelor de transport și a căilor de comunicații;
- utilizarea pe scară largă în producție a unui material biologic de mare capacitate productivă.

c) Ca **factori organizatorici** de creștere a eficienței economice a activității din agricultură menționăm:

- repartizarea teritorială judicioasă a producției agricole vegetale și animale, în funcție de cerințele acestora față de condițiile naturale și economice;
- profilarea, concentrarea, specializarea, cooperarea în producție și integrarea economică;

- organizarea științifică a producției și a muncii în cadrul unităților agricole.

d) Din categoria **factorilor conjuncturali**, o influență însemnată asupra eficienței economice a activității din agricultură o au:

- sistemul de prețuri la produsele agricole și la produsele industriale folosite în agricultură;

- tarifele de plată practicate pentru muncile efectuate în agricultură de către diferitele unități prestatoare de servicii din interiorul sau din afara agriculturii;

- sistemul de impozite și de taxe practicat pentru activitatea economică din agricultură;

- sistemul de taxe și penalizări.

c) Dintre **factorii naturali**, condițiile de climă și de sol și particularitățile biologice ale diferitelor plante și animale au o mare influență asupra eficienței economice a activității din agricultură.

8.5. RENTABILITATEA ÎN AGRICULTURĂ

Rentabilitatea este o categorie economică legată de existența producției de mărfuri și a relațiilor bănești. Ca o unitate economică, o ramură, un produs, un serviciu să fie rentabile, ele trebuie să acopere toate cheltuielile de producție și de circulație din venituri proprii și să realizeze un profit. Rentabilitatea reflectă tocmai capacitatea unităților economice de a obține un profit, de care să dispună ele și societatea în vederea dezvoltării economico-sociale și cointeresării materiale a lucrătorilor. Spre deosebire de eficiența economică, a cărei conținut este complex, reflectând eficacitatea întregii activități și se exprimă printr-un ansamblu de efecte economico-sociale, rentabilitatea este categoria economică prin care se exprimă eficacitatea utilizării fondurilor materiale și umane de producție, ca și a altor fonduri de circulație (fonduri bănești, disponibilități în bancă, produse finite vândute, produse vândute și neîncasate).

Rentabilitatea activității productive ne apare în practică ca un raport între profit și costurile de producție sau ca raport între profit și suma fondurilor fixe și circulante.

$$\text{Deci: } r = \frac{P_r}{C_p} = \frac{P_r}{F_f + F_c}$$

în care:

r = rentabilitatea;

P_r = profitul, în lei;

C_p = costurile de producție, în lei;

F_f = fondurile fixe, în lei;

F_c = fondurile circulante, în lei.

Rata rentabilității sau rata profitului se determină, utilizând formulele:

$$R_r = \frac{P_r}{C_p} * 100$$

în care:

R_r - rata rentabilității - %.

Atât rentabilitatea, cât și rata rentabilității sau profitului se calculează la nivel de produs, de ramură, de subunitate (fermă, sector) și pe unitate de producție.

Creșterea rentabilității în agricultură este determinată de o multitudine de factori care pot fi: din sfera producției, din sfera circulației, din sfera repartiției și din sfera consumului.

Toți acești factori, în intercondiționarea lor, trebuie avuți în vedere la analiza rentabilității fiecărei activități productive, a fiecărui produs din agricultură. Scopul unei astfel de analize este de a aprecia și explica rezultatele obținute pe linia rentabilității, de a scoate în relief factorii care le-au determinat și a descoperi rezervele interne de creștere a acestui indicator.

Căile care pot contribui la sporirea rentabilității în agricultură sunt multiple. Dintre acestea, subliniem pe cele mai importante:

- creșterea volumului producției totale și marfă pe baza sporirii randamentelor;

- îmbunătățirea structurii și calității produselor;

- creșterea productivității muncii pe baza generalizării în producție a progresului tehnico-științific;

- sporirea gradului de folosire a capacităților de producție;

- creșterea vitezei de rotație a mijloacelor circulante;

- reducerea costurilor unitare de producție;

- creșterea prețurilor de producție, prin îmbunătățirea calității produselor.

Referitor la acest ultim factor de influență asupra rentabilității, trebuie subliniată importanța și rolul calității produselor obținute în realizarea unor prețuri de producție sporite. Obținerea unor produse de calitate mai bună echivalează, de fapt, cu o sporire absolută a producției. De pildă, un conținut sporit de ulei la semințele de floarea soarelui, un conținut mai mare de zahăr la rădăcinile de sfeclă, un procent mai ridicat de grăsime la lapte etc., echivalează cu o cantitate mai mare de ulei, zahăr, unt etc.

Cercetările pe plan mondial demonstrează că 80 % din cazurile unei slabe eficiențe economice în agricultură și în general în economie se datorește nu execuției, ci conducerii necorespunzătoare. De aceea, în fața activității de conducere a agriculturii, în genere, a unităților agricole, în special, este nevoie să stea în permanență criteriul rentabilității.

8.6. RISCUL ȘI INCERTITUDINEA ÎN AGRICULTURĂ

Riscul și incertitudinea în agricultură sunt fenomene care reflectă influența negativă a factorilor de producție. Deosebirea dintre ele constă în faptul că *riscul* exprimă o calamitate naturală sau de altă origine (secetă, îngheț, grindină, epizootii, incendii etc.) iar *incertitudinea* exprimă oscilația favorabilității factorilor de producție în timp și spațiu.

Riscul, ca efect se caracterizează prin aceea că pagubele produse pot fi strict localizate ca moment și spațiu, se pot cuantifica și recupera prin sistemul de asigurări. Incertitudinea ca efect nu poate fi măsurată și nici recuperată prin diverse căi, iar nivelul acesteia, în care întreprinzătorul agricol își desfășoară activitatea, este, în principiu, mai mare decât aceea la care lucrează întreprinzătorul din alte sectoare. În acest sens, putem vorbi de trei tipuri de incertitudine:

- 1) incertitudinea mediului productiv agricol;
- 2) incertitudinea instituțională;
- 3) incertitudinea tehnologică.

1) *Incetitudinea mediului productiv agricol*. Peste normala incertitudine a pieței se suprapune în realitate incertitudinea mediului productiv (factorii naturali), care este foarte puțin sau deloc controlabil, din cauza evenimentelor naturale imponderabile. Cu alte cuvinte, aceasta semnifică faptul că atunci când întreprinzătorul stabilește nivelele de alocare a factorilor de producție, nu este în măsură să stabilească cu exactitate cantitatea de produse pe care o va obține la sfârșitul ciclului productiv.

Astfel, în condițiile din țara noastră, s-a constatat că, la principalele culturi agricole, producția medie este mai mică în zona a II-a de favorabilitate față de zona I-a cu valori cuprinse între 12,5 % la cultura sfeclei de zahăr și 44,5 % la cultura de soia (tab. 8.1.).

Tabelul 8.1.

Producția medie (kg/ha) la principalele culturi agricole în funcție de zona de favorabilitate pedoclimatică

Cultura	Zona I-a		Zona a II-a	
	kg/ha	%	kg/ha	% zona I-a
Grâu	3100	100,0	2100	67,7
Porumb	3700	100,0	2700	73,0
Soia	1800	100,0	1000	55,5
Floarea soarelui	2000	100,0	1600	80,0
Sfeclă pt. zahăr	32000	100,0	28000	87,5
Cartof	25000	100,0	17000	68,0

De asemenea, în cadrul aceleiași zone de favorabilitate, în exploatații agricole cu aceeași înzestrare tehnică și mod de organizare și conducere a producției, randamentele la hectar oscilează în funcție de gradul de manifestare a factorilor naturali de la un an la altul. Spre exemplu, la cultura porumbului, în condițiile de la S.C.A. Secuieni - Neamț, față de producția medie calculată pe o perioadă de 15 ani (1975 - 1990), abaterile în funcție de favorabilitatea anilor din punct de vedere climatic au valori cuprinse între 4,6% și 15,4 % (tab. 8.2.).

Tabelul 8.2.

Abaterile față de producția medie a zonei la cultura porumbului în funcție de favorabilitatea anilor din punct de vedere climatic

Anul (clasa de favorabilitate)	Abaterile față de producția medie (1975 - 1990) %
Foarte favorabil	+ 9,1 ÷ + 15,4
Favorabil	+ 4,6 ÷ + 9,0
Normal	± 4,5
Nefavorabil	- 4,6 ÷ - 9,0
Foarte nefavorabil	- 9,1 ÷ - 15,4

Aceste date confirmă fenomenul de incertitudine determinat de factorii naturali și implicit influența acestuia asupra eficienței economice a producției agricole (nivelul cheltuielilor de producție pentru aceleași condiții de producție rămâne relativ același, indiferent de gradul de manifestare al factorilor climatici iar producțiile medii oscilează).

Un alt element, la fel de important, care generează incertitudinea este dat de variația prețurilor factorilor de producție și disponibilitatea acestora pe piață. Așa spre exemplu, când întreprinzătorul agricol recurge la folosirea manoperei din exteriorul întreprinderii pentru executarea diferitelor operațiuni tehnologice, poate întâmpina greutăți mari în sensul că aceasta în anumite perioade ale anului nu este disponibilă, respectiv este o subofertă pe piață - cu consecințe negative asupra momentului de executare a lucrărilor respective și în final asupra producției și eficienței economice a acesteia, plecând de la particularitățile producției agricole.

Incetitudinea instituțională este determinată de factorii care sunt legați de intervenția statului (națională) sau a unor organisme internaționale în agricultură. Între acestea menționăm:

- mecanismele de susținere a prețurilor și veniturilor;
- stimularea investițiilor;
- reglementări contractuale și alte elemente care pot influența rezultatele economice ale întreprinderii.

Spre exemplu, politica de susținere a prețurilor și a veniturilor prin diverse forme determină o notabilă incertitudine datorită timpilor de distribuire a fondurilor (determinate de diversele conjuncturi politice, de acordurile internaționale, de rezultatele prevederilor diferitelor și frecvențelor interese), care nu permit ca întreprinderea să beneficieze de o programare sigură a activității sale.

Toate aceste variabile supun întreprinderea la o continuă modificare a veniturilor, la alegerea deciziilor bazate pe date certe și stabile pentru o perioadă de timp acceptabilă.

Incertitudinea tehnologică este în relație cu problemele de inovare, de anticipare a viitorului generat de progresul tehnic, de anticipare a raportului ce se crează între prețurile diferiților factori de producție.

Incertitudinea tehnologică se caracterizează prin imprevizibilitatea costurilor necesare menținerii întreprinderii la un nivel adecvat "tehnic", care permite o anumită viabilitate pe piață. În acest sens, întreprinderea agricolă trebuie să se orienteze spre factori de producție "potrivți", rezultați în urma diverselor soluții experimentate tehnic, cu obligația de a da mereu impulsuri cercetării și experimentării, care permit realizări mai bune în producție.

Este o realitate în prezent că fiecare aspect din mediu contribuie la manifestarea fenomenului de incertitudine. În acest sens, schimbările situațiilor economice, socio-culturale, instituționale "în mai bine", schimbările concrete ale mediului în care întreprinderea își desfășoară activitatea determină necesitatea anticipării măsurilor care să netezească interesele în funcție de noile realități.

Relațiile "întreprindere - mediu" sunt vehiculul prin care se ajunge la informații și oportunități pentru noua activitate, sunt vehiculul prin care întreprinderea este pusă în fața dilemei de a efectua alegeri a căror grad de risc și incertitudine poate fi diminuat prin următoarele măsuri:

- folosirea factorilor de intensificare în sensul creerii mijloacelor care să corecteze favorabilitatea factorilor de producție (irigații, chimizare, mijloace biologice etc.);

- zonarea și repartizarea teritorială a producției agricole în funcție de condițiile naturale, economice și sociale existente în teritoriu;

- utilizarea permanentă a informațiilor privind piața produselor agricole, politica prețurilor, a impozitelor, taxelor, a dobânzilor, a creditelor și politicile de susținere (subvenții) a diferitelor produse considerate strategice.

PRODUCȚIA MARFĂ ÎN AGRICULTURĂ

- 9.1. *Producția marfă - conținut, mod de realizare, funcții și particularități*
- 9.2. *Standardizarea producției agricole*
- 9.3. *Contractarea produselor agricole*

9.1. PRODUCȚIA MARFĂ - CONȚINUT, MOD DE REALIZARE, FUNCȚII ȘI PARTICULARITĂȚI

9.1.1. Conținutul și modul de realizare a producției marfă

Producția marfă din agricultură reprezintă totalitatea produselor vegetale și animale, a materialului săditor legumicol, pomicol și viticol, a materialul de reproducție și animalelor vii, care se valorifică (se vând) în afara unităților producătoare. Valorificarea producției agricole cuprinde totalitatea acțiunilor tehnico-organizatorice și economice care se desfășoară în agricultură, respectiv conservarea, condiționarea, ambalarea, depozitarea, transportul și vânzarea propriu-zisă.

1. Conservarea. Este considerată cea mai importantă etapă a circuitului de valorificare a producției agricole și reprezintă un complex de măsuri care determină împiedicarea proceselor vitale și reducerea pierderilor în timpul păstrării masei de produse.

În funcție de tipul de produse se cunosc următoarele sisteme de conservare:

1) **pentru producția care se valorifică sub formă de semințe** conservarea constă în a aduce produsele la o umiditate cât mai mică prin următoarele măsuri: evitarea recoltării semințelor înainte de coacere, în pârgă sau la maturitatea economică; recoltarea separată a parcelelor având coacerea uniformă și însușiri calitative omogene; transportarea imediată în depozite după

recoltare; protejarea produselor în timpul transportului împotriva precipitațiilor; eliminarea semințelor de buruieni concomitent cu depozitarea; uscarea naturală sau artificială a produselor;

2) pentru produsele care se valorifică sub formă de rădăcini, tulpini, frunze și fructe conservarea implică operații specifice în funcție de perisabilitatea acestor produse, operații care se referă la: recoltarea eșalonată în funcție de ritmul valorificării pe piață; prăcirea rapidă (practicată la produsele foarte perisabile - căpșuni, zmeură etc.); tratamente chimice care reduc sau sistează procesele de degradare a produselor; acoperirea produselor cu substanțe protectoare; tratamente termice; semiindustrializarea și industrializarea producției care nu se valorifică în stare proaspătă;

3) pentru carne, conservarea presupune refrigerarea, semiindustrializarea și industrializarea în produse derivate;

4) pentru lapte, se folosește refrigerarea, pasteurizarea și prelucrarea în produse derivate;

5) pentru ouă, întâlnim refrigerarea, mediu conservant gazos sau lichid, acoperirea cojii cu o substanță protectoare, pasteurizare, prelucrarea în produse derivate.

II. Condiționarea. Cuprinde o serie de operații principale ca: sortarea, selectarea, calibrarea și unele operații complementare (care se aplică numai în anumite condiții), cum sunt perierea, spălarea, tratarea chimică etc. Operațiile de condiționare diferă ca număr și moment de efectuare, ele depinzând de tipul, destinația și calitatea produselor, de dotarea tehnică a depozitelor etc.

III. Ambalarea. Este operația de finalizare a unui flux tehnologic de condiționare completă și are ca scop protejarea produselor în timpul transportului, favorizarea unei manipulări mai ușoare a produselor și promovarea produselor pe piață.

IV. Depozitarea. Include o anumită tehnologie care este în funcție de tipul și calitatea producției, de faza de maturare la care s-a făcut recoltarea și de ritmul valorificării către veriga economică următoare. Principalele operații care se efectuează în depozite se referă la recepție și condiționare.

V. Recepția. Reprezintă aprecierea calitativă și cantitativă a producției conform STAS-urilor în vigoare, în funcție de destinație (consum în stare proaspătă, materii prime pentru industriile prelucrătoare, furaje etc.).

VI. Transportul. Este operațiunea care trebuie să răspundă următoarelor cerințe:

- respectarea condițiilor de păstrare, respectiv de ordin igienico-sanitar;
- realizarea unei bune protecții a produsului;
- respectarea timpilor optimi de deplasare în funcție de tipul și destinația producției;

- pentru transportul animalelor vii o atenție deosebită trebuie acordată realizării condițiilor de întreținere a animalelor în timpul deplasării (adăpare, hrană, curățenie etc.).

VII. Vânzarea propriu-zisă. Reprezintă schimbul de proprietate al produselor și generează încasarea veniturilor pentru agenții economici producători sau furnizori de bunuri și servicii. Vânzarea produselor agricole se realizează pe două căi:

a) **pe piața liberă**, la prețuri rezultate în funcție de cerere și ofertă, respectiv din negocierea dintre cei doi agenți ai pieței: producător și consumator;

b) **pe baze contractuale**, la prețuri negociate prin contractele economice încheiate între furnizori (producători) și beneficiari care pot fi agenți economici de stat sau privați.

Dintre aceștia menționăm:

- S.C. COMCEREAL - pentru produsele principale din ramurile vegetale: grâu, porumb, orz, ovăz, orez, mazăre, soia, fasole etc.;
- Regia Autonomă a Tutunului - pentru tutun;
- Societățile Comerciale pentru prelucrarea sfeclei de zahăr, florii soarelui, ricinului, inului și cânepii, bumbacului, cartofului etc.;
- Societatea Comercială PLAFAR - pentru prelucrarea plantelor medicinale și aromatice;
- Societățile Comerciale de prelucrare a fructelor, legumelor și strugurilor;
- Societățile Comerciale pentru cumpărarea produselor utilizate în prepararea furajelor combinate;
- Societățile Comerciale pentru industrializarea cărnii și a laptelui;
- Societățile Comerciale din industria lânii;
- Societatea Comercială SEMROM - pentru semințe din sectorul culturilor de câmp;
- Societatea Comercială UNISEM - pentru semințe de legume, cartofi și material săditor viti-pomicol.

Relațiile tuturor acestor agenți economici cu furnizorii producției marfă sunt relații, în exclusivitate, comerciale, la baza lor stând contractele economice încheiate între părți prin negocieri directe. De asemenea, acești agenți economici pot cumpăra produse agricole în afara relațiilor contractuale prin sistemul de achiziții directe.

Nu lipsită de importanță economică este partea din producția marfă destinată constituirii și reînnoirii rezervei de stat de produse agricole care nu cuprinde întreaga gamă de produse ci numai produsele de interes strategic, cum sunt: grâul, porumbul, orzul, orezul, zahărul, uleiul, carnea, laptele praf și

alte. Toate acestea sunt păstrate în depozite speciale ale statului, au regim special de gestionare și se reînnoiesc periodic, în funcție de cerințele și particularitățile fiecărui produs.

Activitatea de valorificare a producției ca factor de creștere și dezvoltare economică a agriculturii nu trebuie redusă numai la activitățile specifice circulației produselor. O valorificare eficientă se pregătește încă din momentul programării producției, a stabilirii precise a destinației acesteia și continuă, în funcție de direcțiile de valorificare, pe tot parcursul derulării proceselor de producție și de muncă, prin măsurile tehnice, economice și organizatorice care au ca scop creșterea ponderii producției marfă în total producție obținută și obținerea unor prețuri de valorificare superioare, prețuri influențate direct de calitatea producției. De asemenea, experiența economică a demonstrat faptul că, pe lângă a produce mult și de calitate, este necesar să știi să vinzi în cele mai bune condiții, să asiguri cea mai corespunzătoare valorificare a producției obținute, fapt ce contribuie la sporirea eficienței economice.

9.1.2. Funcțiile și particularitățile producției marfă din agricultură

Producția marfă agricolă îndeplinește numeroase funcții dintre care o semnificație deosebită o au următoarele:

- asigurarea populației cu mijloace de subsistență;
- aprovizionarea industriilor prelucrătoare cu materiile prime din care se obțin atât produse alimentare cât și nealimentare;
- participă la extinderea și dezvoltarea relațiilor economice dintre localități, regiuni și țări;
- asigurarea rezervei naționale de produse strategice pentru condiții deosebite.

Particularitățile producției marfă sunt determinate de însăși particularitățile agriculturii ca ramură economică, dintre care unele au influență majoră.

1) Creșterea ponderii producției marfă în producția fizică totală, deci creșterea gradului de comercializare a produselor obținute, ca urmare a influenței următorilor factori:

- scăderea populației agricole în condițiile creșterii absolute a populației neagricole, fapt ce determină diminuarea autoconsumului de produse agricole care acționează ca un factor de creștere a gradului de comercializare a produselor agricole;

- creșterea veniturilor populației, factor ce influențează direct cererea de consum pentru produsele agroalimentare;

- modernizarea tehnică și economică a agriculturii implică achiziționarea unui volum sporit de mijloace de producție și servicii din ramurile neagricole,

ceea ce necesită mijloace financiare, deci o sporire a vânzărilor de produse agricole;

- specializarea zonală a producției agricole atrage după sine intensificarea schimbului de produse dintre zone.

2) Producția marfă din agricultură are același conținut și se supune aceluiași legi ca și producția marfă din celelalte ramuri ale economiei.

3) Producția marfă agricolă are un caracter dinamic, atât în ceea ce privește cantitatea, valoarea, sortimentul, calitatea, cât și modul de valorificare.

4) Pe termen scurt, producția marfă din agricultură are un caracter oscilant de la un an la altul, urmând fidel variațiile anuale ale producției totale. Astfel, în perioada 1989 - 1997, producția totală agricolă a înregistrat variații anuale cuprinse între limite foarte largi (tab. 9.1.) Așa spre exemplu, producția totală de cereale a variat de la 18,4 mil.tone în anul 1989 la 12,3 mil. tone în anul 1992 și 22,1 mil. tone în 1997, la floarea soarelui reprezintă ceva mai mult de jumătate în 1990 față de 1996, la sfecla pentru zahăr se reduce la aproape un sfert în 1993 față de 1989 etc.

Tabelul 9.1.

Dinamica producției totale vegetale, în perioada 1989 - 1997

mii tone

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	
Producția totală de cereale	18379,3	17173,5	19306,6	12288,5	15493,1	18183,8	19882,8	14199,7	22100,3	
Din care:	grâu + secară	7935,2	7379,0	5558,9	3227,6	5354,5	6186,5	7709,3	3164,1	7185,6
	orz	3141,0	2411,3	2661,4	1382,9	1226,9	1636,8	1372,9	794,1	1473,7
	porumb + sorg	6799,4	6813,1	10503,3	6832,8	7992,9	9350,4	9905,6	9593,6	12679,7
	fl.soarelui	673,8	567,1	620,7	775,4	697,2	764,0	931,3	1093,3	857,9
	soia	303,9	141,2	178,6	126,2	95,4	100,1	107,9	113,1	121,1
	sfeclă zahăr	6671,1	3277,7	4702,7	2896,7	1776,3	2763,8	2654,6	2848,2	2725,5
	cartofi total	4420,3	3185,6	1872,8	2601,6	3708,9	2946,7	3019,9	3591,3	3071
	legume de câmp	3461,6	2225,5	2111,8	2518,2	2767,0	2476,1	2782,8	2647,2	2353,9
	struguri	914,5	954,0	848,5	905,4	1339,2	1032,7	1313,9	1422,4	1179
	fructe	1580,2	1453,0	1164,7	1167,0	2182,5	980,4	917,4	1631,8	1416,5

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

Oscilația anuală a producției agricole totale vegetale este direct proporțională cu variația suprafețelor cultivate de la un an la altul, respectiv cu opțiunile producătorilor agricoli pentru o cultură sau alta (tab. 9.2.).

Tabelul 9.2.

Dinamica suprafețelor cultivate în perioada 1989 - 1997

mii ha

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	
Cereale total	6027,1	5704,1	6048,9	5773,9	6395,0	6557,6	6444,8	5842,8	6319,8	
Din care:	grâu + secară	2359,0	2297,6	2217,1	1475,4	2307,4	2440,9	2501,4	1797,7	2424,4
	orz	646,1	650,1	877,4	486,4	468,5	227,1	391,7	332,9	417,3
	porumb + sorg	2744,0	2471,9	2578,0	3344,2	3071,2	2991,0	3115,0	3284,3	3037,7
	fl. soarelui	453,5	407,8	485,7	616,8	589,8	582,5	714,5	916,8	780,7
	soia	512,2	190,2	108,0	165,6	75,1	64,5	73,4	80,2	63,1
	sfeclă zahăr	255,9	162,7	201,6	179,9	97,2	130,0	133,2	135,9	128,8
	cartofi total	351,4	289,6	234,9	218,7	249,0	248,6	244,3	257,0	255,4
	legume de câmp	252,8	216,0	195,1	222,6	219,3	203,7	213,8	217,3	208,3
	viță de vie	213,4	223,6	225,3	235,4	245,0	246,9	248,8	251,8	255,0

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

De asemenea, producția totală a fost influențată de producțiile medii, acestea la rândul lor, fiind influențate de favorabilitatea anuală a factorilor de climă (tab. 9.3).

Tabelul 9.3.

Producțiile medii în la principalele produse vegetale în perioada 1989 - 1997

kg/ha

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
grâu + secară	3364	3212	2507	2188	2321	2535	3082	1760	2964
orz	4861	3706	3033	2843	2617	2969	3505	2386	3523
porumb + sorg	2465	2752	4068	2042	2602	3125	3180	2921	4171
fl. soarelui	1485	1390	1276	1255	1180	1309	1304	1193	1095
soia	593	742	1654	762	1270	1552	1470	1410	1925
sfeclă zahăr	26465	20149	23330	16098	18276	21264	19928	20960	21166
legume de câmp	10882	6408	10087	10630	11750	11455	13016	12182	11300
struguri	4171	4245	3756	3815	5415	4152	5245	5648	4604

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

Situația este asemănătoare și în ramurile zootehnice. Producția totală a fost direct dependentă de efectivele de animale și de randamentele obținute pe animal furajat (tab. 9.4., 9.5. și 9.6.).

Tabelul 9.4.

Evoluția producției zootehnice totale în perioada 1989 - 1997

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Carne total* - mii t	2186	2420	2367	2126	2022	1967	1789	1813	1729
Carne bovine* - mii t	439	633	634	499	486	488	392	363	424
Carne ovine* - mii t	216	203	173	185	170	149	152	155	150
Carne porcine* - mii t	1023	1010	1069	1011	976	995	882	910	925
Carne pasăre* - mii t	508	574	491	431	390	335	363	385	231
Lapte vacă - mii hl	42532	41679	42613	42171	44497	50658	54242	54874	55041
Lapte oaie - mii hl	4080	3918	4275	3856	3840	3926	3958	3763	3110
Ouă - mii buc.	7040	8077	7177	6140	5633	5407	5566	5783	5117
Lână - mii t	35386	39543	32622	27822	25366	24663	23851	23165	21866
Miere - mii t	12124	10579	8279	10409	9936	9820	10435	11157	11304

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

* Greutate vie

Tabelul 9.5.

Evoluția efectivelor de animale în perioada 1989 - 1997

mii capete

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Bovine	6291	5380	4280	3683	3597	3481	3496	3435	3283
Bovine matcă	2468	2122	2266	2025	1979	1963	1983	1939	1826
Ovine	16452	15067	14833	12884	12276	11642	11086	10317	9645
Ovine matcă	9989	9747	12230	9467	9147	8591	8202	7662	6707
Porcine	11671	12003	10954	9851	9262	7758	7960	8235	7133
Scroafe matcă	1023	951	772	792	678	576	591	584	529
Păsări	113968	121379	106032	87528	76532	70157	80524	78478	68915
Păsări ouătoare	49390	51475	50213	42396	37980	36233	38575	38883	30421
Cabaline	663	670	749	721	751	784	806	816	818
Fam. albine- mii fam.	1201	1091	1207	753	703	683	658	632	632

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

Tabelul 9.6.

Evoluția producțiilor medii în ramurile zootehnice în perioada 1989 - 1997

Specificație	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Lapte vacă - l/cap	1958	2133	2245	2366	2495	2848	3034	3096	3204
Lapte oaie - l/cap	34	34	35	35	38	39	41	42	45
Carne bovine - kg/cap	284	318	332	346	325	294	314	283	304
Carne ovine - kg/cap	21	22	26	22	19	20	21	20	21
Carne porcine - kg/cap	79	107	106	99	108	110	104	109	106
Carne pasăre - kg/cap	0,936	1,151	1,128	1,178	1,456	1,588	1,536	1,574	1,456
Lână - kg/cap	2,4	2,8	2,6	2,5	2,4	2,5	2,5	2,5	2,5
Ouă - buc/cap	148	175	152	149	149	161	169	157	142

Sursa: Ministerul Agriculturii și Alimentației

5) pe termen lung, producția marfă prezintă caracterul de a fi relativ constantă datorită posibilității de a stoca o parte din producție în forma brută sau conservată, în anii cu condiții naturale mai favorabile, precum și posibilitatea alocării de fonduri care să promoveze utilizarea pe scară largă a factorilor de intensivizare.

6) producția marfă agricolă se caracterizează prin perisabilitate, aspect ce determină cheltuieli suplimentare mari în momentul valorificării pe piață. Nivelul cheltuielilor suplimentare solicitate de produsele agricole cu grad ridicat de perisabilitate (legume, fructe, lapte proaspăt etc.) este condiționat de mulți factori.

7) producția marfă agricolă prezintă caracterul de sezonalitate, fenomen determinat de însușirile biologice ale plantelor și animalelor care determină ca perioada de recoltare, respectiv de obținere a producției să fie strict determinată.

Funcțiile și particularitățile producției marfă din agricultură acționează direct asupra prețurilor de valorificare a producției agricole, deci asupra economicității acestora.

Astfel, prețurile produselor agricole prezintă următoarele caracteristici în timp și spațiu:

- sunt fluctuante în funcție de o serie de factori cum ar fi perisabilitatea, posibilități de stocaj, raritatea, calitatea, gradul de solicitare al acestora de către consumatori;

- se diferențiază pe zone ca urmare a condițiilor diferite de producție care determină cheltuieli diferite de la o zonă la alta;

- se diferențiază în funcție de cantitatea de produse livrată, astfel, în funcție de cantitățile efectiv livrate se acordă anumite prime (sporuri de preț); acest sistem este practicat de către stat cu scopul de a stimula producătorii să se orienteze spre concentrarea și specializarea producției agricole, fenomen care reprezintă căi de creștere a eficienței economice;

- se diferențiază în funcție de indicii calitativi ai producției vândute, dintre care menționăm: greutatea hectolitrică, umiditatea, procentul de corpuri străine, conținutul în substanțe utile (ulei, zahăr, proteine, grăsimi etc.).

Prețurile produselor agricole variază în funcție de indicii de calitate efectivi, specifici produselor predate (tab. 9.7.).

Tabelul 9.7.

Indicii de calitate de bază în funcție de care se acordă prețurile la unele produse agricole vegetale

Denumirea produsului	Indicii de calitate de bază		
	Greutate hectolitrică -kg-	Corpuri străine -%-	Umiditate -%-
Grâu tare	70	3	15
Grâu	75	3	15
Secară, triticale	70	3	15
Porumb	-	3	17
Orz	58	5	15
Sorg pentru furaje	-	3	17
Orzoaică (90% germinatie)	64	5	15
Ovăz	42	5	14
Orez nedecorticat	50	3	14
Fasole boabe	-	5	14
Mazăre comestibilă	-	10	14
Linte	-	5	14
Bob	-	5	14
Soia boabe	-	4	14
Năut	-	3	13
Floarea soarelui	40	4	13
Semințe de ricin	-	6	10
Semințe de dovleac	-	6	11
Semințe de in pentru ulei	-	6	11
Semințe de cânepă	-	4	10
Semințe de rapită	-	5	11

La cereale, leguminoase boabe și oleaginoase, principalii indici de calitate sunt: greutatea hectolitrică, procentul de corpuri străine și umiditatea. În cazul producției de semințe, pe lângă acești indici, se au în vedere și puritatea biologică, germinația și starea fito-sanitară.

Recepția cantitativă și calitativă a produselor livrate se face la bazele de recepție, centrele de achiziții sau silozurile unităților beneficiare ori la fabricile de nutrețuri combinate.

Prețurile de bază se vor corecta în raport cu diferențele dintre indicii de calitate efectivi și cei prevăzuți în STAS, astfel:

- se majorează cu câte 1 % pentru fiecare kg greutate hectolitrică în plus și fiecare procent de umiditate și corpuri străine în minus față de indicii calitativi de bază;

- se micșorează cu câte 1 % pentru fiecare kg greutate hectolitrică în minus și fiecare procent de umiditate și corpuri străine în plus față de indicii calitativi de bază.

De exemplu: O societate comercială agricolă livrează, pe bază de contract, cantitatea efectivă de 2.730 tone grâu, având următorii indici de calitate:

- greutatea hectolitrică = 77 kg;
- corpuri străine = 6 %;
- umiditate = 17 %.

Se determină cantitatea utilă comparând indicii de calitate efectivi cu cei de bază (STAS):

- indicii de bază (STAS): 75 kg gr.hl; 3 % c.str.; 15 % umid.
- indici efectivi: 77 kg gr.hl; 6 % c.str.; 17 % umid.

Diferențe:	2	-3	-2 = -3
------------	---	----	---------

Deci, cantitatea predată se va micșora cu 3 %, ca urmare a realizării unor indici de calitate inferioară:

$$\frac{2730 \times 3}{100} = 81,9 \text{ tone}$$

Cantitatea utilă (STAS) = 2730 - 81,9 = 2648,1 tone

Dacă prețul de vânzare (negociabil) va fi 1.000 mii lei pe t STAS, atunci veniturile de încasat sunt:

$$2648,1 \text{ t} \times 1000 \text{ mii lei/t} = 2.648.100 \text{ mii lei}$$

Cunoscând veniturile totale și cantitatea STAS predată, se poate determina prețul mediu realizat, care se compară cu cel programat, evidențiindu-se în acest fel abaterile pozitive sau negative, determinate de calitatea producției:

$$\text{Prețul mediu realizat : } \frac{2648100 \text{ mii lei}}{2730 \text{ t}} = 970 \text{ mii lei/t}$$

Stimularea prin preț a producătorilor agricoli, de a obține produse de calitate superioară, are o deosebită semnificație pentru creșterea competitivității produselor agricole pe piața internă și externă.

- Prețurile produselor agricole se diferențiază în funcție de sezon, cum este cazul la unele produse animale, la produsele horticole și la alte produse.

- Asupra prețurilor produselor agricole, o influență deosebită o au factorii psihologici prin crearea unei "cereri-false" de către factorii interesați pe de o parte, iar pe de altă parte, prin apariția unor situații de instabilitate politică sau economică. În acest caz, consumatorii se îndreaptă spre magazinele alimentare și se grăbesc să-și facă provizii cu mult peste necesar, chiar risipindu-și veniturile, deci contribuind artificial la creșterea prețurilor.

Prețurile se diferențiază în funcție de forma de valorificare. Cele rezultate pe bază de contract economic sunt, de regulă, ferme și stabile, comparativ cu cele rezultate din valorificarea la întâmplare iar producătorii au avantajul de a previziona pe termen lung realizarea producției, a cheltuielilor și a veniturilor.

Prețurile produselor agricole sunt, în general, mai mici comparativ cu alte produse iar ritmul de creștere al acestora este inferior ritmului de creștere al prețurilor considerate ca medie pe economie, deci există o neconcordanță între prețurile produselor agricole și prețurile produselor industriale, fapt ce determină un transfer de fonduri din agricultură în industrie.

Prețurile în agricultură nu vizează întreaga producție, ci numai producția marfă, fapt ce impune creșterea ponderii și a calității acesteia în total producție obținută.

Deși se afirmă principiul liberei determinări a prețurilor pe piață, statul este autorizat a face derogări atunci când se produc variații excesive de preț în sens pozitiv sau negativ.

Trei motive majore conduc la reglementarea prețurilor prin legi, ordonanțe, decizii, hotărâri.

1. Primul are ca obiect controlarea evoluției prețurilor în perioadele de mare creștere inflaționistă. Astfel, pentru un climat de inflație puternică, statul poate utiliza tehnici de intervenție rigidă, cum ar fi:

- blocarea prețurilor, constă în menținerea prețului la un nivel atins la o dată determinată;

- plafonarea prețurilor, constă în a fixa un preț maximal pentru produse sau servicii;

- stabilirea unui preț cadru, care permite producătorilor agricoli să-și oglindească în prețul de vânzare diferitele creșteri de costuri pe care le înregistrează în funcție de importanța acestora;

- fixarea marjelor de preț, care constau în fixarea procentului de profit prin raportare la costurile de producție în cazul producătorilor sau la prețurile de cumpărare în cazul comercianților;

- prețuri semi-libere, regim care permite producătorilor și distribuitorilor să fixeze în mod liber prețurile de vânzare sub rezerva declarării lor prealabile, conform normelor în vigoare; acest regim lasă administrației posibilitatea ca în termen de 15 - 30 zile de la declararea prețului să i se opună punerii lui în aplicare;

- prețuri libere supravegheate, când întreprinderile au toată latitudinea de fixare a prețurilor produselor lor și de a le aplica fără ca administrația să se poată opună, cu condiția declarării lor prealabile.

2. Al doilea motiv privește întărirea liberei concurențe și rolului reglator al pieței. În acest sens există norme care interzic *practica prețurilor discriminatorii între clienți, practica prețului minim impus* (constă în recomandarea făcută de producător, importator sau angrosist celui ce vinde cu amănuntul, să vândă cu un anumit preț) și *revânzării cu pierdere* (constă în revânzarea unui produs la un preț inferior prețului de cumpărare cu scopul de a induce în eroare concurența și în final eliminarea acesteia).

3. Al treilea motiv vizează susținerea veniturilor producătorilor prin preț și protecția producției agricole interne. Astfel, practica utilizează următoarele tipuri de prețuri:

- *prețul orientativ sau indicativ*, care se stabilește înainte de începutul campaniei agricole, cu scopul să orienteze producătorii agricoli în alocarea resurselor pentru anumite produse sau să le asigure un venit minim care nu se va modifica;

- *prețul de intervenție, minim garantat*, la care organele abilitate de guvern, cumpără produsele agricole stocabile în cazul în care prețul pieței ar fi inferior unui anumit nivel stabilit la începutul campaniei agricole;

- *prețul prag*, este prețul sub nivelul căruia un produs din țările terțe nu poate fi importat;

- *prețul de referință*, reprezintă prețul minim la care un produs din țările terțe nu poate fi importat.

Faptul că producția marfă agricolă se realizează pe două căi principale, respectiv pe piața liberă și pe baze contractuale între producători și beneficiari generează două tipuri de prețuri:

1. **prețuri de învoială**, caracteristice produselor agricole vândute direct pe piața liberă; aceste prețuri se stabilesc direct între vânzător și cumpărător, funcție de cerere și ofertă și se caracterizează printr-un grad de fluctuație ridicat în timp (chiar de la o zi la alta) și spațiu (de la o zonă la alta, de la o piață la alta); acest tip de valorificare a producției agricole nu asigură garanția desfacerii produselor.

2. **prețuri negociate prin contracte economice** între furnizori și beneficiari, contracte care asigură garanția desfacerii producției la prețul negociat între părțile contractante; în cadrul contractelor economice de vânzare-cumpărare a

produselor agricole întâlnim mai multe tipuri de prețuri, conform modalităților de plată ale cheltuielilor de transport.

A) **Prețul la locul de producție (FOB)**, numit și franco-producător, care presupune ca toate cheltuielile de transport de la producător la destinație să fie plătite de cumpărător, indiferent de distanță.

B) **Prețul la locul de destinație al mărfii (CIF)** sau franco-cumpărător, care presupune ca toate cheltuielile de transport de la producător la locul de destinație să fie suportate de producător sau furnizor.

Între cele două categorii de prețuri mai întâlnim:

a) *preț franco-depoziț-furnizor* când furnizorul suportă cheltuielile de transport până la depozitul său, iar cumpărătorul toate celelalte cheltuieli de transport;

b) *preț franco-vagon-stația de încărcare*, când cheltuielile de transport până la cea mai apropiată stație de încărcare sunt suportate de producător iar de la stația de încărcare până la destinație de către cumpărător;

c) *preț franco-vagon-stația de destinație*, când furnizorul suportă toate cheltuielile de transport până la stația cea mai apropiată de cumpărător iar cumpărătorul suportă numai cheltuielile de descărcare și transport, de la stația de destinație până la depozitul său sau la locul de consum;

d) *preț franco-frontieră română*, când toate cheltuielile până la frontiera română sunt suportate de producător;

e) *preț franco-port Constanța* - când toate cheltuielile de transport până la portul Constanța sunt suportate de producător iar de la portul Constanța la locul de destinație de către cumpărător.

Producătorii sau beneficiarii pot conveni, prin contract, ca livrarea produselor să se facă și în alte condiții de franco-, cu suportarea cheltuielilor de transport, în funcție de condiția de franco- prevăzută în actul normativ de stabilirea prețului.

9.2. STANDARDIZAREA PRODUCȚIEI AGRICOLE

Standardizarea reprezintă o parte componentă, inseparabilă, a acțiunii complexe de valorificare, fără de care desfășurarea acesteia în condiții de eficiență nu este practic posibilă. Numărul mare de produse marfă care se obțin în agricultură, marea lor diversitate, scopul diferit pentru care se produc și efectul acestora în cadrul consumului reclamă acțiunea de standardizare.

Prin standardizare înțelegem un proces care asigură *realizarea producției într-o anumită formă și de un anumit conținut*.

Datorită particularităților agriculturii și a produselor agricole, standardizarea în această ramură se impune mai mult decât în celelalte ramuri, este mai complexă și se realizează mai greu datorită faptului că producția agricolă se obține sub influența nemijlocită a factorilor naturali pe de o parte,

iar pe de altă parte, produsele agricole au un grad mult mai mare de perisabilitate, comparativ cu a produselor realizate în alte ramuri. Astfel, condițiile de păstrare sunt mai pretențioase, durata de păstrare la unele produse este foarte scurtă iar manipularea și transportul reclamă măsuri și mijloace speciale etc.. Ca sferă de cuprindere, acțiunea de standardizare poate fi cu caracter complet sau limitat.

Standardizarea completă are în vedere aplicarea de măsuri tehnice și organizatorice, atât în procesul de producție, cât și după obținerea produsului brut, adică în procesele de păstrare, condiționare, prelucrare și circulația produselor. Această formă de standardizare are la bază folosirea unor soiuri, linii, hibridi și rase cu un grad înalt de specializare, tehnologii specifice, o strictă zonare în teritoriu a ramurilor de producție, practicarea diferitelor sisteme de agricultură, crearea de ferme specializate în vederea obținerii anumitor produse într-o anumită formă și conținut, cerute de consumatorii interni și externi. La toate acestea se adaugă măsurile standardizării limitate.

Standardizarea limitată cuprinde, în principal, măsurile și acțiunile ce se impun după recoltarea producției obținute, cum sunt măsuri de sortare, de prelucrare, conservare, selectare, condiționare, ambalare (unde este cazul) și de circulație a acestora.

Acțiunea de standardizare are în vedere și destinația produselor - consum alimentar intern, materie primă pentru industriile prelucrătoare, mijloace de reproducție, export etc.

Standardele pentru fiecare grup de produse, uneori pentru fiecare produs în parte, se stabilesc cu ajutorul unor modele, denumite **stasuri**, al căror număr și conținut variază de la un produs la altul, precum și în funcție de destinația acestora în cadrul aceluiasi produs. Stasurile privesc forma și conținutul produselor.

Stasurile privind forma produselor se referă la mărimea, greutatea raportată la unitatea fizică, forma geometrică și dimensiunile diferitelor laturi ale produsului, culoarea, aspectul exterior general etc., aspecte care, de regulă, se pot măsura sau aproxima, fără a fi necesare aparatură și tehnici deosebite, costisitoare. Determinarea stasurilor de formă se realizează, în general, pe baza de rutină.

Stasurile care exprimă conținutul produselor agricole și care evidențiază calitatea lor se deosebesc în funcție de substanțele și elementele din care este alcătuit produsul respectiv și raportul dintre acestea, de gradul de umiditate, de rezistența față de acțiunile factorilor naturali (temperatură, umiditate, vânturi) sau acțiunile întreprinse de om (mecanice, fizice, chimice), precum și de valoarea de întrebuințare, durata de păstrare, raportul dintre masa produsului și substanța utilă etc.

Stasurile folosite în acțiunea de standardizare, atât cele referitoare la formă cât și la conținut, se diferențiază pe zone, în funcție de destinația

producției, de sistemul de agricultură practicat, de piața pe care se valorifică - internă sau externă, de perioada când se valorifică, precum și alte criterii.

Standardizarea, ca parte integrantă a acțiunii de valorificare superioară a producției agricole, are drept efect sporirea veniturilor agenților economici care produc, creșterea eficienței economice a fiecărui produs în parte și a producției marfă în ansamblul ei. Prin aceasta, standardizarea participă la sporirea aportului pe care agricultura îl aduce la dezvoltarea și creșterea economică.

Standardizarea în cadrul unei economii de piață, prin obiectivele pe care le urmărește și prin consecințele pe care le are asupra producției de mărfuri, prezintă avantaje atât pentru producătorii cât și pentru consumatorii de mărfuri.

Prin precizarea procesului tehnologic pentru fiecare produs, prin simplificarea, unificarea și specializarea acestora, se influențează pozitiv producția, făcând posibilă specializarea și perfecționarea muncitorilor și a tehnologiei. De asemenea, se ușurează introducerea tehnicii noi, se reduce consumul de materii prime, procentul de rebuturi și deșeuri, micșorând în cele din urmă costul de producție.

Cumpărătorii și personalul din sfera circulației produselor pot identifica ușor și cunoaște mai bine caracteristicile acestora. Abaterile calitative pot fi ușor sesizate și producătorul poate fi ușor făcut răspunzător de ele.

Standardizarea favorizează accelerarea mecanismului de vânzare-cumpărare pe piața internă și externă, deoarece în STAS calitatea produselor este complet definită, iar beneficiarul este asigurat că ea va fi respectată. Prin urmare, standardizarea urmărește următoarele obiective:

- simplificarea tipurilor de produse prin eliminarea celor inutile și eventual prin realizarea unor tipuri corespunzătoare scopului pentru care au fost create;

- simplificarea tipurilor noi de produse, ce are ca obiectiv ușurarea trecerii la producerea în serie și ca urmare o mai bună valorificare a produsului;

- unificarea dimensiunilor produselor de același fel, care au ca scop identificarea dimensiunilor;

- reglementarea calității produselor, având ca scop eliminarea celor de calitate necorespunzătoare, în stabilirea caracteristicilor fizice, chimice și mecanice, obligatorii pe care trebuie să le îndeplinească.

Pentru produsele nestandardizate se utilizează, potrivit legislației în vigoare, *normele interne*. Acestea sunt acte normative care reglementează caracteristicile unor produse, fiind în multe cazuri precursori ale standardelor, de care vor fi înlocuite după o experimentare mai îndelungată. Uneori ele completează standardele existente sau reglementează producerea unui sortiment larg de mărfuri, cu aceeași întrebuințare, dar diferențiate ca formă, dimensiuni, calitate, cost etc.

Norma internă cuprinde elementele mai importante dintr-un standard (referitoare la tehnologie, indici de calitate etc.) și urmărește același scop, dar

are o arie de aplicare mai restrânsă. Ele nu au caracter de lege și nu sunt unitare. Respectarea tuturor prescripțiilor înscrise în norma internă este obligatorie iar abaterile constatate sunt sancționate de către organele însărcinate cu controlul respectării lor, în același mod în care se sancționează nerespectarea standardelor. Derogările pentru normele interne (tehnice) de ramură se pot da în mod excepțional și pe timp limitat de către ministerul coordonator sau organul central coordonator de ramură, cu avizul Consiliului Național pentru Standardizare, Metrologie și Calitate.

În cazul producției de semințe (material biologic) există la nivel național Comisia de stat pentru încercarea și omologarea soiurilor din subordinea Ministerului Agriculturii și Alimentației. Această comisie, împreună cu Academia de Științe Agricole și Silvicultură, organizează examinarea soiurilor și hibridurilor în condiții experimentale și de producție pe baza rezultatelor obținute, bine fundamentate economic și tehnic, care propune M.A.A., omologarea și autorizarea pentru introducerea în cultură, precum și proporția acestora în structura culturii pentru fiecare specie. Ca atare pentru noile soiuri, rase și hibriduri omologate se întocmesc *certIFICATE DE OMOLOGARE*, adică acte oficiale prin care se confirmă calitatea unor produse noi, intrate recent în procesul de producție. Ele preced normele interne sau standardele.

9.3. CONTRACTAREA PRODUSELOR AGRICOLE

Prin conținutul și rolul pe care îl îndeplinește, contractul reprezintă o importanță pârghie în reglementarea raporturilor economice între producătorii agricoli și ceilalți agenți economici specializați în valorificarea și preluarea produselor agricole.

9.3.1. Contractarea produselor agricole vegetale

Pentru produsele vegetale obiectivul contractului îl constituie livrarea de cereale, leguminoase boabe, semințe de oleaginoase, plante tehnice și semințe furajere, rădăcini de sfeclă de zahăr, tulpini de in, cânepă, bumbac, plante medicinale și aromatice, legume, cartofi, pepeni, fructe, struguri, material săditor pomicol și viticol, paie, furaje concentrate etc. În funcție de structura producției agricole, nomenclatorul acestor produse poate fi completat de Ministerul Agriculturii și Alimentației, împreună cu ministerele interesate.

Termenele de livrare se stabilesc conform graficelor anuale (încheiate înaintea începerii anului de plan, cu eșalonarea cantităților pe trimestre), trimestriale (care se încheie înaintea începerii fiecărui trimestru, cu precizarea produselor ce se livrează în fiecare lună), lunare (eșalonate pe decade și întocmite înaintea începerii fiecărei luni, diferențiat pe grupe de produse).

Calitatea produselor trebuie să corespundă prevederilor din standardele de stat, normele tehnice sau unor înțelegeri ale furnizorului și beneficiarului în

condițiile prevăzute de lege. Calitatea este garantată de unitatea producătoare și este verificată de beneficiar prin recepția produselor.

Recepția calitativă și cantitativă se face diferențiat pe grupe de produse loco-furnizor (pentru produsele horticole, tutun, material semincer, produse industrializate etc.) sau loco-beneficiar (pentru cereale, semințe oleaginoase, cartofi, struguri pentru vin, plante medicinale și aromatice).

Ambalarea produselor se efectuează conform standardelor sau caietelor de sarcini, prețul ambalajelor fiind inclus sau nu în prețul produsului. În clauzele contractuale, respectiv în documentele de plată și livrare a produselor respective se menționează dacă ambalajul este restituibil, care este termenul de restituire, cota fizică de restituire, cota valorică de plată la restituire.

Transportul produselor se suportă de beneficiari conform locului de recepționare. Sumele privind cheltuielile ce trebuie rambursate furnizorului includ contravaloarea transportului propriu-zis, dar și pe cea a operațiilor de încărcare și descărcare a produselor.

Unitatea beneficiară este obligată să acorde și să plătească furnizorului, pentru produsele livrate, prețurile și sporurile de prețuri, cheltuielile suplimentare și alte avantaje prevăzute.

9.3.2. Contractarea animalelor și a produselor de origine animală

Pentru produsele de origine animală obiectul contractului îl constituie livrarea de animale vii pentru tăiere, animale pentru experiență, animale de blană, familii de albine și produsele animale. Crescătorii de animale care contractează animale și produse beneficiază de anumite avantaje: asigurarea cu reproducători de rasă; asistență tehnică și mijloace financiare pentru îmbunătățirea și amenajarea pajiștilor naturale; dreptul de a folosi în condiții avantajoase pășuni și fânețe naturale proprietate de stat, precum și păduri pășunabile; îndrumare tehnică de specialitate; asistență veterinară și medicamente de uz veterinar; credite în condiții avantajoase pentru procurarea de animale de producție, de reproducție etc.

Termenele de livrare se stabilesc prin grafice anuale, trimestriale, lunare și, după caz, cu precizarea termenelor pe zile.

Recepția cantitativă și calitativă se face la furnizori.

Prin sistemul contractărilor și achizițiilor, crescătorii de animale beneficiază de prețuri avantajoase și sporuri de preț, în raport cu cantitatea și calitatea produselor contractate, de reduceri și scutiri de impozite și taxe, de vaccinarea gratuită a animalelor ce urmează a fi contractate etc.

AGRICULTURA ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ

- 10.1. Piața: definiție, conținut, condiții de funcționare
- 10.2. Teorii și curente privind economia de piață
- 10.3. Agricultură în economia de piață
- 10.4. Caracteristicile pieței agrare
- 10.5. Unele considerații generale privind economia de piață

10.1. PIAȚA: DEFINIȚIE, CONȚINUT, CONDIȚII DE FUNCȚIONARE

10.1.1. Definiția pieței

În literatura de specialitate, piața este definită ca o instituție care întrunește ansamblul relațiilor de vânzare-cumpărare a bunurilor și serviciilor între părți contractante și ca raporturi de forțe aflate în concurență (Raymond Barre - 1976).

Piața funcționează ca un mecanism iar participanții la mecanismul pieței (agenții economici ai pieței) sunt, pe de o parte, producătorii (vânzătorii, ofertanții), iar pe de altă parte, consumatorii (cumpărătorii).

10.1.2. Structura (conținutul) pieței

Ca structură, piața cuprinde: piața produselor (industriale, agricole etc.); piața serviciilor (productive și la consumatori); piața forței de muncă (pe categorii de lucrători - grad de calificare și profesioniști); piața capitalurilor sau investițiilor care pot fi: în așteptare (obiectivele sunt în curs de realizare) sau în producție (obiectivele realizate din investiții sunt în funcțiune); piața resurselor de materii prime; piața resurselor energetice; piața banilor (împrumuturi pentru producție) și altele.

Piața - astfel concepută - afirmă unii autori (P. Samuelson), ajută la adoptarea de către producător (întreprindere) a deciziilor eficiente privind: ce

trebuie să se producă (cine sunt cumpărătorii), cum să se repartizeze veniturile (profitul) rezultate din valorificare.

În condițiile actuale ale dezvoltării economiei, a organizării ei, unii autori (J.J. Schreiber, D.W. Williamson), consideră că piața (agenții economici) pierde tot mai mult din acest atribut, că, așa cum vom vedea, acesta revine în măsură tot mai însemnată marilor corporații sau firmelor transnaționale, care adoptă deciziile majore în economiile de stat și particulare, ținând sau neținând seama de interesele întreprinderilor mici și mijlocii.

Cităm în acest sens, unele aspecte din recenta publicație intitulată "Scandalul și rușinea" a lui B. Schneider, referitoare la Banca Mondială: "Cea mai mare parte a ajutorului pentru dezvoltare este condiționată ... beneficiarul acestui ajutor este supus unor constrângeri în ceea ce privește utilizarea pe care poate să i-o dea" ... sau "Numeroase proiecte - de irigare, de pildă - aveau drept scop punerea în valoare a anumitor pământuri din țările în curs de dezvoltare, pe baza cărora culturile considerate de export (bumbac, cafea, ceai, orez etc.) să aducă valuta necesară pentru asigurarea unei bune stări a populației". Dezideratul este spulberat pentru că: "Prețurile materiilor prime africane, latino-americane sau asiatice sunt fixate în afara țărilor producătoare din Sud, la Londra, New York sau Chicago, invocându-se necesitatea justiției economice". Rezultă deci, cu claritate că producția țărilor din Sud "nu numai că nu le oferă beneficii reale ci toate prevederile lor bugetare se pot spulbera de la o zi la alta, atunci când interesele Nordului cer ca, deodată, să se hotărască o scădere a prețului! ...".

Autorul se referă și la consecințele sociale ale influenței pe care o exercită Banca Mondială. Sub acest aspect, autorul consideră că nu rentabilitatea economică a băncii trebuie să reprezinte criteriul de apreciere a efectului împrumuturilor ci "urmările pozitive în privința bunăstării populațiilor, indivizilor și societăților". De asemenea, prin reușită, afirmă autorul, nu trebuie să înțelegem "edificarea, în țările în curs de dezvoltare, a unor structuri, instituții și administrație copiate după modelul din țările bogate" și nici "îmbogățirea unei mici minorități de privilegiați", ci creșterea bunăstării întregii populații.

Aceeași sursă ne informează că în anul 1990, spre exemplu, țările în curs de dezvoltare au primit de la Banca Mondială, sub formă de credit, suma de 49 miliarde dolari dar în același an au achitat 51 miliarde dolari din datoriile anterioare (1300 miliarde dolari), deci au primit mai puțin decât au dat. Dacă avem în vedere că în suma de 51 miliarde dolari se include și dobânda, este lesne de înțeles cine a câștigat și cine a pierdut.

Ce altceva decât subordonare și defavorizarea dezvoltării agriculturii românești au însemnat împrumuturile de la băncile transnaționale? În domeniul irigațiilor, spre exemplu, pe baza împrumuturilor s-au amenajat circa 3 mil. ha, fără a fi echipate integral cu aparatura și utilajul necesare pentru a putea funcționa (în funcție a fost doar 1/3 din suprafață) și pe baza cărora să se asigure un spor de producție pentru a putea fi rambursate împrumuturile. Drept urmare, au fost necesare eforturi considerabile pentru a putea achita datoriile și

dobânzile aferente. Practic, nu se știe dacă valoarea producției suplimentare, realizată în incintele amenajate, a acoperit valoarea împrumuturilor pentru acest scop. În plus, deteriorarea sistemelor de irigații și neutilizarea incintelor îndiguite, au adus pagube agriculturii și întregii economii care a suportat "curbele de sacrificii" prin raționalizarea și cartelarea dramatică a produselor agricole alimentare.

10.1.3. Cerințele (condițiile) funcționării pieței libere

Pentru ca piața să-și îndeplinească rolul esențial în viața economică sunt necesare unele condiții, între care următoarele se impun: pârghiile economice ale pieței (prețuri, salarii, dobânzi, investiții) să reflecte fidel schimburile economice reale; pe piață să se manifeste rolul suveran al consumatorului (cumpărătorului); libertatea deplină de decizie a agenților economici (producător și consumator) asupra întregului fenomen al pieței (produse, prețuri etc.); statul să dețină rol minim în economie, inclusiv pe piață, deci să nu fie producător și concurent iar intervențiile să le facă numai pentru a proteja agenții economici.

În această viziune, piața apare ca "instituția" care trebuie să asigure prin funcțiile sale - de producție, de repartitie (distribuție) și de consum - echilibrul economic, corelațiile necesare între cerere și ofertă.

10.1.4. Tipuri de economie

Economia de piață sau piața liberă se află în contradicție (flagrantă) cu economia planificată, centralizată. În teoria și practica economică piața constituie sau trebuie să constituie centrul de greutate asupra cererii de produse, deci asupra consumului productiv și individual și nu asupra producției (ofertei). Acest atribut al pieței - centru de greutate - are consecințe radical diferite asupra gândirii și acțiunii economice, față de cele bazate pe teoria planificării. Așa cum am arătat mai sus, piața impune să se producă ceea ce se cere de către consumator și nu orice, pentru ca apoi să ne ocupăm de găsirea consumatorilor cărora să le vindem produsele realizate. Activitatea bazată pe planuri, nu de puține ori aberante ca volum, structură, calitate, consumuri, prețuri etc., reprezintă un impediment, o frână în procesul dezvoltării.

Din cele prezentate nu trebuie înțeles la modul absolut că economia planificată produce haotic, fără a ține seama de ceea ce are nevoie consumatorul și că economia de piață nu se preocupă de asigurarea valorificării (vânzării) producției și serviciilor. Așa se explică activitatea cu reclama, publicitatea, ambalajul, dizainul etc., care reprezintă un ansamblu de măsuri menite să asigure cunoașterea mărfurilor și îndemnul către consumator de a le cumpăra. Desigur, aceste activități au valoare numai în condiții de abundență pe piață, când acționează legea concurenței.

10.2. TEORII ȘI CURENTE REFERITOARE LA ECONOMIA DE PIAȚĂ

Mecanismul pieței, respectiv cerere-ofertă-concurență-preț a pus în valoare cele două legi economice obiective: legea cererii și a ofertei și legea concurenței. De-a lungul timpului au fost formulate diferite păreri și s-au creat curente (școli) cu privire la mecanismul economiei de piață (pieței libere). În continuare prezentăm, pe scurt, conținutul principalelor curente care au adus schimbări esențiale în mecanismul pieței.

10.2.1. Curentul liberalist

Este reprezentat de numeroși gânditori (*A. Smith, D. Ricardo, Malthus, J.S. Mill*) și aparține școlii economice clasice care pentru prima dată au constatat că măsurarea necesităților de consum și reglarea raporturilor producție-consum are loc pe baza legilor economice "naturale" la care ne-am referit mai sus. Necesitatea abordării problemei ținând seama de ambele legi rezultă din faptul că luarea în considerare numai a legii cererii și a ofertei sau numai a "prețului natural", bazat pe costul de producție, ar fi condus la concluzia că nu este nici o limită pentru nivelul salariilor, prețurilor la materii prime, energie, combustibil sau pentru nivelul rentei și al dobânzii.

Practica a demonstrat iar teoria a verificat raționamentul influenței reciproce a cererii și a ofertei asupra prețurilor, precum și a prețurilor asupra cererii și a ofertei. Ca regulă generală, dacă cererea este mică în raport cu oferta, prețul scade și invers.

Pe de altă parte însă, concurența prin preț poate influența nivelul cererii și al ofertei direct sau indirect. Astfel, concurența se manifestă ca fenomen datorită cantității produselor care apar pe piață, a variabilității acestora ca sortiment, a calității bunurilor sau serviciilor, determinând în același timp și prețul produselor sau serviciilor respective.

Concepția liberalistă asupra mecanismului pieței evidențiază faptul că legea concurenței conduce la tendința stabilirii mărimii prețurilor, în jurul costurilor de producție. În agricultură, datorită formării rentei, ca urmare a unor particularități ale acestei ramuri (folosirea pământului ca principal mijloc de producție, dependența agriculturii de factorii naturali, folosirea organismelor vii ca mijloace de producție), tendința stabilirii prețurilor (pe piață) pornește de la costurile cele mai mari, pentru că producătorul care realizează producția în condițiile cele mai puțin favorabile dorește să-și vândă marfa și să obțină profit. Aceasta este urmarea încadrării între limite largi a randamentelor, chiar dacă cheltuielile pe unitatea de suprafață sau pe animal furajat sunt aceleași. De aceea, liberalizarea prețurilor pe piață presupune respectarea unor condiții și anume:

a) vânzătorii și cumpărătorii să aibă deplina libertate de a fixa prețurile pe piață, fără intervenția statului sau a altor organisme, cu excepția cazurilor când trebuie să-i protejeze;

b) dreptul la publicitate susținută asupra sortimentului, cantităților, calității mărfurilor și serviciilor oferite, precum și a prețurilor acestora;

c) piața de desfacere să fie nelimitată pentru toți agenții economici, respectiv toți agenții economici să aibă deopotrivă acces de la piața locală până la piața mondială.

10.2.2. Curentul dirijist

Un alt mare curent al gândirii economice privind mecanismul pieței libere este dirijismul, reprezentat, de asemenea, de un număr mare de adepți (*J.M. Keynes, R. Harrod, F. Domar, J. Robinson, M. Schultz, A. Marchal, L. Stoleru ș.a.*)

Adepții dirijismului și îndeosebi Keynes, au apreciat că între timp mecanismele spontane ale pieței s-au deteriorat datorită concentrării și centralizării capitalurilor, măririi complexității și proporțiilor activității economice, dezvoltării relațiilor economice internaționale. Dirijismul, deși fidel virtuților liberei inițiative, întreprinderii private și concurenței, preconizează intervenția statului, cel puțin în trei direcții (situații): la nivelul întreprinderii (structura lor: mici, mijlocii, mari) cu scopul de a favoriza rentabilitatea în domeniul social și a preîntâmpina monopolismul; pentru a asigura o distribuție a veniturilor adecvată eficienței și echilibrului între diferite categorii (producători de materie primă - agricultură, de produs finit - industrie prelucrătoare, distribuitori - comerț); pe plan conjunctural, pentru a preîntâmpina, atenua sau depăși, fluctuațiile ciclice ale pieței (producție, preț, venit).

Mai recent, adepții "economiei dirijate" (*A. Pietre: "Les trois âges de l'économie et de la civilisation occidentale", Paris, Fayond, 1967*), afirmă că rolul statului a evoluat de la "statul jandarm", păzitor al proprietății private și al ordinii publice, la "statul providențial", adică organizator al unor acțiuni sociale: educație, asistență socială, servicii publice și altele, și chiar "statul partener", care acționează independent, alături și uneori împotriva capitalului privat.

10.2.3. Curentul instituționalist

Un alt curent de gândire economică este instituționalismul, cu influență asupra mecanismului pieței libere, având numeroși adepți (*Th. Veblen, J.A. Schumpeter, Fr. Peroux, J.K. Galbraith, Sh. Tsuru etc.*), constată că marile ipoteze ale teoriei economice clasice (concurență perfectă, hegemonia consumatorului, legea randamentelor descrescânde ș.a.) sunt neconforme cu realitatea economică contemporană. Ei consideră că economia actuală din statele dezvoltate nu se mai bazează pe concurența unei multitudini de firme (sau chiar

a tuturor), ci pe respectarea "unor reguli" de către un număr redus de firme gigant. Ei propun o supraveghere, un control permanent al prețurilor și veniturilor (ca preț al factorilor de producție), lansând conceptul "puterii compensatorii" și promovând necesitatea creării unei contraponderi instituționalizate la forța "marilor corporații". Aceasta ar consta în remiterea puterii de gestiune și organizare a economiei aparținând proprietarilor, în mâinile managerilor, a conducătorilor profesioniști și experților în organizarea și conducerea economiei.

10.2.4. Curentul "noilor economiști".

În ultimul timp tot mai mulți economiști (*R. Hall, M. Feldstein, M. Friedman, J.J. Rosa, F.A. Aftalion, H. Lepage, A. Fourçane*), actualizează teoria liberalistă, considerând că ea poate fi generalizată asupra fenomenelor sociale și extinsă la un număr mare de fenomene economice, dând naștere la curentul noilor economiști. În viziunea lor, relațiile de piață sunt atotcuprinzătoare, substituindu-se economicului, socialului, politicului. La baza acestei generalizări stă aprecierea că raționalitatea comportamentului individual se extinde la comportamentul colectiv. Așa, spre exemplu, "Omul are un comportament relativ rațional (natural) și opțiunile sale sunt dictate de căutarea celui mai mare avantaj al său" sau știința economică este o "știință a comportamentului uman în circumstanțe de raritate și cum totul este rar, totul este economic și poate fi explicabil prin știința economică" (*J.J. Rosa*).

Curentul "noilor economiști" se bazează pe ideile curenților anterioare aplicate la condițiile actuale ale dezvoltării economico-sociale. El își are rădăcinile în teoria liberalismului economic a lui Adam Smith, care a constituit o însemnată sursă de inspirație, în sensul că întreaga ordine economică este creația organică a miilor de minți umane supuse impulsului aceleiași implacabile forțe-interesul personal, efortul rațional al fiecărui om pentru a-și îmbunătăți condiția de viață.

Potrivit acestei teorii, cu cât avuția indivizilor care formează societatea este mai mare cu atât și avuția națiunilor va fi mare mare, spre deosebire de concepția bazată pe planificare și centralizare care are în vedere că, cu cât avuția națională este mai mare cu atât întreaga societate va avea mai mult, va trăi mai bine.

Iată două păreri diametral opuse. Este bine de înțeles care din ele au șanse mai mari de reușită, este mai viabilă. Este aceea care îi dă șansa individului să se realizeze economic și nu aceea de a munci pentru sporirea avuției societății, în speranța că va trăi mai bine.

Preluarea tezelor clasice care au justificat în trecut statutul lui "homo oeconomicus", în etapa actuală se cere integrată într-o viziune mult mai largă a teoriei și practicii economice, viziune care are în vedere, pe lângă latura

economică și latura socio-umană, viziune care impune abordarea problemelor de pe poziția omului ca valoare universală și nu numai a omului economic.

10.3. AGRICULTURA ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ

Legile generale, potrivit cărora are loc mecanismul pieței libere (legea cererii și ofertei și legea concurenței), sunt valabile și pentru piața produselor agricole. Există însă unele aspecte care caracterizează piața agrară, aspecte determinate de caracteristicile produselor agricole, de particularitățile agriculturii ca ramură de producție.

Știm că agricultura este considerată drept ramură primară a economiei. Este logic să acceptăm că tot în agricultură au apărut primele schimburi de produse, că aceste schimburi constituie punctul inițial al nașterii pieței.

Știm, de asemenea, că primele "monede" (mijloace de schimb), cu mult înaintea metalelor, au fost produsele pământului: cerealele, ceaiul, sarea etc. Animalele, de asemenea, au jucat un rol deosebit de important ca mijloc de schimb în toate timpurile. Așadar, produsele agricole au făcut obiectul trocului, începând de la cele mai primitive populații și se păstrează și în zilele noastre.

Cu toate acestea, agricultura pătrunde mai târziu în economia de piață, comparativ cu celelalte ramuri iar proporția producției marfă din această ramură continuă să se mențină la un nivel inferior. Aceasta nu înseamnă însă că producătorul agricol nu recunoaște și nu se înscrie în evoluția generală a economiei, a ramurilor neagricole, nu înseamnă că nu a părăsit caracterul de economie naturală și nu s-a înscris în conceptul nou - "cumpără pentru a produce, produce pentru a vinde, vinde pentru a cumpăra".

Acest nou scop al producției, a vinde pentru a obține profit care se manifestă în țările fidele sistemului pieței libere în organizarea și conducerea economiei, s-a extins în ultimul timp tot mai mult și în agricultură.

Asemenea evoluție a fost posibilă și în același timp hotărâtor determinată de dezvoltarea ramurilor neagricole, în special de industrie la început, apoi de serviciile către populație. Fenomenul este explicat prin transferul masiv al populației rurale către ramurile neagricole (orașe) și deci cerința pentru transformarea producției agricole în marfă, producerea pentru piață.

În economia în care scopul producției este vânzarea, asistăm la un proces rapid al scăderii forței de muncă din agricultură și, în același timp, la o intensivizare a agriculturii, bazată pe dotarea acesteia cu un volum tot mai mare de tehnică și din ce în ce mai perfecționată. Are loc deci și intensificarea schimbului între ramuri, precum și integrarea tuturor acestora în cadrul economiei.

În țările în care forța de muncă din agricultură reprezintă sub 10,0 %, de exemplu, apare evident aspectul transformării aproape în întregime a producției agricole în marfă, destinată vânzării către populația neagră, în special în

centrele mari populate. Totodată, o parte din aceasta, de regulă în creștere, este destinată exportului (piața mondială), constituind astfel o pârgie pentru amplificarea și echilibrarea balanței comerciale.

În acest fel, agricultura se integrează în modul de producție capitalist, în economia de piață. Această integrare nu s-a produs în mod brusc și încă nu s-a terminat. Fenomenul s-a petrecut simultan cu transferul de forță de muncă din agricultură către ramurile neagricole, a exodului populației rurale către orașe.

De asemenea, caracterul capitalist al agriculturii are loc numai în momentul când această ramură este echipată cu mijloace de producție (în special mecanice) care determină o creștere substanțială a producției pe seama creșterii productivității muncii. Aceasta mărește însă tot mai mult dependența agriculturii de ramurile din amonte și avalul ei.

Pentru a putea produce tot mai mult, ca să satisfacă cerințele pieței (consumatorului), agricultorul este obligat să cumpere tot mai mult. Să cumpere mijloace de producție și diferite materiale, cu care să acționeze în direcția intensivizării agriculturii. Această cerință îl obligă să vândă tot mai mult pentru a avea capitalul necesar. Procesul de intensivizare este însoțit și de specializarea producției agricole. Astfel, agricultorul renunță la unele ramuri de care avea nevoie mai înainte (animale de muncă, de exemplu), ele fiind înlocuite de cele industriale (tractoare). Totodată, fiecare producător agricol în parte, va produce un număr tot mai restrâns de produse cu scopul de a putea vinde mai mult. În acest fel, agricultorul va produce tot mai mult sau integral pentru piață. Din acest punct de vedere se cunosc și unele proporții ale participării grupelor de ramuri pe tipuri de economie (tab. 10.1).

Tabelul 10.1.

Contribuția agriculturii și a ramurilor din amonte și avalul ei la realizarea producției agricole - %

Tipul de economie	Ramurile		
	Amonte (prod.de mijl. și materiale pt. agric.)	Agricultură	Aval (prelucrare și distribuire)
Economia naturală (de subzistență)	sub 5	peste 75	cca 20
Economia alimentară artizanală în curs de comercializare	cca 10	cca 50	cca 40
Economia de piață	aproape 20	cca 30	peste 50

Din datele prezentate rezultă clar că evoluția de la economia naturală la economia de piață atrage după sine, în măsură tot mai mare, reducerea participării agriculturii la realizarea produsului finit din această ramură și creșterea, în aceeași măsură, a contribuției ramurilor din amonte și avalul agriculturii.

Așadar, în condițiile economiei de piață, agricultorul este constrâns și din amonte și din aval, pentru că consumatorul nu mai are timp și nici nu mai este dispus să achiziționeze produsul agricol brut și apoi să-l transforme în bun de consum. Presiunea industriei producătoare de mijloace de producție pentru agricultură, pe de o parte și a industriei prelucrătoare de materii prime agricole și a comerțului, pe de altă parte, au modificat radical structura costurilor și a prețurilor produselor agricole în favoarea amontelui și avalului agriculturii, precum și concepția consumatorului față de forma produsului agricol, în favoarea produsului finit.

De asemenea, structura cheltuielilor de producție în formarea costurilor la produsele alimentare, în cadrul diferitelor tipuri de economii, se diferențiază foarte mult. În Franța, spre exemplu, formarea costului la produsele finite alimentare are următoarea structură: amonte - 15,0 %, agricultură - 30,0 %, aval - 55,0 %. Ponderea cheltuielilor s-a deplasat masiv spre avalul agriculturii pentru că pe piață apar produsele în forma finită și deci majoritatea cheltuielilor se fac pentru prelucrarea produselor brute, păstrarea, conservarea și circulația până la consumator a produsului finit iar în condiții de abundență se cheltuiește mult pentru ambalare, design, reclamă etc.

Pentru a rezista presiunilor, agricultorii se asociază în cooperative și se integrează, la început cu industria producătoare de mijloace de producție pentru agricultură și cea prelucrătoare de produse agricole, iar în final și cu comerțul. Această obligativitate decurge din creșterea în ritm mai rapid a prețurilor la produsele industriale, comparativ cu cele ale produselor agricole. Exemplul Franței este edificator în acest sens: în perioada 1960 - 1985, prețul la produsele agricole a sporit de mai puțin de patru ori, în timp ce la produsele industriale necesare agriculturii prețurile au sporit de peste 5 ori.

Situația este asemănătoare în toate țările. În România, în perioada post-revoluționară, escaladarea prețurilor, ca urmare a fenomenului inflaționist la produsele industriale a devansat-o pe cea a produselor agricole. În 1993, cantitatea de grâu necesară pentru a cumpăra 1 kg sare era de trei ori mai mare decât în 1989, cantitatea de porumb pentru a cumpăra o cutie de chibrituri de 6 ori mai mare, cantitatea de floarea soarelui pentru a cumpăra un cauciuc de tractor de aproape 7 ori mai mare etc. Tributul plătit de agricultură a fost (și este) de fapt mai mare dacă avem în vedere că randamentul a scăzut mult (uneori la jumătate), întrucât țaranul este lipsit de mijloace (are numai pământ) iar tarifele pentru plata serviciilor sunt, nu de puține ori, înrobitoare.

O caracterizare pertinentă în legătură cu liberalizarea prețurilor, după 1989, în țara noastră, a făcut-o P.I. Otiman în publicația "*Agricultura României la cumpăna dintre milenii II și III*": "Liberalizarea prețurilor în amonte și aval de agricultură și impunerea, de către stat, a prețurilor la principalele produse agricole a făcut ca agricultura să nu se afile într-un câmp economic concurențial și într-un sistem cu prea multe valențe de monopol". În continuare, autorul menționează că "această

teză este susținută de diferența dintre indicele de creștere a prețurilor intrărilor în agricultură (utilaje, materii prime, materiale, energie și servicii) extrem de mare și indicele de creștere a prețurilor ieșirilor din agricultură (produsele agricole destinate pieței agroalimentare sau produsele agricole materii prime pentru unitățile industriale prelucrătoare)". Autorul concluzionează în final că țaranul este victima unei politici defavorabile pentru el, că "această atitudine diferențiată (a statului) în planul politicii economice reprezintă, de fapt, o falsă protecție socială".

Trecerea de la economia agricolă naturală autarhică la economia de piață, nu s-a produs brusc și nici nu s-a încheiat în agricultură, chiar și în țările cele mai dezvoltate economic. Aspectul acesta este confirmat de faptul că productivitatea muncii în agricultură n-a atins încă nivelul celei din ramurile neagricole, că în agricultură nivelul dotării tehnice este încă inferior, la fel al veniturilor raportate la unitatea de muncă efectuată sau pe o persoană activă.

Ceea ce caracterizează deci intrarea în economia de piață a agriculturii este, în primul rând, așa cum s-a mai spus - scopul producției (profitul) și în al doilea rând, intensivizarea și specializarea producției ca efect al integrării acesteia în economie, atât cu ramurile din amonte cât și cu cele din avalul ei.

Nici în țara noastră, agricultura nu a pătruns în economia de piață în același timp și în același ritm cu celelalte ramuri.

Exprimându-ne sintetic, considerăm că următorii factori au contribuit, în principal, la pătrunderea și dezvoltarea economiei de piață în agricultura românească:

- condițiile create pentru circulația (vânzarea-cumpărarea) produselor agricole prin Tratatul de Adrianopole și Regulamentul Organic, la început pentru piața internă și apoi pentru cea externă;

- înființarea Băncii Naționale a României (1850) și organizarea activității bancare și a creditului rural;

- crearea unei țărâni proprietară de pământ, prin aplicarea Legilor de reformă agrară;

- dobândirea independenței naționale (1877) care pune capăt suzeranității turcești și "protecționismului" rusesc în economia Principatelor Române;

- extinderea rețelelor de comunicații fluviale, feroviare și rutiere care a permis circulația pe un spațiu mai larg a produselor agricole;

- pătrunderea capitalului străin care a favorizat dezvoltarea industriei, inclusiv a industriei de mașini pentru agricultură (amonte) și de prelucrare a produselor agricole (aval);

- extinderea suprafețelor arabile, în special destinate producerii cerealelor, precum și sporirea efectivelor de animale care făceau obiectul producției marfă (vest) europeană;

- adoptarea liberalismului economic și a pieței concurențiale în organizarea structurilor economice, atât pe tărâm teoretic cât și practic.

Toți factorii menționați mai sus au contribuit la sporirea, diversificarea, îmbunătățirea calității producției agricole, aspecte care au însemnat, totodată, acoperirea autoconsumului și crearea unor disponibilități tot mai mari pentru piață.

Se impune însă precizarea că în perioada menționată producția pentru piață a aparținut dominant marilor gospodării agricole, beneficiarele achiziționării și folosirii tehnicii înaintate și cuceririlor științei. Gospodăriile mici și mijlocii au fost supuse fenomenului de fărâmițare (urmarea aplicării reformelor agrare, a legilor moștenirii și vânzării-cumpărării pământului), fapt care atrage în mod nefast menținerea într-o stare precară a acestora, fenomen care culminează cu aplicarea reformei agrare din 1945¹.

Exemplul viticulturii este edificator în acest sens. După atacul filoxerei (1884) refacerea patrimoniului viticol s-a realizat pe baza importului de vițe altoite de către marile exploatații deținătoare de capital și pe baza hibridilor direct producători care nu necesită investiții mari de către gospodăriile țărănești.

Avântul dezvoltării agriculturii românești din anii '30 urmare a integrării în economia de piață, este întrerupt de schimbarea regimului politic din țara noastră după al doilea război mondial și a instaurării în întreaga economie a sistemului planificat și ulcentralizat, precum și subordonării producției, din toate ramurile, intereselor fostei URSS.

Trebuie recunoscut însă că și în perioada socialistă legile naturale (legea cererii și ofertei și legea concurenței) specifice pieței libere au acționat într-o oarecare măsură în economia României, inclusiv în agricultură. După 1989 asistăm la o revenire de ansamblu la economia de piață, fenomen care se realizează în condițiile specifice etapei actuale.

10.4. CARACTERISTICILE PIEȚEI AGRARE

Piața agrară se caracterizează în funcție de particularitățile produselor agricole și a circulației producției, caracteristici care, la rândul lor, sunt determinate de particularitățile agriculturii ca ramură economică.

10.4.1. Fenomenul pieței agrare în funcție de durata la care se referă oferta (apariția mărfii)

Oferta de produse agricole prezintă particularitatea de a se raporta la o perioadă scurtă de timp (anual, luni, săptămâni și chiar zile sau ore) și lungă de timp (ani sau chiar zeci de ani).

¹ În anul 1948, de exemplu, aceste gospodării reprezentau peste 92 % din numărul total al exploatațiilor agricole și dețineau peste 80 % din suprafața agricolă a țării

Oferta pe termen scurt este, în general, fluctuantă, ca urmare a dependenței agriculturii de factorii naturali care, la rândul lor, variază în timp (de la un la altul) și spațiu (de la o zonă la alta). Pe termen scurt, în mod concret, fluctuația ofertei de produse agricole (vegetale) este determinată de caracterul variabil al randamentelor anuale (producția medie raportată la unitatea de suprafață) și suprafața cultivată, astfel încât pentru produsele care prezintă dificultăți în conservare oferta se suprapune, la prima vedere, cu recolta fiecărui an, respectiv cu perioada în care se obțin. Fluctuația randamentelor poate fi determinată, în afara factorilor naturali, de fenomene biologice, precum și de înzestrarea tehnică a agriculturii, de practicarea unor sisteme extensive etc. În asemenea cazuri, amplitudinea variației producției medii se înscrie - în timp și spațiu - între limite foarte largi. Pe măsura intensivizării agriculturii însă, decalajele se micșorează, limitele se apropie, oferta pe piață capătă un caracter cert și constant.

Oferta de produse agricole pe termen lung prezintă caracterul de a fi relativ constantă datorită posibilității de a stoca o parte din producție în forma brută sau conservată, în anii cu condiții naturale mai favorabile, precum și posibilitatea alocării de noi fonduri care să promoveze intensivizarea. În această din urmă condiție, oferta de produse agricole poate echivala cu produsele obținute în ramurile neagricole (industrie, spre exemplu).

Este cunoscut faptul că unele fenomene naturale (cutremure, inundații, secetă prelungită sau exces de precipitații, geruri mari sau caniculă exagerată) sau sociale (războaie, revoluții etc.) pot determina puternice crize economice care cuprind întreaga economie, îndeosebi unele ramuri (cu repercusiuni și asupra celorlalte), crize care atrag, de regulă, scăderi ale producției.

Efectele crizelor se diferențiază, în general, ca durată și pe ramuri ale economiei iar înlăturarea acestor efecte angajează mari eforturi materiale, financiare și umane, precum și perioade mai îndelungate sau mai scurte de timp. Edificatoare în acest sens sunt perioadele de refacere a diferitelor ramuri economice, în urma celor două conflagrații mondiale. Astfel, în general, producția din ramurile industriale, construcții, transporturi s-a refăcut într-o perioadă de timp mai scurtă decât în agricultură și în special în unele ramuri ale acesteia.

Potrivit datelor statistice oficiale, producția industrială de după cel de-al doilea război mondial, în țara noastră, de exemplu, a atins nivelul antebelic în circa 10 ani (în unele ramuri mai repede, în altele într-un timp mai îndelungat), pe când agriculturii i-a trebuit un timp relativ dublu (aproximativ două decenii). Menționăm, totodată, că în ramurile vegetale care folosesc specii anuale (cereale, tehnice, cartofi etc.), refacerea la nivel antebelic a producției s-a realizat doar în câțiva ani (cale extensivă), dar în creșterea animalelor (speciile cu indice de reproducție mic, ex: taurine) au fost necesare peste două decenii

(refacerea șeptelului a afectat și latura calitativă a fenomenului) iar în ramurile pomicolă și viticolă abia după 30 ani s-a realizat producția antebelică; în pomicultură, la unele specii, și în prezent, producția totală de fructe este inferioară celei antebelice (nuci, unele sâmburoase).

Efecte asemănătoare, de dimensiuni mai reduse însă, se resimt în prezent în toate fostele țări socialiste, ca urmare a recentelor revoluții care au avut loc. În țara noastră, spre exemplu, criza ofertei de produse agricole în primii ani de după revoluție a fost urmarea mai multor cauze, între care unele cu influență mai mare: epuizarea rezervelor de stat; diminuarea suprafețelor însămânțate la unele culturi (floarea soarelui, sfeclă de zahăr) ca urmare a lipsei mijloacelor de producție și a unor materiale, pe de o parte, precum și a slabei cointeresări materiale a producătorilor (prețuri mici), pe de altă parte; randamente scăzute determinate de neaplicarea tehnologiilor corespunzătoare (mijloace mecanizate insuficiente, lipsă de energie pentru punerea în funcție a sistemelor de irigații, insuficiența și calitatea îndoielnică a mijloacelor de fertilizare și de prevenire și combatere a bolilor și dăunătorilor etc.); întârzierea sau chiar neefectuarea unor lucrări prevăzute în tehnologii, tot datorită lipsei unor mijloace și materiale; indisciplina, corupția, sustragerile și chiar sabotajul, manifestate în unele localități etc.

Privind în perspectiva imediată, situația ofertei de produse agricole românești se menține sub semnul incertitudinii sau agravării, în special în ceea ce privește produsele de origine animală, datorită diminuării șeptelului. Astfel, oferta relativ masivă de carne, spre exemplu, care s-a manifestat în perioadă imediat următoare anului 1989 și care este posibil să se mențină o perioadă mai îndelungată datorită lipsei de furaje și a desființării unităților mari specializate, precum și încurajarea sacrificărilor (vânzării animalelor) pe baza sporirii prețurilor de valorificare, poate determina o diminuare substanțială a șeptelului la speciile cu indice mic de reproducție (în 1994 efectivul de bovine s-a redus la aproape jumătate față de 1989), ceea ce, pe termen lung (perioada de refacere a șeptelului), se concretizează în criza acută a ofertei. În prezent, situația a început să se amelioreze.

10.4.2. Fenomenul pieței agrare în funcție de sezonalitya produselor

Oferta de produse agricole este determinată, de asemenea, de sezonalitya acestora. Acest aspect care caracterizează produsele agricole (diferențierea între produse este încadrată între limite foarte largi), obligă pe producător (oferant) să recolteze în anumite perioade în cursul anului iar valorificarea să se facă într-un timp strict determinat. În cazul sezonalityi, apariția produselor pe piață are loc în cantități mai mici la început, sub forma

trufandalelor, cantități care sporesc la intervale foarte scurte de timp (uneori chiar zilnic) până ating un optim (cu durată mai lungă de timp) sau chiar un excedent, după care scad treptat, până se epuizează (fig. 10.1).

Aceeași evoluție, dar în sens invers, o au prețurile la această categorie de produse.

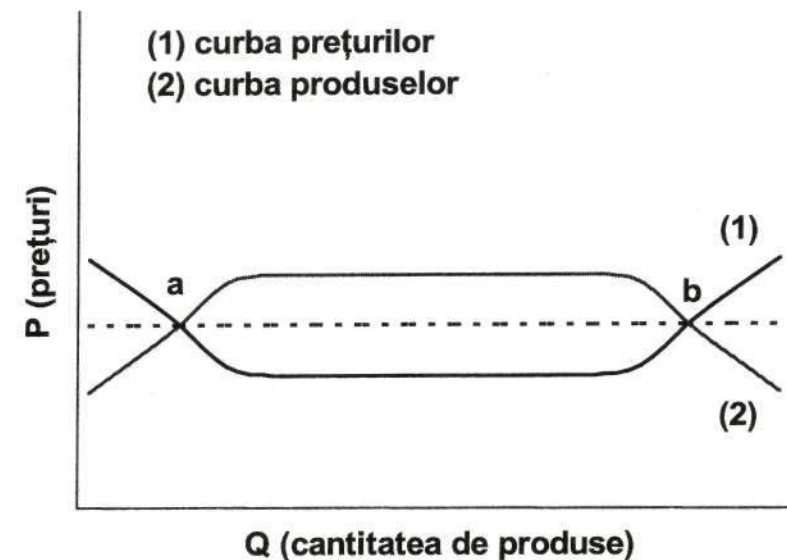

Fig. 10.1. Raportul dintre cantitatea de produse și preț

Diferitele segmente ale curbilor, reprezentând producția și prețul, atestă, în general, raportul dintre ofertă și cerere; la început, când cererea este nesatisfăcută, prețurile sunt mari iar numărul cumpărătorilor este mic; pe măsură ce sporește cantitatea de produse se realizează un echilibru între cerere și ofertă (segmentul a - b) iar prețurile sunt mai mici; în ultima parte a evoluției ofertei, care se manifestă prin declin, se produce din nou dezechilibru între ofertă și preț ca și în faza inițială, adică scade producția și cresc prețurile.

Echilibrul relativ dintre cerere și ofertă (segmentul a - b) poate fi prelungit pe baza următoarelor măsuri: diversificarea soiurilor și chiar a speciilor când producția este asemănătoare (ex: fructele) sub aspectul precocității; extinderea ariei geografice a culturilor (speciilor) respective, fapt care determină și extinderea piețelor, în care caz se produc compensații între piețe, ca urmare a diferențierii randamentelor dintre zone, diferențieri rezultate din favorabilitatea diferită a factorilor naturali. Astfel, când pe unele piețe se

manifestă tendința de ofertă excedentară, o parte din producția marfă se transferă către piețele cu ofertă deficitară. În aceeași măsură se diferențiază și perioadele când se obțin produsele în diferite zone, ca urmare a condițiilor naturale diferite.

10.4.3. Fenomenul pieței agrare în funcție de perisabilitatea produselor

Perisabilitatea reprezintă un alt aspect caracteristic al produselor agricole și se încadrează între limite foarte largi, determinând un caracter variabil al ofertei pe piață. Durata de păstrare în forma inițială (care s-a recoltat) poate reprezenta perioade lungi de timp (ani, luni) sau perioade scurte (săptămâni, zile sau chiar ore). Toate produsele agricole brute sunt perisabile, dar unele din ele (cereale, leguminoase, plante tehnice) pot fi supuse unor procese simple de condiționare care le măresc durata de păstrare. Nu același lucru este posibil la alte produse (unele legume, fructe, lapte proaspăt etc.).

Oferta pe piață a produselor agricole cu grad mare de perisabilitate este condiționată de mai mulți factori, între care se remarcă următorii: distanța de la locul de producere până la locul de desfășurare (piață) a produselor (mărfurilor) să fie cât mai mică; desimea căilor de comunicație și starea calitativă a acestora să permită transportul în mod permanent în toate anotimpurile; capacitatea, însușirile funcționale și viteza de deplasare a mijloacelor de transport folosite să corespundă fluxului de aprovizionare a pieței; mijloacele și tehnicile utilizate pentru păstrarea produselor în perioada de la recoltare (producere) până la ajungerea lor pe piață (frig, sare, fum, pasteurizare etc.) să fie folosite în funcție de condițiile date; momentul recoltării sub aspectul maturității tehnice și comerciale a produselor și alte aspecte să se coreleze cu ritmicitatea valorificării produselor.

Toate măsurile (căile) menționate au ca scop asigurarea aprovizionării ritmice a pieței, pe de o parte, precum și valorificarea integrală a producției, adică fără degradare sau pierdere, pe de altă parte.

10.5. UNELE CONSIDERAȚII GENERALE PRIVIND ECONOMIA DE PIAȚĂ

Câteva considerente de ordin general în legătură cu economia de piață se impun, având în vedere că în țara noastră suntem abia la începutul revenirii la această formă de organizare a economiei. În acest sens, sunt edificatoare momentele (etapele) ce s-au scurs în perioada de la apariția capitalismului (sec. XV) și până în zilele noastre, respectiv efectele asupra dezvoltării economice în țările fidele economiei de piață. De la apariție și până în prezent economia de

pieță, ca sistem economic, s-a extins geografic, a cuprins toate ramurile economice și s-a perfecționat ca formă și conținut.

În momentul istoric când capitalismul a ajuns să domine viața economică mondială, să se impună ca formă de organizare a economiei (capitalismul monopolist), o serie de observatori au apreciat că acest moment marchează iminența decesului capitalismului. Părerea aceasta s-a accentuat, mai ales, când *K. Marx* declara că apariția zorilor socialismului se suprapune cu asfințitul capitalismului.

Aprofundarea acestei idei a dat naștere la diverse prezumții în legătură cu prăbușirea capitalismului, împărțindu-l chiar în mai multe etape: capitalism "timpuriu", capitalism "de vârf" și capitalism "târziu", considerându-se că odată cu secolul XX parcurgem ultima etapă (*Werner Sombart* - economist german în "Capitalismul modern" - 1902).

Perioada interbelică se caracterizează printr-o succesiune de analize profetice cu privire la prăbușirea capitalismului, profeții inspirate de mai multe evenimente care s-au petrecut în acest interval de timp. Astfel, criza economică de proporții mondiale, declanșată în anul 1929, criză denumită de teoreticienii comuniști drept "criza generală a capitalismului", a fost de natură să întărească ideea prăbușirii capitalismului. În al doilea rând, apariția formelor socialiste de organizare a economiei (Germania - național - socialismul; Uniunea Sovietică - "socialismul popular") a reprezentat un argument pentru adepții sfârșitului capitalismului.

După al doilea război mondial are loc expansiunea socialismului în unele țări din estul și centrul Europei, satelite ale fostei U.R.S.S., având ca model statul sovietic. Mai târziu, socialismul pătrunde în Extremul Orient (China, Coreea de Nord și Vietnam) și în America Centrală (Cuba).

La acestea se adaugă orientarea de stânga într-o serie de țări africane și asiatice decolonizate de curând, ele reprezentând o însemnată pondere din numărul țărilor, suprafeței și populației globului. În unele din aceste țări cadrele erau pregătite în fosta U.R.S.S., având ca scop construirea în țările lor a unor economii bazată pe planificare. Toate aceste evenimente au fost folosite de către ideologii socialiști care au proliferat ideea prăbușirii capitalismului, ca fază imperialistă în evoluție. Această idee a fost acreditată chiar și de unii gânditori din lumea capitalistă. Astfel, istoricul *A.J.P. Taylor* (în decembrie 1945, într-o emisiune difuzată de postul de radio BBC), declara cu emfază că: "În Europa nimeni nu crede în modul american de viață, considerat ca model pentru întreaga lume capitalistă, anume în inițiativa economică particulară"; și conchide istoricul englez: "... cei care cred în el (modul de viață american), constituie o tabără învinsă ...".

În același spirit, economistul englez *Joseph Schumpeter*, promotorul curentului instituționalist, dar adept convins al capitalismului, sugera în cartea

sa "*Capitalism, Socialism și Democrație*" că schimbările cauzate de însăși orânduirea capitalistă aveau să ducă la declinul ei.

În publicația "*Moskova sfidează lumea*" I. Rațiu (1946) afirmă că: "Lumea veche, pe care civilizația occidentală o construisese pe baza idealurilor democrației liberale, nu mai satisfăcea cerințele crescânde ale maselor. Sistemul ei economic dezvăluia asemenea greșeli fundamentale încât chiar cele mai mari realizări în sfera libertăților politice tindeau să fie depreciate în vederea nedreptății economice pe care o perpetua".

Și continuă autorul citat: "Se auzeau din ce în ce mai puternice voci protestatare, afirmând că măsura libertății individuale era dată de poziția economică în cadrul societății. Cei bogați aveau mult mai ușor acces la dreptate, de vreme ce își puteau permite cheltuiala. Era inutil să se vorbească despre libertate politică atunci când individul nu își putea hrăni familia și pe el însuși chiar dacă voia să muncească".

Parcă dorind să fie deplin înțeles, să nu trezească echivoc în ceea ce voia să exprime, Ion Rațiu continua: "Este imposibil astăzi să concepem un proprietar de întreprindere care își mână muncitorii 12 ore pe zi, rămânând un membru respectat al societății, chiar dacă a avut succes în afaceri și s-a dus la biserică de sărbători".

Ca orice societate, pe lângă însușirile pozitive pe care le are, capitalismul nu este absolvit de unele tare determinate, fie de lipsa de experiență în procesul evoluției și perfecționării, fie de influența unor curente și practici din diferite etape. Prezentăm în acest sens, câteva considerații aparținând la diferiți autori. În cartea "*În căutarea perfecțiunii*" T. Peters și R. Waterman consideră că activitatea economică (afacerile) are la bază opt principii, între care principiul fundamental este "slujirea și iubirea de oameni". Potrivit acestui principiu autorii îndeamnă pe omul de afaceri "să stea aproape de client să-i învețe preferințele și să i le îndeplinească", ceea ce înseamnă "*serviciu impecabil, calitate, încredere și slujire sinceră*", atribute care fac renumele companiilor performere.

Un alt autor, T. Campolo, în cartea sa "*Fantezia succesului*", cunoscând tendințele manifestate, definește succesul, în viață și în afaceri drept ceea ce "... un individ a câștigat numai pentru sine, dacă nu în tot ce-l privește, cel puțin în unul din următoarele domenii: bogăție, putere, prestigiu (mărire)". Comentând aceste tendințe, Campolo arăta că: "Bogăția, puterea și prestigiul pot să-i corupă pe cei care le au. Bogăția ne poate conduce spre autosuficiență și spre negarea nevoii noastre de Dumnezeu ... Puterea ne transformă în megalomani iar mărirea (prestigiul) ne stăpânește prin mândrie distructivă și egoism, ce nu au margini".

Referitor la putere, Albert Speer, cunosător al lui Hitler, în cartea sa "*În lăuntru celui de-al treilea Reich*" consemnează că puterea îl ispitește deopotrivă pe directorul unei companii, șeful unui stat sau conducătorul unei dictaturi iar subordonății acestora încearcă să le obțină bunăvoința cu stăruința cu care se dezic de scrupule. Servilismul în acest caz devine endemic, fiecare concurează cu fiecare în a-și arăta devoțiunea. Iată cum îl caracterizează Speer pe Hitler, stăpânit de megalomanie, chiar în momentul când nu se mai întrezărea nici o

speranță: "... conducătorul era absorbit de fantezia monumentelor care îi vor perpetua faima și succesul pentru posteritate, chiar și atunci când bombele cădeau asupra Berlinului".

Elocvent în acest sens este și rezultatul sondajului de opinie Gallup (1975), citat de H. Dent în cartea sa "*Tăinuirea*" și care se referă la clasamentul privind încrederea manifestată de populație asupra a 20 de activități, în funcție de cinstea și loialitatea celor care le reprezintă. Pare de necrezut, dar pe ultimele 5 locuri s-au situat samsarii de mașini (locul 20), politicienii (locul 19), avocații (locul 18), oficialii guvernamentali (locul 17) și oamenii de afaceri (locul 16). Cu cinism sau cu remușcare autorul declară că în acea vreme era, într-un fel sau altul, implicat în toate aceste cinci ocupații și că asemenea reprezentanți "n-au fost modele de urmat".

Dorința nelimitată pentru putere și avere este ilustrată plastic și în cartea "*Viața scandalosă a regelui Carol*" (al II-lea) de către Barbara Cartland, care arată cum cuplul unit luptă pentru acapararea puterii (Carol) și averii (Lupescu), sprijinindu-se unul pe altul.

Un alt exemplu autohton l-am extras din publicația *Yolandei Eminescu* "*Din istoria marilor procese*", în care prezintă interesele și acțiunile impuse de dorința de putere și avere, care se pot solda cu consecințe dramatice. Așa este cazul ing. Cristescu, acționat în judecată pentru tentativa de omor, în circumstanța că a fost înșelat de un grup de "afaceriști", la care era și el acționar. Apărătorul inculpatului plasează evenimentul într-un cadru mai general, anume că în societatea de atunci (după primul Război mondial) existau "... două categorii de oameni: unii care munceau și alții care se îmbogăteau și că ing. Cristescu făcea parte din categoria celor cărora nu le era hărăzită bogăția", că aceasta este, de fapt, greșeala pe care a comis-o. În finalul procesului, în care acuzatul a fost achitat, ca urmare a nevinovăției sale, reprezentantul acuzării a spus că se simte obligat "să atragă atenția juraților" că verdictul lor "poate să înarmeze brațul altor criminali" sau să constituie "un avertisment serios, să oprească gestul altor mâini criminale". În încheiere, el le-a adresat avertismentul că "... dacă apărarea vă va fi convins că puteți lua în mâinile dumneavoastră de oameni onești, mâna pe care v-o întinde acuzatul, pătată de sânge, aveți în acest caz o îndatorire ... aceea ca ieșind din pretoriul acestui tribunal, să aruncați în noroi legea care pedepsește pe asasini". În replică, reprezentantul apărării a spus că "justiția care îl va achita pe Cristescu nu va fi îndoliată, așa cum a afirmat procurorul acuzator, ci va fi veșmânt de sărbătoare" căci sentința "nu va spune că omorul este permis (Cristescu n-a omorât), dar va atrage atenția tuturor că jaful în averea publică și privată nu este îngăduit".

Criticile aduse capitalismului, exemplele de acțiuni care contravin justiției și loialității nu au fost de natură să zdruncine sistemul. Dimpotrivă, ele au constituit prilejuri de îndreptarea greșelilor, de perfecționare a activității profitabile, de triumf al capitalismului asupra socialismului de tip sovietic.

În mod agresiv însă, depășind limitele normalului, al rațiunii, al realităților mai ales, ideea că zilele capitalismului erau numărate o propăvăduiau ideologii comuniști din anii postbelici. Dar, în pofida tuturor acestor profeții, în deceniile care au urmat după al doilea război mondial, nu numai că nu s-au confirmat prezicerile respective ci, dimpotrivă, evoluția capitalismului (economiei de piață) le-a infirmat la modul absolut, iar modelul capitalist de organizare a economiei (nu neapărat cel din SUA) s-a dovedit și mai consistent, exercitând o influență puternică asupra socialismului, demonstrându-i acestuia din urmă superioritatea, ceea ce s-a întâmplat în acel sfârșit de deceniu al IX-lea, adică prăbușirea economiei bazată pe planificare și centralizare excesivă.

Mai mult chiar, constatăm că în perioada guvernării de către partide cu orientări moderate de centru-stânga (anii '70) în țări ca Franța, Marea Britanie, R.F. Germania, S.U.A. și altele se manifestă o stagnare în economie, creșterea numărului de șomeri, accentuarea fenomenului de inflație, consecințe ale influenței curentului dirijist.

În unele țări (Franța, spre exemplu), care la început au rămas fidele principiului intervenționist (dirijist) al statului, s-au confruntat cu un eșec care a zdruncinat puternic economia. La începutul deceniului trecut, în urma împrumuturilor de capital din Japonia, SUA, Germania și din alte țări, economia Franței cunoaște o importantă înviorare, concretizată în dezvoltarea unor noi zone industriale, în crearea de noi locuri de muncă și micșorarea ratei șomajului, în sporirea produsului intern brut, în general, în creșterea economică. Rezultatele obținute obliga pe președintele de atunci al Franței, F. Mitterand, să afirme: "Francezii încep să înțeleagă faptul că inițiativa economică particulară este aceea care creează prosperitate ... și locuri de muncă și că inițiativa economică particulară este aceea care determină nivelul nostru de trai și locul nostru în lume". În cuvintele președintelui Franței, se reafirmă ceea ce A. Smith a menționat (cu două veacuri în urmă) ca principiu suprem al organizării economiei, respectiv "satisfacerea cerințelor individului asigură satisfacerea cerințelor societății", în condițiile acțiunii depline, pe piața liberă, a legii cererii și a ofertei și a legii concurenței.

Este lesne de înțeles că dacă Franța, o mare putere economică mondială nu poate să trăiască cu ușile închise (având nevoie de împrumuturi din afară), cu atât mai mult România, țară cu o economie inferioară și în ultimul timp puternic destabilizată, nu se poate redresa fără împrumuturi din afară. În consecință, împrumuturile și colaborarea, în special cu țările dezvoltate, se impune în mod riguros.

Ce concluzie se poate desprinde din evoluția economiei bazată pe piața liberă, sub incidența acțiunii legilor cererii și ofertei și a concurenței?

Tabăra forțelor de dreapta susține că numai țările în care există piața liberă, fără nici un amestec al statului, pot fi considerate cu adevărat capitaliste.

În acest caz, dacă avem în vedere practica economică, înseamnă că nu există și nu a existat vreodată un stat capitalist.

În tabăra forțelor de stânga se mizează pe definirea unei societăți ideale, bazată pe altruism, dar fără modele viabile în practică iar cele care au existat s-au dovedit utopice și s-au prăbușit.

Rămâne deci, în mod logic, să acceptăm ideea unui capitalism în continuă evoluție (perfecționare), o economie bazată pe piață, care și-a dovedit viabilitatea și teoretic și practic. Urmând această cale, Occidentul s-a îmbogățit pe baza inovațiilor (perfecționărilor) comerciale, tehnologice și organizatorice, în interacțiunile lor cu acumularea de capital, forța de muncă și resurse naturale. Așadar, principalii factori de progres, așa cum arată *N. Rosenberg* și *L.E. Bindzell jr.* în "*Continuitate în economia Americii*", nu sunt reprezentați numai de invenții și știință. Acest fapt este demonstrat convingător de China și națiunile islamice, care au deținut supremația asupra factorilor amintiți (știință și invenții), în perioada feudalismului, dar nu s-au îmbogățit.

Nici resursele naturale (materile prime) autohtone, precum și accesul la aceste resurse din afară, nu s-au dovedit prioritare în asigurarea progresului, așa cum s-a întâmplat cu Elveția și Țările de Jos, care au infirmat această cale proclamată de K. Marx. Mai recent, după al doilea război mondial, Japonia spulberă definitiv asemea părere, după cum și invers, unele țări aparținând Lumii a treia, deținătoare a unor imense bogății naturale (petrol), continuă să se confrunte cu sărăcia.

Nici relațiile dintre țările bogate și cel mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic, continuă autorii, nu sunt de natură să convingă că reprezintă calea unică spre progres, întrucât țările subdezvoltate nu oferă o piață de desfacere pe măsura capacității de producție a țărilor dezvoltate. Rezultă așadar, că dezvoltarea economică a urmat căi diferite (specifice fiecărei țări), dar că în toate țările a fost posibilă numai în condițiile reducerii (eliminării) controlului (politic, religios sau de altă natură), numai în condițiile unei concurențe libere și absolute, pe fondul căror au acționat factorii de progres menționați.

Acest mod de a gândi s-a manifestat mai întâi în domeniul comerțului, schimbului de produse, a vânzării și cumpărării de materii prime, de produse finite sau servicii. Au apărut așadar oameni de afaceri care își câștigau existența pe seama cumpărării și vânzării, spre deosebire de cei care vindeau produsele realizate de ei înșiși. Negustorii se îmbogățeau mai mult sau mai rapid în funcție de numărul, cantitatea și calitatea produselor aduse pe piață.

Mai târziu, procedeul s-a extins și în domeniul tehnologiei, producerii produselor. Întreprinzătorii ferindu-se de controlul exercitat de autoritatea breslelor, sindicatelor, partidelor politice, care guvernau sfera producției, și-au

înființat mari ateliere (unități de producție) în care foloseau metode mai ieftine de producție.

Procedând în acest mod, sistemul occidental de dezvoltare economică a oferit cele mai mari recompense financiare inovatorilor care au îmbunătățit, nu viața celor puțini și bogați ci pe a celor mulți și mai puțin înstăriți.

Inovațiile s-au bazat și se bazează pe cercetare științifică, având ca model de gândire: observația - raționamentul - experimentul - testarea (verificarea) - aplicarea practică. Acest procedeu s-a extins la toate activitățile și reprezintă formula generală de organizare a economiei de piață. În zilele noastre, acest procedeu de gândire se materializează în cercetarea fundamentală (teoretică) și aplicativă, prima propulsând-o pe a doua, a doua furnizând capitalul necesar pentru finanțarea celei dintâi. În final, autorii citați consideră că elementele esențiale care stau la baza acestui sistem se referă, în principal, la: dispersarea largă a autorității și resurselor necesare experimentării; minimizarea restricțiilor politice, religioase și de altă natură, impuse experimentării și stimularea inovației prin răsplătirea amplă a succesului, combinată cu riscul penalizării în cazul eșuării experimentelor. Pe lângă multe altele, un exemplu edificator din domeniul agriculturii, care confirmă superioritatea economiei de piață față de economia planificată, ni-l oferă Germania. Într-o perioadă de cinci ani (1983 - 1988), producția medie se diferențiază semnificativ, în estul Germaniei, bazată pe economie planificată, față de vestul Germaniei, bazată pe economia de piață (tab. 10.2).

Tabelul 10.2.

**Producția medie la unele produse agricole în Germania
(media perioadei 1983 - 1988)**

Produsul	UM	Estul Germaniei	Vestul Germaniei	
			Total	%
Cereale	kg/ha	4400,0	5230,0	118,9
Cartofi	kg/ha	23400,0	33400,0	142,7
Sfeclă de zahăr	kg/ha	30200,0	49000,0	162,3
Lapte	l/vacă	3821,0	4713,0	121,4
Ouă	buc/găină	220,0	257,0	116,8
Îngrășăminte azotoase	kg/ha	141,0	121,0	85,8
Erbicide Insecticide	kg/ha	4,9	2,7	55,1

Din datele prezentate în tabel rezultă că, deși cantitatea de substanțe chimice la hectar (îngrășăminte și insecticide) a fost mai mică în vestul Germaniei, producțiile medii sunt mai mari, ceea ce demonstrează că sistemul economic este superior.

În același context, prezentăm producția agricolă (în echivalent cereale) ce revine pe o persoană activă, în vestul față de estul Germaniei, în perioada 1950 - 1987, respectiv productivitatea muncii; 1950 - 804 kg = 100 %; 1970 - 1148 kg = 142,8 %; 1987 - 1269 = 157,8 %. Asemenea evoluție a fost cu puțință în condițiile liberalismului economic al agricultorilor în condițiile economiei de piață. Aceeași concluzie rezultă și în cazul raportării numărului de persoane, alcătuind populația fostei R.F.G. la o persoană activă din agricultură: 1950 - 10 persoane = 100,0 %; 1970 - 32 persoane = 320,0 %; 1987 - 67 persoane = 670,0 %. Exemple asemănătoare pot fi prezentate și în alte zone geografice, care confirmă superioritatea economiei de piață față de economia planificată și centralizată, practică până nu de mult în fostele țări socialiste de tip sovietic.

BIBLIOGRAFIE

1. **Balaci M., 1995** - *Îmbătrânirea demografică în România, în profil teritorial-administrativ*. Populația României - Evoluții și perspective. C.N.S., București.
2. **Bold I., Crăciun A., 1995** - *Exploatația agricolă*. Edit. Mirton, Timișoara.
3. **Bold I., Crăciun A., 1996** - *Structuri agrare în lume*. Editura Mirton. Timișoara.
4. **Brașoveanu N., 1995** - *Economia agriculturii montane*. Edit. Academiei Române, București.
5. **Brown R.L. și colab., 1988** - *Probleme globale ale omenirii*. Editura Tehnică, București.
6. **Brown R.L. și colab., 1991** - *Probleme globale ale omenirii*. Starea lumii 1989 - 1990. Editura Tehnică, București.
7. **Brown R.L. și colab., 1996** - *Probleme globale ale omenirii*. Starea lumii 1996. Editura Tehnică, București.
8. **Brown R.L., Kané H., 1996** - *Probleme globale ale omenirii*. Casa plină. Reevaluarea capacității pământului de a-și susține populația. Editura Tehnică, București.
9. **Brown R.L., 1996** - *Probleme globale ale omenirii*. Cine va hrăni China? Editura Tehnică, București.
10. **Caia A. și colab., 1995** - *Alternatives de développement de l'agriculture privée en Roumanie*. Lucr. șt., vol. 38, seria Agronomie, Universitatea Agronomică Iași.
11. **Caia A. et colab., 1996** - *Evolution des nouvelles structures agraires d'exploitation de la terre, dans le departement de Neamț*. Lucr.șt., vol. 39, seria Agronomie, Universitatea Agronomică Iași.
12. **Chiran A., 1980** - *Zoeconomie, Marketing și legislație de ramură - uz intern*. Institutul Agronomic Iași.
13. **Chiran A., Gîndu Elena, 1997** - *Marketing agrar*. Editura Periscop, Iași.
14. **Cojocar C.C., 1995** - *Strategia rentabilității competitive în agricultură*. Tribuna economică nr. 43.
15. **Davidovici I. și colab., 1989** - *Utilizarea economică a factorilor de producție în întreprinderile agricole*. Ed. Ceres, București.
16. **Dent H., 1991** - *Tăinuirea*. Cluj-Napoca.
17. **Draghia Lucia et colab., 1994** - *Efficiency économique et sociale des diverses formes d'organisation des exploitations agricoles*. Lucr.șt., vol. 37, seria Agronomie, Univ. Agron Iași.
18. **Draghia Lucia, 1997** - *Cercetări privind formele de asociere în agricultură și eficiența lor economică în județele Buzău și Vrancea*. Teză de doctorat, Univ. Agron., Iași.
19. **Dubois P.L. și colab., 1994** - *Marketing - teorie și practică*, vol. II. Ed. "Ardealul"
20. **Dumitru M., 1995** - *O posibilă nouă politică agricolă în România*. Tribuna economică nr. 38.
21. **Eminescu Yolanda, 1992** - *Din istoria marilor procese*. Editura Junimea, Iași.
22. **Fulea Maria, 1996** - *Coordonatele economice și socio-demografice ale satului românesc în tranziție*. Edit. Academiei Române, București.

23. **Galan A.G., 1995** - *Ce este cooperatia*. Edit. Bucovina, Iași.
24. **Gallerani V. și colab., 1989** - *Guida alla pianificazione dell' azienda familiare ad indirizzo arboreo*, Regione Emilia-Romagna, Bologna.
25. **Gavrilesco D., 1996** - *Economia agroalimentară - delimitări, premise, anticipări*. Ed. Export, București.
26. **Grădinaru M. și colab., 1997** - *Managementul întreprinderii agricole românești în tranziția către economia de piață*. Ed. Univ. "Al.I. Cuza" Iași.
27. **Grădinaru M., 1994** - *Instrumente de analiză economico-funciară a întreprinderii agricole*. Ed. Univ. "Al.I. Cuza" Iași.
28. **Grigorescu C., 1995** - *Dinamica populației și a cheltuielilor pentru pensii în România*. Probleme economice, INCE nr. 5 - 6, București.
29. **Halus Radu** - *Aspecte demografice și sociale ale îmbătrânirii populației și unele consecințe economice ale acestei evoluții*. Rev. Română de Statistică nr. 10, București.
30. **Ionescu de la Brad I., 1866, 1868, 1869** - *Agricultura română în jud.: Dorohoi, idem Putna, idem Mehedinți*. Imprimeria statului, București.
31. **Ionescu-Șișești Gh., 1940** - *Politica agrară cu privire specială la România*, București.
32. **Jinga V., 1941** - *Dinamica economiei cooperatiste*. "Astra" Brașov.
33. **Josling T.E., 1974** - *Agricultural policies in developed countries: a review*. Journal of Agricultural Economics, vol. XXV, no. 3.
34. **Lup A., 1997** - *Irigațiile în agricultura României*. Editura Agris, București.
35. **Lupu Cornelia, Lupu Gh., 1994** - *Influența factorilor climatici asupra producției de porumb la S.C.A. Secuieni - Neamț*. Cercetări agronomice în Moldova, vol. 3 - 4, Iași.
36. **Madgearu V., Mladenatz G., 1995** - *Reforma cooperatiei*. Editura Bucovina, Iași.
37. **Magazin P. și colab., 1994** - *Optimizarea structurii culturilor*. Lucr. șt., seria Agronomie, Universitatea Agronomică, vol. 37, Iași.
38. **Magazin P. și colab., 1996** - *Economie agrară*. Lucrări practice, U.A.M.V. Iași.
39. **Malassis L., 1973** - *Agriculture et processus de développement UNESCO*, Paris.
40. **Marian C. și colab., 1995** - *Marketing în agricultură*. Ed. Didactică și pedagogică, București.
41. **Marinescu Gh., 1996** - *Tipologia exploatațiilor agricole*. Revista Română de Statistică, nr. 12, București.
42. **Mewes E., 1971** - *Un promotor al cooperatiei agricole de producție*. Terra Nostra, vol. II, București.
43. **Milhou J., Montagne R., 1964** - *Economie Rurale*. Presses Universitaires de Franu, Paris.
44. **Mitrache St., 1996** - *Agroturism și turism rural*. Ed. Fax Press, București.
45. **Mladenatz Gr., 1938** - *Gândirea cooperativă în România*, vol. I, Biblioteca Economică, București.
46. **Nica S. și colab., 1979** - *Economie, legislație agrară și protecția muncii*. Ed. didactică și pedagogică, București.
47. **Nica S. și colab., 1989** - *Economie și legislație agrară*, Craiova.
48. **Nica S. și colab., 1995** - *Economie rurală*. Ed. "Artprint", București.

49. **Oțiman P.I., 1994** - Agricultura României la cumpăna dintre mileniile II și III. Edit. Helicon, Timișoara.
50. **Oțiman P.I., 1997** - Dezvoltarea rurală în România. Edit. Agroprint, Timișoara.
51. **Oțiman P.I. și colab., 1998** - Cercetări de dezvoltare rurală în Banat. Editura Agroprint, Timișoara.
52. **Patraș J. și colab., 1992** - *Eficiența economică a factorilor de producție la cultura grâului*. Revista Cercetări agronomice în Moldova, vol. 1, Iași.
53. **Popescu Maria, 1994** - Stimularea factorilor în agricultură. Tribuna economică nr. 7.
54. **Postolache T. și colab., 1994** - L'économie de la Roumanie - le XX-ème siècle. Ed. Export, București.
55. **Rațiu I., 1946** - Moskova sfidează lumea.
56. **Roux P., 1986** - *Economie agricole*. Ed. Technique et Documentation, Lavoisier.
57. **Savy R., 1965** - La sécurité sociale en agriculture dans la Communauté Economique Européenne. Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris.
58. **Săbădeanu P., Ciocoiu Fl., 1980** - Determinarea eficienței economice în producția agricolă. Ed. Ceres, București.
59. **Samochiș B. și colab., 1997** - Opțiuni în dezvoltarea structurilor agrare. Ed. RISOPRINT Cluj-Napoca.
60. **Schneider B., 1997** - Scandalul și rușinea. Editura Tehnică, București.
61. **Sima Elena, 1995** - Exploatațiile agricole familiale în Uniunea Europeană - convergențe și complementarități IEAINCE.
62. **Socol I., 1981** - Eficiența cheltuielilor de producție la culturile de câmp. Ed. Ceres, București.
63. **Ștefan G. și colab., 1996** - *Evoluția economico-socială a agriculturii județului Vaslui în perioada de tranziție la economia de piață*. Lucr. șt., vol. 39, seria Agronomie, U.A.M.V. Iași.
64. **Ștefan G., 1997** - *Considerations regarding the influence of technical-economic factors over the economic increase the vegetal production*. Lucr.șt., vol. 40, seria Horticultură, U.A.M.V. Iași.
65. **Tănăsescu Rodica și colab., 1996** - Economia și organizarea producției. Ed. Licoma, București.
66. **Timariu Gh., 1993** - *Organizarea integrală a teritoriului*. Din experiența țărilor CEE. Edit. Tehnică-Agricolă, București.
67. **Trebici Vi., 1971** - Populația României și creșterea economică. Edit. Politică, București.
68. **Vasilescu N., Popa E., 1995** - *Agricultura județului bacău în condițiile diversificării formelor de proprietate*. Lucr.șt., seria Agronomie, vol. 38, Univ. Agron., Iași.
69. **Vasilii H., 1942** - Îmbunătățirea și organizarea agriculturii românești, Iași
70. **Zamfirescu M. Aura, 1997** - *Situația demografică în România în perioada 1990 - 1996*. Revista Română de Statistică nr. 11 - 12, București.
71. *** Legea arendării nr. 16/1994.
72. *** Legea fondului funciar nr. 18/1991.
73. *** Legea privind impozitul pe venitul agricol nr. 34/1994.
74. ***, 1990 - Le diagnostic financier de l'entreprise agricole no. 32, INRA Grignon.
75. ** *1993 - La situation financière de l'exploitation de grande culture, no 7, INRA, Grignon.

CUPRINS

Prefață	3
Capitolul I - Agricultură - ramură a economiei	5
1.1. Importanța, locul și funcțiile agriculturii în economie	5
1.2. Integrarea agriculturii în economie	9
1.3. Structura de ramură a agriculturii	13
1.4. Particularitățile agriculturii ca ramură economică	15
Capitolul II - Pământul - principal mijloc de producție în agricultură	19
2.1. Aspectele care caracterizează pământul ca principal mijloc de producție în agricultură	20
2.2. Particularitățile pământului folosit ca principal mijloc de producție în agricultură	29
2.3. Căile folosirii raționale a pământului în agricultură	30
2.4. Aridizarea pământului	45
Capitolul III - Baza tehnico-materială a agriculturii	52
3.1. Conceptul, importanța și conținutul bazei tehnico-materiale a agriculturii	52
3.2. Activele fixe din agricultură	53
3.3. Activele circulante din agricultură	69
3.4. Impactul progresului tehnic asupra nivelului producției	77
Capitolul IV - Forța de muncă și folosirea ei în agricultură	80
4.1. Forța de muncă - factor de producție	80
4.2. Resursele de muncă din agricultură și căile folosirii raționale ale acestora	89
4.3. Productivitatea muncii în agricultură și căile creșterii ei	96
Capitolul V - Cooperarea în agricultura României	103
5.1. Condițiile social-economice ale apariției mișcării cooperatiste	103
5.2. Forme primitive și utopice de asociere în agricultura românească	105
5.3. Începuturile cooperăției moderne în România	108
5.4. Cooperăția în România după Marea Unire din 1918, până în 1994	113
5.5. Cooperăția agricolă din România după 1944	121
Capitolul VI - Tendințe privind tipologia exploatațiilor agricole și evoluția procesului de integrare rurală	132
6.1. Mărirea exploatației agricole	134
6.2. Aspecte ale dotării tehnice a exploatației agricole	140
6.3. Forme de integrare rurală	143
6.4. Modele de cooperare și integrare rurală în Europa	147

Capitolul VII - Organizarea științifică a agriculturii ca ramură a economiei naționale	158
7.1. Zonarea și repartizarea teritorială a producției agricole.....	158
7.2. Profilarea, specializarea și concentrarea producției agricole.....	165
7.3. Dezvoltarea multilaterală și îmbinarea armonioasă a ramurilor de producție.....	169
Capitolul VIII - Eficiența economică a producției în agricultură	174
8.1. Cheltuielile de producție în agricultură - concept, conținut și mod de funcționare.....	174
8.2. Costul de producție în agricultură - concept, funcționare și căi de reducere.....	184
8.3. Prețurile produselor agricole.....	188
8.4. Eficiența economică în agricultură.....	190
8.5. Rentabilitatea în agricultură.....	198
8.6. Riscul și incertitudinea în agricultură.....	200
Capitolul IX - Producția marfă în agricultură	203
9.1. Producția marfă - conținut, mod de realizare, funcții și particularități.....	203
9.2. Standardizarea producției agricole.....	215
9.3. Contractarea producției agricole.....	218
Capitolul X - Agricultură în economia de piață	220
10.1. Piața: definiție, conținut, condiții de funcționare.....	220
10.2. Teorii și curente referitoare la economia de piață.....	223
10.3. Agricultură în economia de piață.....	226
10.4. Caracteristicile pieței agrare.....	230
10.5. Unele considerații generale privind economia de piață.....	234

Consilier editorial: Vasile VÎNTU

Tehnoredactare: Constantin CROITORU

Grafica: Cristina CERNĂIANU

Corector: Aurel CAIA

Bun de tipar: 25.11.1998

Apărut: 1998. Format 70 x 100/16

Editura: "Ion Ionescu de la Brad" Iași - Aleea M. Sadoveanu,3
Tel. 032-140820 (int. 159)

ISBN: 973-98424-1-0

Tiparul executat sub comanda 102/1998 la **Tipografia "AGROPRINT" Iași**,
Aleea M. Sadoveanu, 3

PRINTED IN ROMANIA